

BIBL. DE L'UNIVERSITÉ

CICERON
—
ORATIONES

BIBLIOTHÈQUE DE L'UNIVERSITÉ
—
RÉSERVE — XVIe SIÈCLE

848

Ex libris Oratorii Sannagloriani

Res. XVI^a 848

PRO A. CLV

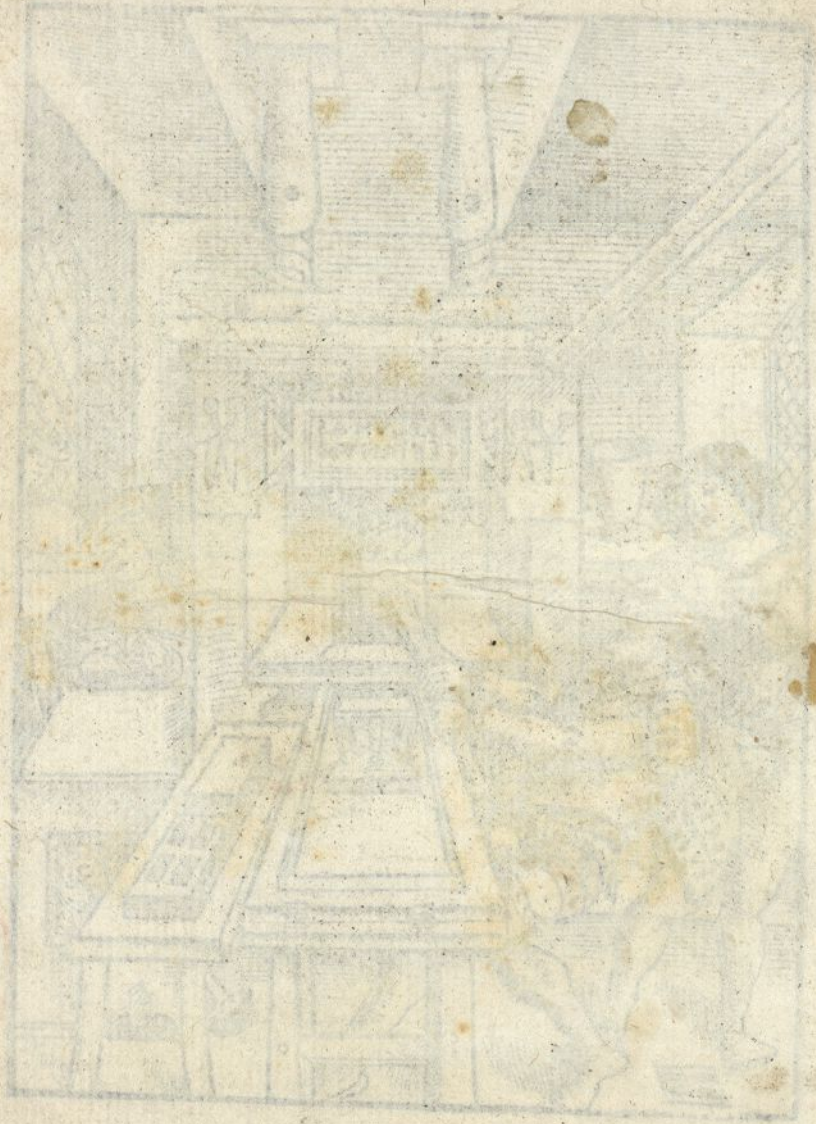
ENTIO M. Tullii Ciceronis Oratio, cum F. Syluii
Ambiani Commentariis luculentissimis.

I. L. II. 22.

Venundatur Iodoco Badio A sensio,
Sub priuilegio post opus ipsum explicando.

Handwritten notes in cursive script, including 'Videtur' and 'liber'.

Venerabilis Johannes Baptista A. S. S. S.
Subparragio post opus ipsum explicationem

Illustrissimo Principi Francisco Valesio, Francisci
Christianissimi Gallorū Regis filio primigenio Fran-
ciscus Syluius. S.

Su venire solet, vt qui ab nobis
diutius abfuerūt, quosq; charos
habemus, eorum reditus nobis
multo iucundior sit, quā si ab
nobis nō discessissent: iis obuiā
procedamus, eos salutemus, iis
munuscula quædā offeramus.
Ab nobis aliquot annos cū cha-
rissimo tuo fratre abfuiſti, adue-
tus vester quotidie magis expectatus est: obuiā vobis
innumerabiles quū alii tum nobiles tā priuatim q̄ pu-
blice prodeūt, vt redeūtes vos iucūde excipiant, vt vos
salutent, vt animi sui in vos benignitatē alii verbis alii
muneribus ostendāt. Interim ne officio deessem, parū
quoddā munusculū parauī, quod tibi ingratū nō puta-
rē. His em̄ mēſibus Commētarios scripsi in orationē
M. T. Ciceronis pro A. Cluētio. Eos clarissimo isti tuo
nomini nūcupatos proxime edidī. quos eo tibi fore gra-
tiores arbitror, q̄ humanarū literarū te & studiosum
esse & doctū audiā: quarū literarū principem esse Cice-
ronē nemo nescit. Qui ex dicēdi ratione tantā gloriā
assecutus est, vt Arpinates eo ciue maxime gaudentes,
pro insigni ciuitatis illas tres literas habeant, M. T. C.
quod alii nulli tam apud Grēcos q̄ apud Latīnos arbi-
tror cōtigisse. Quod igitur offero munusculum, id vt
gratū habeas, oro te & obsecro. Bene vale. Cal. Maiis
anno, M. D. XXX. Parisiis, ex ædibus Tornacis.

Rerum & verborū in
sequentibus F. Sylui Cō
mentariis insignium

Index. A

A Bhorrebāt fo.xx.
Abigere & eiicere.
fo.xviii.
Abducere.lxxxvi.
Aborsus,abortus,& abor-
tio.xviii.
Accersere.lxxxvi.
Accusatoris duę partes.
fo.primo.
Accusatoris poena quādo
reus absoluebatur.vi.
Aceruatim.xvi.
Actio ridicula.xix.
Actius Orator.xxxi.
Adiutor.xix.
Ad Iuturnę.xlix.&l.
Administer.xxx,xxxii.
Adulterina signa.xxi.
Aduocatus.liiii.
Aduolare.xii.
Ad urbem & in urbem
differunt.xxi.
Ægrotare.lxxviii.
Æliorum familia.xxxvi.
Ærarii,& in ærarios rela-
ti:& ex ærariis exempti
&c.fo.lix.
Æstimare lvi.
Æstimare litem ibidem.
Ætas firmata & corrobo-
rata.viii.
Agere pręcipitę.lxxxii.
Agere in crucē.lxxxix.
Aggredior ad crimen &
ad alia.v.
Allegatus.xx.
Aletrinum in Italia op-
pidum.xxiii.

Ambitus dānatus & aliū
accusans.&c.xlix.
Amittere.xiii.
Amplexio.lx.
Amplissimus ordo.lviii.
Aiaduersio cēforia.lvi.
Animus morietis sit di-
uinior.xviii.
Annos natus ad quin-
quaginta.liii.
Annus olim decem fuit
mensium.xix.
Antiqui existimātur me-
liores.xxxix.
Antonius orator cur ora-
tiones suas non scripse-
rit.lxvi.&lxvii.
Aqua in sacrificiis.l.
Aquilus.lvii.
Arbitrari magni. xxiii.
Archimedes non melius
potuit describere. xliiii.
Archimedes quis fuerit.
fo.xlv.
Architectus sceleris & Ar-
chitectari.xxx.
Arenarię xix.xx.
Argumentari & Argu-
mentor illud.xxxiii.
Armarium.lxxxiiii.& ite-
rum,fo.lxxxv.
Asinianum crimen.xx.
Asseda.lxxxiii.
Assimulatum.xix.
Atella.xxxiiii.
Auctoritas.lxv.
Auctoritate orationum
quatenus sit credendū.
fo.lxvi.
Aurelia lex.xxxi.
Aurelii gradus.xlvi.
Aurelii forum.xlvii.

B Alneę & Balneum.
fo.lxxviii.
Brutus Orator.67.
Bulbus.xxxvi.
Bulbi amari.ibidem.
C Alpurnius.xlviii.
Calūniari. fo. xliiii.
& lxxviii.
Capere magistratū.lviii.
Causarum duo quę sint
genera.xxiiii.
Causam suscipere & recipe-
re.xxxiiii.
Causam dicere.xlviii.
Causa cadere.lxx.
Causam amittere & cau-
sam obtinere.ibidem.
Celo te veneni, venenum
& de veneno.lxxxix.
Censet Senator lxxvi.
Censorię tabulę.xxi.
Censores.lviii.
Cēforia animaduersio.lvi.
Censura non habet vim
legis iudicatę.lvii.
Cepasii fratres.xxix.
Cernere oculis.xxxii.
Cicero quando venerit in
Asiam.xvii.
Ciceronis in initio dicen-
di timor. xxiiii. Et ite-
rum fo.xxv.
Cicero dū esset Prętor de-
fendit Cluētium. lxxi.
Cincia lex.li.
Circūforaneus.xx.xxi.
Circūuenire.v.& Circūue-
nire iudicio.xc.
Citare reum.xxiiii.
Clā ferre sententiā. xxviii.
Clara vox.xliii.
Cl. Nero.lix.

INDEX.

Coactores lxxxv. & seq.
Cogere iudices, Senatum,
medicos. agmen milites
pecuniam. lxxix.
Coire. lxxi.
Colligere ventos rumo-
rum. xxxviii.
Collocare filiam: & Col-
locare in matrimonium.
Collocareq; nuptias. xc.
Columna menia. xx.
Columna triūvialis. ibi.
Comesum. lxxxix.
Committre. lxxvi.
Concedere peccatū. xcii.
Conceptis verbis peiera-
re & iurare. lxiii.
Conciones. iiii.
Concoctio. lxxx.
Condonare reum. xcii.
Confidere. xci.
Confirmator. xxxvi.
Confiteri. lxxxvi.
Confugere. iiii.
Cōgressus & cōgressio. xxi
Coniuncta dedecore & sca-
lere mater, nisi legendū
sit conuicta. vii.
Consceleratus. xc.
Conscius facinori & faci-
noris. xxviii.
Consenescere. ix.
Confessus. iiii.
Consilium pro iudicium
coetu seu cōfessu. xxxiiij
Consobrini. vii.
Consolatio. ix.
Contendere & contēte. ii.
Contrahere frōtem & ani-
mum. xxxvii.
Conuictū facere. xxxviii.
Cornelia lex. xxviii. xxxi

Corroborata & firmata
ætas. viii.
Cosconius. xlix.
Crassus orator. lxxvii.
Crimen Asinianum. xx.
Criminosus. xlvii.
Crudior homo. lxxx.
Crux supplicium erat ser-
uorum: & quid sit age-
re in crucem. lxxxix.
Cubilia ferarum & auium
fo. xlii.
Cubiculū catulorum. ibi.
Cuiusmodicūq; x.
Curare. xxi.

D Are potestate. 89.
Dealbare. l.
Decurię iudiciū. li.
Decuriones. xxi.
Defendere nocētes. xxviii
Deferuere. liii.
Deficitur. lxxxvii.
De integro. xv. lxxx.
Denunciare. xliii.
Deponere inimicitias. xc.
Deposcere. xl.
Desperare salutē. xxxiii.
Salutem. xxxiii.
Despondere. lxxxv.
Destitutus. xxxv.
Desuefactus. liii.
Dicere causam. xlviii.
Diei initium. xvi.
Dij auersantē scelera. xc.
Dimittere iudicium & Se-
natum. xxxviii.
Discrepat & discrepantia
quomodo dicantur. lx.
Dissolutus. lxxxiii.
Diuinatio est rerum etiā
pręteritarum. lxiii.
Diuortium. ix.

Dñi potestas in seruos. 89.
Ducere in matrimonium,
in vxorē &c. xv. & lx.

E Cce autem fo. ix.
Ecce tibi. xxix.
Eiferuere. liii.
Effrenatus. x.
Egestas. xix.
Eiicere & abicere. xviii.
Eiicere e Senatu. lviii.
Elogium. lxiii.
Emere de sectoribus. fo.
lxxvii. De Rupilio. fo.
lxxviii. & lxxxiii.
Emissarii. l.
Enim inceptiua pars. lxi.
Equites iudices. xxxi.
Restituuntur. liii.
Equites Romani. xciii.
Ergastulum. xii.
Eryx mons. xxii.
Erratum & vitiū. lxiii.
Et interrogatiua particu-
la. lv.

Ex erariis eximere. lix.
Exercitat⁹ in vxorib⁹ ne
cādis. xxvii. In iudiciis
corrumpendis. xxxiii.
Exinaniri. xxxv.
Exlex. xlv. xlvii.
Experiens. xiii. xliii.
Explicare & exporgere frō-
tem. xxxvii.

Expostulare & expostula-
tionem facere. lxxviii.

F Abritianū venenū.
fo. lxxxix.
Facere heredē. xlii.
Facere conuictū. xxxviii.
Facere & creare magistra-
tum. lviii.
Facere finem. xc.

Facere furtū, insidias, præs-
das &c. lxxxv.

Facessere negocium, qd sit
fo. xxvi.

Faceræ Crassi. lxxvii.

Factus ex fraude ex men-
dacio. xxxvii.

Factum Stratone & quid
me fiet &c. lxxxv.

Falernus mons. lxxxii.

Falsitas. iii.

Fame dominante. xxxii.

Familia martis. xxii.

Et qd familia fratrum mē-
dicatium rectius dicatur
q̄ ordo. ibidem.

Fas est mihi & me facere.
fo. xxxv.

Faustus Sylla. xlvii.

Febri in ablatiuo. lxxxiii.

Ferentum op. xciii.

Ferre obscure. xxvii.

Ferre clā sententiā. xxviii

Fidele. xliiii.

Filii intestati mater est hē-
res. xxiii.

Firmata etas. viii.

Flāma inuidiæ belli. xli.

Fortassis. xcv.

Fratres gemini. xxii.

Fratricida. xvii.

Furū et seruorum nequā
crux. xx.

G Allia transalpina.
fo. xlii.

Gallicani. xlii.

Galli. ibidem.

Gemini. xxii.

Genera causarum duo. fo-
lio. xliii.

Germanus frater, id est
frater germanus. xc.

Geta a Censoribus nota-
tus factus est Cēsor. lix.

Gradus Aurelii. xlvii.

Grandis pecunia. xvii.

Grandis. lxxxvi.

Grauare & Grauare ac
grauatim facere. folio.
xxxiiii.

Grauida. xviii.

Gutta Censor. lvii.

H Abere in matris
monio, habere
uxorē & filia. xv

Habeo in te odiū vel amo-
rem. Et habeo tecum
odium aut inuidiam.
fo. lxxiii.

Habere potestatem in fi-
lio. lxxxvii.

Habere in honore & Ha-
bere honorē. lxxxviii.

Heredem facere, relinque-
re aut scribere. xlii.

Heredes non erant olim
mulieres apud Roma-
nos. xlii.

Heres secundus. xviii.

Hesiodi de sapientibus sen-
tentia. xlii.

Hominis partus fit mense
decimo. xix.

Honos facit labores esse le-
uiiores. lxxiii.

Hore orandi. lxxi.

Hortuli. xx.

Hospes diuersorii. lxxix.

Humare. xvi.

I Dætatis. lxxviii.

Id temporis ibidem.

Idoneus in malam rē
accipitur. lxxiii.

Ignoratio sui. lii. liii.

Illi pro ibi. xl.

Immerfit se in consueta
dinem. xviii. xix.

Impulsor. xix.

Impurus pro auaro & im-
probo. xxxv.

Inanis & vacuus pro pau-
pere. xxxv.

Inanis ager. ibidem.

Inanis equus. ibidem.

Inauratum. l.

Inciens mulier. xviii.

Includi in pericul. lxxiii.

Incubere pecuniæ & simili-
bus. xxxvii.

In Cluentiū iudex. xciii.

Inferorum poenas nō cre-
dit Cicero. lxxx.

Inferre litem. lvii.

Inficiari. xl.

Infinitius pro præterito
imperfecto indicatiui in
oratione. xxx.

Infrenati equites. x.

Ingenui. xxvii.

Iniicere infamiam, suspi-
cionem, ignem & simili-
lia. lii.

Insolentia. liii.

Instructum. lxxxiii.

In suspicionem vocare.

In potestatem redigere &
In filio habere potestatem.
fo. lxxxvii.

Intercedit dies. xxxvi.

Interlitus codex. xlv.

Interpres. l.

Interrogatio testiū quādo
fiebat. xi.

Intestati filii est mater hē-
res. xxiii.

Intestatus qui sit. lxxx.

INDEX.

Intolerantia. *lv.*
 Inuidia. *iii.* Est finienda ibi,
 a tergo.
 Ire in consiliū. *28.* & iterum.
 fo. *42.*
 Iudex dum iudicat sedet
 aliis stantibus. *iiii.*
 Iudex qui sit. *xiii.*
 Iudex in reū non in accu-
 satores datur. *xvi.*
 Iudicium notae. *xxviii.*
 Iudicium ratio. *xxxi.*
 Iudicandi potestas equiti-
 bus restituta. *liiii.*
 Iudicandi mos. *lxxvii.*
 Iudicare. *lxxxvi.*
 Iudicia equa. *ii.*
 Iudicia publica & priuata.
 fo. *xxxviii.*
 Iudicium reiectio & subfor-
 titio. *xlvi.*
 Iudices iurati in leges. fo-
 lio eodem.
 Iudicium decuriae. *li.*
 Iudicium aetas. *lii.*
 Iudici sapienti cogitanda
 & eius officium. *lxxvi.*
 Iudices numarii. *xxxvii.*
 Iudicium numerus. *xxxvii.*
 Iudicium subsellia. *xxxviii.*
 Iudicandi tempus. *xxxvii.*
 Iudicia pro iudicibus. *lxiii.*
 Iugulatus sententia. fo-
 lio. *xxxiiii.*
 Iulia lex. *xlvi.*
 Ius hominum. *xciii.*
 Ius gentium ibidem.
 Iuturna. *i.*
L Abefactare rem iu-
 dicatam. *xxix.*
 Laborare ex inuidia,
 ex pedibus &c. *xcv.*

Laudatores reorum. *xix.*
 Lex cornelia. *xxviii.* *xxxi.*
 Sēpronīa. *xxxi.* *xlvi.* *71.*
 Lex Iulia. *xlvi.* Cincia. *lj.*
 Lex Seruilia. *lxvii.*
 Lex ad pterita obligat. *66.*
 Legum appellatio. *lxxv.*
 Liber hac re & ab hac re.
 fo. *lxxiii.*
 Liberū pro liberorū. *82.*
 Liberti qui. *xciii.*
 Libertini. *xxvii.* In Sena-
 tum lecti. *lxiii.*
 Licet mihi & licet me fa-
 cere. *xxxv.*
 Ligures fallaces. *xxxvi.*
 Limen ne tangat noua
 nupta. *x.*
 Lis aestimata. *lv.* *lvi.*
 Litera nulla. *lxxxvi.*
 Liuius Salinator. *lix.*
 Liturę. *xxi.*
 Lugēdi mos & tempus. *xix.*
 Luporum rostra cur por-
 tis villarū affigantur. *x.*
M Achinas omnes
 adhibere. *xix.*
 Magistratū ferre
lviii. Gerere &c. *lxxii.*
 Magni arbitror. *xxiii.*
 Maiestas. *xlvi.*
 Male partū male pīt. *34.*
 Malitia. *87.* Manifeste. *xii.*
 Matricida. *xvii.*
 Martiales. *xxi.*
 Matrinius. *lxi.*
 Menia columna. *xx.*
 Milia miliare. *xv.*
 Mittere in consiliū. *xlvi.*
 Mittere vocem. *xlvi.*
 Mortuos odisse. *xvi.*
 Memoria teneo. *xvi.*

Metelli exilium. *xlvi.*
 Mouere Senatu. *lviii.*
 Mulierū Ro. nomina. *ix.*
 Mulsum. *lxxx.*
 Municipēs. *xxiii.*
N Am p pterea. *lxi.*
 Narbo marti. *67.*
 Natus Papiā & de
 papiā, Naturę satiffec. *xv.*
 Nocētes defendere. *xxviii.*
 Nō liquere. *xxvii.* *lii.* & *63.*
 Nomen patroni. *xxx.*
 Nomina mulierū Ro. *ix.*
 Nosce teipsum. *liii.*
 Notę iudicium. *xxviii.*
 Nubilis. *vii.* Nūmus. *85.*
 Nūmū olfacere. *xxxviii.*
 Mūmarius interpres. *xlxi.*
 Nupta ne tāgat limē. *x.*
 Nuptię propinquorū. *vii.*
 Nuptiarum tēde. *x.*
O Biicio tibi & i te. *56.*
 Obloqui. *xxxii.*
 Obsides. *xlvi.*
 Obfignatores. *xix.*
 Obtinere causam. *lxx.*
 Odorare & odorari. *xlvi.*
 Offendere. *xxxii.* *lxxxiii.*
 Offensus. *lxxvii.*
 Olfacere nūmū. *xxxvii.*
 Oppianici scelera. *lx.*
 Orandi horę. *lxxi.* Ora-
 toris met & error. *xxv.*
 Purpura. *liiii.* Quare q-
 dā nō scripserint. *lxvii.*
 Orcestra. *lxiii.*
 Ordo amplissimus. *lvii.*
 Os pro pudore. *xxxiii.*
P Acisci. *xx.*
 Parētes ferendi. *x.*
 Parricidia varia. *17.*
 Partus hominis. *xix.*
 A *liii.*

INDEX.

Pastus homo. xxxvii.
 Patroni nomen. xxx.
 Pecuniā suppressere. 34.
 Peierare verbis conceptis
 lxiii. Iurare. lxiii.
 Pellex, Pellicatus. viii.
 Perfugium. iiii.
 Perfunctus. cvi.
 Per mihi brevis. ii.
 Permittere. lxxvii.
 Pernoctare. xix.
 Persona Staleni. xl.
 Pietas. xci. Piscina. 85.
 Plaga idest dānū. xxix.
 Planus. xxxvi. & seq.
 Poenitet defendere. xli.
 Ponere odiū &c. iiii.
 Ponere in culpa. lxi.
 Ponere operā. lxxvi.
 Popilius. xlvii.
 Postis religio. x.
 Ptās dñi in seruū & pote
 statem dare. lxxxix.
 Præcipitem agere. lxxxii.
 Prægnans. xvii. xviii.
 Præiudicatū. iiii. & iiii.
 Præsidia i arce legis. lxxv.
 Prætor iniuratus. lix.
 Præuaricator. vi. Præuari
 cari. xxix. xliii. xliiii.
 Pro dii & deorū. xxiii.
 Profiteri. xxv. Profunde
 re pecuniā. xxxiiii.
 Proiecta audacia. f. lxxxvi.
 & lxxxvii.
 Proscriptum. lix.
 Prudentia. xliii.
 Pueritiæ tēpus. lxxx.
 Pūctū tēporis. xx. xxi.
Q Vestio, & i questio
 nē ferre. lxxxv.
 Quaestoris tribu-

nal. xxxviii.
 Quid factū ē stratone &c.
 lxxxviii. & lxxxix.
R Ecipere cām. 34.
 Reddere iratū. 35.
 Refrigeratū. liii.
 Religio xci.
 Relinquere heredē. xlii.
 Reo fauēt. iiii. Quot dies
 citato dentur. xlv.
 Reorū laudatores. xcii.
 Rescindere iudicatū. xxix.
 Respōsu. lxxviii. Respon
 sum. Responsio. lxxix.
 Robora Po. Ro. lxxiii.
 Rumusculos aucupari. li.
S Apiens qui sit. xliii.
 Scipionis factū. lxiii.
 Scribere heredē. xlii.
 Scrupul⁹ itētus. xxxviii.
 Sectores. 78. Sedulo. xxix.
 Sempronia & seruilia lex.
 videatur lex.
 Senatu mouere. lviii.
 Sen. ornamēta. 64. 74.
 Sensus cōis. xi. Sententia
 a maiore pte lata. 38.
 Sētētā ferre. xxvii. lxxv.
 Sepelire. xvi.
 Sequestres. xliii. & l.
 Seruatores iudices. xxxi.
 Sylla. xlviii. lxxii. bis.
 Similitudo. xxxiiii. 65. 66.
 Similis tui. xxi.
 Socrates damnatus. xli.
 Solatium consolatio. lx.
 Sororicida. xvii.
 Sortitio Sortitu. lxi. lxxii.
 Sperare. xci.
 Spondere. lxxxv.
 Stabulū. 35. Stalenus. 36.
 Stare conuentis &c. lix.

Stomachari, Stomach⁹. 30.
 Subleuare. lxxx. Subscri
 bere. lvii. lix. lxiii.
 Subsellia. xxx. & xxxviii.
 Subsortitus. xvi. l.
 Sūmati. xii. Supstitio. xcij
 Suspensus. v. & xxviii.
 Suppressere. xxxiiii. xlix
 Suscipere causam. xxxiiii.
 Supplex vester. xciii.
T Aberna. lxxviii.
 Tabulę. xxi. Tedę. x
 Teneri lege. xlix.
 Tergiuersari. xliii.
 Testificari. lxviii.
 Testes qñ interrogādī. xi.
 Testes testamenti. xx.
 Theanum apulum. xv.
 Tormēta defessa. lxxxiiii.
 Traducere equum. lxiiii.
 Transcribere. xxi.
 Tribunitia potestas. liii.
 Triumuii &c. xx.
V Enenum. xvii. 72.
 lxxxii. ac. lxxxix
 Venerei. xxii.
 Vētosus. xxxviii. 39. lxii.
 Vicit pudorē libido. ix.
 Vicinia, Vicinitas. vii.
 Victoria. lxx. & xciii.
 Videre omni sensu. xi. 36.
 Vir. xv. & lxxxiii.
 Vitium. lxiii. lxiiii.
 Viuarium. lxxxv.
 Vocē mittere. xlv.
 Vox clara &c. xliii.
 Vsq; a mari. xci.
 Vulnus & plaga pro da
 mno. xxix.
 Vxores vnde dictę. x.
 Finis Tabellę.

F. SYLVII IN

CICERONIS Orationem pro A. Cluentio Habito,
Argumentum.

Saffia A. Cluentii mater A. Aurio Melino genero viua filia Cluentia nupsit. Melinū Statius Albius Oppianicus eques Romanus ex municipio Larinate interfecit. Huic nupsit Saffia. Sororis iniuria & domus ignominia faciebant, vt singularem matris libidinem Cluentius acerbo ferret animo. Hac de causa Cluentium mater oderat grauissime. Eundem oderat Oppianicus. Nā Cluentius a Decurionibus & municipibus suis rogatus Oppianicū accusarat, q̄ Martiales Martis ministerio vindicasset, eosq̄ liberos & ciues Romanos esse defenderat. Oppianicus igitur audacissimus homo & auarissimus, qui iā vxores aliquot causa hereditatis earū habendę necauerat, Cluentium necare veneno conatus est, vt ei mater heres esset. cuius bona vt vxorū superiorū ad se vētura sperabat. Impurū hominē C. Fabriciū Oppianicus sollicitauit, vt necandum veneno Cluentium curaret. Venenum Fabricius Scamandro liberto dedit. Quum ægrotaret Cluentius vtereturq̄ medico Cleophanto, medici seruum Diogenem Fabricius ad venenum Cluentio dandum spe & precio sollicitare cōpit. Diogenes rem ad dominum detulit, qui cum Cluentio de hac re locutus est. A viris bonis consulto latentibus deprehensum venenum est, quod Scamander Diogeni consiliū dissimulanti traderet. Scamandrum Cluentius vocauit in iudiciū. Accusauit P. Cannutius. M. Cicero Aletrinatium vicinorū precibus adductus defendit. Scamander omnibus sententiis prater vnam damnatus est. Ad eosdē iudices Fabricius reus factus est. Accusauit idem Cannutius, defenderunt fratres Cepasii. Iudicium omnium sententiis damnatus Fabricius est. In vtraq̄ accusatione Oppianicus criminis architectus arguebatur. Oppianicus his duobus p̄iudiciis iam damnatus ad eosdē iudices.

reus citatus est. Accusauit idem Cannutius, defendit L. Quintius Trib. pl. Accusator Pretor hoc veneni crimen, cedens multas vxorum, liberorum fratris & alienorum ab Oppianico factas enumerauit. In hac causa iudices erant. xxxii. Ex his decem & septem sibi corrupendos Oppianicus putauit. Per Stalenum, qui & ipse iudex erat, rem commodè fieri posse ratus, ad eum, ut pactus erat, DCXL. millia nummum deferri iussit ad corrupendos. XVI. Iudices, ut singulis quadragena millia daret. Ipsi autem Staleni sententia septima decima spe maiorum premiorum accederet. Stalenus Oppianici pecunia domi condita, e re sua putat Oppianicum damnari potius quam absolui. Eo enim damnato non putat fore, qui pecuniam repetat. Aliquot iudicibus pecuniam ab Oppianico, (se enim accepisse dissimulat) promittit, ut ea ante iudicium non tradita in senos sibi hos iudices Oppianicus habeat. Iudicibus promissam pecuniam ante iudicium petentibus, Stalenus ab Oppianico se dicit destitutum. In consilio iudicum manauit fama pecuniarum mentionem inter iudices versatam esse. Itur in consilium. Oppianicus absolui sperans damnatur etiam ab iis quos corruptos esse putarat. L. Quintius Oppianici patronus concionibus turbulentis populum Romae in iudices concitauit. Oppianicum enim hominem innocentem corrupto iudicio oppressum esse dicebat. Nam in populum iactabat iudices a Cluentio corruptos esse, quod populo magis erat credibile, quam ab Oppianico, quod Oppianicus damnatus esset. C. Iunius qui in hac causa quaesitor fuerat, populi concitati furore damnatus est. Alii postea iudices damnati, alii a Censoribus notati sunt. Anno quinto post hoc iudicium Oppianicus quum exularet, ex equo decidit, latus offendit, febris correptus est: quo ex morbo interiit. Sallia quae filium Cluentium cupiebat perditum, de Stratone, qui fuerat seruus A. Rupili, quo medico Oppianicus usus fuerat, & de Nicostrato Oppianici seruo quaestionem habuit, ut vi tormentorum dicere cogerentur Oppianicum a Cluentio necatum veneno. Iterum habita quaestione idem constanter dixerunt. Se enim de veneno quicquam scire negauerunt. Amici & hospites

Oppianici & Saffiæ viri boni qui ad eam quæstionem aduocati fuerât, sibi satis quæsitū videri dixerunt. Quæstio igitur dimissa est. Triennio post Strato in domo Saffiæ furtum fecit. De hoc & de Nicostrato habita quæstio est, vt quū de furto quæreretur, aliquid de veneno quod Oppianico Cluentius dedisset, confiterentur. Horum in quæstionum confessionem Saffia ipsa scripsit. De furto, de quo habebatur quæstio, nihil scripsit, de veneno scripsit. postea Stratonem execta lingua in crucem egit. De Nicostrato quid actum sit, incertum fuit. Saffia igitur ab Oppianico priuigno, cui filiam ex genere susceptam ipsa despondit, impetrat, vt Cluentium accuset, quod Oppianicum veneno in exilio necauerit. Anno. viii. post damnatum Oppianicum Cluentius infesto matris odio a T. Actio de veneficio accusatur. In accusatione Cluentii duo præcipue fuerunt, quæ Cluentium lædere viderentur, quod a Cluentio Oppianicum veneno necatum accusator dixit, quod causæ proprium est. & inuidia iudicii Iuniani quod a Cluentio corruptum vt Oppianicus damnaretur Actius dixerat, quæ per annos octo continuos durauit. Superius esse sibi facile quod refutet, posterius difficile quod tollat Cicero dicit. Prius refutat id quod difficilius est, quod Cluentii causam lædere maxime videbatur. Vt doceat illo iudicio Iuniano Oppianicum iure damnatum fuisse, primum ostendit q̄ impia in filium Saffia fuerit, a qua omne hoc periculum Cluentii profectum est. deinde multa nefaria Oppianici flagitia enumerat, quæ in Oppianici accusatione Cannutius dixerat, vt his cognitis credibile sit non a Cluentio nihil de victoria desperante, sed ab Oppianico sibi conscio, ideoq; ne damnaretur metuente, iudices esse corruptos. Quod obiecit Actius de C. Iunii quæstitoris & iudicum post Oppianici iudicium damnatione, Cicero negat Iunii damnationem legitimo iudicio factam fuisse, sed seditiosam populi concitationem esse potius q̄ iudicium. Id quæ iudicium esset, ostendit tamen Iunii causam cum Cluentii causa coniunctam non fuisse. Alia iudicia partim nihil contra Cluentium valere, partim pro Cluentio esse demonstrat. M. Aquiliū & T.

Guttam iudices a Censoribus Senatu motos, ab iisdem Cluentium notatum ob corruptum iudicium Actius dixit. Censoriam notam iudicii loco habendam non esse ostendit Cicero, eluditque quod dixerat Actius Egnatium a patre exheredatum, quod in eadem causa iudex corruptus fuisset. Senatusconsultum de corrupto hoc iudicio factum Cicero eleuat, purgatque, quod post damnatum Oppianicum, quum C. Verrē accusaret Iunianum iudicium, ut Actius obiecit, corruptum dixerit. Iudiciaria lege, qua equites non renebantur, Cluentius, qui ex equestri ordine erat, defendi noluit. Eius legis equitatem Cicero ostendit. Leuia quædam maledicta in Cluentium leuiter diluit. Tribus beneficiis, quorum postremum est, quo Oppianicus dicitur necatus, Cluentium Actius criminatus est. Ea Cicero refutat. Alio mortis genere Oppianicum interisse, & hoc crimen a Cluentii matre confictum esse ostendit. Concludendo primum enumerat per capita quæ in Sassiā dicta sunt. deinde Sassiæ in filium impietatem amplificat. Postremo flectit Iudices, ut Cluentii misereantur. Oratio iudicialis est. Status coniecturalis. Acta est hæc causa ad gradus Aurelios. Q. Naso Prætor, & Q. Voconius quesitor fuit. T. Actius adolescens accusauit, & Cicero Prætor defendit.

M. T. CICE RO

NIS PRO A. CLVENTIO HABITO, ORATIO.

NIMADVERTI IVDICES,

omnem accusatoris orationem in duas

diuisam esse partes. quarum altera mihi

hi niti, & magnopere confidere videba

tur inuidia iam inueterata iudicii Iuniani:

altera tantummodo, consuetudinis

causa timide & diffidenter attingere rationem venefici

cii criminum: qua de re lege est hæc questio constituta.

A Nimaduerti iudices. In orationum iudicialium initio ad iudices sermo conuerti solet: aliquando tamen causæ utilitas postulat, ut ad alios conuertatur: ut in Ciceronem Sallustius, Grauius & iniquo animo maledicta tua paterer M. Tulli. Et in Sallustium Cicero, Ea demum magna voluptas est Crispe Sallusti, æqualem ac parem verbis vitam agere. Sicut & fecerat in Catilinam, Quousque tandem abutere patientia nostra: Cicero quoque pro Scauro ambitus reo, in ipso orationis initio prosecutionis loquentis pro reo, pro eodem Scauro repetundarum reo, & pro Rabirio Posthumo exemplis, pro A. Cluentio partitione usus est: ut ait Quintilianus in libro quarto, cuius eodem ex libro illa verba sunt, Docile sine dubio & hæc ipsa præstat attentio: sed & illud, si breuiter & dilucide summam rei de qua iudex cognoscere debeat, indicauerimus, quod Homerus atque Virg. in operum suorum principiis faciunt. Nam istius rei modus est, ut propositioni similior sit quam expositioni: nec quomodo quicque sit actum, sed de quibus sit dicturus orator, ostendat. Nec video quod huius rei apud oratores possit reperiri melius exemplum, quam Ciceronis pro Cluentio, Animaduerti iudices omnem accusatoris orationem in duas diuisam esse partes: quarum altera mihi niti & magnopere confidere videbatur inuidia iam inueterata iudicii Iuniani: altera tantummodo consuetudinis causa timide & diffidenter attingere rationem veneficii criminum: qua de re lege hæc est questio constituta. Id tamen totum respondentem facilius est, quam proponenti. quia hic admonendus iudex, illic docendus est. Inuidia iudicii Iuniani) C. Iunius questitor fuerat in causa Oppianici, ideo iudicium de Oppianico factum appellari Iunianum, C. autem Iunius postea damnatus est, quod in Oppianici causa corruptus fuisse dictus sit. Inuidia iam

Deo saluo oratio in genere iudiciali
partes habet quinqz. Scilicet
propositionem, partitionem, exemplum,
repetitionem, perorationem, causam.
gens. Scilicet. Scilicet. Scilicet.
quasi. Scilicet. Scilicet. Scilicet.
quasi. Scilicet. Scilicet. Scilicet.
quasi. Scilicet. Scilicet. Scilicet.
quasi. Scilicet. Scilicet. Scilicet.
quasi. Scilicet. Scilicet. Scilicet.

Accusato
ris due par
tes.

Scilicet. Scilicet. Scilicet. Scilicet.
quasi. Scilicet. Scilicet. Scilicet.
quasi. Scilicet. Scilicet. Scilicet.
quasi. Scilicet. Scilicet. Scilicet.
quasi. Scilicet. Scilicet. Scilicet.
quasi. Scilicet. Scilicet. Scilicet.
quasi. Scilicet. Scilicet. Scilicet.
quasi. Scilicet. Scilicet. Scilicet.

Conclutio. Scilicet. Scilicet. Scilicet.
quasi. Scilicet. Scilicet. Scilicet.
quasi. Scilicet. Scilicet. Scilicet.
quasi. Scilicet. Scilicet. Scilicet.

inueterata) quæ octo annos continuos durauit . tot enim anni fuerunt a damnato Oppianico ad hanc Cluentij causam. Ea autem inuidia est, quam L. Quintius Trip. pl. Oppianici patronus multis concionibus excitauerat. Consuetudinis causa timide) Securitas oratoris & fiducia iudici suspecta est. ideoque crimina ipsa timide & diffidenter attingere orator debet. Veneficii criminum) A. Cluentium T. Actius accusauit, quod exulem Oppianicum veneno necasset. Id ut credibile magis faceret, ab eodem Cluentio C. Vibium Capacem necatum veneno, & ab eodem paratum venenum ad Oppianicum iuniorem necandum dixit. Lege est hæc quaestio constituta.) Constituire legem, quaestionem, & iudicium, pro eadem re dici, hoc est, decernere ut de commisso aliquo insigni crimine quaeratur & iudicium fiat, pro Milone scripsimus. Lege) Lege Cornelia de sicarijs & veneficis: qua tenetur etiam qui hominis necandi causa venenum confecerit, habuerit, vel dederit: ut libro Pandectarum. xlviii, ad legem Cornelianam traditum est. Vel lege noua a Cos. constituta. ut Cn. Pompeius Cos. legem tulit de cæde, quæ in Appia via facta esset, in qua P. Clodius occisus fuit: ut ait Cicero pro Milone. Hæc quaestio) id est, hæc causa. Nam de veneficio tantum constitutum iudicium est: de eoq; solo iudices pronunciare debent. De corrupto iudicio quaestio constituta non est, alioqui duæ essent actiones. Sed ut maiore inuidia reus oneraretur, idq; veneficii crimen magis esset credibile, hoc de corrupto iudicio additum est. Constituta est.) A. Senatu quaestiones constitui solitas Cicero pro Milone significat.

Attentes facit iudices
et possunt intelligant

Quoniam a C. Iulio Iunio qui
in Oppianici causa quaestio
fuit post damnatum quod
corruptus dicitur

Ex ipsa causa materia
colligendi iudices maxime
fama bene habet

Itaque mihi certum est hanc eandem distributio-
nem inuidiæ & criminum, sic in defensione seruare,
ut omnes intelligant nihil me nec subterfugere vo-
luisse reticendo, nec obscurare dicendo. Sed cum
considero quomodo mihi in utraq; re sit elaborandum:
altera pars, quæ propria est iudicii vestri, & legitimæ
veneficii quaestionis, per mihi breuis, & non magnæ in
dicendo contentionis fore videtur: altera autem, quæ
procul a iudicio remota est, quæ concionibus seditio-
se concitatis accommodatior est, quam tranquillis mode-
ratissq; iudicijs, prospicio quantum in agendo difficul-
tatis, & quantum laboris sit habitura. Sed in hac tanta
difficultate, illa me res tamen iudices consolatur, quod

vos de criminibus sic audire consueuistis, vt eorum
 omnem dissolutionem ab oratore quærat: vt nō ex-
 istimetis plus vos ad salutem reo largiri oportere, q̄
 quantum defensor purgandis criminibus consequi, &
 dicendo probare potuerit.

Subterfugere voluisse reticendo) id est, quod verum est reticere, vt
 subterfugiam: quod falsum est dicere, vt obscurem. Pollicetur igitur se ni-
 hil celaturum quod verum sit: nihil dicturū quod falsum. Quæ propria
 est iudicij vestri) id est de qua quæstio constituta est: ideoq; de qua senten-
 tiam laturi estis. Quis enim accusator multa crimina reo obiiciat, vt id
 quod causæ proprium est sit magis credibile, iudices tamen de eo solo
 pronunciant, de quo quæstio constituta est: id igitur iudicij proprium est.

Legitimæ quæstionis) id est causæ lege constitutæ. Per mihi brevis) Per mihi
 id est mihi per breuis. Tmesis est, vel vt Donatus, diæresis. vt libro Epi-
 stolarum ad Atticum primo, Quod ad me de Hermathena scribis, per
 mihi gratum est. In eodem, Per mihi, per, inquam, gratum feceris, si in
 hoc tam diligens fueris, quā soles in his rebus, quas me valde velle ar-
 bitraris. Libro quinto, Per mihi gratum erit, si id curaris ad me perfe-
 rendum. Libro decimo, Per enim magni æstimo tibi firmitudinem ani-
 mi nostri, & factum nostrum probari. Hæc autem dicendi ratio minus
 est oratoribus q̄ poetis frequens, si altera compositionis pars præpositio
 sit. Per mihi brevis) Multo plura Cicero dicit, vt ab Oppianico iudi-
 ciū corruptum ostendat, quā vt veneficii crimina refuter. Contende-
 tionis) id est laboris. Contendere enim laborare & niti significat, vt in li-
 bro Æneidos primo, Defessi Æneadæ quæ proxima littora cursu Con-
 tendunt petere. Inde contente pro fortiter & laboriose Cicero dicit libro
 Tusculanarum quæstionum secundo, Genu, me hercule, M. Antonium
 vidi, quum contente ipse pro se lege Varia diceret, terram tangere. Quæ
 procula iudicio remota est) id est quæstionis iudicij propria non est, id est
 ea quæ est in inuidia iudicij Iuniani. Seditiose concitatis) ab aliquo Tris-
 bunorum pl. Audire) in accusatione, id est de criminibus, quæ propria
 causæ sunt. Dissolutionem) id est excusationem, negationem, purgatio-
 nem, vel refutationem. Illa autem sententia est, Quum accusator inten-
 dit vel probat crimina reo obiecta, non continuo creditis, sed expectatis
 eius qui reo patrocinatur dissolutionem. Ideo spero fore, vt refutationem
 meam horum veneficii criminum expectetis. Id si feceritis, nihil dixerit
 accusator, quod reum lædat. Ab oratore) id est a patrono: nam authore
 Donato in Hecyram Terentij, orator est is cui causa defendenda manda-
 tur. Ad salutem) id est absolutionem.

Per mihi
breuis.

Contende
re & contē-
te.

De inuidia autem sic inter vos disceptare debetis, ut non quid dicatur a nobis, sed quid oporteat dici, consideretis. Agitur enim in criminibus, A. Cluentii proprium periculum: in inuidia, causa communis. Quam obrem alteram partem cause sic agemus, ut vos doceamus: alteram sic, ut oremus. in altera, diligentia vestra nobis adiungenda est: in altera, fides imploranda. Nemo est enim qui inuidia, sine vestro ac sine talium virorum subsidio, possit resistere. Equidem quod ad me attinet, quo me veritas nescio. negesse fuisse illam infamiam iudicii corrupti: negem illam rem agitatum in concionibus: iactatam in iudiciis: commemoratam in Senatu: reuellam ex animis hominum tantam opinionem: tam penitus insitam: tam vetustam. Non est nostri ingenii: vestri auxilii est Iudices, huius innocentiae, sic in hac calamitosa fama, quasi in aliqua perniciosissima flamma, atque in communi incendio subuenire. Etenim sicut alius in locis parum firmamenti, & parum virium falsitas habet: sic in hoc loco falsa inuidia imbecilla esse debet. dominetur in concionibus: iaceat in iudiciis. valeat in opinionibus, ac sermonibus imperitorum: ab ingeniiis prudentium repudietur. vehementes habeat repentinos impetus: spatio interposito, & causa cognita consenescat. denique illa definitio iudiciorum æquorum, quæ nobis a maioribus tradita est, retineatur: ut in iudiciis, & sine inuidia culpa plectatur, & sine culpa inuidia ponatur.

Sed quid oporteat dici, consideretis) Quam ad ordines vestros hæc inuidia pertineat. In criminibus) veneficii scilicet. Causa communis) iudicium omnium scilicet. Alteram partem cause) de veneficii criminibus. Ut vos doceamus

Iudiciorum
æquorum
diffinitio.

ceamus) id est credibile non esse doceamus crimina hæc a Cluentio admis-
sa. Diligentia vestra) id est attenta vestra auditio. Fides imploranda)
id est postulandum auxiliū. Nemo est qui inuidiē) Inuidia est mala gra-
tia, & malevolentia ex improbo aliquo facinore, aut huiusmodi facinoris
suspitione contracta, aut improbi alicuius hominis sermone excitata: quæ
tantum habet momenti, tantum virium ad opprimendam etiam inno-
centiam, vt eam viro forti metuendā esse Aristoteles libro Ethicorum. iij.
scribat. Quo me vertā nescio) Diaporesis est, id est addubitatio. qua uti-
mur, vt ait Romanus Aquila, quum propter aliquas res volumus videri
dubitare, & quasi ab ipsis iudicibus consilium capere, quo potissimum gene-
re orationis utamur. Quale, inquit, est pro Cluentio proœmium, Equidē
quo me vertam iudices nescio. negem fuisse illam infamiam? &c. Authore
Quintiliano libro. ix. affert aliquam fidem veritatis dubitatio, quum si-
mulamus querere nos vnde incipiendum, vbi desinendum, quid potissimū
dicendum, an omnino dicendum sit. Cuiusmodi exemplis plena sunt o-
mnia. sed vnum interim sufficit, Equidem, quod ad me, quo me vertam
nescio. Negem fuisse infamiam iudicij corrupti: &c. Negem fuisse &c.) Id au-
tem negare Cicero non poterat, quod ea infamia diuulgata sit. Agitatā
in concionibus) Conciones sunt po. Ro. vt forum iudicum, & curia Sena-
torum. sunt etiam conciones, orationes ad populum. L. autem Quintius
populum Ro. suis concionibus concitauerat maxime, vt postea dicit.

Inuidia.

*Quum tunc paupera
sustine fuisse*

Quum fuisse

Lusitium

Conciones

*Quum tunc
paupera sustine
fuisse & spiritus*

Falsitas.

In iudicijs) vt in causis Staleni, Bulbi, Guttæ, Popilij, quorū de damna-
tione postea Cicero dicit. Tam penitus) id est tam altis velut radicibus.

Alijs in locis) vt in testamentis, in tabulis, in testimonijs, alijsq; eiusdē
generis rebus. Vt a vero veritas sæpius, ita a falso falsitas rarius dicitur.

Imperatorum) id est vulgi. Sine inuidia &c.) Authore Cicerone in li-
bro de Officijs primo, optandū est, vt ij qui præsunt Reipu. legum similes
sint: quæ ad puniendum non iracundia, sed æquitate ducuntur. Sine cul-
pa inuidiē) id est falsa inuidia, ea scilicet quæ suscepta est sine culpa eius in
quem suscepta est. Ponatur) id est deponatur. vt in L. Pisonem, Hoc ita
fit vt viri fortes etiam si ferro inter se comminus decertarint, tamē illud
contentionis odium simul cū ipsa pugna armisq; ponant. In ea re id ver-
bum ponere sæpe dicitur, vt ponere arma vestē dolorem vitā Cicero dixit.
In primo de Officijs, Ij qui armis positis ad Imperatorū fidem cōfugiunt,
quis murū aries percusserit, recipiēdi sint. In libro Tusc. quæst. primo, Iuue-
nes ij quos modo nominaui, veste posita, corpora oleo perunxerūt. Lib. v.
Atq; is quum pila ludere vellet, studiose enim id factitabat, tunicāq; pone-
ret, adolescentulo, quē amabat, tradidisse gladiū dicitur. Ponere tunicā pro
inducere vulgus indocte dicit. Lib. iij. Quid est autē quod plus valeat ad po-
nendū dolorem, q̄ quum est intellectū nihil profici, & frustra esse susceptū.
Libro Epistolarū Familiarium. ix. Hoc deniq; animo sum, vt si in hac cu-
ra atq; administratione vita mihi ponenda sit, præclare actū meū putem.

Ponere
odiū arma
&c. pro de-
ponere.

*Paulus
fuisse
dixit
sustine*

Preiudica-
tum.

Quamobrē a vobis iudices, anteq̃ de ipsa causa di-
cere incipio, hoc postulo: primum, id quod æquissi-
mum est, vt ne quid huc præiudicati afferatis. etenim
non modo auctoritatem, sed etiam nomen iudicum
amitteremus, nisi hic ex ipsis causis iudicabimus, ac si ad
causas iudicia iam facta domo deferemus. Deinde si
quam opinionem iam vestris mentibus comprehendis-
tis, si eam ratio cōuellet, si ratio labefactabit, si deniq̃
veritas extorquebit, ne repugnetis, eaq̃ animis vestris
aut libetibus aut æquis, remittatis. tum autem cum
ego vnaquaq̃ de re dicam, & diluam, ne ipsi, quæ con-
traria sunt, taciti cogitationi vestræ subiiciatis: sed ad
extremum expectetis, & me meum dicendi ordinem
seruare patiamini. cum peroratum fuerit, si quid erit
præteritum, † animo requiratis. Ego me iudices ad
eam causam accedere, quæ iam per annos octo conti-
nuos ex contraria parte auditur: atq̃ ipsa opinione ho-
minum tacita, prope conuicta atq̃ damnata sit: faci-
le intelligo. sed si quis mihi deus vestram ad me audi-
endum beneuolentiam conciliarit, efficiam profecto,
vt intelligatis nihil esse homini tam timendum, q̃
inuidiam: nihil innocenti suscepta inuidia tam optan-
dum, q̃ æquum iudiciū: q̃ in hoc vno deniq̃ falsæ
infamiæ finis aliquis atq̃ exitus † reperietur. Quam-
obrem magna me spes tenet, si ea quæ sunt in causa,
explicare atq̃ omnia dicendo consequi potuero, hunc
locum, confessumq̃ vestrum, quem illi horribilem A.
Cluentio ac formidolosum fore putauerunt, eum tan-
dem eius fortunæ miseræ multumq̃ iactatæ, portum
ac perfugium futurum.

Inuidia ti-
menda.
† reperiat.

Hoc postulo) Quia iudices nobis conciliatos habere debemus, summa diligentia videndum est, an eorum animi alieni sunt, vel pręiudicijs, vel opinione domo allata vel tacita, quum agitur causa cogitatione, vt hanc animorum affectionem tollamus. Pręiudicati) Pręiudicatũ hic appellat, quod paulo post, pręiudicium, id autem est quod ante in iudicijs ad causam ipsam pertinentibus pronunciatum est, vt paulo post Scamandri & Fabritij damnationes, Oppianici pręiudicia appellat. Quia igitur post damnatum Oppianicum C. Iunius Stalenus, Gutta, alijsq; multi, qui in Oppianici causa iudices fuerant, damnati sunt, & Cluentius a Censoribus notatus, postulat Cicero ne hęc iudices habeant veluti pręiudicia ad hanc corrupti iudicij causam pertinentia. Sed etiam nomen iudicum) Nam ex aliorum sententia non ex nostra iudicium feremus. Quintilianus lib. v. in pręiudiciorum refutatione dicit rogandos esse patrono iudices, vt rem potius intueantur ipsam, quàm iuriurando alieno suum donent. Ex torquebit) id est extrahet, & falsam ostēdet. Ne repugnetis). i. ne pertinaciter illā opinionē retineatis. Eāq; opinionē. Remittatis) id est relaxetis atq; relinquatis. Tum autē). i. tertio. Ne ipsi quę cōtraria sint) id est ne cogiteris ea quę sunt ijs quę dicā, cōtraria, id est contrariā opinionē ne habeatis: sed ea ita audiat, tanq̃ si nunc primū hęc causa ageretur. Annos octo cōtinuos) Nam octo anni fuerunt ab Oppianici damnatione vsq; ad hanc Cluentij causę actionē. Ex cōtraria parte) id est ab L. Quintio alijsq; Cluentij aduersarijs. A rei iniquitate flectit iudices. Naturalis enim fauor est pro laborantibus. Reo fauetur. ideoq; reo q̃ accusatori plures ad agē dum horę dabantur: vt in causa Milonis accusatori duę, reo tres horę date sunt. Si quis deus cōciliarit) Hoc ideo dicit, quia difficile est cōciliatos iudices habere, qui tot annos aduersam causam audiuerūt. In hoc vno) iudicio. Deniq; id est tandem. Infamię) id est inuidię. Magna me spes tenet) id est multū spero, vt, Tenet me odiū tui, id est odi te. Cicero actione in Verrem tertiā, Homines scitote esse quosdā, quos tantū odiū vestri ordinis teneat, vt hoc palā iam dictitent, se istū, quē sciāt esse hominē improbiissimū, hoc vno nomine absolui velle, vt ab Senatu iudicia per ignominiam turpitudinēq; auferātur. Si ea quę sunt in causa &c.). i. si beneuole me & attēte audiueritis. Confessumq; vestrū) id est vestrū coetū, qui ad iudicandū simul sedetis. Authore Valla libro. iiii. nomina in us (quę in iocis quoq; exeunt) pro personis accipi solent, Conuētus nō est cōuētio, sed homines q̃ vnū in locū cōuenerūt: Cōfessus nō est cōfessio, sed homines vno in loco cōsidentes. Nā vti lector quū recitat, testis quū dicit testimoniū, orator quū agit, Senator quū dicit sententiā, recti stant: ita iudex quū audit & quū pronūciat, sedet. nā sedēdo & quiescēdo fit anima sciēs & prudēs. Et ille apud Plautū, Plus, inquit, sapio sedēs. Horribilē atq; formidolosum) puta uerūt em̃ fore, vt a vobis Cluenti⁹ dānarē: quę res animos iudicū ab aduersarijs alienat, tāq̃ illi aduersarij iudicibus iā pręscripsissent, quid ipsi essent

Pręiudica
tum & prę
iudicium.

Signa me aduersu

sequens

Tenet

Quintilianus
lib. v. de oratore

lib. 9. de oratore

et cetera parte
et cetera

Reo fauet.

Tenet me

Tenet me

spes & odi

um.

Confessus.

Tenet me

Sedet ius

dex, alijs

stant.

dicturos, nisi quod ad causam pertineat plurimum. Inde orationi nostrae fides auctoritasque accedit. De communibus inuidie periculis id est, Communis locus mihi tractandus videtur, quantum omnes etiam innocentes inuidie periculis subiecti sint. Suspensa incerta & dubia, expectans refutationem. Ut de lege Agraria contra Rullum, Nolo suspensam & incertam plebem Romanam obscura spe & caeca expectatione pendere. Aggrediar ad crimen) Simile illud est pro P. Sestio, Quod a Q. Hortensio clarissimo viro atque eloquentissimo causa est P. Sestij perorata, nihilque ab eo praetermissum est, quod aut pro Rep. conquerendum fuit, aut pro reo disputandum, tamen aggrediar ad dicendum, ne mea propugnatio ei potissimum defuisse videatur &c. Illud autem, Aggredere o magnos, aderit iam tempus, honores, poetis magis familiare est. Qua mihi sepius &c.) Hac enim deprecatione modo usus est. Quasi hoc tempore &c.) id est ne quid huc praedicti afferatis, ne quam opinionem mentibus vestris contra Cluentium domi comprehensam audiendo hanc causam habeatis. Haec causa dicatur) Reus aut eius patronus causam dicit. Saepem iamdudum in concionibus, in foro, in curia. Error) quum enim ab Oppianico iudicium tentatum sit, id a Cluentio corruptum vulgo creditum est. Breuiter dilucideque) Oratio enim brevis & dilucida esse debet. Eius autem breuitas tum demum est, si nihil in ea superuacaneum sit. Itaque haec oratio, quae paginis multis perscripta est, brevis est. Benigne attenteque audiat) Illud saepe fit, ut quum ad aliud transimus, auditores admoneamus, eosque attentos faciamus. Hac ratione oratio magis dilucida fit, & auditores praedicta, mente colligunt, atque ad reliqua audienda se praeparant. Corruptum dicitur) Proponit quod refutaturus sit. Condemnaret) Accusatore condemnare dicit, qui facit ut reus condemnatur. Ostendam iudices primum) Partitio est, cuius sunt tres partes. Quauis in partitione ea quae initio huius orationis est, duae partes sint, illud tamen sepius facit Cicero, ut sint tres partes: ut pro Sex. Roscio, & L. Murena. Innocente) Oppianico. Circumuentum) id est oppressum & danatum. ut postea circumuenire iudicio, in eadem re dicit, Murenerem quamdam Larino, atque illam usque a mari supero Romam proficisci cum magno comitatu & pecunia, quo facilius circumuenire iudicio capitis, atque opprimere filium posset. Alioqui circumuenire decipere est. ut in libro de Officiis secundo, Imprimisque opera dabunt, ut iuris & iudiciorum aequitate suum quisque teneat, & neque tenuiores propter imbecillitatem circumueniantur, neque locupletioribus ad sua vel tenenda vel recuperanda obsit inuidia. Neminem unquam maioribus criminibus &c.) Ideo debuit condemnari, nec metuebat Cluentius ut is absolueretur. itaque iudices non corrupti. Grauioribus) id est fide dignioribus: qui neque pecunia, neque gratia, neque odio, neque minis ad dicendum falsum testimonium moueri possent. Praejudicia) quibus Scamader & Fabritius danati sunt. Ab ipsis iudicibus a quibus Idem fuit accusator Scamader, Fabritij, Oppianici: iudemque iudices fuerunt.

B. V.

Suspensus
p incerto.

Aggre-
dior ad cri-
men.

Circumue-
nire.

Circumuentum
modum & verba
Grauioribus & Grauioribus
inducere rogum

Inducere rogum
et ut praedictum

FR. SYLVIVS IN ORATIONEM CICER.

Cum hac docuero, tum illud ostendam, quod maxime requiri intelligo, iudicium illud pecunia esse tentatum: non a Cluentio, sed contra Cluentium: faciamque ut intelligatis in tota illa causa, quid res ipsa tulerit, quid error affinxerit, quid inuidia conflarit. Primum igitur illud, ex quo intelligi possit debuisse Cluentium magnopere causae confidere, quod certissimis criminibus & testibus fretus ad acculandum descenderit. Hoc loco faciendum mihi Iudices est, ut vobis breuiter illa, quibus Albius condemnatus est, crimina exponam. Abs te peto Oppianice, ut me inuitum de patris tui causa dicere existimes, adductum fide atque officio defensionis. etenim tibi, si in praesentia satisfacere non potuero, tamen multae mihi ad satisfaciendum reliquo tempore facultates dabuntur. Cluentio nisi nunc satisfecerim, postea mihi satisfaciendi potestas non erit. simul & illud quis est, qui dubitare debeat, contra damnatum & mortuum, pro incolumi & viuo dicere? cum illi in quem dicitur, damnatio omne ignominiae periculum iam abstulerit, mors vero etiam doloris: huic autem pro quo dicitur, nihil possit offensionis accedere sine acerbissimo animi sensu ac dolore, & sine summo de decore vitae ac turpitudine.

Tentatum) id est ut corruperetur sollicitati. Iudices enim qui a Staleno sollicitati fuerant, ut Oppianicum absoluerent, eum damnauerunt, quia promissa pecunia non proferebatur, neque sequestribus ante iudicium data putabatur. Non a Cluentio &c.) Quintiliano in libro quarto haec partitio placere non videtur. Si, inquit, vnum crimen varie defendimus, superuacua partitio est: ut si ita partiamur, Dicam non tale esse hunc quem tueor, ut in eo credibile videri possit homicidium: dicam occidendi causam huic non fuisse, dicam hunc eo tempore, quo homo occisus est, trans mare fuisse. Quae omnia, antequam id quod vltimum est exequaris, inania videri

necesse est. Festinat enim iudex ad id quod potētissimū est, & velut obligatum promisso patronum, si est patiētiōr, tacitus appellat: si vel occupatus, vel in aliqua potestate, vel etiam si moribus incompōsitus, cum conuicio efflagitat. Itaq; non defuerunt, qui Ciceronis illam pro Cluentio partitōnem improbarent, quae se dicturum esse promisit, primum neminem maioribus criminibus grauioribus testibus in iudiciū vocatum, q̄ Oppianicum: deinde prēiudicia esse facta ab ijs ipsis iudicibus, a quibus damnatus sit: postremo iudiciū pecunia tentatū non a Cluentio, sed contra Cluentium. Quia si probari potest tertiū, nihil necesse fuerit dicere priora. Sed contra Cluentiū) In causis iudicialibus vt rei ita accusatoris discriminē erat: vt enim reus discriminē capitis id est exiliij, ita accusator bonae existimationis subibat. æquum est enim vt periculum subeat, qui in periculū alium adducere frustra conatus sit. Itaq; Cicero in eandē scribit sententiā in Diuinatione, Nulla, inquit, salus Reip. maior est, q̄ eos qui alterum accusant, non minus de laude, de honore, de fama sua, q̄ illos, qui accusantur, de capite ac fortunis suis pertimescere. Itaq; semper hi diligētissime laboriosissimēq; accusarunt, qui seipsos in discrimen existimationis venire arbitrati sunt. Quid error) Error eorum qui a Cluentio corruptum iudiciū putauerūt, propterea quod Oppianicus dānatus esset, a quo iudices corruptos esse verisimile non erat. Hoc loco faciendū &c.) Vt Oppianicū iure condemnatum, ideoq; a Cluentio iudices corruptos non esse ostendat, necesse est exponat crimina quibus Oppianicus damnatus est, atq; repetat Oppianici accusationem. Breuiter) breuis enim narratio esse debet. Albius) Oppianicus. Id enim facere solet Cicero, vt primum nomina omnia alicuius ponat: cuius si postea facienda sēpae mentio est, modo hoc, modo illud ponat. Exponam) id est narrē: qua in re a Cicerone & a Quintiliano sēpae dicitur. Vt me inuitum) Illud in agendis causis euitandū est, ne quem nobis amicum ledere videamur. Ideoq; si contra amici voluntatem dicamus, id excusamus: vt Cicero hoc loco facit, & pro L. Murena, quē contra Seruiū Sulpitiū defendit. Adductum fide atq; officio) A. Gellius capite xiiij. lib. quinti, illos gradus officiorum ex moribus po. Ro. seruatos ponit, vt primus sit parentum, alter pupillorū fidei tutelæq; nostrae creditorum, tertius clientum qui sese itidem in fidem patrociniūq; nostrū dederunt, quartus hospitem, postremus cognatorum atq; affiniū. Fidē igitur defensionis clientī Cluentio seruare debet Cicero: quā, si Oppianici patris crimina reticeret, proderet, essetq; praeuaricator: quē esse Vlpianus dicit libro Digestorum tertio, titulo de his qui notantur infamia, qui diuersam partem adiuvat, prodita causa sua. Reliquo tēpore) id est in posterum. Postea mihi satisfaciendū) Nam damnatus exulabit. Damnatum & mortuū) Oppianicū. Pro incolumi & viuo) Cluentio. Mors vero etiā doloris) Tanq̄ animus mortalis sit hoc Cicero dicit, vt vulgare sequatur opinionē: & minus acerbē ferat Oppianicus, si pater, causam eius

Accusatoris poena quā reus absoluebat.

Præuaricator.

dicente Cicerone, dolorem nullum sentiat. Ideo Cæsar apud Sallustium dicit in luctu atq; miseris mortem erumnarum requiem, non cruciatum esse: eam cuncta mortalium mala dissolvere, ultra neq; curę neq; gaudio locum esse. Cicero in libro Tusculanarum questionum animos immortales esse probans, vt alijs multis, ita illo quoq; argumento vtitur. quod omnibus curę sunt, quę post mortem futura sunt, idq; multis modis probat. sed de hac re postea. Nihil possit offensionis accedere) id est damnari nō possit. Offensionem passiue, & offensam actiue dici, apud Vallam est.

Amor & Cluentij
omnis - singula actum
opinionem - nata sunt
plurimum - habet
ad vtilitatem - ferunt

Ad faciendam manifestam
preparationem quae prodest
iudicibus ad narrationem
quae patet obsequium
ut propter hoc videtur

A. Cluentius

Non vultis a persona
et constantibus ducta
qua adfuerit iudicio
patet fuit et id quod
a his locis telluris
dixi potest ut referat
ad causam fortiter
proponit dicitur et a
maximo odio et
infirmitatem debet
cuius iudicia penebat
Cluentius obprobriat
et temporis et ordinis
et deinde

Atq; vt intelligatis Cluentium non accusatorio ani-
mo, non ostentatione aliqua aut gloria adductum, sed
nefariis iniurijs, quotidianis insidijs, proposito ante ocu-
los vitę periculo, nomen Oppianici detulisse, paulo lon-
gius exordium, gratia rei demonstrandę, repetam. quod
queso iudices ne moleste patiamini. principiis enim co-
gnitis, multo facilius extrema intelligetis. A. Cluen-
tius Habitus fuit, pater huiusce iudices, homo non so-
lum municipiū Larinatis, ex quo erat, sed etiam regio-
nis illius & vicinitatis, virtute, existimatione, nobilitate
facile princeps. Is cū esset mortuus Sylla & Pompeio
Coss. reliquit hunc annos. XV. natum: grandem autē
& nubilem filiā: quę breui tēpore post patris mortē nu-
psit A. Aurio Melino cōsobrino suo, adolescenti in pri-
mis, vt tum habebatur, inter suos & honesto, & nobili.

Non accusatorio animo) id est non inimico. Non ostentatione) Au-
thore Cicerone libro de Officijs secundo, adolescentes magnam sibi gloriā
ex eloquentia comparant, siue ex accusatione siue ex defensione. Huius
glorię causa multi adolescentes viros claros aut accusauerunt, aut defende-
runt. Proposito ante oculos.) Nam deprehensum venenum est, quo ne-
care Cluentiū Oppianicus conatus est. Paulo longius) Authore Quin-
tiliano libro quarto, quum a procemio ad narrationē vel ad refutationem
transitus est, id debet in procemio postremū esse, cui comodissime iūgi ini-
tiū sequentiū poterit, id est cadere nō oportet abrupte ex procemio in narra-
tionē vel refutationē: sed ita cōiūgēda est, vt ex procemio duci videat. Huius tñ
transitus admonēdi sunt auditores: nec in his partibus solū, sed in alijs etiā

& plerunq; in quæstionibus. Quoniam tamē narratio brevis esse debet, si ea futura sit longior, ad eam ipsam præparandum esse iudicem idem præcipit, ut Cicero, inquit, sæpius, sed hoc præcipue loco fecit. Paulo longius exordium rei demonstrandę gratia repetam. &c. In hac autē oratione narratio nulla generalis est, multę sunt speciales. Fit enim raro, ut quum status coniecturę est, patronus narret. Quid enim narrabit, qui factum a se negat? A. Cluentius Habitus? Sulpitius Victor in oratoriis institutionibus præcipit narrationem apertam fieri, si a recto casu incipiat: ut ferme, inquit, narrationes Tullianę sunt. ut, P. Clodius quum statuisset omni scelere in Prætura vexare Remp. &c. Et, Sex. Roscius pater huiusce, municipis Amerinus fuit, quum genere & nobilitate & pecunia non modo sui municipij, verum etiam eius vicinitatis facile primus, tum gratia atq; hospitij florens hominum nobilissimorum. Cuius narrationis initium huic persimile est. Authore Quintiliano libro quarto initium narrationis quidam faciendum a persona putant: eamq; si nostra sit, ornandam; si aliena, infamandam statim. Hoc sane frequentissimū est, quia personę sunt inter quas litigatur. Sed hæc quoq; interim cum suis accidentibus ponendæ, quum id profuturum est. ut, A. Cluentius Habitus fuit pater huiusce iudices, homo non solum municipij Larinatis, ex quo erat, sed etiam regionis illius & vicinitatis virtute existimatione nobilitate facile princeps. Hęc ille. In hac autem narratione Cicero causas dicit, quibus Cluentio Sallia mater inimica sit. Vicinitatis id est locorum, ut vulgo loquuntur, circumvicinorum. Vicinitas enim authore Valla lib. iij. est vicinorum propinquitas. Vicinia autem non tam homines, qui eundem vicum incolunt, significat, q̄ qui prope domum nostram habitant. Sylla & Pompeio Coss.) L. Sylla & Q. Pompeius Consules fuerunt paulo post confectum bellum Italicum, & initio belli Mithridatici. De eorū Consulatu T. Liuius libro. lxxvij. Nubilem filiam) Ut in oratione pro P. Quintio, Quum illum in suis paternis bonis dominari videret, ipse filiæ nubili dotem conficere non posset. Virgilius libro Æneidos. vii. Iam matura viro, plenis iam nubilis annis. Consobrinus suo) Consobrinos appellari eos qui ex duabus sororibus editi sint, quasi consororinos, scribit No. Marcellus. Quis iure prohibet sint nuptię inter patrem & filiā, auum & neptem, matrem & filium, auam & nepotē, inter fratrem & sororem, siue eodem patre eademq; matre nati sint, siue altero eorum, duorum tamen fratrum vel sororum liberi, vel fratris & sororis coniungi possunt, ut est in Institutionum Iustiniani primo, titulo de nuptijs. Propinquorum connubia fieri solita non esse, Plutarchus in Problematis scribit, vel ad augendas necessitudines, vel ad euitanda propinquorū dissidia, quę inter uxorem & maritum sæpe intercidunt: vel ut mulieres a propinquis opem implorarent, siquid a maritis iniuste paterentur. Id tamen natura duce factum arbitror, qua duce maior quædam inter propin-

Vicinitas
& Vicinia.

Nubilis.

Cōsobrini.

Nuptię inter propin-
quos.

quos verecundia ingenua est, quod etiam in belluis aliquando animaduersum est. Authore enim M. Varrone in libro de Re rustica secundo, quum equus matrem ut saliret, adduci non posset, quum capite obuoluto auriga adduxisset & coegisset matrem inire, quum descendenti velamen dempsisset ab oculis, ille impetum fecit in eum, & mordicus interfecit.

Cum essent hae nuptiae plenae dignitatis, plenae concordiae, repente est exorta mulieris importunae nefaria libido, non solum dedecore, verum etiam scelere coniuncta. Nam Saffia mater huius Habiti. mater enim a me nominis causa, tametsi in huc hostili odio & crudelitate est, mater inquam appellabitur: neque unquam illa de suo scelere & immanitate audiet, ut naturae nomen amittat. Quo enim est ipsum nomen amantius indulgentiusque maternum, hoc illius matris, quae multos iam annos, & nunc ut cum maxime filium interfectum cupit, singulare scelus maiore odio dignum esse ducetis. Ea igitur mater Habiti, Melini illius adolescentis generi sui, contra quod fas erat, amore capta, primo, neque id ipsum diu, quoquo modo poterat, in illa cupiditate contineretur, deinde ita flagrare coepit amentia, sic inflammata ferri libidine, ut eam non pudor, non pudicitia, non pietas, non macula familiae, non hominum fama, non filii dolor, non filiae moeror, a cupiditate reuocaret: animum adolescentis nondum consilio ac ratione firmatum pellexit iis omnibus rebus, quibus illa aetas capi ac deliniri potest.

Plenae dignitatis id est honestae, ut in primo de Officiis, Cn. Octavius, qui primus ex illa familia Confectus est, honori fuisse accepimus, quod praeclearam edificasset in Palatio, & plenam dignitatis domum. Importune, id est inhumanae & crudelis, de qua voce scribimus in Inuentivas Cicer. Dedecore coniuncta, id est coniuncta habens dedecus. Amantius indulgentiusque maternum Authore Aristotele libro Ethicorum, ix. suum quisque opus diligit, ut poeta sua poetae perinde ac liberos diligunt. Suos itaque liberos parentes, ut

Amplificatio a
mumore ad primum

Coniuncta
dedecore &
scelere.
Mater.

Facit fundamentum camp
in indicat Saffia
mulieris quia obui
bat & coniunctis

Exponit & ostendit
ut ipsius dignitate
matris sed ita ut mater
in rebus suis reliquis
obscure

De Saffia cum
diligentia cum camp
in matre se cogit &
diligentia quicquid
gestum est praeuocet
in hoc agit ut non
solum consensum equo
seat iudice sed et
ut reseruat

A suspitione cuius
dum Saffia mater
diligentia & ostendit
quicquid erat in
fatis

Ex his conuenit
amplificatione

Deprehendit
autem hunc

Saffia

matris

plura dicitur

matris

matris

matris

matris

matris

matris

matris

matris

matris

matris

matris

matris

matris

matris

matris

matris

matris

matris

matris

matris

matris

opus suum diligunt: Quod autem maiore labore partum est, charius habetur. Suos filios matres diligunt ardentius, igitur liberos matres diligunt magis quam patres. Suum enim opus esse sciunt certius, idque opus maiore cum labore & dolore pariendo matres suscipiunt. Est igitur maternum nomen amantius indulgentiusque quam paternum. Et nunc quum maxime) legendum arbitror, & nunc ut quum maxime: ad hanc sententiam, Sallia multos iam annos filium cupit interfectum, sed nunc precipue. Nunc ut quum maxime.) Dicimus enim diligo te ut quem maxime, id est diligo te ut eum quem ego maxime diligo, id est diligo te maxime. Nunc lætus est, ut quum maxime, id est nunc tantum lætus est, quantum est tunc quum est maxime, i. maxime lætus est. Cōtra quod fas erat) Æque ac & æque quod, alius ac & alius quod, cōtra ac & contra quod aliaque eiusdem generis multa dici solent. In illa cupiditate continebatur, i. se continebat, eamque cupiditatem occultabat. Amētia, i. amoris vehementia, cuius amoris inceptio est amētium haud amantiū, ut ait Terentius in Andria. Inflāmata libidine) Amor enim ignis est. Pudor) quod nullū vereretur. Pudor enim verecūdia est, i. animi quædā affectio, qua dictorum factorūve turpitudine aliorum aures oculosve offendere veremur. Pudicitia vero castitas est.

Non pietas) Sallie in filiam. Nondum consilio ac ratione firmatum) Animos adolescentium mutabiles esse multis modis Aristoteles libro Rhetoric. secundo scribit. Authore Cicerone in libro de Amicitia, summi puerorum amores sæpe una cum prætexta, sumpta toga, deponuntur. Quod si in adolescentiam perduxissent, dirimi tamen interdum contentione vel luxuriæ, vel conditionis, vel commodi alicuius, quod idem adipisci uterque non posset, dicit. Idem in libro de Officijs primo disputans quomodo considerata sit eorum in quos liberales esse volumus, in nos benevolentia, Benevolentiam, inquit, non adolescentulorum more, ardore quodam amoris, sed stabilitate potius & constantia iudicemus. Inde virilis ætas a Cicerone in libro de Senectute appellatur constans ætas, de qua illic plura scribimus. Eandem corroboratam & firmatam. Idem appellat pro M. Cælio. Multa, inquit, nobis blandimenta natura ipsa genuit, quibus sopita virtus conuiueret: & interdum multas vias adolescentiæ lubricas ostendit, quibus illa insistere aut ingredi sine casu aut prolapsione vix possit: & multarum rerum iucundissimarum varietatem dedit, qua non modo hæc ætas, Firmata sed etiam iam corroborata caperetur. Idem paulo post, Multi & nostra & patrum maiorumque memoria iudices, summi homines & clarissimi ciues fuerunt, quorum quum adolescentiæ cupiditates deferbuissent, eximie virtutes firmata iam ætate extiterunt. Quibus illa ætas capi) Illud de Catilina Sallustius scribit, Maxime iuuenum vel adolescentium familiaritates appetebat, eorum animi molles & ætate fluxi, dolis haud difficulter capiebantur. nam ut cuiusque studium ex ætate flagrabat, alijs scorta præbere, alijs canes atque equos mercari. Illa ætas) id est homines illius ætatis.

Filia, quæ non solum illo communi dolore mulie-
bri in eiusmodi viri iniurijs angeretur, sed nefariū ma-
tris pellicatum ferre non posset, de quo ne queri qui-
dem sine scelere se posse arbitraretur, cæteros sui tan-
ti malī ignaros esse cupiebat: in huius amantissimi sui
fratris manibus & gremio, mœrore & lachrymis con-
senescebat. Ecce autem subitum diuortium, quod sola-
tium malorum omnium fore videbatur. discedit a Me-
lino Cluentia, vt in tantis iniurijs, non inuita: vt a vi-
ro, non libenter. Tum vero illa egregia ac præclara
mater palam exultare lætitia, ac triumphare gaudio
cœpit, victrix filia, non libidinis. Itaq; diutius suspi-
tionibus obscuris lædi famam suam noluit: lectum il-
lum genialem, quem biennio ante, filia suæ nubenti
strauerat, in eadem domo sibi ornari, & sterni, expulsa
atq; exturbata filia iubet. nubit genero socrus, nullis
auspicijs, nullis auctoribus, funestis ominibus omniū.
O mulieris scelus incredibile: &, præter hanc vnam,
in omni vita inauditum.

Illo communi dolore muliebri) Acerbo enim ferunt animo mulie-
res suos maritos alienarum amore capi. Viri iniurijs) Vxori enim ma-
ritus iniuriam facit, siquam ei amore prætulit. Pellicatum) Pellicē
appellatam A. Gellius libro quarto scribit, quæ iuncta consuetaq; cum eo,
cuius in manu mancipioq; alia matrimonij causa esset. eaq; quasi *παλα-
λαξ* id est *παλλακίς* id est concubina esset, vt ait idem, appellata est.
Antiqui eam proprie pellicem nominabant, vt ait Sex. Pompeius, quæ
uxorem habenti nubebat. Cui generi mulierum etiam poena constituta
est a Numa Pompilio illa lege, Pellex aram Iunonis ne tangito: si tangit,
Iunoui crinibus dimissis agnum fœminam cædito. Inde pellicatus. qua
voce in libro quoq; de Officijs secūdo vsus Cicero est, Nec eum fefellit opi-
nio, ab ea est enim ipse propter pellicatus suspicionem interfectus. Sine
scelere) quia Sallia mater erat. nam parentum iniurias æquo animo fe-
rendas putabat. Consenescebat) id est conficiebatur. &, vti vulgo dicūt,

Pellex &
Pellicatus.

dolore moriebatur) Consenescere enim præter id quod est senem fieri, vim amittere, & ad interitum tendere significat. vt libro Epistolarum Cicero: Consenes nis ad Atticum secundo, Quanto in odio nostro amicus Magnus, cuius cere. cognomen vnâ cum Crassi Diuitis cognomine consenescit. Ecce autem subitum diuortium) Authore Asconio Pediano, Ecce autem propriū Ci- Ecce autē. ceronis est in rebus improuisis: quod cum cura Virgilius & legit & trāstulit. vt, Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta (Horresco referēs) immēsis orbibus angues Incumbūt pelago. Donatus hunc Virgilij locum exponens, Ecce, inquit, semper ponitur, vbi res horrenda & repentina significatur. Diuortium, vt ait Paulus Iurisc. libro Pandectarum quinquagesimo, titulo de verborum & rerū significationibus, dictum est, quod in Diuortiū. diuersas partes eunt qui discedunt. Diuortium de via deflexum esse No. Marcellus dicit, a diuertēdo. Virg. lib. Æneid. ix. Obiciūt equites sese ad diuortia nota. Ideoq; diuortia, vt idē ait, non coniugij distractionem solum significant, sed etiam omniū inflexionū quę a recto detorquētur. Quod solatium) Improbi enim coniugij diuortium eius qui iniuria afficiatur so- Solatium & consolatio. latium est. Solatium a consolatione Valla separat libro quarto, quod illud re, hæc verbis fiat. quemadmodum solamur re, consolamur verbis. Cluentia) Romanarum mulierum nomina ex nominibus iis quę prima seque- rentur prænominā sumi mos erat. vt, P. Cornelius Scipio, A. Licinius Crassus, Cn. Papirius Carbo, C. Iulius Cæsar, M. Tullius Cicero. Harum familiarū foemine Cornelia, Licinia, Papiria, Iulia, Tullia appellabātur. Qui mos in colonijs quoq; & municipiis retentus est. Hęc igitur A. Cluentij Habiti soror Cluentia appellata est. Tum vero illa egregia) Ironia est, in qua particulā vero sepe poni, alibi diximus. Triumphat gaudio) id est letatur maxime. vt in oratione pro L. Murena, Tum erupit e Senatu triumphans gaudio, quem omnino viuum illinc exire non oportuerat. Triumpho & gaudeo idem dicit libro Epistolarum ad Atticum. ix. Atq; ego quum ex ipsa re magnam capio voluptatem, tum meū factū probari abs te triumpho & gaudeo. In eadē domo) In domo Melini. Nouā em̄ nuptam ad mariti domum a propinquis duci mos erat. Nubit genero socrus) Stomachū iudicis attenta auditione fatigatū, in narratione sentētia breui interiecta reficere vtile esse Quintilianus lib. iiii. scribit: qualis illa pro Milone est, Fecerūt serui Milonis, quod suos quisq; seruos in re tali facere voluisset. Aliquando paulo liberior sentētia sit: qualis est illa, Nubit genero socrus, nullis auspiciis, nullis authoribus, funestis ominibus omnium. Nullis auspicijs) Authore Valerio Maximo lib. ij. titulo de institutis antiquis, apud antiquos non solū publice, sed etiā priuatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumpto. Quo ex more nuptiis, inquit, etiā nūc auspices interponuntur: qui quī auspicia petere desierint, ipso tamen nomine veteris consuetudinis vestigia vsurpantur. Inde coniicio hic legendum esse nullis auspiciis, quemadmodum apud Quintilianum scriptū

inuenio. Nullis authoribus) id est bonis suasoribus. Author enim in re bona, vt impulsor in mala dicitur sepius. Funestis omnibus omnium) id est omnibus de his nuptiis male ominantibus. O mulieris scelus incredibile) Facti narratione, & adiecta breui sententia ad reficiendos iudicū animos, breuē facit egressionem. qua post narrationē vtendū non est, nisi causę utilitas postulet: nam authore Quintiliano libro quarto, nihil tam consequens est, q̄ narrationi cōfirmatio, nisi egressio illa, vel quasi finis narrationis, vel quali initiū cōfirmationis est. Erit ergo illi nonnunq̄ locus, vt si expositio circa finem atrox fuerit, prosequamur eam velut spiritu erūpente protinus indignatione. Quod tamē ita fieri oportebit, si res, in quā egressio est, dubitationē non habebit. alioqui prius est quod obiciās verū efficere q̄ magnum. quia criminum inuidia pro reo est priusq̄ probatur. difficillima est enim grauissimi cuiusq̄ sceleris fides. Idem fieri non inutiliter potest, vti si beneficia in aduersariū aliqua exposueris, in ingrātū inueharis. aut si varietatē criminū narratione demonstraueris, quātum ab ea periculū intētetur ostēdas. Verū hęc breuiter omnia. Iudex enim ordine audito festinat ad probationē, q̄ primū certus esse sentētię cupit. Pręterea cauēdū est ne narratio ipsa vaneſcat auersis in aliud animis, & inani mora fatigatis. Idē paulo ante negat excursionē in narratione esse debere nisi breuē, & talē, vt vi quadā videamur affecti, & velut recto itinere depulsi. Quaslis est, inquit, Cicer. circa nuptias Sallie, O mulieris scelus incredibile, &c.

effrenatā
nonne

Vicit pudorem
libido
&c.

^{moderata} O libidinē ^{oportet} infrenatam & ^{dupl. in q̄} indomitā: o audaciā singularem: non timuisse, si minus vim deorū, hominūq̄ famā, at illam ipsam noctē, facesq̄ illas nuptiales: non limē cubiculī: nō cubile filię: nō parietes deniq̄ ipsos superiorū testes nuptiarū: perfregit ac prostrauit omnia cupiditate ac furore: vicit pudorem libido, timorē audacia, rationē amētia. Tulit hoc cōmune dedecus iam familię, ^{progenies} cognationis, nominis, grauiter filius: augebatur autē eius molestia, quotidianis querimoniis, & assiduo fletu sororis. statuit tamen nihil sibi in tantis iniuriis, ac tātō scelere matris, grauius faciendum, q̄ vt illa matre ne vteretur, ne, ^{matre} quam videre sine summo animi dolore non poterat, ea si matre vteretur, non solum videre, sed etiam probare suo iudicio putaretur.

O libidinē effrenatam) Ita in codicibus omnibus scriptum inuenio, & a Cicerone non semel dici effrenatum pro eo quod est nullis legibus, nulla vi honestatis cohibitum inuenire licet. Quintilianus vero infrenatū legit. Infrenatos equites qui equis non frenatis vtantur T. Liuius appellat libro xxj. Quocunq; inquit, circūtuli oculos, plena omnia video animorum ac roboris, veteranum militem, generosissimarum gentium equites frenatos & infrenatos. Tu vtrāvis lectionem delige. Non timuisse) Huiusmodi queribūde orationes de alicuius rei nō factę indignitate, sine verbo modi finiti esse solent. vt in primo Æneid. Mene Iliacis occūbere cāpis Non potuisses: Item, Me ne incepto desistere victā? Quę dicendi ratio familiaris maxime Terentio est. Vim deorum) id est vindictam diuinam. At illā ipsam noctem) Authore Plutarcho in Problematis mos Romanorū erat, vt maritus cum noua sponsa non die sed nocte in tenebris primū coiret, vt legitimis ac iustis connubijs pudor quidam & verecundia adhiberetur, quo maior contumelia illicitę veneri fieret. Facesq; illas nuptiales) In nuptiis quinq; faces ex spina alba a quinq; pueris matrimis & patrimis ferri solitas idem Plutarchus & Sex. Pompeius scripserunt. Non limen cubiculi) Noua sponsa a propinquis in mariti domū deducebatur. ea vbi proxime accesserat, rapiebatur, & trans limen transferebatur, ne id limen tangeret. Apud eūdem Plutarchū in eodē libro multa ratio est. Seruius libro commētariorū in Ænei. ij. illā dicit rationē cur noua sponsa limen nō attingat, quia vestibulū Vestę cōsecratū est, si limen, quod vestibuli pars est, calcarent, sacrilegiū cōmittere viderentur. Singula enim domus diis cōsecrata sunt, vt culmina diis penatibus, maceries quę ambit domum Ioui Herceō. Non cubile filię) Illum morē fuisse apud veteres, qui nūc quoq; sepe retinetur, cōiectare licet, vt noua nupta cubile tribuat. Nō parietes) Vxores ab vngēdo dictę sunt, quasi vnuxores, vt scribūt grāmatici. quū em̄ puellę nubebāt, maritorū postes vngebāt, vt ait Seruius oleo, vt ait Plinius libro. xxviii. adipe suillo: vt eodē authore Malsurius, adipe lupino: ne quid mali medicamēti inferretur. huius enim modi medicamētū lupos p̄stare creditū est: ideo authore Plinio eodē libro, veneficijs rostrū lupi resistere inueteratū esse aiūt. ob idq; villarū portis p̄figūt. Inde mos emanauit nobilibus, vt luporū, aprorū, ceruorū, aliorūq; eiusdē generis animalīū capita ianuīs suis p̄figerēt. In postibus aliquid inesse religionis putauit antiquitas: ideoq; in dedicatione tēpli postem teneri oportebat, vt ait Cicero pro domo sua. Posuit igitur Cicero totū pro parte: aut parietes vere intelligit, in quibus nuptię superiores factę sunt. Vicit pudorē libido) Apoliopisis species est, q̄ dicit̄ ουνεζευρμενον, in qua vnū ad verbū plures sententię referūtur, quarū vnaqueq; desideraret illud, si sola poneret. Id accidit aut p̄posito verbo, ad quod reliqua respiciāt, Vicit pudorē libido, timorē audacia, rationem amentia: Aut illato quo plura clauduntur, Neq; enim is es Casilina, vt te aut pudor vnq; a turpitudine, aut metus a periculo, aut ratio a

Effrenatus
Infrenati
equites.

Nuptiarū
tedē.
Limen ne
tāgat noua
nupta.

Vxores vn
de.

Luporum
rostra cur
villarū por
tis affixa.
Postis reli
gio.

furore reuocauerit. Author Rhetoricorū ad Herenniū libro quarto hanc exornationem appellat adiunctionem. Grauius faciendum) id est prudentius. Illa matre ne vteretur) id est ne eam coleret, ne frequentaret, ne manesalutatum iret, ne alia in matrem officia exhiberet.

*Distingit Theophrastus
qua quicq[ue] sapientia videntur
viam sapientiam et
iudicium debet ad non
mutum preparat*
poma causam
adij
Simultas
Simultas dicitur de q[ua]
testis et testis aliter
qui tunc pro simultate
volunt
Cuiusmodi
dicuntur
Parentum
iniuriæ fe-
rendæ.
Protestatio per talis
pro fignat et occupat
qua si videri pugnat
nihil p[er] filij iudicij
de malis suspitione
si quid facerent
Ex his videretur nihil
habere appetitum p[er]
qui cum est filij filij
ex dicitur te pater
p[er] dicitur
Ad ea
Ex his causis dilige
ffine offendit
alia via iudicij
agi oportet

Initium quod huic cum matre fuerit simultatis, au-
diuistis. pertinuisse hoc ad causam, tunc cum reliqua
cognoueritis, intelligetis. Nam illud me non preterit,
cuiusmodicunq[ue] mater sit, tamen in iudicio filii de tur-
pitudine parentis dici vix oportere. non essem ad vllā
causam idoneus Iudices, si hoc, quod in communibus
hominum sensibus, atq[ue] in ipsa natura positum atq[ue] in-
fixum est: id ego, cum ad amici pericula depellenda ad-
hiberer, non viderem. facile intelligo non modo retice-
re homines parentum iniurias, sed etiam animo æquo
ferre oportere. sed ego ea quæ ferri possunt, ferenda:
quæ taceri, tacenda esse arbitror. Nihil in vita vidit ca-
lamitatis A. Cluētius: nullum periculum mortis adiit:
nihil mali timuit, quod non totum a matre esset con-
flatum & perfectum. Quæ hoc tempore sileret omnia:
atq[ue] ea si obliuione non posset, tamen taciturnitate sua
tectæ esse pateretur. sed ea vero sic agit, vt prorsus re-
ticere nullo modo possit.

Initium quod huic) Admonet quid narrauerit, vt dociles magis faciat
auditores. Simultatis) id est odij. Pertinuisse hoc ad causam) Quia bre-
uis esse narratio debet, ideo cauendum est, nequid in ea superuacaneum sit,
vt omnia ad causam pertineant. Hæc autem narratio neq[ue] ad inuidiam
iudicij Iuniani, neq[ue] ad crimina veneficij pertinere videtur. Ne igitur iu-
dices taciti requirant, quorsum hæc narratio sit, promittit fore vt intelli-
gant iudices, quum reliqua audiuerint. Qua ratione eos quoq[ue] ad audiens-
da reliqua attentos facit. Cognoueritis) Cognoscere iudices per sepe di-
cit. Cuiusmodicunq[ue]) id est cuiuscunq[ue] modi, per tmesim, id est quan-
tuncunq[ue] impudica, impia, improba sit. In iudicio filij) id est in causa: id
est quantuncunq[ue] scelerata mater sit, non oportet filium in causa sua de-

eius turpitudine dicere. Parentibus quod omnia, etiam nosmetipsos debeamus, confessa res est. Itaque authore Platone in libro de Legibus. xi. parentes negligere nec deus nec homines mentis unquam cuique consulet. Idem in Apologia, æquum esse negat, ut quod a parentibus patiari, idem in eos referas. Neque liceat, si te hi iurgio laceessant, eos contra iurgare: neque si te verberent, eos vicissim verberare: neque alia eiusdem generis in eos tentare. Hoc naturæ ius, quod liberis in parentes præscriptum sit, ignorare se Cicero negat. Id ab eo ne iudices requirant, occupat, docetque taceri iure non posse, quæ in Sassiā dicat. Authore Quintiliano libro. xi. ea quæ sunt natura parum speciosa, quæque non dicere, si vtrilibet esset liberum, maluissemus, indecora ne sint dicentibus. Quid asperiorē habere frontem potest, aut quid aures hominū magis respuunt, quam quum est filio filii ve aduocatis in matrem perorandū? Aliquando tamen necesse est, ut in causa Cluentij Habiti, sed non semper illa via, qua contra Sassiā Cicero usus est: non quia non ille optime, sed quia plurimum refert qua in re, & quomodo lædat. Itaque illa quū filij caput palam impugnaret, fortiter fuit repellēda. Duo tamen, quæ sola supererant, diuine Cicero seruauit. Primum, ne obliuisceretur reuerentiæ, quæ parētibus debetur: Deinde ut repetitis altius causis diligentissime ostenderet, quod id quod erat in matrem dicturus, non oporteret modo fieri, sed etiam necesse esset. Primaque hæc expositio fuit, quæ ad præsentem quæstionem nihil pertinebat: adeo in causa difficili atque perplexa nihil prius intuendum credidit, quam quid diceret. Fecit itaque nomen parentis non filio inuidiosum, sed ipsi in quā dicebatur. Potest tamen aliquādo mater & in re leuiore, aut minus infesta contra filium stare. Tum lenior atque summissior decebit oratio. Nam & satisfaciēdo aut nostrā minuemus inuidiam, aut etiam in diuersum eam transferemus: & si grauiter dolere filium palam erit, credetur abesse ab eo culpam, fietque vltro miserabilis.

Oportere) Oportet & licet distinguuntur velut species & genus. Nam quicquid oportet, licet: non contra, quicquid licet, oportet. Id significat Cicero in oratione pro L. Cornelio Balbo. Est, inquit, aliquid, quod non oportet, etiam si licet: quicquid vero non licet, certe non oportet. Huc pertinet illud pro Milone, Satis iudicatum est a Pompeio, falso ista conferri in Milonem, qui legem tulit, qua, ut ego sentio, Milonem absolui oporteret, ut omnes confitentur, liceret. Item illud ex actione. v. in Verrem, Nam illud genus tertium deductionis erat eiusmodi, quasi non modo liceret, sed etiam oporteret: nec solum oporteret, sed plane necesse esset. Vix igitur oportere, id est non licere & vix oporterere. In communibus hominum sensibus) Communes hominum sensus sunt per quos communiter homines per se ipsi sentiunt. ut odium eius qui nocuit, amor eius qui profuit, ex communi hominū sensu nascuntur. Cicero pro domo sua communem sensum naturæ appellat. quod is sensus a natura datus omnibus sit. Accepi, inquit, Pontifices magnum atque incredibilem dolorem. non nego, neque ista mihi

Sensus cō-
munis.

ascisco sapientiā, quā nōnulli in me requirebant, qui me animo nimis fracto esse atq; afflicto loquebantur. An ego poteram (quum tot rerum tanta varietate diuellerer, quas iccirco p̄tereo, q̄ ne nūc quidē sine fletu cōmemorare possūm) inficiari me esse hoīem, & cōmunē naturę sensū repudiare?

Videre ad In ipsa natura hominū. Nihil in vita vidit).i. nihil sensit. Videre enī
 alios sensus abusiue ad alios sensus refert. Terētius in Hecyra, Audisse vocē pueri visus
 refertur. est vagiētis. Idē in Eunuchō, Audire vocē visa sum modo militis. Autho
 Testes quā re Donato oēs sensus visa dicunt, ab eo q̄ est certissimū oculorū sensus.
 do interro-
 gabantur.

propter periculum
 Hoc enim ipsum iudiciū, hoc periculū, illa accusatio

Hoc enim ipsum iudiciū, hoc periculū, illa accusatio, omnis testiū copia, quę futura est, a matre initio est adornata: a matre hoc tēpore instruit: atq; omnibus eius opibus & copiis cōparatur. ipsa deniq; nuper huius op primēdi causa Romā aduolauit. pręsto est mulier audax, pecuniosa, crudelis: instruit accusatores: instruit testes: squalore huius & sordibus letatur: exitiū exoptat: sanguinē suū profūdere omnē cupit, dūmodo profusum huius ante videat. Hęc nisi omīa perspexeritis in causa, temere a nobis illā appellari putatote: sin autē erūt & aperta & nefaria, Cluētio ignoscere debetis, q̄ hęc a me dici patiat: mihi ignoscere nō deberetis, si tacerē. Nūc iā summātīm exponā, q̄bus criminibus Oppianicus dānatus sit: vt & cōstatiā A. Cluētii, & rationē accusationis perspicere possitis. Ac primū causa accusandī quę fuerit ostēdā, vt id ipsum A. Cluētii vi & necessitate coactū fecisse videatis. Cū manifesto venenum deprehēdisset, quod vir matris Oppianicus ei parauisset: & res nō cōiectura, sed oculis ac manibus teneretur, neq; in causa vlla dubitatio posset esse, acculauit Oppianicū: q̄ constanter, & q̄ diligenter, postea dicam: nunc hoc scire vos volui, nullā huic aliā accusandī causam fuisse, nisi vtī propositum vite periculum & quotidianas capitis insidias hac vna ratione vitaret.

Quę futura est) Post peractam causam testes interrogabantur, nisi lata lege contra fieret. vt in causa Milonis, lata lege a Cn. Pompeio, ante actionē causę interrogati sunt. Adornata) inuēta cōparata & instructa. vt in fine huius orationis, Totius deniq; huius ab illa est & inuēta & adornata comparatio criminis. Romā aduolauit) Hoc postea dicet amplius. Ad- **Aduolare.** uolauit) Hoc verbo nocendi cupiditatem expressit. Pecuniosa) Hoc nomen hoc loco inuidiosum, tanq̃ accusatores & testes facile corrūpat. Instituit testes) in duobus codicibus manu scriptis instruit non instituit scriptum est. quę lectio repudianda non est, quod ante dixerit copiā testium a matre instrui. Quę lectio si placet, legendum eadē ratione est, instruit accusatores. Instruit igitur, id est docet & exercet quid dicturi sint. Voluntarios testes multum domi ante versandos, ac varijs percontationibus (quales haberi ab aduersario possunt) explorādos esse Quintilianus libro quinto scribit. Squalore huius & sordibus) Reos in foro squalidos & sordidos esse solitos ignotum non est. Id ad mouendam iudicum misericordiā fieri. ideoq; propinquorum quoq; similem habitum profuisse Quintilianus libro sexto scribit. Sanguinem suum profundere omnem cupit) Magna odij significatio est, quum qui odit, quod grauissimum est pati velit, modo idem ante passus sit inimicus. Hęc nisi omnia perspexeritis) Quis nimīa causę nostrę fiduciam ostentare iudicibus non debeamus, nostrarum tamē probationum perspicuam claritatem iudicibus promittere debemus. hac enim ratione animos eorum nobis conciliamus, eosq; attentiores facimus. Ideo Cicero pro Milone probaturus insidias a Clodio Miloni factas, T. inquit, Annij Tribunatu, rebus om̃ibus pro salute Reip. gestis ad huius criminis defensionē nō abutemur, nisi oculis videritis insidias Miloni a Clodio factas &c. Itēq; Sed si illius insidię clariores hac luce fuerint, tū deniq; obsecrabo obtestaborq; vos iudices, si cetera amisimus, hoc saltē nobis, vt relinquatur, ab inimicorū audacia telisq; vitā vt impune liceat defendere.

Temere) id est imprudenter, & tanq̃ ad agendā causam idoneus non sim.

Appellari) id est nominari tā turpiter in causa filij. Nūc iam summam) Quod in singulis fere questionibus Cicero admonere solitus sit, quid sit dicturus, admonuimus. id in hac oratione sæpe licet animaduvertere.

Sūmatim exponā) id est breuiter narrabo. Cōstatiā) id est in accusando perseverantiam. quę nō fuisset, si iudices corrupisset. causę enim diffidens ad tentandū iudiciū cōfugisset. Vi & necessitate coactum) Cluentij animum ab Oppianici, qui eius vitricus erat, accusatione remouet. Id etiā dicit, vt neq; accusatorio animo, neq; ostentatione, neq; gloria adductū Cluentium ad Oppianici accusationē ostendat. Quū manifesto venenū deprehendisset) Qua ratione manifesto deprehensum sit, postea dicet. Manifesto vsitatus quā manifeste a Cicerone dicitur. Authore Prisciano libro **Manifesto.** decimoquinto multa ex adiectiuis nominibus ipsa terminatione datiuī pro aduerbiis accipiuntur, vt falso, consulto, postremo, sedulo, auspicato,

augurato, manifesto, priuato, precario, merito: priuatim tamen non priuato dicendū putem. Sed manifeste pro. L. flacco Cicero dicit, si emendatus locus est, Apameæ manifeste comprehensum. Vir) id est maritus. Oculis ac manibus teneretur) id est clarissima & certissima esset. Quam diligenter) Nam diligentissime atq; laboriosissime accusabant qui se ipsos in discriminē existimationis venire arbitrati sunt. Hoc autē Cicero dicit, ne accusandi negligētia Cluentiū ad tentandū iudiciū excitasse credita fuisset. Propositū vitæ periculū) quod Cluentij vitæ Oppianicus proposuerat.

Atq; vt intelligatis his accusatum esse criminibus

Oppianicum, vt neq; accusator timere, neq; reus sperare debuerit, pauca vobis illius iudiciū crimina exponā.

quibus cognitis, nemo vestrum mirabitur illum diffidentem rebus suis, ad Stalenum atq; ad pecuniam cōfugisse.

Larinas quēdam fuit Dinea, socrus Oppianici, quæ filios habuit M. & Numerium Aurios, & Cn.

Magium, & filiam Magiam, nuptam Oppianico. M. Aurius adolescētulus bello Italico captus apud Asculum, in Q. Sergii Senatoris eius, qui inter sicarios dam-

Ergastulū.

mnatus est, manus incidit, & apud eū fuit in ergastulo.

Numerius autem Aurius frater mortuus est, hæredēq; Cn. Magium fratrem suum reliquit. postea Magia

vxor Oppianici mortua est. postremo vnus qui reliquus erat Dineę filius, Cn. Magius est mortuus. is fecit

hæredem illum adolescentem Oppianicū sororis suæ filium, eumq; partiri cum Dinea matre iussit. interim

venit index ad Dineā neq; obscurus, neq; incertus, qui nunciaret ei filium eius M. Aurium viuere, & in agro

Gallico esse in seruitute. Mulier amissis liberis, cum vnus filii recuperandī spes esset ostentata, omnes suos

propinquos, filiiq; sui necessarios, cōuocauit, & ab his flens petiuit, vt negocium susciperent, adolescētem in-

uestigarent, sibi restituerent eum filium, quem tantum

Propositum est ad
specialem narrationem
qua ostensum est
multa causa fuisse
Cluentis habere quod
in iudicio corripisset

Larinas quēdam

Incipit narrationem
laus. b. h. d. h. c. m.
sp. h. s. d. m. a. t. o.
st. h. i. n. g. i. t.

M. Aurius

Expositione n. h. i. s.
Dilectus n. t. a. t. e.
p. l. l. i. a. f. u. d. i. n. e. d. i. a.
v. t. h. e. d. e. n. m. a. g. i. s.
i. n. d. i. c. t. o. m. o. r. t. u. s.
q. u. i. a. i. n. d. i. c. t. o. d. e.
s. p. e. e. s. s. e. r. e. l. l. u. s. a. m.

unum ex multis fortuna reliquum esse voluisset. Hæc cum agere instituisset, oppressa morbo est. itaq; testamentum fecit eiusmodi, ut illi filio. XL. milia legaret, hæredem institueret eundem illum Oppianicum nepotem suum: atq; his diebus paucis est mortua. propinqui tamen illi, quemadmodum viua Dinea instituerat, ita mortua illa, ad inuestigandum Aurium cum eodem illo indice in agrum Gallicum profecti sunt. Interim Oppianicus, ut erat, sicuti multis ex rebus reperietis, singulari scelere & audacia, per quendam Gallicanum familiarem suum, primum, illum indicem pecunia corrupit: deinde ipsum Aurium non magna iactura facta tollendum interficiendumq; curauit. Illi autē qui erant ad propinquum inuestigandum, & recuperandum profecti, literas Larinū ad Aurios illius adolescentis propinquos, suosq; necessarios mittunt: sibi difficilem esse inuestigandi rationem, q̄ intelligerent indicem ab Oppianico esse corruptum.

Pauca crimina) Hoc dicit, ut plura restare intelligant iudices. Illius iudicii) quo dānatus Oppianicus est. Bello Italico) de eo scribimus pro M. Fōteio. Hæredem reliquit) Relinquere hæredē & scribere rarius, facere hæredē sæpissime Cicero dicit. Sororis suæ filium) Nepotem ex fratre aut ex sorore a iurisperitis imperite dici alias admonuimus. Nam fratris aut sororis filius dici solet a doctis. Nepos autem respectu aui, ut filius respectu patris dicitur. Eumque partiri cum Dinea) Hoc ideo dici a fratre vel bitror, quia mulieres iure ciuili Romanorū hæredes non fiebāt: & lege Voconia cautum erat, nequis homo census id est pecuniosus unicam habens filiam, eā faceret hæredem. Quū igitur matrē Dineam hæredem facere Cn. Magio non liceret, id ei legauit, ut cum sororis filio Oppianico, quē faciebat hæredem, partiretur. Venit index ad Dineam) Index est qui vel premitur vel impunitatis spe, aut humanitate illectus, de se volēs aliquid aut de aliis prodit. Neq; obscurus neq; incertus) id est qui vera indicare videtur: sit. tur: & ut vulgo dicunt, daret certa signa de M. Aurio. In agro Gallico) Gallia transalpina. Transalpina Gallia Alpibus & Rubicone fluuiio ter-

Amittere. minabatur. **Amissis**) id est mortuis. **Amittere** pro eo quod est morte perdere persæpe dicitur. **Necessarios**) id est amicos. **Nepotē suum**) id est filiē suæ Magiæ filiū. **His diebus paucis**) id est paucis diebus postq̃ testamentū fecit. **Gallicanū**) Priscianus libro secūdo de possessiuis nominibus scribens, a locis quoq; ea fieri dicit, vt rusticanus, vrbānus, oppidanus, Capitulinus, palatinus, esquilinus, gallicanus, vicinus, extern⁹. Gallicanos autē appellari putē Gallos eos qui sint extra Galliā, quos itidē Gallos appellari nō negē. Suetoni⁹ in vita Neronis, Quicquid in vrbe hominū Gallicano rū esset, cōtrucidare. **Non magna iactura facta**) id est data parua pecunia. **Inuestigādī**), i. inueniēdi & recuperādī quod præcedit pro eo quod sequitur.

Gallicani &
Galli.

Experiens.

Quas literas A. Aurius vir fortis & experiens, & domi nobilis, M. illius Auriī p̃pinquus, in foro palā, multis audiētibus, cū adesset Oppianicus, recitat: & clarissima voce se nomē Oppianici, si interfectū M. Auriū cōperisset, delaturū esse testat. Interim breui tēpore illi, qui erant in agrū Gallicū profecti, Larinū reuertūtur, interfectū esse M. Auriū renūciāt: animi non solū propinquorū, sed etiā omniū Larinatiū odio Oppianici, & illius adolescētis misericordia cōmouentur. Itaq; cū A. Aurius, qui antea denunciārat, clamore hominē ac minis insequi cōpisset, Larino profugit, & se in castra clarissimi viri Q. Metelli contulit. Post illam fugā & sceleris & conscientiae testē, nunq̃ se iudiciis, nunq̃ legibus, nunq̃ inermē inimicis cōmittere ausus est: sed per illam L. Syllę vim, atq; victoriā Larinū in summo timore omniū cū armatis aduolauit: quatuor viros, quos principes fecerant, sustulit: se a Sylla, & alios preterea tres factos esse dixit, & ab eodem sibi esse imperatū, vt Auriū illum, qui sibi delationem nominis, & capitis periculum ostēderat, & alterum Auriū, & eius C. filiū, & Sex. Viriū, quo sequestri in illo indice corrūpēdo dicebatur esse vsus, proscribēdos, interficiēdosq; curaret.

Augustinus est ab
habitu s̃q̃ s̃p̃et
vlt̃ m̃t̃e p̃p̃

Augustinus per
sententia ab auri
i. p̃f̃et̃m̃ p̃m̃t̃
p̃robat s̃c̃d̃is p̃b̃
f̃m̃t̃m̃ auriū oppi

Experiēs) qui expertus vulgo dicitur. vt in actione in Verrē vi. Tu P. Experiens.
 Caurij prōptissimū hominis & experiētis, & imprimis gratiosi supellecti-
 lem omnē auferre nō dubitasti. Et actione. v. Nympho est Cēturipinus
 homo nauus & industrius, experiētissimus ac diligētissim⁹ arator. Claris- Clara vox,
 sima voce) id est vt vulgo loquuntur, altissima. Inde clare dicere id est alte suppressa, &
 loqui: vt suppressa voce & leniter, id est submisse. vt in oratione pro P. Syl- lenis.
 la, Qui quū suppressa voce descelere P. Lētuli, de audacia cōiuratorū omniū
 dixisset, tantūmodo, vt vos qui ea probatis, exaudire possētis, de supplicio
 P. Lētuli, de carcere magna & queribūda voce dicebat. In quo primū illud
 erat absurdū, quod quum ea quē leniter dixerat, vobis probare volebat: eos
 autē qui circū iudiciū stabant, audire nolebat: non intelligebat ea quē clare
 diceret, ita illos audituros, quibus se vēditabat, vt vos quoq; audiretis, qui
 id non probabatis. Itē libro de Offic. primo, Quū orationis indicē vocem
 habeamus, in voce duo sequamur, vt clara sit, vt suauis. vtrūq; omnino a
 natura petendū est: verū alterū exercitatio augebit, alterū imitatio presse
 loquentiū & leniter. Denūciarat) id est indixerat, significauerat & minat⁹
 fuerat se Oppianici nomen delaturū. Denūciare enim est indicere, prænū- Denūciare.
 ciare, & vt ita dicā, prēsificare: idq; in mala re dicitur, ideoq; minari si-
 gnificat. vt denūciare inimicitias, periculū, bellū. Cicero pro L. Flacco, Nō
 sum arbitratus quenq; amicū Reip. posteaq; L. Flacci amor in patriā per-
 spectus esset, nouas huic inimicitias nulla accepta iniuria denūciaturū. Idē
 libro Epistolarū ad Atticū secūdo, Clodius mihi adhuc denūciat periculū.
 Idē libro de Officijs primo, Ex quo itelligi potest nullū bellū esse iustū, nisi
 quod aut rebus repetitis geratur, aut denūciatū ante sit & indictū. Q. Me-
 telli) T. Liui⁹ auctore Q. Metellus Pius partes optimatium secutus ca-
 stra in Africa habuit, nō multo ante L. Syllē victoriā. Nunq; se iudicijs)
 Hac ratione probat Oppianicū cædis M. Auri⁹ fuisse consciū. vt cōtra pro
 Milone Milonem postero die q̄ insidiatorē Clodiū necauerat nullo metu
 perterritū, nulla cōsciētia exanimatū Romā reuertisse, seq; populo Ro. sena-
 tui, publicis prēsidijs, Cn. Pōpeio Cōsuli tradidisse dicit. Magna, inquit, vis
 est cōsciētie & magna in vtrāq; partē, vt neq; timeāt, qui nihil cōmiserūt:
 & poenā semper ante oculos versari putēt, qui peccauerint. Inermem) In
 Larinū hoc loco in codice manu scripto quod legatur, nō placet: inermem
 placet. Inermē autē dicim⁹ qui etiā sine telo est: telū autē in cōcionē, in fo- Telū ferre
 rū, in curiā ferri nō licebat. Itaq; auctore Cicerone quū Senatus in Capito in cōcionē
 lio haberetur frequētissim⁹, iuuetus est Senator, qui Milonē cū telo esse di in forū in-
 ceret. excusso Milone telū nullū inuētū est. Inermem pro reo dicere videt, curiam.
 vt pro M. Fontio, Dicūt qui ex bello, cæde, fuga nūc primū audēt cōtra
 M. Fonteium inermē consistere. Inimicis) id est accusatoribus, qui reo
 aduersarij sunt & inimici. Per illā L. Syllē vim) Quū pulcherrimā victo-
 riā perniciosissima Reip. peste L. Sylla cōmutauit, quū tā multas bonorū
 ciuiū p̄scriptiones fecit. Quatuoruiros) dicit, vt duūuiros, triūuiros quin-
 queuiros &c. dicimus. Fecerāt) id est creauerāt, vt facere Cōsules aliosq; ma-

gistratus solet dicere Cicero. Sustulit) id est necavit, a tollēdo. Eiusq; C. filium) id est Aurium filiū C. Aurij. Id enim facere solet Cicero, vt quum filius eodē nomine & prēnomine, quo pater appellatur, hūc prēnomine, illum nomine appellet: quemadmodum si dicas, Marcus Ciceronis filius. Id vulgus diceret, M. Cicero M. Ciceronis filius. Quo sequestre) Sequestres, vt ait Alconius, sunt apud quos deponitur pecunia. quum enim testes, iudices, aliive qui corrumpuntur, iis non prius datur pecunia, quā quod promiserunt executi sint: ideoq; apud sequestres, & vt vulgo dicunt, in manu tertia, pecunia deponitur. Sequestri autē nō sequestre ex prēcepto Prisciani lib. vij. legēdū esset. Quo sequestre in illo indice corrūpēdo) Authore Cicerone in primo de Officijs libro, iniurię a metu aliquādo profiscūtur: quū is q facit, timet ne nisi id fecerit, aliquo afficiat incōmodo. vt si qs seruū sui sceleris cōsciū interfecerit, metuēs ne ab eo indicaret. Huiusmodi hominē pinde puniēdū ac si occidisset ciuē, Plato cēset lib. de Legib; nono. Sex. igitur Viriū occidit Oppianicus, metuēs ab eo ne indicaretur.

Itaq; illis crudelissime interfectis, nō mediocri ab eo ceteri proscriptionis & mortis metu terrebantur. His rebus in causā iudicioq; patefactis, quis est q illū absolui potuisse arbitraretur? Atq; hæc parua sunt: cognoscite reliqua, vt nō aliquando condemnatū esse Oppianicum, sed aliquādiu incolumē fuisse miremini. Primū videte hominis audaciā. Sassiā in matrimoniū ducere Habiti matrē: illā, cuius virū A. Auriū occiderat, concupuit. vtrum impudētior hic, qui postulet: an crudelior illa, si nubat, difficile dictu est. sed tamē vtriusq; humanitatē, cōstantiāq; cognoscite. petit Oppianicus, vt sibi Sassiā nubat, & id magnopere contendit: illa autē non admiratur audaciā, nō impudētiā aspernatur, non deniq; illā Oppianici dexterā, viri sui sanguine redundantem reformidat: sed q haberet tres ille filios, idcirco se ab his nuptiis abhorrrere respondit. Oppianicus, qui pecuniam Sassiæ concupiuisset, domo sibi quærēdum remedium existimauit ad eam moram, quæ nuptiis afferebatur. Nam cum haberet ex Nouia infan-

Comomho qua docet
indicti hinc deatam
oppianicum

Simulata Diminutio
commua. deo bionu
faint est qz bionu
color d' bionu

Attentio

Mauat har ex
oppianicum nō iudiciu
opressum nō cupiunt
d' bionu hāc p' bionu
ad proprius hūm' cāc
progo d' hū

Simulata est Dubia
hio d' bionu q' bionu
d' bionu d' bionu
faint d' bionu

Dicit augumentu
q' causis futuorū
quorū ratio v' bionu
cūcas ad bionu
bionu

tem filium: alter autē eius filius Pappia natus, Theani Theanum
 Apuli, quod abest a Larino decem & octo milia pas- Apulum.
 suum, apud matrē educaretur: accersit subito sine cau- *Ab eo quod est ab de*
 sa puerum Theano: quod facere nisi ludis publicis, aut *consecrata: qua mch*
 festis diebus antea non solebat. Mater nihil malī mise- *filium ad se vocavit*
 ra suspicans mittit. Ille se Tarentum proficisci cum si- *Ab eodem a Constantia*
 mulasset, eo ipso die puer, cum hora vndecima in pu- *Ex de Incho. Soprimat*
 blico valens visus esset, ante noctem mortuus, & po- *quod proposuit*
 stridie, anteq̃ luceret, combustus est.

In causa) Oppianici. Hęc parua sunt, cognoscite reliqua) Dociles &
 attentos auditores facit. Aliquandiu incolumem) id est citius in iudiciū
 non vocatum. In matrimonium ducere) Fœmina sola nubere dicitur, vir Ducere in-
 autem ducere in matrimonium, ducere in vxorem: habere vxorem, & ha- matrimo-
 bere in matrimonio. Terentius in Adelphis, Patrem ita obsecratu- niū & vxor-
 rum, vt liceat sibi hanc in vxorem ducere. Idem in eadem comœdia, rem.
 Quod fortunatum isti putant, vxorem nunquam habui. Cicero pro Habere in-
 P. Quintio, P. Quintij consobrinam habet in matrimonio Neuius, & ex matrimo-
 ea liberos. Idem pro A. Cæcinnâ, Is habuit in matrimonio Cæsenniam eodē nio & vxor-
 e municipio, summo loco natâ, & probatissimam fœminâ. Hoc autē postre- rem.
 mum dicendi genus Ciceroni magis familiare est. Cuius virū A. Auriū
 occiderat) Is non est A. Aurius vir fortis & experiens, & domi nobilis, quē
 proscribendū interficiendūq; Oppianicus curauit. A. enim Aurius Melin⁹
 Sassiæ maritus adolescens erat, vt ante dixit. eius autem cædē in trans-
 cursu nominat, vt putent iudices multa Oppianici crimina ab eo præ-
 termitti. Virum pro marito sæpe hic Cicero dicit, sæpius apud Terentiū Vir.
 inuenire licet. Humanitatē) Ironia est. Magnopere contendit) id est in-
 stāter & vrgēter petit. nā cōtēdere magis est quā petere. Haberet tres ille
 filios) vnū ex Magia nomine Oppianicū, cui⁹ in hac oratiōe Cicero sepe me-
 minit: alterū ex Papiâ: tertium ex Nouia natū. Ab his nuptiis abhorre-
 re) id est nolle huic nubere. Domo) id est ex domo, ex familia, ex filiorū cæ-
 de. Nam quū haberet ex Nouia &c.) Hęc oratio perfecta nō est, id a Cice-
 rone aliquādo fieri, vt ex tēpore videatur oratio, alibi docuim⁹. Papiâ na-
 tus) Hęc Papiâ Milonis propinqua erat. nam Milonē ex Papiâ familia fu-
 isse, & adoptatū a T. Annio auo materno, Asconius scribit. Nat⁹ Papiâ) Natus Pa-
 Dicitur etiā natus ex Papiâ. Terentius in Adelphis, Ex me hic natus nō pia & ex-
 est, sed ex fratre. Theani Apuli) Theanū Italię oppidum est duplex. est Papiâ.
 enim Theanū Sidicinū cognomine Nola in Appia via positū: & Thea- Theanum
 num Apulum, vt Plinius libro tertio, & Strabo libris. v. & vj. scribunt. Apulum.

Decem & octo milia) Nomina mensuram significantia in accusatiuo
Milīa, mil- potius q̄ in ablatiue ponēda scribimus in Progymnasmatibus. Milia autē nō
liare & mil- miliaria in numero plurali dicere solet Cicero, quēadmodū in numero sin-
liarium. gulari milīare aut milīariū. vt de claris Oratorib⁹, Videm⁹ itē paucis annis
post exactos reges, quū plebs prope ripā Anienis, ad tertiū milīariū conse-
disset. Libro Epistolarū ad Atticū. viii. Siquidē etiā vos duos tales ad quin-
tum milīariū. Et libro. vi. Accepi tuas literas ad quintū milīare Laodiceæ.

Atq; hunc tantum moerore matris prius hominum ru-
mor, quod quisque ex Oppianici familia nunciauit. Illa cum
vno tempore audisset sibi non solum filium, sed etiam ex-
quiarum munus ereptum, Larinum confestim exanimata
venit, & ibi de integro funus iam sepulto filio fecit. Dies
nondum decem intercesserant, cum ille alter filius infans
necatur. Itaque nubis Oppianico continuo Saffia letanti-
am animo, & spe optima confirmata. nec mirum, quae se
non nuptialibus donis, sed filiorum funeribus delinita vi-
deret. Itaque quod ceteri propter liberos pecuniae cupi-
diores solent esse, ille propter pecuniam liberos amittere
iucundum esse duxit. Sentio iudices vos pro vestra hu-
manitate his tantis sceleribus breuiter a me demonstra-
tis, vehementer esse commotos. quo tandem igitur animo
fuisse illos arbitrabimini, quibus his de rebus non modo
audiendum fuit, verum etiam iudicandum? Vos auditis de eo,
in quem iudices non estis: de eo, quem non videtis: de eo, quem
odisse iam non potestis: de eo, qui & naturae & legibus
satisfecit: quem leges exilio, natura morte multauit: audi-
tis non ab inimico, auditis sine testibus, auditis cum ea, quae
copiosissime dici possunt, breuiter a me strictimque dicun-
tur. Illi audiebant de eo, de quo iurati sententias ferre
debant: de eo, cuius praesentis nefarium & conscele-
ratum vultum intuebantur: de eo, quem oderant propter
audaciam: de eo, quem omni supplicio dignum esse duce-

[illegible]

Apud Bononiam mortui
cum corpora fidei
de blanchis deinde
post fidei tempora
resepsum est eundem
de Bononiam

prolepsi procorp at
indim sensus ut
fartum esse videtur
Argumentum Lumbæ
Cotillonis

Insuper est quæ
oppositio quæ
secunda est Naturæ la
p. sing. & c. c. c. c.
Et hinc
ad alios
prop. 1. c. c. c. c.
A. c. c. c. c. c. c. c. c. c.
p. c. c. c. c. c. c. c. c. c.
p. c. c. c. c. c. c. c. c. c.

Indice
bāt: audiebāt ab accusatoribus, audiebāt verba multo
rū testiū, audiebant cū vnaquaq; de re a P. Cannutio ho
mine eloquentissimo grauiter & diu diceretur. & est
quisq; qui cum hęc cognouerit, suspicari possit Oppia
nicum iudicio oppressum & circūuentum esse innocē
tem. Aceruatim iam reliqua Iudices dicā, vt ad ea quæ
propria huius causæ, & adiunctiora sunt, perueniam.

Hora vndecima) id est hora, ante solē occidentē. De horarū obseruatio
ne alibi scribimus. Postridie) id est ea ipsa nocte, sed post mediā noctē. nā a
media nocte initium diei a Romanis solitū sumi, ex A. Gellio satis cognitū
est. A tēpore, veneni suspicionē auget. Ante q̄ luceret) mortuorū corpora
noctu efferri solebāt, ideoq; tedæ accēse præferebātur. Cōbustus est) de ra
tione cōburendi cadauera Plinius capite. liiij. libri. vij. scribit. Ex Oppia
nici familia) Hoc valet ad veneni dati probationem. Exequiarū munus)
quod propinqui solent obire. vt authore Seruio in librum Aen. quartū,
lauare cadauera dabatur proximis. Vnde mater Euryali, Nec vulnera la
ui Veste tegens. Iam sepulto) id est cremato & condito. Sepelire enim, vt
ait Plinius capite. liiij. lib. vij. est quoquo modo cōdere: humare vero humo
tegere. De integro) id est renouādo, & vt vulgo dicunt, reincipiēdo. Ille
alter) Nouia natus. Nuptialibus donis) quib; mariti spōsas donare solēt.

Iucundum) alij codices habent iucundius, quę lectio mihi videtur me
lior: vt iucundius referatur ad cupidiores. Sentio iudices) Quia iudices
commoueri videt audiendis Oppianici criminibus quæ exponat, multo
magis commoueri debuisse tñ iudices, quā a Cannutio Oppianicus ac
cusabatur, ostēdit. Quod si ita est, nihil mirū est Oppianicū diffidentē causę
suę iudicium pecunia tentasse. Pro vestra humanitate) Aliquando spar
gēdæ sunt laudes iudicū, vt magis fiant beneuoli: idq; breuiter faciendū, ne
qua suspitio assentationis subrepat. In quē iudices non estis &c.) Hęc eo
pertinent, vt ostendat Cicero hos iudices minus cōmoueri debere, q̄ olim
cōmoti sunt ij qui Oppianici causam cognoscebant. In quem iudices nō
estis) Iudex in reū dicitur, non in accusatorē. vt paulo post, A quibus, si qui
quærerēt, sedissent ne iudices in C. Fabritiū: sedisse se dicerēt. Quē odisse
iā nō potestis) quia mortuū est. Mortuos odisse nō debemus. ijs ne maledica
mus, Chilo Lacedæmonius authore Laertio suadet. Illiberale esse & cogita
tionis auarę ac muliebris & vilis cadauer spoliare, hosq; putare mortui
corpus, Plato scribit in libro de Rep. v. quū ipse aduersarius abierit, eo quo
pugnabat relicto. Ab accusatoribus) Cluētio & Cānutio. Aceruatim)
id est breuiter & in summa. Ad iunctiora) .i. magis adiecta & cohærentia.

*Pedit ad oppositū
nō est q̄*
Diei initium
apud Ro
manos.

Sepelire &
humare.
De integro

Iudex in
reum.

Mortuos
odisse &
spoliare.

Acerua
tim.

hor d. amms habet

Vos queso memoria teneatis, non mihi hoc esse propositum, vt accusem Oppianicum mortuum: sed cum hoc persuadere vobis velim, iudicium ab hoc non esse corruptum, hoc vti initio ac fundamento defensionis: Oppianicum hominem sceleratissimum & nocentissimum esse damnatum: qui vxori sue Cluentie, que amita huius Habiti fuit, cu ipse poculum dedisset, subito illa in media potione exclamauit, se maximo cum dolore mori, nec diutius vixit, q locuta est. nam ipso sermone hoc & vociferatione mortua est. & ad hanc mortem tam repentinam, vocemq; morientis, omnia preterea, que solent esse indicia & vestigia veneni, in illius mortue corpore fuerunt. eodemq; veneno C. Oppianicum fratrem necauit. neq; est hoc satis, tametsi in ipso fraterno parricidio nullum scelus pretermisum videtur: tamen vt ad hoc nefarium facinus accederet, aditu sibi aliis sceleribus ante munivit. Nam cu esset grauida Auria fratris vxor, & ia appropinquare partus videretur, mulierem veneno interfecit: vt vna illa, & quod erat ex fratre conceptum, necaretur. postea fratrem aggressus est: qui sero iam exhausto illo poculo mortis, cum de suo, & de vxoris interitu clamaret, testamentumq; mutare cuperet, in ipsa significatione huius voluntatis est mortuus. ita mulierem, ne partu eius ab hereditate fraterna excluderetur, necauit. fratris aut liberos prius vita priuauit, q illi hac ab natura propria luce accipere potuerunt: vt oes intelligeret nihil ei clausum, nihil sanctum esse posse, cuius ab audacia fratris liberos ne materni qdē corporis custodia tegere potuisset. Memoria teneo Milefiam quandam mulierem, cu essem in Asia,

Memoria
teneo.

Quæ amita) Amita soror patris est. Inde amitini qui ex fratre & sore nati sunt. Nec diutius vixit q̄ locuta est) id est loquendo mortua est.

Quæ solent esse indicia) Si tumore aut liuore decoloratum corpus mortui est, significat eum veneno necatum, vt est in libro Rhetoricorum ad dicia.

Herennium secūdo, Liuius & tumores veneficii & crudelitatis signa esse cōmunia, Quintilianus lib. v. scribit. Fraterno parricidio) Parricidā appellauerunt veteres eum qui hominem aliquē occidisset, qui scilicet parem, id est fratris filio est secum pari iure vtentem cecidisset, quod inter ciues esse debeat equabilitas: itēq; inter ciues & peregrinos. Inde ab hostiando, id est ab æquando peregrinos apud Romanos veteres appellatos fuisse hostes Sex. Pōpeius scribit. Inueterauit postea, vt qui filium vel parentem, vel fratrem, vel sororem occidisset, is parricida appellaretur. Itaq; cum adiuncto parricida appellari coepit. T. Liuius libro. xl. In ea coena dicitur venenum datum: poculo epoto extemplo sensit, & mox coortis doloribus, relicto conuiuiū, quū in cubiculum recepisset sese, crudelitatem patris conquerens, parricidū fratris, ac Dide scelus incusans, torquebatur. Idem libro tertio, Orabat ne quod scelus Ap. Claudii esset, sibi attribuerent, non se vt parricidam liberū auerarentur. Illud tamen fit vt vocabulis etiam specialibus appellentur qui propinquum necauerint. Cicero ad Quintum fratrem, Altera est de Blādenio Zeuxide, quē scribis certissimū matricidā tibi a me itime cōmēdari.

Idem pro domo sua, Quid de me quod tulisse dicis parricida, fratricida, sororicida, nōne extra ordinē tulisti? Aditū sibi alius) Tā nefariū enim scelus primū admittere ausus nō fuisset, nisi prius alia cōmiseret. Nemo enim fit repēte malus. Ideoq; qui alia scelera admisisse cōmētus sit, ab eo admissum esse id de quo controuersia est, magis est credibile. Vna) id est simul.

Ne partu eius) si quis ex ea filius nasceretur. Fratrī autem liberos) Liberos pro vnico filio vnica ve filia dici A. Gellius libro secundo scribit.

Nihil sanctū) id est ab eius iniuria tutū. Metianus em̄ iuriscōsultus libro Digestorū primo, de rerū diuisione, sanctū id esse dicit, quod ab iniuria hominū defensum atq; munitū est. Memoria teneo) Triphonius Iurisc. lib. Digestorū. xlvij. hoc Ciceronis exemplū pro re iudicata de lege aduocat.

Memoria teneo) Oratoris est amplificare quæ causę suę vtilia sunt. Amplificationē ex cōparatione aliquādo fieri Quintilianus libro. viij. scribit. in qua nōnūq; proposito simili exēplo efficiendū esse, vt sit maius id quod a nobis amplificandū est. vt Cicero pro Cluētio, quū exposuisset Milesiā quamdam a secūdis heredibus pro abortu pecuniā accepisse, Quanto est, inquit, Oppianicus in eadē iniuria maiore supplicio dignus? Siquidē illa quū suo corpori vim attulisset, se ipsa cruciavit. Hic autē idē illud effecit per alieni corporis vim atq; cruciatū. Quum essem in Asia) Cicero quū iam biennium in causis versatus esset, eū hortati sunt amici & medici vt causas agere desisteret, q̄a in eo summa erat gracilitas & infirmitas corporis: procerū & tenue collum qui habitus & quæ figura nō procul abesse putatur a vitæ

Matricida.

Fratricida
Sororicida.

Cicero quā
do venit
in Asiam.

periculo si accedit labor & laterū magna contētio. A sperata dicendi gloria Cicero discedendū nō putauit: sed quū cēseret remissione & moderatione vocis & cōmutato genere dicēdi se & periculū vitare posse, & tēperatius dicere, vt consuetudinē dicendi mutaret in Asiam profectus est. vt idē scribit de Claris oratoribus.

q̄ ab hēredibus secundis accepta pecunia partū sibi ipsa medicamētis abegisset, rei capitalis esse damnatā, neq; iniuriā: quē spem parētis, memoriā nominis, subfidium generis, hēredē familię, designatū Reip. ciuē sustulisset. Quāto est Oppianicus in eadē iniuriā maiore supplicio dignus: siquidē illa cū suo corpori vim attulisset, se ipsa cruciauit: hic autē idē illud effecit per alieni corporis mortē atq; cruciatum. Ceteri nō videntur in singulis hominibus, multa parricidia suscipere posse: Oppianicus inuentus est, qui in vno corpore plures necaret. Itaq; cū hāc eius consuetudinē audaciāq; cognosceret auunculus illius adolescētis Oppianici, Cn. Magius: isq; graui morbo affectus esset, & hēredē illū sororis suę filium faceret: amicis adhibitis, presente matre sua Dinea, vxorē suā interrogauit, esset ne p̄gnas? quē cum se esse respōdisset, ab ea petiuit, vt se mortuo apud Dineam, quæ tum ei mulierī focrus erat, quoad pareret, habitaret: diligentiāq; adhiberet, vt id quod cōceperat, seruaret, vt saluum parere posset. itaq; ei testamento legat grandem pecuniā a filio, si qui natus esset: ab secundo hērede, nihil legat. Quid de Oppianico suspicatus sit, videtis: quid iudicarit, obscurum non est. nam cum eius filium faceret hēredem, eum tutorem liberis non adscripsit. Quid Oppianicus fecerit cognoscite, vt illum Magium intelligatis longe animo prospexisse morientē, Quē pecunia mulierī legata erat.

Pregnans.

Grandis pecunia.

a filio, si qui natus esset, eam præsentem Oppianicus non debitam mulieri, soluit: si hæc solutio legatorum, **Abortio.** & non merces abortionis appellanda est.

Rei capitalis esse damnatam) Si mulierem visceribus suis vim intulisse, quo partum abigeret, constiterit, eam in exilium Præses provincie exiget. ut ait Ulpianus ad legem Corneliam de sicariis lib. Digesto. xlviii.

Ab hæredibus secundis) Secundus hæres dicitur, ut ait Boetius libro **Secundus hæres.** commentariorum in Topica Ciceronis secundo, qui heredi instituto substituitur, veluti si quis filium instituat heredem, scribatque, si is filius intra pubertatem decesserit, nepotem vel quemlibet alium heredem esse oportere.

Abegisset) id est eiecisset. Vtrūque enim verbum in hac re proprie dicitur. **Abigere & eicere idē.**

Spem parentis &c) Hæc Cicero dicit, ut crimen exaggeret. Per alieni corporis mortem atque cruciatum) Quintilianus legit per alieni corporis vim atque cruciatum. Quæ lectio magis placet, ne sit ordo rerum peruersus. Suscipere) id est committere. ut suscipere facinus, postea Cicero dicit, de cuius verbi usu alibi scribimus. Sororis suæ filium) id est Oppianicum, Oppianici & Magiæ filium. Faceret) Imperfectum tempus significat. Oppianicum enim sororis filium heredem faciebat, sed priusquam perficeret, venit ei in mentem, ut uxorem interrogaret, esset ne prægnans. Præsentem matrem) Non, quod vulgo dicunt, in præsentia matris. ut absente matre, non in absentia matris dici solet. Esset ne prægnans) Authore Sex. Pompeio, Gravidam est quæ iam gravatur conceptu: Prægnans velut occupata in generando quod conceperit: Inciens propinqua partui, quod incitatus sit foetus eius. Donatus in **Gravidam. Prægnans. Inciens.** Hecyræ Teretij prægnantem quasi ante natum, vel ante genitricem appellatam dicit. Hoc autem loco prægnans dicitur quæ recens se sentit concepisse, cuius veter intumescere nondum cernitur. ut ante, gravidam Auriam dixit, cuius iam appropinquare partus videretur. Legat grandem pecuniam a filio) id est si filius ex ea nascatur, qui hæres testamento instituitur. Grædem pecuniam) Grædis quis multis de rebus dicat, sæpius tamen ad ætatem & ad pecuniam refertur, ut ante dixit grandem & nubilem filiam. A filio, si qui natus esset) Nam si nata esset filia, ea lege Voconia hæres non esset. De qua lege scribimus in commentariis in Ciceronem de Senectute. Quum eius filium faceret heredem) ut ante dixit, Heredem illum sororis suæ filium faceret. Vel heredem secundum hic intellige. Longe animo prospexisse morientem) Animus appropinquante morte multo est diuinius. nam & id ipsum videtur, qui sunt morbo **Animus morientis diuinius.** graui & mortifero affecti, instare mortem. Itaque his occurrunt plerumque imagines mortuorum, tumque vel maxime laudi student: eosque qui secus quam decuit vixerunt, peccatorum suorum tum maxime poenitet. Diuinare autem morientes etiam illo exemplo confirmat Possidonius, quo asserit Rhodium quendam morientem sex æquales nominasse, & dixisse, qui primus eorum,

qui secundus, qui deinceps moriturus esset. Author est Cicero in libro de Divinatione primo, Quo eodem in libro authore quum Calanum Indum ad mortem proficiscentem Rex Alexander rogaret, si quid vellet, ut diceret, Optime, inquit, propediem te videbo. Quod ita contigit. nam Babylonie paucis post diebus Alexander est mortuus. Eodem authore in libro Tusculanarum questionum primo, Theramenes Critiae qui ei venenum praeberat, vere mortem est eam auguratus, quae breui consecuta est. Apud Homerum & Virgilium quae saepe id fiat, ut morientes inimicis suis mortem vere denuncient, nihil attinet dicere. Non debita) Nondum enim pepererat. Abortionis) Aborsus & abortus, & ortus ita distinguuntur a No. Marcello, ut sit aborsus qui est in primis mensibus, quum conceptui exordium factum est. Abortus prope tempus pariendi. tunc enim moritur quod nascitur. Abortum gravidae mulieris dici quod non sit tempestive ortum Sex. Pompeius scribit.

Aborsus,
abortus, &
abortio.

Quo illa precio accepto, multisque praeterea muneribus, quae tum ex tabulis Oppianici recitabantur, spem illam, quam in aluo commendatam a viro continebat, victa avaritia sceleris Oppianici vendidit. Nihil posse iam ad hanc improbitatem addi videtur. attedite exitum: quae mulier obtestatione viri decem illis mensibus ne domum quidem ullam, nisi socrus suae nosse debuit, haec quinto mense post viri mortem, ipsi Oppianico nupsit. quae nuptiae non diuturnae fuerunt. erant enim non matrimonii dignitate, sed sceleris societate coniunctae. Quid illa cedes Asinii Larnatis, adolescentis pecuniosi, quam clara, cum recens fuit: quam omnium sermone celebrata. Fuit et Asinius quidam Larnas perditus nequitia, & summa egestate, arte quadam praeditus ad libidines adolescentulorum excitandas accommodata: qui ut se blanditiis & assentationibus in Asinii consuetudinem penitus immergit, Oppianicus continuo sperare coepit hoc se Asinio, tanquam aliqua machina admota, capere Asinii adolescentiam, & fortunas eius patrias expugnare posse. Ratio excogitata Larini est, res translata Romam, iniri enim id consilium facilius in solitudine, perfici

Immergit
se in consuetudinem.

cere rem eiusmodi commodius in turba posse arbitrati sunt. Asinius cū Aulio Romā est profectus. hos vestigiis Oppianicus cōsecutus est. Iā vt Romę vixerint, quibus cōuiuiis, quibus flagitiis, quantis & q̄ profusis sumptibus, nō modo cōscio, sed etiā cōiuiua & adiutore Oppianico, lōgū est mihi dicere, p̄sertim ad alia p̄perati. Exitū huius assimulatę familiaritatis cognoscite.

Tum) quū Oppianici causa ageretur. Ex tabulis Oppianici) quas Oppianicus fecerat. quū ea munera emeret, nec, vt cōicio, solueret. Nihil posse iam) Amplificat Cicero scelus, quod hęc Magii vxor Oppianico nupsit mēse quinto post mariti mortē. Obtestatione) id est obsecratione. De cem illis mēsibus) Author est Aristoteles libro de natura animalium. vii. quū vnū pariendū tēpus natura constitutū sit ceteris animātibus, homini vni multiplex datū. nā septimo mense, & octauo, & nono mulier parere potest, & quod sepiissime fit, decimo: nōnullę etiā vndecimū tēgūt. Ea de re A. quoq; Gellius scripsit. Vt hac ætate persuasum fere omnibus est partū edi mēse nono, ita veteres mēse decimo parere mulierē putabāt. Apud poetas id tam sepe licet inuenire, vt vix aliud inuenias sepius. Ouidius in libro Fastorum primo, causas cur Romulus annū decē mensiū constituerit, hanc quoq; causam scribit, Quod satis est vtero matris dū prodeat infās, Hoc anno statuit tēporis esse satis. Quinto mense post viri mortē) Mos erat Romanorū, vt mortuos maritos vxores omni auro purpuraq; posita annū lugerēt, eūq; annū viduę manerēt. Quū annus decē mēsiū erat, decē mēses lugebatur. Ouidius libro Fastorū primo, de anno decē mēsiū a Romulo cōstituto scribens, Per totidē mēses, inquit, a funere cōiugis vxor Sustinet in vidua tristia signa domo. Post annū licebat iis iterum nubere. Quę vno autē contētę erāt matrimonio, corona pudicitię honorabātur, vt est apud Valeriū Maximum libro secūdo, titulo de Institutis antiquis.

Celebrata) id est diuulgata. Sūma egestate) Egestas fere in mala re dicitur, quę scilicet ad maleficiū hominē impellit. Facit Virg. in lib. Ænei. vi. vt in vestibulo inferorū sedeat turpis egestas. Arte quadā p̄dītus &c.) id est adolēscētulis scorta subministrās. Immerfit se) id est penitus deuenit, & tāq; se abdidit in cōsuetudinē, id est familiarissimus ei factus est amicus. Tāq; machina admota) Sumpta similitudo ex vrbiū obsidione, quę ad motis machinis expugnantur & capiūtur. Et quia in his machinis vis maxima est, omnes machinas adhibere Cicero dicit in libro Epistolarū ad Brutū, pro eo quod est oēs vires adhibere: Ad reliquos, inquit, hic quoq; labor mihi accessit, vt oēs adhibeā machinas ad tenēdū adolēscētē, ne famā subeā temeritatis. Fortunas patrias) id est patrimoniū. In solitudine) i.

Partus hominis fit mense decimo.

Annus decē mensiū.

Lugendi mos & tempus.

Egestas.

Immerfit se in cōsuetudinem. Machinas omnes adhibere.

in vrbe min⁹ frequēti. In turba). i. in vrbe frequētiore: vbi q̄ admittūt scē
lera sunt obscuriora, propterea q̄ minus multis noti sint, ea q̄ admittūt.

Vestigijs cō est, vt eorū vestigia nōdū turbata fuerint. Iā vt Romę vixerint) Quę in
sequi. re tali fieri solēt, Cicero breuiter enumerat, vt quod narrat credibile sit. ea
autē se dicit p̄termittē, vt brevis narratio sit: ea em̄ dicere ad rē p̄sentē

Adiutor & nō multū attinet. Adiutore) Perpetuū non est quod Donatus scribit in
Impulsor. Phormionem Terentiū, adiutores in re bona, impulsores in mala dici. Ad-
Assimula- iutorem in re mala sepius, q̄ in bona impulsorē inuenire licet. Assimu-
tum. late) id est bene & callide simulate. nā particula ad vim habet augēdi.

Cū esset adolescēs apud mulierculā quandā, atq; ibi
Pernoctare pernoctaret, & ibi diē posterū commoraret, Aiulius, vt
erat constitutū, simulat se ægrotare, & testamētū facere

Obsignato velle: Oppianicus obsignatores ad eū, qui neq; Asiniū,
res. neq; Aiuliū nossent, adducit, & illū Asiniū appellat. ip̄
se testamēto Asinii nolē obsignato, discedit. Aiulius il
lico cōualescit. Asinius autē breui illo tēpore, quasi in

Arenariæ.

hortulos iret, in arenarias quasdā extra portā Esqlinā
pductus, occidit. q̄ cū vnū iā & alterū diē desideraret,
neq; in his locis, vbi ex cōsuetudine q̄rebat, inueniret:

& Oppianicus in foro Larinatiū dictitaret, nuper se &
suos amicos testamētū eius obsignasse: liberti Asinii,

& nōnulli amici, q̄ eo diē, quo postremū Asinius visus
erat, Aiuliū cū eo fuisse, & a multis visū esse constabat.

in eū inuadūt, & hominē ante pedes Q. Maniliū, qui tū
erat Triūuir, cōstituūt. atq; ille cōtinuo nullo teste, nul
lo indice, recētis maleficiū cōsciētia p̄territus, oīa vt a

me paulo añ dicta sunt, exponit: Asiniūq; ab se, consilio
Oppianici interfectū fatei. Extrahit domo latitās Op
pianicus a Manilio, index Aiulius ex altera parte corā

tenet. Hic iā qd reliqua q̄ritis: Maniliū pleriq; noratis.
nō ille honorē a pueritia, nō studia virtutis, nō vllū ex
istimationis bonę fructū vnq; cogitarat: sed ex petulātū

Introspectio

atq; improbo scurra, in discordiis ciuitatis ad eā colu-
mnā, ad quā multorū sepe cōuiciis pductus erat, tū suf-
fragiis populi puenerat. Itaq; re cū Oppianico trāfigit:
pecuniā ab eo accipit: causam & susceptā & manifestā
relinquit. Ac tū in Oppianici causa, crimē hoc Asinia-
num cū testibus multis, tū vero iudicio Aiuliū proba-
batur. in quo inter allegatos, Oppianici nomen primū
esse constabat, eius quem vos miserum atq; innocētem
falso iudicio circumuentum esse dicitis.

Apd mulierculā quādā) quā ei Aiuli⁹ cōparauerat. Pernocaret). i. noctē
cubaret. Obsignatores). i. testes, q testamētū obsignarēt. Nā vt est in Insti-
tutionib⁹ Iustiniani, In testamēto faciēdo adhibebant edicto Prētoris septē
testes puberes, ciues Romani, q testamētū obsignarēt. Eos & signare & no-
mē suū ascribere oportere, Vlpianus dicit lib. Digest. xxviii. de Testamētis.

Illū Asiniū) Quū esset Aiulius, eū tñ Asiniū Oppianic⁹ appellabat. Bre-
ui illo tpe). i. illico post. Quasi in hortulos) Nā simulabat Aiuli⁹ eū se in
hortulos ducere. Sūt em hortuli amoenitatū & voluptatū. In arenarias)
in arenę fodinas. Postremū). i. postremo. In eū inuadūt) Aiuliū cōphē
dūt. Qui tū erat Triūuir.) Romę erāt Triūuiri capitales, q carceris custo-
diā haberēt, vt quū animaduerti oporteret, iteruētū eorū fieret, vt ait Pō-
poni⁹ Iurisc. lib. Digest. j. titulo de origine iuris. Extrahit domo) Larinū
iā redierat Oppianic⁹. sed Manili⁹ mādato Romā reduct⁹ est. Nō ille ho-
norē a puerit.) Aliarū causarū iudices vituperare, nisi culpa in iis manifesta
sit, Quintil. li. v. negat esse vtile. Vn⁹ em qsq; iudiciū vult firmā esse alteri⁹
sentētiā, & ipse sentētiā latur⁹ nō libēter facit exēplū, qd i se fortasse recidat.
Hui⁹ igit Q. Manili⁹ culpā manifestā Cicero ostēdit, vt paulo post Staleni,
Bulbi, Gutte, aliorūq; q ab Oppianico iudices corrupti sūt. In discordiis
ciuita. q fuerūt inter Syllā & Mariū, Cinnā & Carbonē, Lepidū & Catulū.

Ad eā col.) Colūnā Meniā Cicero appellat in Diuinatiōe. Meni⁹ authore Columina
Asconio quū domū suā vderet Catoni & Flacco Cēsorib⁹, vt ibi basilica Menia.
edificaret, excepat sibi ius vni⁹ colūne, sup quā tectū piceret e puolatib⁹ ta Menius.
bulis, vnde ipse & posterī eius spectare munus gladiatorum possent, quod
etiam tum in foro dabatur. Ex illo columna Menia vocitata est, apud Triūuira-
quam fures & serui nequam apud Triumuiros capitales puniri solebant. lis colūna.

Perductus erat) Hic significat Cicero improbos hoies nulla quēstione Furū pōe-
cōstituta, nulla diei dictione, nulla citatione ad Triūuiros ad columnā Me na & seruo-
niā adduci solitos: vt ante dixit, In eū inuadunt, & hominē ante pedes Q. rū nequā.
Manili⁹ cōstituūt. Rē trāfigit) cōuenit & paciscitur cū Manilio. Trāfige. Transfigera-
re aut & pacisci distinguit Vlpianus libro Digesto. secūdo, titulo de Trans- & Pacisci.

Crimen actionibus. Qui trāfigit, inquit, quasi de re dubia, & lite incerta, neq; finita
Asinianū. transigit. Qui vero paciscitur, donationis causa rem certam & indubita-
Allegatus. tam liberalitate remittit. Crimē Asinianum) id est in Asinium admis-
 sum. Allegatos) id est adhibitos ad necādū Asiniū. vt Terētius in An-
 dria, Hoc modo te obsecro, vt ne credas a me allegatū hunc senē. Allega-
 tū, inquit, Donatus. i. adhibītū. Putabat enim Simo a Pamphilo Critonē
 adhibītū esse, qui Glyceriū ciuē Atticā esse diceret, ad impediēdas nuptias.

*De longior nauigatio
 et multa nauigatio
 quoniam postea nulla
 subsequitur a simonibus
 simonibus sunt a iudicibus
 ad oppellum de sub
 forma probatiois sunt
 nauigatio legit pello
 oppellum*

Quid: auia tuā Oppianice Dineā, cui tu es hæres,
 pater tuus nō manifesto necauit? Ad quā cū adduxisset
 medicū illū suū iā cognitū, & sæpe victorē, per quē in-
 interfecerat plurimos, mulier exclamat, se ab eo nullo
 modo velle curari, quo curante suos oēs pdidisset. Tū
 repēte Anconitanū quendā L. Clodiū pharmacopolā
 circūforāneū, qui casu tū Larinū venisset, aggreditur,
 & cū eo H.S. quadringētis, id qđ ipsius tabulis tū est
 demonstratū, trāfigit. L. Clodius, qui pperaret, cui fora
 multa restarent, simul atq; introductus est, rē conficit.

**Circumfo-
 raneus,**

**Punctum
 temporis.**

prima potione mulierē sustulit. neq; postea Larini pun-
 ctū est tēporis cōmoratus. Eadē hac Dineā testamētū
 faciēte, cū tabulas prēdisset Oppianic⁹, qui gener eius
 fuisset, digito legata deleuit, & cum id multis locis fe-
 cisset, post mortē eius (ne lituris coargui posset) testa-
 mētū in alias tabulas trāscriptū signis adulterinis ob-
 signauit. Multa prētereo cōsulto. etenī vereor, ne hæc
 ipsa nīmiū multa esse videātur: vos tñ eū similē sui fui-
 se in cæteris vitæ suæ partibus existimare debetis. Illū
 tabulas publicas Larini cēsorias corrupisse Decurio-
 nes vniuersi iudicauerūt: cū illo iā nemo rōnē, nemo rē
 vllā cōtrahebat: nemo illū ex tā multis cognatis & af-
 finib⁹ tutorē vnq; liberis suis scripsit: nemo illū aditū,
 nemo cōgressione, nemo sermone, nemo cōuiuio dignū
 iudicabat: oēs aspernabātur, oēs abhorrebāt, oēs vt ali-
 quā immanē ac perniciosam bestiā, pestēq; fugiebant.

**Abhorre-
 bant.**

*De plin vlti creatio
 vt de simonibus opimū
 bonū de qđ pro iudicibus
 aliqui ostendit opia
 nūc pphisse amplexa
 si de capitis pphisse
 carceris pphisse habito*

Auiā tuā Oppianice) Apostrophe est. auertit enim sermonē a iudicibus ad Oppianici filiū. Hæc auersio, si rara est, Iudices fatigatos reficit. Victo rē).i. voti cōpotē. i. qui sæpe necauit, quos voluit. Curari).i. medicari, & vt Curare: vulgo dicūt, medicinari. Inde curatio pro medicamēto. vt in primo de Offi cijs, Grauioribus aut morbis ancipites adhibēt curationes. Alioqui curare est sanare: qua in re per sepe dicitur. Suos oēs) vt Numeriū Auriū, Cn. Magiū, & Magiā. Anconitanū) Anconitanus gētile nomē est ab Ancone vrbe Italię. Pharmacopolā).i. pharmacorū & medicamētorū venditorē, Circūfora-
neus.

Circūforaneū).i. fora multa multorū oppidorū circūeuntē, vt pharmaca suauēderet. quod solēt facere q̄ merces malas habēt. Nā, vt ait Plaut⁹, p̄ba merx facile emptorē iuenit, etiā si in abstruso sita est. Ipsius tabulis) quas ipse Oppianicus cōfecit apud argentarios. Tum).i. quū Oppianici causa a Cluētio ageretur. Trāsigit) Hic pro eo quod est paciscit, dicit. Pūctū tē-
poris).i. breuissimo tēpore. vt pro P. Sestio, Illo, inquā, ipso die, die dico: im mo hora, atq; etiā pūcto tēporis eodē, mihi rei q; publicæ pernicies, Gabi nio & Pisoni prouincia rogata est. Idē actione in Verrē tertia, Fatebor etiā illud inuitus, me prorsus, quū iste punctū tēporis nullū vacuū peccato prę terire passus sit, oia quę ab isto cōmissa sūt, nō potuisse cognoscere. Hęc vox Ciceroni frequēs est. Quod appellat pūctū tēporis, id Physici instans vulgo appellāt. Punctū est tēporis) Nomina enim tēpus significātia in accusa tiuo poni solēt. Prēdisset).i. accepisset. Qui gener eius fuisset) Ei em̄ Ma gia Dineæ filia nupserat. Digito legata deleuit) vt ad eius filiū hēreditas amplior perueniret. Significare videt̄ in tabulis cęratis id testamētū scri-
ptū. Lituris).i. deletionibus, & vt vulgo dicūt, rasuris. A linēdo liturę ap-
pellate sunt. Cicero pro Archia poeta, Metellus homo sanctissimus mode-
stissimusq; oīm tāta diligētia fuit, vt ad Lētulū Prętorē & ad iudices vene-
rit, & vnus noīs litura se cōmotū esse dixerit. His igit̄ tabulis nullā liturā in nomē A. Licinij videtis. Idē actione in Verrē quarta, Quū hęc maxime cognosceremus, & iā in manibus tabulas haberemus, repēte aspicimus litu-
ras eiusmodi, quasi quēdā vulnera tabularū recētia. Coargueret̄).i. impro-
baretur & reprehenderet̄. Trāscriptū ob signauit).i. trāscripsit & ob signa-
uit. Trāscribere in aliud exēplū scribere est, quod vulgo dicūt copiare. Trā-
scribere sceptrā colonis p̄ tradere Virgilius in lib. Aen. vii. dixit. Signis adulterinis).i. falsis, & aliorum q̄ testiū adhibitorū annulis factis. Multa p̄tereo) Ad augēdā rē quā tractat & ad cōciliandā attētionē Cicero in hac oratione sæpe dicit multa se prętermittere, vt breuitati studere videatur.

Similē sui fuisse).i. a suo more nō discessisse. Illū tabulas publicas) In ta- bulas publicas referēbāt Cēsores, q̄ in Censura fecissent, eaq; tabulę in æde Nympharū asseruabātur. Improbi hoīes a Cēsoribus notabātur, ideoq; sce lera sua in tabulas publicas noīatim referri ægre ferebāt. Quocirca P. Clo- di⁹, vt est in orōne pro Milone eodē Nympharū incēdit, vt mēoriā publicā recēssionis tabulis publicis impressā extingueret. Eandē ob rē Oppianicus

Circūfora-
neus.Punctum
temporis.

Litura.

Transcribe
re.Adulteris
na signa.Simili
sui.Censorum
tabulę.

Cēforias tabulas publicas Larini corruptit. Illū tabulas) Quintilianus li-
bro.ix.dicit esse πολὺ πλεον quod μεταβολὴν Cæcilius dicit: durat au-
tem eousq; pestēq; fugiebant. ibi em̄ cōiuncta rerū diuersitas est. Decurio-
nes).i. Larini Senatores. Municipiorū enim Senatores appellantur Decu-
riones. Nemo rem vllā contrahebat) id est nemo de re vlla contractū fa-
& congressiebat. Congressione) id est cōgressu. Congressus autem q̄ congressio vlti-
mo. Abhorrebant) id est veluti horridam rem detestabantur.

Hūc tamen hominē tam audacē, tam nefariū, tā no-
centem, nunq̄ accusasset Habitus Iudices, si id prætē-
mittere saluo capite suo potuisset. Erat huic inimicus
Oppianicus: erat, sed tñ erat vitricus: crudelis & huic
infesta mater, attamē mater. postremo nihil tam remo-
tum ab accusatione, q̄ Cluentius, & natura, & volūrate,
& instituta ratione vitē. Sed cū esset hec illi proposita
cōditio, vt aut iuste pieq; accusaret, aut acerbē indigne-
q; moreretur: accusare quoquo modo posset, q̄ illo mo-
do emori, maluit. Atq; vt hec ita esse perspicere possi-
tis, expona vobis Oppianici facinus manifesto cōper-
tum atq; deprehensum: ex quo simul utrūq; & huic ac-
cusare, & illum condemnari necesse fuisse intelligetis.
Martiales quidā Larini appellabātur ministri publici
Martis, atq; ei deo veteribus institutis religionibusq;
Larinatū cōsecrati. quorū cū satis magnus numerus
esset, cumq; item vt in Sicilia permulti Venerē sunt,
sic illi Larini in Martis familia numerentur: repente
Oppianicus eos omnes liberos esse, ciuesq; Ro. cœpit
defendere. Grauit̄ id Decuriones Larinatium, cun-
ctiq; municipes tulerunt. itaq; ab Habito petiuerunt,
vt eam causam fusciperet, publice q; defenderet.

Nunq̄ accusasset Habitus) Animū Cluentij ab accusatione vitrici re-
mouet, etiā necessitate coactum fuisse ostēdit. Erat huic inimicus Opp.)

Id Cicero tanq̄ aduersarius proponit, vt accusandi volūtas ostēdatur. Erat, inquit Cicero, sed tamē erat vitricus. Per hoc animū Cluentii ab accusatione remouet. Crudelis & huic infesta mater) Est itidem velut aduersarij obiectio. Attamen mater) Obiectionis solutio est. Tā remotū) id est tam abhorrens. Natura) Cluentij natura ab accusatione abhorrebat, quōd benignus & humanus esset. Volūtatē) Nā inuitus & coactus accusauit. Instituta ratione vitē) Id genus vitē sibi Cluentius constituit, quod a causis agēdis alienū esset. Quoquo modo) etiam contra naturā, contra voluntatem, contra institutā vitæ rationem. Hęc ita esse) id est accusare quoquo modo posset, q̄ illo modo emori maluisse. Oppianici facinus) id est venenū ab Oppianico datū, quo Cluentius necaretur. Martiales quidā) Ostendit vnde ortū sit Oppianico Cluentij odiū, cur eū necare veneno conatus fuerit. Qua in re, vt in cæteris optimū fuit Ciceronis cōsiliū & iudiciū. Nā si Cluentiū Oppianicus necare veneno voluit, inter eos similtas fuerit necesse est. similtatis autē causam ante veneni deprehensionē apte Cicero ostendit. Vt in Sicilia permulti Venerei sunt) Eryx ab Eryce Veneris & Butē filio dictus mōs est Sicilię, omniū q̄ in ea insula sunt maximus, præter Aetnā. Imminet autē mari ex ea parte, quæ ad Italiā spectat, mediūq̄ attollitur inter Drepanū & Panormū, Drepano tamē magis cōiunctus. In eius vertice tēplū fuit Veneris Erycing, quod sine cōtrouersia oīm tēplorū opulētissimū atq̄ ornatissimū creditū est. Author est Polybius libro secūdo de primo bello Punico. Strabo libro. vi. de hoc tēplo ad hāc scribit sentētiā, In Eryce Veneris tēplū positū est, quod singulari veneratione colit: antequā? mulierū frequētia refertū, illi? ministerio dicatarū, quas & e Sicilia & ex nationibus exteris multas vocauerant. Venerei autē sunt illi Veneris ministri: qui autē ex his a Venere se liberauerūt, hi Veneris liberti sūt. Et quēadmodū Q. Cæcilius Quæstor Verris, auctore Cicerone in Diuinatione, Agonidē libertā Veneris ipsi Veneri in seruitutē iniuste adiudicādo magnā ex bonorū ipsius vēditione redegit pecuniā, ita sperabat Oppianicus magnā se ab ijs Martialibus cōsecuturū pecuniā, si eos liberasset. Eorū enim, vt Venereorū, magnus erat numerus. Quis hi Veneris ministri mulieres sint, Venerios tñ genere virili Cicero solet appellare. In Martis familia) Familiā Martis dicit pro coetu Martialium: vt Platonis & philosophorū familię dicuntur pro sectatoribus. vt apud Ciceronē libro de Legibus primo, Valde a Xenocrate & Aristotele, & ab illa Platonis familia discreparet. Libro tertio, Ab hac familia magis ista manarūt Platone principe &c. Libro de Finib⁹ bonorū & malorū quarto, Aristoteles, Xenocrates, tota illa familia nō dabit. Libro Tusculanarū questionū primo, Licet cōcurrāt plebei oēs philosophi (Sic enī ij qui a Platone & Socrate & ab ea familia dissidēt, appellādi vidētur) nō modo nihil vnq̄ tā elegāter explicabūt, sed ne hoc quidē ipsum, q̄ subtiliter conclusum sit, intelligēt. Inde licet intelligere diui Frāncisci, diui Dominici, aliorūq̄ familias melius q̄ ordines dici.

Venerei in Sicilia.

Eryx mōs.

Venus Erycina.

Veneris liberti.

Familia Martis.

Ab omni eiusmodi negotio) id est a causis agendis. Pro loco) id est dignitate. Suorum municipum) id est Larinatium. Ciues municipiorum non dicitur sed municipes nec comunicipes, quemadmodum nec conciuues. Necessario) id est propinquorum & amicorum. Ex utriusque studio defensionis) Nam Martiales Oppianicus, Larinatum comoda Cluentius defendebat. Illi) Oppianicus & Sallia. Magni arbitrabatur) Id dicitur, ut magni ducio, magni facio. Illius iudicij) id est cause Martialis. Eiusmodi) id est tam improbe & impie. Nomen omnino pretermittere pareris, quin ei aliquid legaret. Bona eius omnia ad matrem esse ventura) Hic significat Cicero aetate sua ius fuisse, ut intestati filij mater haeres esset: quis in libro Institutionum Iuliani tertio scriptum sit, diuum Claudium ad solatium liberorum amissionum matri legitimum eorum hereditatem primum detulisse: postea autem Senatusconsulto Tertuliano, quod Diui Hadriani tempore factum est, cautum esse ut mater ingenua trium liberorum ius habens, libertina quatuor, ad bona liberorum, qui intestati mortui sunt, admittatur. Quae) mater Cluentij. Maiore premio) quia audita pecunia. Cognoscite) Comode hic admonet iudices ut attente audiant. Hoc enim in loco Iuniani iudicij causa precipue versatur. Verisimilis autem haec narratio est, quae sit quum causa, persona agens, tempus, locus, & modus tractatur. Ut igitur verisimile faciat conatum fuisse Oppianicum necare veneno Cluentium, causam dixit, quod Cluentius Oppianico inimicus fuerit, quod Cluentij eiusque matris Salliae bona ad se ventura esse sperauerit. Oppianicum & Fabritium ita turpes ostendit, ut alter multas cedas fecerit, alter nullum questum turpe esse arbitratus sit. Quocirca haec personae ab hoc facinore alienae non sunt. Tempus dicit, quum Cluentius egrotaret, tum enim facilius videbatur pro medicamento venenum dari: Modus est, quum Diogenem Fabritius sollicitauit, Cleophanto Diogenes indicauit: Diogenem de amicorum consilio Cluentius emit, quum viros bonos disposuit, qui ex occulto interuenientes, quum Diogeni venenum daretur, deprehenderent. Locus autem abditus fuit & occultus, qui tradendo veneno Diogeni accommodatior videretur. Ex municipio Aletrinate) Aletrinatum non Aletrinate legendum esse Priscianus docet, qui libro. vii. scribit nomina gentilia in as quondam in atis & hoc ate exisse, habereque ablatiuum in e & in i. Cicero pro Varrone. C. Ancharius Rufus fuit ex municipio Fulginate. Idem in eodem, In praefectura Fulginate. Idem pro Cluentio, E municipio Aletrinatum. Erat autem Aletrinum Arpino vicinum, ut paulo post Cicero dicit. Quum forma) Vsu venire solet, ut gemini id est eodem partu editi forma similes sint, inde gemini pro similibus & paribus a Virgilio saepe dicuntur: ut, Geminique minantur In caelum scopuli. Ciceronis quoque eadem dicendi ratio est. ut pro Sex. Roscio, Par est avaritia, similis improbitas, eadem impudentia, gemina audacia. Et pro Roscio Comoedo, Simillima enim & maxime gemina societas hereditatis est. Quemadmodum socius in societate habet partem, sic heres in hereditate habet partem. Municipium autem suorum dissimilimum) moribus scilicet. In quibus) municipibus. i. Aletrinatis.

Municipes

Magni ar-

Intestati filij mater haeres.

Aletrinum.

Gemini.

Benigno Lentium sociat
clausis ab officiis quod
honesti ratione motus
adversus ipso potest
hominatibz

Exceptiones sunt
fallaciarum promotiones
bonorum & quicquid
dolo male fit
debetur mendis neque
in dolo aut in malicia
quod defenditur
aut primario hanc
falsi significat

Cum illi ita viuerent, vt nullū questum turpē esse ar
bitrarētur: cum oīs ab his fraud, omnes insidiæ circun
scriptionesq; adolescentiū nascerētur: cūq; essent vitiis,
atq; improbitate omnibus notī: studiose, vt dixi, ad eo
rum se familiaritatē multis iam ante annis Oppianic⁹
applicarat. Itaq; tū sic statuit, per C. Fabritiū (nam L.
erat mortuus) insidiās Habito cōparare. Erat illo tē
pore infirma valetudine Habitus, vtebatur autē medi
co ignobili, sed spectato homine Cleophāto: cuius ser
uū Diogenē Fabritius ad venenū Habito dādum, spe
& precio sollicitare cōcepit: seruus nō incallidus, sed vt
ipsa res declarauit, frugi atq; integer, sermonē Fabritiū
nō est aspernatus: rem ad dominū detulit. Cleophātus
autē cū Habito est locutus. Habitus autē statim cum
M. Bebrio Senatore familiarissimo suo cōmunicauit:
quī qua fide, qua prudētia, qua dignitate fuerit, memi
nisse vos arbitror: ei placuit vt Diogenē Habitus eme
ret a Cleophāto, quo facilius, aut cōprehēderetur res,
eius indicio, aut falsa esse cognosceretur. Ne multis.
Diogenes emitur. venenū diebus paucis (multi viri bo
ni cū ex occulto interuenissent) pecuniaq; ob signata,
quæ ad eā rē dabatur, in manibus Scamādri liberti Fa
britiorū deprehēditur. Pro dii immortales, Oppianicū
quisq; his rebus cognitis, circunuentū dicit esse? Quis
vnq; audacior? quis nocentior? quis apertior in iudiciū
adductus est? Quod ingeniū? quæ facultas dicendi? quæ
a quoq; excogitata defēsiō huic vni crimini potuit ob
sistere? Simul & illud, quis est qui dubitet, quin hac re
cōperta, manifestaq; deprehēsa, aut obeūda mors Cluē
tio, aut suscipienda accusatio fuerit? Satis esse arbitror

probatio a testibz

Dilectio signa
probat a testibus
secundum
clausum

demonstratum Iudices, iis criminibus accusatum esse Oppianicum, ut honeste absolui nullo modo potuerit. Cognoscite nunc ita reū citatū esse illum, ut re semel atq; iterum preiudicata, condēnatus in iudiciū venerit. Nam Cluentius Iudices primum nomen eius detulit, cuius in manibus venenū deprehenderat: is erat liber-
tus Fabritiorum Scamander.

Nullum quæstū turpē) ne eū quidē, qui ex aliena cæde factus sit. Nō est aspernatus) id est nō repudiavit, & pacisci de veneno se simulavit. Ne multis) Quia narratio debet esse brevis, ad leuandū audītorū tedīū intermiscemus, qd verbis opus est, in sūma, ne multis, aut alia eiusdē generis. Ne multis, agam. s. id est ut breuius dicā. Pro dii immortales) Excursio narratio nē sequitur: qualis illa est, O mulieris scelus incredibile. De ea quid sentiat Quintilianus dixim⁹. Pro dii immortales) indignāter hoc dicit: Pro em̄ indignātis significationis interiectio est: qua tū vtebātur, quū dijs cōuiciū facerent. q rem tā indignā pateretur. Donatus exponēs illud quod apud Terentiū in Adelphis leno dicit, Pro superne supreme Iupiter. Nō abhorret, inquit, a persona & plebeij & lenonis, & vim passi, Iouē ipsum conuicio persequi: ut quotidie videmus ab hominibus eius loci & ordinis fieri. Pro dii immortales) Pro deū immortalīū etiā dici Donatus scribit. Terētius in Phormione, Pro deū immortalīū: negat Phaniū esse hanc sibi cognatam Demipho. Cicero in Oeconomico, Quid igitur pro deū immortalīū primū eā docebas quæso. Apertior) id est manifestioribus criminibus. Ex- cogitata) id est præmeditata, quæ extēporanea perfectior est. Satis esse arbitror demonstratū, Primā partē in partitione propositā absolutā esse admonet, quo magis dilucida sit oratio, quo audita facilius meminerint iudices, quo idē ad audienda reliqua sint attētiore. nā etiā proponit, quod in partitione secundū erat. Citatū reū) Reum citare sepe Cicero dicit, pro eo quod est vocare in iudiciū, vel in ipso foro appellare reū ad causæ actionē.

Semel) dānato Scamandro. Atq; iterū) dānato Fabritio. Integrū cōsiliū) i. tū iudices corrupti fuerūt. Cōsiliū pro iudiciū coetu dicit, ut pro Milone, In iudicio vero, & in eo cōsilio, in quo ex cūctis ordinib⁹ amplissimī viri iudicārēt. Simplex causa) Causarū duo genera esse Quintilianus libro tertio docet: aliæ sunt simplices, quæ vnicū statū habēt: aliæ cōiunctæ, quas alibi cōpositas appellat, in quibus duos vel tres status inueniri licet, ut si duo plurave crimina accusator intēdat: reus autē aliud se nō fecisse, aliud recte fecisse defendat: vel si quis duo crimina vel omnia neget. Simples causæ cōiunctis & ad dicendū & adiudicandū faciliores sunt. ideo iudicia certiora.

Transitus sum

Pro dii im-
mortales.

Pro deorū
immorta-
lium.

Citare reū.

Consilium
pro iudiciū
coetu.

Causarum
duo gene-
ra.

Sed et videri

Integrum consilium, iudicii corrupti nulla suspitio: simplex in iudicium causa, certa res, verum crimen allatum est. Hic tū Fabritius is, de quo ante dixi, qui liberato damnato sibi illud impendere periculum videret, q̄ mihi cum Aletrinātibus vicinitatē, & cum plerisq; eorum magnum vsum esse sciebat, frequentes eos ad me domum adduxit. Qui q̄q̄ de homine, sicut necesse erat, existimabant: tamen q̄ erat ex eodem municipio, suę dignitatis esse arbitrabantur, eum quibus rebus possent defendere: idq; a me vt facerem, & vt causam Scamandri susciperem, petebant. in qua causa patroni omne periculum continebatur. Ego, qui neq; illis talibus viris, ac tam amantibus mei rem possem vllam negare: neq; illud crimen tantum, ac tam manifestum esse arbitrarer, sicut nec illi quidem ipsi, qui mihi tum illam causam commendabant, arbitrabantur: pollicitus iis sum, me omnia, quę vellent, esse facturum. Res agi coepta est, citatus est Scamader reus: accusabat P. Cannutius homo in primis ingeniosus, & in dicendo exercitatus: accusabat autem ille Scamandrum verbis tribus, venenum esse deprehensum. omnia tela totius accusationis in Oppianicum coniciebantur, aperiēbatur causa insidiarum, Fabritiorum familiaritas commemorabatur, hominis vita, & audacia proferebatur: deniq; omnis accusatio varie grauitē tractata, ad extremum manifeste veneni deprehensione conclusa est. Hic ego cum ad respondendum surrexi, qua cura dii immortales, qua sollicitudine animi, quo timore? Semper equidem magno cum metu incipio dicere: quotiescunq; dico, toties mihi videor in iudicium venire.

Admittit se iudicium
pateris de iudicio
boni mecum in se
suspicionem qm ad
admonitionem eandem
accidit de pateris

Translatio eius

Disputat cum
pateris de iudicio
boni mecum in se
suspicionem qm ad
admonitionem eandem
accidit de pateris

In oratione C.
statim in principio
pateris de iudicio
boni mecum in se
suspicionem qm ad
admonitionem eandem
accidit de pateris

Timor Ci
ceronis in
initio dis
cendi,

Vnum crimen) alij verum crimen legunt. Nā si causa simplex est, vnū crimen est, de quo iudices pronūciaturi sint. Ideo verū crimen potius legatur. Nisi vnū crimen legere malis, quōd in causa simplici quis de vno crimine iudiciū constitutū sit, aliquādo tamen multa crimina dicūtur ab accusatore, vel ad faciendā reo inuidiā, vel vt crimen, quod causę propriū est, sit magis verisimile: vt in hac Cluentij causa ad veneficij crimen, adiunctū est crimen iudicij corrupti. In Oppianici accusatione Cannutius prāter crimen veneficij deprehensi superiora crimina dixit, quo sit magis credibile id crimē veneficij: sed in Scamādrī accusatione, Oppianici vitā & audaciam Cannutius protulit. Ideoq; verū crimē potius legēdū puto. Magnū vsum) id est magnā consuetudinē & familiaritatē. Hęc Cicero dicit, vt deprehensum venenū faciat magis credibile. Fabritius enim, quia venenum dederat, causę diffidebat: ideoq; operā amicorū adhibebat, vt eius causę patrociniū susciperet Cicero. Quōd autē patrociniū causę eius, quā hic dānat, suscepit, excusat, quōd vicinorū & amicorū precibus morē gesserit, quōd hoc crimen tantū, tamq; manifestū arbitratus nō sit. Pollicitus iis sum) Hic attēde perpetuā nō esse differentiā illā a Seruio libro *Ænei. j.* scriptā, Pollicemur spōte, promittimus rogati. Hic enim rogatus pollicetur. De homine) de Fabritio. Sicut necesse erat) Nā Fabritiū veneni cōsciū esse, vt erat, existimabāt. Ex eodē municipio) id est Aletrino. Sūę dignitatis) id est sui honoris. Turpe enim sibi fore putabāt, si Fabritius municeps suus etiā nocēs dānaretur. Patroni omne periculū) Nā in summū discrimē existimationis bonę patronū huius causę venire necesse erat. Quintilianus lib. xj. hāc rationē dicēdi, Scamādrū nocētē esse, dicit difficiliorē, cuius causam ipse egerat. Citat⁹. i. excitatus, id est causa Scamādrī appellata est.

Causa insidiarū) id est cur veneno Cluentiū Oppianicus necare voluerit.

Hominis) Oppianici. Surrexi) Statē orator quū dicit, vt Senator, quū dicit sententiā. Semper equidē magno cū metu) Id natura insitū fuisse Ciceroni, vt initio orationis metueret, in Milonē dixim⁹. Idē de se ipse Cicero in Diuinationē dicit de causa Verris, Ita deos, inq; mihi velim propitios, vt quū illius tēporis mihi venit in mentē, quo die citato reo mihi dicēdū sit, nō solū cōmoueor animo, sed etiā toto corpore phorresco. Iā nūc mēte & cogitatione pspicio quę tum studia hominū, qui concursus futuri sint, quātā expectationē magnitudo iudicii sit allatura, quantā auditorum multitudinem C. Verris infamia concitatura, quantā deniq; audientiā orationi meę improbitas illius factura sit. Quę quū cogito, iam nunc timeo, quidnā pro offensione hominū, qui illi inimici insensiq; sunt, & expectatione omniū, & magnitudine rerum dignū eloqui possim. Id oratori bono honestū esse L. Crassus dicit apud Ciceronē lib. de Oratore primo, Mihi, Orator bo inq; quiq; optime dicūt, q; id facillime atq; ornatissime facere possunt, nus initio tamen nisi timide ad dicēdū accedūt, & in exordiēda oratione perturbantur, pene impudētes vidētur, tametsi id accidere nō potest. Vt enim quisq; tuit.

Orator &
Senator
stant.
Ciceronis
metus.

optime dicit, ita maxime dicēdi difficultatem, variosq; euentus orationis hominūq; pertimescit. Id idē Crassus se in alijs sēpissime animaduertisse, atq; in semetipso expertum fuisse dicit, vt in principiis dicēdi exalbescat. & tota mēte atq; artibus cōtemiscat. Ibidē M. Antonius probans Crassi sententiā, summos oratores in dicēdi exordio cōmoueri dicit. Alia multa ibidē in hanc sententiā legere licet. Vlysses cuius eloquētia hybernīs niuib; similis erat, apud Homerū libro Iliados tertio, anteq̃ dicere coepisset, stetit aliquātū oculis in terrā defixis, imoto sceptro, verecūdo hōi atq; imperito similis. Inde factū est, vt Theophrastus omnīū philosophorū ætatis suę doctissimus, quē eloquētissimū fecit Aristoteles, cui ab eloquētia diuina inditū nomē est, ad populū Atheniēsem, & Demosthenes ipse ad Regē Philippū verba facturi, deturbati verecūdia obtinuerint, vt est apd A. Gelliū.

non ingenii solū, sed etiā virtutis atq; officiū: ne aut id p̃fiteri videar quod nō possim implere, qđ est impudentiē: aut id nō efficere qđ possim, qđ est aut perfidiē, aut negligētiē. Tū vero ita sum pturbatus, vt omnia time rē: si nihil dixisset, ne infatissimus: si multa in eiusmodi causa dixissem, ne impudentissimus existimarer. Collegi me aliqñ, & ita cōstitui, fortiter eē agēdū: illi etati quātū erā, solere laudī dari, etiā si in minus firmis cauīs hominū piculis nō defuissem. itaq; feci, sic pugnaui, sic orōne cōtēdi, sic ad oīa cōfugī (quātū ego asseq̃ potui) remedia ac pfugia causarū, vt hoc, qđ timide dicā, cōsecutus sum, ne q̃s illi causę patronū defuisse arbitraret.

Oratoris
error in
agendo.

Nō ingenii solū) M. Antonius eodē Ciceronis libro de Oratore primo, cur bonus orator exordio dicēdi timeat disputās, Ceterarū, inquit, homines artium spectati & probati, si quādo aliquid minus bene fecerūt q̃ solēt, aut noluisse, aut valetudine impediti nō potuisse cōsequi id quod scirēt, putantur. Noluit, inquit, hodie agere Roscius, aut crudior fuit. Oratoris peccatū, si quod est animaduersum, stultitię peccatū videtur. Stultitia autē excusationē non habet, quia nemo videtur, aut quia crudus fuerit, aut q̃ ita maluerit, stultus fuisse. quo etiā grauius iudiciū in dicēdo subimus. Quoties em̃ dicimus, toties de nobis iudicatur. Et qui semel in gestu peccauit, nō cōtinuo existimat nescire gestū. Cuius autē in dicēdo aliquid reprehensum est, aut æterna in eo, aut certe diuturna valet opinio tarditatis. Proffiteri) id est scire me ac efficere posse dicere & fateri. Vt profiteri se grammaticū, musicū, philosophū dicimus. Cicero in libro Tusculanarū quæst. secūdo.

Proffiteri.

Hoc est orationis
dixisse apparet
et
quod calumnia vitæ
quod oratoris boni
mānifesto
defendit

Vt, inquit, si grāmaticū se p̄fessus quispiā barbare loquā, aut si absurde ca-
nat is qui se velit haberi musicum, hoc turpior sit, q̄ in eo ipso peccet, cu-
ius profiteſ sciētīā. Sic philosophus in ratione vitę peccās hoc turpior est,
q̄ in officio cuius magister esse vult, labitur, artēq; vitę professus delinqt
in vita. Dicere se philosophū pro eo quod est profiteri, Idē in lib. de Offic.
i. dicit, Quis est, inquit, qui nullis officiij p̄ceptis tradēdis philosophū se au-
deat dicere? Id igit̄ profiteri) id est dicere me esse oratorē. Implere) id est
exequi. Id autē virtutis est) fortitudinis implere posse id quod profiteare.

Impudētię) Impudenter mētientis est id te profiteri, quod implere ne-
queas. Id nō efficere quod &c.) ad officiū patroni id refertur, quod est p̄fi-
dię. Nā in patronorū fidē patrociniūq; cliētes se dedūt, vt ait A. Gell. Tū
vero) in causā Scamādri, postq̄ Cānutius dixit. Impudētissim⁹) id est mē-
dacissimus. Collegi me aliqñ) id est metu deposito ad me tādē rediī. Collī-
gere se quid sit, pro lege Manilia scribimus. Illi ætati &c.) id est adolescen-
tię. Adolescēs Cicero Scamadrū defendit. Anteq̄ enim profectus in Asiā
esset, in causis Romę biēniū versat⁹ est, iāq; nomē eius in foro celebrabat,
vt scribit de claris Oratorib⁹. Illo biēnio Sex. Rosciū defendit annos. vii. &
xx. natus, vt est apud A. Gellii. Ædilitas prim⁹ est gerēdorū magistratuū
grad⁹. eā gerebāt adolescētes. Cicero Ædilis C. Verrē accusauit. Verre p̄tore
anteq̄ in Siciliā iret, vbi fuit triēniū, Oppianici causa, paulo ante hāc Sca-
mādri acta est. Ex quo relinquit̄ a Cicerone adolescēte Scamādri causā susce-
ptā esse. Q̄ Cicero Scamadrū defenderit, quē nocētē hic fateatur, elegātissi-
me adolescētiā suā excusat, vt ait Quint. lib. xj. Alioqui em̄ detractur⁹ erat
plus authoritatis, si in causā p̄sertim suspecta eū se esse fatereſ qui temere
nocētes reos susciperet. Solere laudi dari) Cice. in li. de Offic. ij. scribēs qua
ex re sibi adolescētes parent gloriā, magnā esse dicit eā q̄ ex defēsiōe parata
sit. negatq; habēdū religioni cōtrariū nocētē aliqñ & nefariū ipiūq; defen-
dere. Nā id vult multitudo, patif cōsuetudo, fert etiā humanitas. Minus
firmis). i. malis. Nō defuisse) i. patrocinated fuisse. Remedia & perf.)
quibus in causis defendēdis patroni, vti solēt, si causam minus firmā nacti
sint. Cuiusmodi sunt rei anteacta honeste vita, ab eo nūq̄ aliqd admissum,
nullas intercessisse inimicitias cū eo cui factę insidē dicātur, nullū ex eius
cede cōmodū ad reū fuisse peruēturū, aliq; eiisdē generis. Quod timide)
Quā ceterarū rerum tum maxime ingenii iactationem oratori fugien-
dā esse Quintil. lib. xj. fusius p̄cipit, ideoq; Cicero ingenii suū in causis
iudicialibus extenuare solet. Patronum defuisse) Causę patronus tum
deesse dicitur, quum bene ingenioſeq; non defendit.

Sed vtq; ego apprehēderā, statim accusator extorq̄ ^{† quicq̄.}
bat e manibus: si q̄sierā an inimicitie Scamādri cū Ha-
bito: fatebat̄ nullas fuisse: sed Oppianicū, cuius ille mi-

*Quatio Illustrata
in Epistola Ciceronis*

Argumentum a
ad Scamandrum de moribus

Responsio Clodij

nister fuisset, huic inimicissimū fuisse, atq; esse, dicebat. Sin autē illud egerā, nullū ad Scamandrū morte Habiti venturū emolumentū fuisse cōcedebat: sed ad vxorem Oppianici, hominis in vxoribus necādis exercitati, omnia bona Habiti vettura esse dicebat. Cum illa defensione vsus essem, quę in libertinorū causis honestissima semper existimata est, Scamandrū patrono esse probatū fatebatur, sed quærebat cui probatus esset ipse patronus. Cū ego pluribus verbis in eo comoratus essem, Scamandro factas insidias esse per Diogenē, cōstitutūq; inter eos de alia re fuisse, vt medicamentū non venenū Diogenes afferret, hoc cuius vsui venire posse: quærebat cur in eiusmodi locū tam abditū, cur solus, cur cum obsignata pecunia venisset? Deniq; hoc loco causa testibus honestissimis hominibus premebatur. M. Bebrius suo consilio Diogenē emptum, se presente Scamandrū cū veneno pecuniāq; deprehensū esse dicebat: P. Quintius Varus, homo summa religione & summa auctoritate præditus, de insidiis quæ fierēt Habito, & de sollicitatione Diogenis recetī re secum Cleopphantū locutum esse dicebat. atq; in illo iudicio cum Scamandrum nos defendere videremur, verbo ille reus erat: re quidem vera, & periculo, & tota accusatione, Oppianicus. Neq; id obscure ferebat, nec dissimulare villo modo poterat: aderat frequens, aduocabat, omnī studio gratiaq; pugnabat.

Apprehenderā) quo in defensione vterer. An inimicitie) Ad probandas insidias vel cedē, inimicitie rei cū eo cui factę insidie, vel qui occisus dicatur, valent plurimū. vt cōtrā, patrono profuerit plurimū nulas intercessisse inimicitias ostēdere. vt Roscij accusatores eū patri inimicū dixerūt, q; apatre rus ablegatus esset. Cicero Clodiū Miloni, nō cōtrā, Milonē Clodio

fecisse insidias probat, q̄ Milonis odia in Clodiū maxima, nullum Clodij in Milonē fuerit, præter hoc ciuile odiū, quo omnes improbos odimus. In iis causis, quarū status cōiecturalis est, idonea causa rei faciēde vel nō faciēde multū habet momēti. Huic inimicissimū) Hac ratione probabat Oppianicū veneni authorē fuisse. Venturū emolumentū) de emolumēto idē sentiendū est, atq; id quod de inimicitis diximus. L. Cassius is quē Po. Ro. verissimū & sapiētissimū iudicē putabat, identidē in causis querere solebat, cui bono fuisset. Sic vita hominū est, vt ad maleficiū nemo conetur sine spe atq; emolumēto. vt ait Cicero pro Sex. Roscio. Nā, vt ait idē pro Milone, & si boni nullo emolumēto impellūtur in fraudē, improbi sepe paruo. Hac ratione Roscii patrē ab accusatoribus, nō a Roscio occisum: insidias nō a Milone Clodio, sed a Clodio Miloni factas ostēdit. Hominis in vxorib⁹ necādis exercitati) Habiti intestati bona ad matrē, matris, q̄ Oppianici vxor erat, ad virū vētura erāt. Nā ea quoq; causa fuit, vt vxores alias necarit. In vxorib⁹ necādis exercitati) vt añ dixit, P. Cānutius hō in primis ingeniosus, & in dicēdo exercitatus. Libertinorū) Libertini sunt q̄ iusta seruitute manumissi sunt, iiq; dicunt, vt ab ingenuis cōditiōe distinganr. Libertus autē, qui idē est, ad patronū referē, vt filius ad patrē. Hęc ex Val. la li. iij. Sed libertinū dici inuenio, siue vt ad ingenuū referat, siue simpliciter dicatur. Hoc autē loco ad patronū refertur. Sed quærebat, cui patronus esset probatus) Nā si patronus Fabritius nemini probatus fuit, ea res Scamādrum minus probabat, q̄ patrono improbo probatus fuerit. Magnā em̄ habet vim, vt ante dixit, ad cōiūgēdas amicitias studiorū ac nature similitudo. Probatus esset) Aliis in codicibus fuisset legi. Scamādro factas insidias) id est Scamādrū deceptū. Vt medicamētū nō venenū) Quia pyxis in Scamādrī manib⁹ deprehēsa est, quod verissimile est Cicero in Scamādrī defensione secutus est. Cleophātus em̄ medicus erat. Medicamenta medici vēdebāt. Egit Scamāder cū Diogene, vt a Cleophāto medicamēta emeret: Diogenes pro medicamēto venenū attulit, qđ in Scamādrī manibus deprehēsum est. Itaq; factas esse Scamādro per Diogenē insidias dicit.

Hoc cuius vsui venire posse) Nemo em̄ est, cui illud cōtingere nō possit, vt ei pro medicamēto venenū ab improbo medici seruo afferatur. Nam in alio codice vsu nō vsui legitur. Vel intelligas, hoc medicamentū posse venire cuius etiā non egroto vsui, id vtilitat venire posse. In eo cōmoratus essem repeti debet vel quū dicēs vel dicēdo: sermone domestico dicimus id sepe: a Cicerone & a Liuiō omittitur sepiissime, Ceteraq; eo loco ponūt vbi ponerētur, si id dicēs vel dicēdo poneretur. Quærebat &c) Quod dixit Cicero inter Scamādrū & Diogenē cōstitutū, vt medicamētū nō venenū afferret, id Cānutius refutauit, q̄ abditum in locum conuenissent, q̄ solus venisset Scamander, q̄ obsignata esset pecunia. Per obsignatā pecuniam significari putē loculos in quibus pecunia Diogeni dāda esset, obsignatos. Summa religione) Hoc dicit vt Vari testimoniū fidelius ostēdat. Testes

Exercitat⁹
in vxorib⁹
necandis.
Libertini.
Ingenui.

Obscure
ferre.

esset iurati testimoniū dicebāt, si summa religione Varus prēdit⁹ erat, nūq̃
peierascet. Obscure ferebat) id est occultabat, vt cōtrā prē se ferre dicitur.

Aderat freq̃ Nā multos aduocarat: vt eorū studio gratiaq̃ in liberādo Sca
mādro vteret. Pugnat) litigabat, vt lis ipsa certamēa Quint. sepe dicit.

Postremo id quod maximo malo illi causae fuit, hoc
ipso in loco, quasi reus ipse esset, sedebat. Oculi omniū
iudicū nō in Scamādrū, sed in Oppianicū cōiiciebātur:
timor eius, perturbatio, suspēsus incertusq̃ vultus, cre
bra coloris mutatio, quae erāt antea suspitiosa, hec aper
ta ac manifesta faciebāt. Cū in cōsiliū iri oporteret, quae
fuit ab reo C. Iunius Quaesitor ex lege illa Cornelia,
quae tū erat, clā an palā de se sentētiā ferri vellet: de Op
pianici sentētiā respōsum est, q̃ is Habiti familiarē Iu
niū esse dicebat, clā velle ferri. Itū est in cōsiliū: omni
bus sentētiis prēter vnā, quā suā Stalenus esse dicebat,
Scamāder prima actione cōdemnatus est. Quis tū erat
omniū, qui Scamādro cōdemnato nō iudiciū de Op
pianico factū esse arbitraretur? quid est illa dānatione
iudicatū, nisi venenū id quod Habito daret, esse q̃sitū?
quae porro tenuissima suspitio collata in Scamādrū est,
aut cōferri potuit, vt is sua spōte necare voluisset Habi
tū putaretur? Atq̃ hoc tū iudicio facto, & Oppianico
re & exstimatione iā, lege & pronūciatione nondū cō
dēnato, tamē Habitus Oppianici reū statim nō fecit,
voluit cognoscere, vtrū iudices in eos solos essent seue
ri, quos venenū habuisse ipsos cōperissent: an etiā cō
silia cōsciētiasq̃ eiusmodi facinorū supplicio dignas iu
dicarēt. Itaq̃ C. Fabritiū, quae propter familiaritatē Op
pianici cōsciū illi facinori fuisse arbitrabat, reū statim
fecit: vtq̃ ei locus primus cōstitueretur, propter causae
cōiūctionē impetrauit. Hic tū Fabritius nō mō ad me

Examine huius a signis quod
simon quoniam latine designat
verum ut quod vero
felligit huius

In locum post cōsiliū
proposito iudices dēbant
et de re sententiam
fuerunt si reus clā
fuerit velle de singulis
iudicibus iura quae quae
vellet. Vnde dicitur
ut ut sciamus quod
absolutionis, si de
iudicibus: n. l. quae nō
liquet amplius
signum fuit

Scamāder postea refert
propheta Bifidatione multa
huita de vera dicit quae
arguitur cuius perferat
soli huius fuisse

meos vicinos, & amicos Aletrínates nō adduxit, sed ipse
iis neq; defensoribus vti postea, neq; laudatorib⁹ potuit.

Hoc ipso in loco) id est in his fori subselliis. Quasi reus ipse esset) Signi-
ficat morē fuisse, vt reus tū sederet, quū eius causa ageret. Suspēsus). i. du **Suspensus**
bius. Vt in lib. *Ænei. ij.* Suspēsi Eurypilū scitatū oracula Phœbi Mittim⁹. **pro dubio.**
Inde pēdere animi dicimus. Quē erāt suspitiosa) de veneno dato Scamā **Ire in con-**
dro. Quū in cōsiliū iri oporteret) Eū in cōsiliū iudices, quum causa ab **siliū.**
vtrāq; parte perorata ad sentētiā ferēdā cōueniūt. Ire ad cōsiliū vulgo dicūt.
Hac voce hic sepe vtitur Cicero. Ex lege illa Cornelia) L. Corneliū Syllā **Lex Corne-**
tulisse legē significat, vt anteq̃ iretur in cōsiliū, ex reo quēstitor quēreret, **lia.**
clā an palā de se sentētiā ferri vellet. Quē tū erat) Hāc legē Corneliā ab-
rogatā fuisse aut certe obseruari defisse significat, quū hęc Cluētij causa age-
retur. In hac causa & in sequētibus mittebāt iudices in urnā notā eā quā
volebāt. Erāt em̄ tres notę, vt pro Milone scribimus: A, absolutionis; C, cō-
dēnationis; N, L, ampliatiōis, tāq̃ nō liqueat. Ternas notas singulis iudici **Notę iudi-**
bus dabat is qui causę pręerat. vt pro Milone literā quoq; salutarē A. Ci **cum.**
cero dicit a Cn. Pōpeio Cōsule iudicib⁹ datā. Clā an palā) Clā ferre senten- **Clam ferre**
tiā, est notā in urnā mittere. Palā vero est ore pronūciare. Respōsum est) **sententiā.**
a Scamādro. Habiti familiarē Iuniū) Hęc familiaritas auxit suspitiōē iu-
dicii a Cluētio corrupti, quocirca Iunius dānatus est, vt postea dicit. Hęc au-
tē Iunii familiaritas causa fuit, cur Scamāder clā ferri sentētiā petiuerit, vt
oēs ferrēt liberius, nequi Iunij gratia dānassent Oppianicū, si ore sentētiā
tulissent. Prima actiōe) Multis em̄ actiōib⁹ aliqñ causę agebant, si erant
multiplices, aut difficiles & implicatę. vt M. Fōteii causa actiōibus duab⁹
peracta est. Causę Verris actiōes multas fuisse nemini ignotū est. Lege)
Lex em̄ nulla cōstituta erat de Oppianico: itaq; adhuc de eo nihil pronū-
ciatum est. In eos solos &c.) id est an eos solos condemnarent. Habuisse)
& ita deprehēsos, aut probatos. Ipsos) id est ipsosmet. Cōsilia cōsciētiasq;
id est eos q; dedissent cōsiliū & cōscii fuissent. Agētes em̄, vt dici solet, & cō- **Consciūs**
sentiētes pari poena puniēdi sunt. Cōscii illi facinori) Vt lib. *Epist. ad At* **facinori, &**
ticū. xij. Vides & officiū agi meū quoddā, cui tu es cōsci⁹. Malefici cōscii pau **facinoris.**
lo post Cicero dicit. Fabritiū cōscii malefici cōdēnarāt. Vt autē in vtrāq;
partē cōsciētia ita cōsciūs dicit. Arbitrabā) Scamander de Fabritio nihil
cōfessus est. Suspitiōē veneni a Fabritio accepti, auxit Oppianici cū Fa-
britio familiaritas. Vtq; ei locus &c.) id est vt dānato Scamādro, quū recēs
adhuc iudiciū memoria esset, Fabritij causa lege cōstituta prima ageret. Idē
paulo post de Oppianici causa dicit. Propter causę cōiūctionē) Scamādri
em̄ & Fabritij causę sunt ita cōiūctę, vt vna causa ēē videā. Impetrauit)
a iudicib⁹. Hic tū) Hic tū Cice. in hac orōne sepi⁹ dicit, p eo qd̄ est tū. Est
em̄ hoc loco hic aduerbiū rēporale. Neq; laudatorib⁹) Dixim⁹ pro Fōteio
morē fuisse vt legati a municipiis vel a puinciis publice mitterent cū lau-
datiōe rei, si is reus municipio aut puincię char⁹ esset, vt facili⁹ absolueret.

*Philologiae potestatem
sensu est qd. sententi-
as rem relata.*

*Morbis dif-
ficillimis
medicus no-
biliss. causae
difficilimae
patronus
deterim⁹
adhibetur.*

*Rem enim integram hominis non alieni, quis suspi-
tiosam defendere, humanitatis esse putabamus: iudica-
tam labefactare conari, impudentie. Itaq; tū ille inopia
& necessitate coactus, in causa eiusmodi ad Cepasios
fratres confugit, homines industrios: atq; eo animo, ut
quaecunq; dicēdi potestas esset data, in honore atq; in
beneficio ponerent. Iam hoc quoq; prope iniquissime
cōparatum est, qd in morbis corporis, ut quisq; est dif-
ficillimus, ita medicus nobilissimus atq; optimus quae-
rit: in periculis capitis, ut quaeq; causa difficillima est,
ita deterrimus obscurissimusq; patronus adhibetur. Ci-
tatur reus, agitur causa, paucis verbis accusat ut de re
iudicata Cannutius. Incipit longo, & alte petito proce-
mio respondere maior Cepasius. Primo attēte auditur
eius oratio: erigebat animū iam demissum & oppres-
sum Oppianicus. gaudebat ipse Fabritius: non intelli-
gebat animos iudicū, non illius eloquentia, sed defen-
sionis impudentia comoueri. posteaq; de re coepit dice-
re, ad ea quae erant in causa, addebat etiā ipse noua quae-
dam vulnera. Hoc qd sedulo faciebat, tamen interdum
non defendere, sed praeuaricari accusationi videbatur.*

Rem integram) id est nōdum iudicatā. Non alieni) id est propinqui,
vel amici, vel ciuis. Non extranei vulgus diceret. Quis) id est quantū
uis. Humanitatis esse putabamus) Fert enī humanitas, ut ante dixim⁹,
nocentē aliquādo nefariumq; & impiū defendere. Itaq; Cicero in oratione
pro P. Sylla probat viros illos Consulares, qui affuerunt Catilinā, etiā lau-
darunt. Nulla, inquit, tum patebat, nulla erat cognita cōiuratio. defende-
bant amicū, aderant supplici, vitae eius turpitudinē in summis eius peri-
culis non insequēbātur. Iudicatā labefactare conari) Quū P. Sylla ambis-
tus esset dānatus, L. Caelicius eius frater legē tulit, qua minuebat ambitus
poenā eam quae superioribus legibus constituta erat, quā promulgauit nō
de tollenda, sed de leuanda calamitate fratris. Res iudicatas eū rescindere
voluisse L. Torquatus accusator dicit. Hac lege contendit Cicero non iudi-
cium sententiā, sed legis vitium corrigi. Nemo enim iudiciū reprehēdit quū

*Nocentes
fendere.*

*Deuenerunt est pōte-
stas pōdēre & compa-
rari in manu huius
prociū uiciorū*

de poena quaeritur, sed legē. Dānatio enim est iudiciū, quæ manebat: poena legis, quæ leuabat. Sed fratris autoritate deductus Cæcilius destitit. Stat⁹ enim (inquit Cicerō) Reip. maxime iudicatis rebus continetur. Neq; ego tantū fraterno amorī dandum arbitror, vt quisq; de salute suorū consulat, cōmunē relinquat. Rē iudicatā labefactare, & quod paulo post, & pro P. Syl la dicit rescindere, est quod vulgo dicūt quassare & annihilare sententiā iu dicis. Inopia) quod ne a municipibus quidē suis opem habere posset. Ad Cepasios fratres) C. & L. Cepasij fratres fuerunt, qui multa opera, ignoti homines & repentini, Quæstores celeriter facti sunt oppidano quodā & in cōdito genere dicendi. Author est Cicerō de claris Oratoribus. Homines industrios) ironia est. Quæcūq; dicendi &c.) id est quancūq; dicēdi facultatē haberēt. Cōparatū) id est cōstitutū & cōfirmatū. In qua significatio ne dici No. Marcellus scribit. Turpilius, Nunquā vnus me cōparauī seruire elegātiae. Afranius, Proba & pudica quod sum, consulo & parco mihi. Quoniā cōparatū est, vno vt simus cōtentæ viro. Difficillimus) id est grauissimus, & periculosissimus. Adhibetur) in codice sancti victoris hæc ascripta sunt, Nisi forte hæc causa est, q; medici nihil præter artificium, oratores etiā autoritatem præstare debent. sed hoc adiectitium puto. Medici itaq; est præstare artificium. Orator & artificium & autoritatē præstare debet. In oratore autoritatē Quintilianus præcipue requirit. Vt autē facilius est solū artificium, q̄ artificium & autoritatē præstare: ita oratorē bonū q̄ medicū inuenire difficilius est. Mihi certe videtur lectio coherentior, si hoc non ascribatur. Incipit longo) Imperitū oratorē Cepasium fuisse dicit, q; vitioso exordio, vitiosa narratione, vitiosa & reliqua oratione vsus sit: vt causam Fabritij deteriorē ostēdat, quā bonus patronus suscipere noluerit, quippe quū iam res iudicata esset. Longū exordiū Quintilianus libro quarto vitiosum esse dicit: id autē longū est, quia etiā alte repetitū. Exordij modus, vt idē ait, esse debet pro causa. Nā breuius simplices, longius perplexe suspectæq; & infames desiderant. Eiusq; lōgitudo immodica euitāda est, ne in caput oratio excreuisse videatur. Postq̄ de re cœpit dicere) finito exordio vel narrare, vel refutare cœpit. Noua quædā vulnera) Bonus orator summa diligētia cauet, ne quid dicat, quod causæ noceat. Hic Cepasius noua quædā vulnera causæ addebat, id est præter ea quæ Cānutius in accusatione dixerat cōtra Fabritij causam, nōnulla Cepasius dicebat q̄ causæ nocerēt. Vulnera) id est damnū. Nā vulnera & plagā pro dāno sæpe dicimus. Indē infligere aut iniicere securim Reipu. p. eo quod est grauiter no- Vulnerus & cere Reip. Cicerō dicit. de quo dicēdi genere alibi scribemus. Sedulo) id est plaga pro bona fide, & sine dolo, vnde sedulo dicitur. Preuaricari accusationi) id est damno. partē suā prodere & accusationē adiuuare. Nā præuicator, vt ait Vlpian⁹ Sedulo. libro Digestorū. xlvij. titulo de preuaricatoribus: est qui diuersā partē adiuuat prodita sua causa. Quod nomē Labeo a varia certatione tractū ait. nā ri. qui preuaricatur, ex ytraq; parte consistit.

Dubios.
Ridicula
actio.

Itaq; cū **callidissime** se dicere putaret, & cū illa verba grauissima ex intimo artificio deprōpseret, Respici te Iudices **hominū** fortunas, respicite duros variosq; casus, respicite **C. Fabritiū** senectutē: cū hoc respicite ornā dæ orationis causa sepe dixisset, respexit ipse: at **C. Fabritius** a subselliis demisso capite discesserat. Hic iudices ridere: **stomachari**, atq; acerbe ferre patronus causā sibi eripi, & se cætera de illo loco, respicite iudices, non posse dicere. nec quicq; propius est factū, q̄ vt illū persequeretur, & collo obtorto ad subsellia reduceret vt reliqua posset perorare. Iam tū **Fabritius** primū suo iudicio, quod est grauissimū, deinde legis vi, & sententiis iudicū est cōdēnatus. Quid est quod iā de **Oppianici** causa plura dicamus? apud eosdē iudices reus est factus, cū is duobus **preiudiciis** iā dānatus esset: ab iisdē autē iudicibus, qui **Fabritiorū** dānatiōe de **Oppianico** iudicarent, locus ei primus est cōstitutus: accusatus est criminibus grauissimis, iis quæ a me breuiter dicta sunt, & præterea multis, quæ ego omnia nūc omitto: accusatus est apud eos, qui & **Scamandrū** ministrū **Oppianici**, & **Fabritiū** cōsciū maleficii cōdēnarāt. vtrū per deos immortales **magis** est mirādū, q̄ is cōdēnatus est: an q̄ omnino **respōdere** ausus est? Quid enim illi iudices facere potuerūt? qui si innocētes **Fabritios** cōdēnassent, tamen in **Oppianico** sibi constare, & superioribus consentire iudiciis debuerunt. An vero illi sua per se ipsi iudicia rescinderent? cum cæteri soleant in iudicando ne ab aliorum iudiciis discrepent, prouidere?

Callidissime) id est artificiosissime, ad cōmouēdos iudicū animos ad misericordiā **Fabritio** tribuendā. Ex intimo artificio) Ea dicēdi ratio, quæ in rhetoricis ad **Herēniū** repetitio appellatur, magnā habet venustatē gra

uitatē & acrimoniā. Ea autē fit quā cōtinēter ab vno atq; eodē verbo in re-
bus similibus aut diuersis principia sumūtur. vt hoc loco, respicite Cepasī⁹
repetiuerat. Hanc narrationē cōtra fratres Cepasios factā esse, eāq; introdu-
ctā ad soluēdos vrbānitātē iudiciū animos Quintilianus libro quarto scri-
bit. Ideoq; libro. vj. Fabulā appellat. Idē eodē libro, imprimis subtile & ora-
torū esse dicit falsa narrare. vt Cicero pro Cluentio narrat de Cepasio atq;
Fabritio. Nā ab eo sic est Fabritij fuga illa cōdita. Itaq; quā callidissime
se putaret dicere &c. Respicite dubios variosq;. Duros non dubios apud
Quintilianū lego. A subsellijs) vbi sedebat. Nam in foro subsellia erāt, in Subsellia.
quibus oratores, rei, testes, aliq; sederēt. Ridere) id est ridebat. Hoc dicēdi ge-
nus poetis & hīstoricis multo frequētius est q̄ oratoribus. Stomachari) Infinitis
id est patronus Cepasius stomachabatur & acerbe ferebat, &c. Stomachari uis pro pre-
grauiter & acerbe ferre. vt in libro de Officijs tertio, Stomachari coepit terito indi-
Cānius. Idē libro Epistolarū familiariū. X. Iucūdiffimis tuis literis stoma- catiui.
chatus sum in extremo. Libro Tusculanarū quæstionū quarto, An vero Stomacha-
vir fortis, nisi stomachari coeperit, nō potest vir fortis esse? Inde stomach⁹ ri.
pro ira ab eodē dicitur in eodē libro. Tractata definitione fortitudinis in- Stoma-
telliges eā stomacho nō egere. Libro epistolarū ad Quintū fratrem tertio, Su chus pro
teriori epistolæ quid respondeā nihil est, quæ plena stomachi & querelarū ira.
est. Ad Atticū libro quinto, Multa præterea quæ tū mihi maiore stomacho,
q̄ ipsi Quinto fuerunt. Causam eripi) id est vincendi facultatem adimi.
De illo loco) id est ab illo loco. Cetera nō posse dicere) Cepasij orationē
præparatā fuisse & præmeditatā significat, sed eū ita imperitū, vt aliter di-
cere non possit, q̄ quo modo scripserit. Collo obtorto) id est inuitū & re- Obtorto
luctantē. vt actione in Verrē. vj. Quē obtorta gula de cōuiuio in vincula collo.
atq; in tenebras abripi iussit. Suo iudicio) Nā demisso capite discesserat,
quod causæ suæ diffideret. Quod est prauissimū) Suū enim cuiusq; cō-
tra se iudiciū vel testimoniū esse debet grauissimū. Legis vi) vel legis Cor-
neliæ de sicarijs & veneficis. Qua lege, vt ait Marcellus libro Digestorum
xlvij. tenet qui malū venenū necādi hominis causa fecerit, vel vēdiderit,
vel habuerit. Vel legis Q. Catuli de vi, qua lege postulatus est M. Cæ-
lius, q̄ Clodiā necare veneno tētasset. Vel legis, cuius cōstitutio illa Fabri-
tiorū & Oppianici causa acta sit. Fabritiorū) id est scamādri & C. Fabri-
tij. Vt heres appellabatur nomine eius a quo hæres factus esset, ita patroni Patroni &
nomine libertus appellabatur. Si nocētes Fabritios condēnassent) Argu hæredis no-
mentū a fictione est. Quā cæteri soleant) Nā vt ait Quintilianus libro men
v. de præiudicijs, vult cognoscētū quisq; firmā esse alterius sententiam, &
ipse pronunciaturus exemplū nō libenter, quod in se fortasse recidat, facit.

Et illi qui Fabritiū libertum, quia minister in malefici-
cio fuerat: patronū, quia conscius, condēnassent: ipsum

Architectus
sceleris.

principem atq; architectum sceleris absoluerēt? & qui
ceteros nullo præiudicio facto, tamē ex ipsa causa con-
demnassent: hūc quē bis condemnatū iā acceperāt, libe-
rarēt? tum vero illa iudicia Senatoria, nō falsa inuidia,
sed vera atq; insigni turpitudine notata, atq; operta de-
decore & infamia, defensionī locū nullum reliquissent.
Quid enim tandē illi iudices respōderent? si quis ab iis
quereret, cōdemnastis Scamadrū. quo crimine? nepe q̄
Habitum per seruum medicī veneno necare voluisset.
Quid Habitū morte Scamander conseq̄uebatur? nihil.
sed administer erat Oppianici. Condemnastis C. Fabri-
tium. quid ita? quia cum ipse familiarissime Oppianico
vltus, libertus autē eius in maleficio deprehensus esset,
illum expertē eius consiliū fuisse nō probabatur. Si igi-
tur ipsum Oppianicum bis suis iudiciis cōdemnatum
absoluissent, quis tātam turpitudinem iudiciōrū? quis
tantam inconstantiam rerum iudicatarum, quis tantā
libidinem iudicum ferre potuisset? Qz si hoc videris,
quod iam hac oratione patefactum est, illo iudicio reū
condemnari, præsertim ab iisdem iudicibus, qui duo
præiudicia fecissent, necesse fuisse; simul illud videatis
necesse est, nullam accusatori causam esse potuisse, cur
iudiciū vellet corrumpere. Quæro enim abs te Tite
Acti, relictis iam cæteris argumentis omnibus,

Princeps
sceleris.

Architectus
sceleris & ar-
chitectari.

Et illi) Reliqua pars est argumēti a fictione. Principē &c.) Principē sce-
ris dici hic attēde (quū in re bona fere dicatur) vt paulo post, An ille, qui
se in principem malefici lenem, in adiutorē eius & cōscios vehementissi-
mū esse respōdit? Architectū sceleris) Architectus is est qui ædificijs cō-
struēdis præest, quē fabrū p̄cipuū, aut magistrū operis vulgo appellant. Inde
architectari, id est fabricari: vt in libro Rhetoricorū ad Herēnium primo,
Cogitatio, quīs regionem potest amplecti, & in ea situm loci cuiusdam

ad suum arbitriū fabricari & architectari. Hi autē quoniam in ædificādi ratione aliquid nouū solent inuenire, ideo architectari est nouū aliquid inuenire. Cicero in libro de Finibus bo. & malorū, An quod ita callida etiam, vt optime possit architectari voluptates? Inde architecti fabricatores appellātur. Idē de Claris oratoribus, Omnes fere Stoici prudētissimi in disserendo sint, & id arte faciant, sintq; architecti pene verborū. Etiā in mala re architectus dicitur pro nouo inuētore & fabricatore. Idē in Rullū in Senatu, Nunc quisnā tam abstrusus vsq; mimus videtur, quē nō architecti huiusce legis olfecerint? Idē pro Sex. Roscio, Ex his quę nūc maxime fiunt, nonne quiuis potest intelligere omniū architectum & machinatorē vnū esse Chrysogonū? Qui cæteros) Argumētū est a minore ad maius Est etiā enthymema ex pugnātibus. Cæteros) Scamādrum & Fabritiū.

Lex Sempronio.

Indicū

ratio.

Equites iudices.

Seruatores iudices.

Lex Aurelia.

Lex Cornelia.

lia.

Administer.

T. Actius.

Tū vero illa iudicia) A minore ad maius argumētā. Iudicia Senatoria) Lege Sempronio Equites iudicauerūt per annos quinquaginta: deinde L. Sylla rerū potit⁹ ab Equitib⁹ ad Senatores solos iudicia trāstulit, sustulitq; vna cū Tribunis plebis potestātē ad populū prouocādi. vt significat Cicero actione in Verrē secūda: Postea M. Aureli⁹ Cotta Prætor circa ea tēpora, qbus cū Mithridate bellū Lucullus gerebat, ad Equites Senatores & Tribunos Aerarios trāstulit iudicia. Senatoria igitur iudicia appellat quū Senatores soli Cornelia lege iudicarēt. Hos autē sæpe corruptos fuisse in eadem actione in Verrē secūda Cicero dicit. Hi igit^r Senatores a Cēsoribus nō falsa inuidia, & vera atq; insigni turpitudine notati sunt. Defensionē locū nullū reliquissent) id est ob iudicandā rē pecuniā accepissent, & ita defensionē opus nō esset. Nā si ab accusatore accepissent, nulla defensio rerū liberasset: si ab reo, eū nulla accusatio oppressisset, etiam si defensio nō fuisset. Ita igitur a minore ad maius argumētatur. Si Senatores iudices corruptissimi Scamandrū & Fabritiū condēnassent, Oppianicū nō absoluissent. Hi igitur qui in ei⁹ causa iudices fuerūt, q; eū dānauerint, a Cluētio corrupti nō sunt. Est etiā argumētū nō dissimile ei quod est a fictione. Illi iudices) Senatores, si in hac causa iudices fuissent. Administer). i. minister, vt sit Administer. cōpositū pro simplici, alioqui administer præcipuus minister est. In Catilinā actione prima, C. Māliū audacię satellitē atq; administrū tuę. Pro L. Flacco, Polemocratē scripsisti mercenariū & administrū cōsiliorū tuorū. Actio. ne in Verrē. iiii. Rerum huiusmodi oīm trāsfactor atq; administer ad Sopatrū venit. Actio. v. Ita populos habent vniuersos nō solū conscios libidinis suę, verū etiā administrōs. Expertē) id est nō consciū. Reū) Oppianicū. Accusatori) Cluētio. T. Acti) Hic T. Actius Cluēti⁹ accusator est. T. Actius. de quo Cicero de Claris Oratoribus, T. Actij Pisaurēsis equitis Ro. & amici nostri accusationi respōdi pro A. Cluētio: qui & accuratē dicebat, & satis copiose. eratq; præterea doctus Hermagore præceptis, quibus & si ornata nō satis opima dicendi, tamen vt haste velitibus amētate, sic apta quædam & parata singulis causarum generibus argumenta traduntur.

Num Fabritios quoque innocentes condemnatos existi-
mes? num etiam illa iudicia pecunia corrupta esse dicas?
quibus iudiciis alter a Staleno solo absolutus est, alter
etiam ipse se condemnauit? Age, si nocetes, cuius maleficii?

nun quid praeter venenum quaesitum, quo Habitus neca-
retur, obiectum est? nun quid aliud in illis iudiciis versatum
est, praeter hasce insidias Habito ab Oppianico per Fa-
britios factas? nihil inquam aliud Iudices reperietis. Extat
memoria, sunt tabulae publice: redargue me, si metior:
testium dicta recita: doce in illorum iudiciis quid praeter
hoc venenum Oppianici, non modo in criminis, sed in ma-
ledicti loco sit obiectum. Multa dici possunt quare ita ne-
cesse fuerit iudicari: sed ego occurram expectationi ve-
strae Iudices. Nam & si a vobis sic audior, ut nunquam beni-
gnius neque attentius quaeque auditum putem, tamen vocat me
alio iam dudum tacita vestra expectatio, quae mihi obloqui
videatur. Quid ergo? negas ne illud iudicium esse corruptum?
non nego: sed ab hoc corruptum non esse confirmo. A quo
igitur est corruptum? opinor, primum si incertum fuisset quis
nam exitus illius iudicii futurus esset, verisimilius tamen
esset, eum potius corrupisse qui metuisset ne ipse conde-
mnaretur, quam illum qui veritus esset ne alter absolvere-
tur: deinde cum esset nemini dubium quod iudicari necesse
esset, eum certe potius qui sibi alia ratione diffideret,
quam eum qui omni ratione confideret: postremo certe po-
tius illum, qui bis apud eos iudices ostendisset, quam eum qui

Inimicus le-
git Quin, bis causam iis probauisset. Vnum quidem certe nemo
erit tam inimicus Cluetio, qui mihi non concedat: si constet
corruptum illud esse iudicium, aut ab Habito, aut ab Op-
pianico esse corruptum. si doceo non ab Habito, vinco
ab Oppianico: si ostendo ab Oppianico, purgo Habitu.

Num Fabritios quoque innocētes) Argumentū ex remotione est , ad hanc ferme sententiam. Fabritij dānati sunt, ergo innocētes vel nocētes. Sed nō innocētes , nam eorū alter sententiis omnibus vna excepta dānatus est, alter etiā se ipse condēnauit. Nec iudicia hęc pecunia corrupta esse dicas: Relinquitur igitur eos nocētes dānatos esse. Sed in horū accusatione nihil dictū est, pręter insidias veneni Cluētio ab Oppianico per Fabritios factas. Quo fit vt hęc duo pręiudicia de Oppianico facta sint . Ipse se cōdemnauit) quū a subsellij demisso capite discesserat. Nihil vnq̄ aliud) in antiquo codice legi, nihil inquā aliud: quę lectio aspernāda nō est. Extat memoria) In tabulis publicis, & vt vulgo loquūtur, in registris, causas publicas scribi morē fuisse Romę hoc loco Cicero significat. In maledicti loco) Maledicta esse diximus crimina ea quę accusator obijcit pręter id quod causę propriū est. Occurrā) id est satisfaciā. Transitus est ad tertiā partē, quā in partitione proposuit, iudiciū pecunia tentatū: sed ab Oppianico, nō a Cluētio. Expectationi vestrę) qui expectatis, vt exoluā me promissis, id quę probē quod tertio loco probaturū me dixerā. Obloqui) id est cōtra me loqui, & quodāmodo exoptulare mecū. Obloqui est contra aliquē loqui. T. Obloqui. Liui⁹ libro primo, Vterque vociferari, & certatim alter alteri obstrepere: coerciti a lictore, ac iussi inuicē dicere, tandē obloqui desistūt. Inde obloqui, male dicere est. Plautus, Qui de altero obloqui vult , ipsum se cōtueri oportet. Confirmit) id est affirmit. Primum si incertū fuisset) Illud a fictione argumentum est. Si incertum fuisset quā sententiā iudices laturi fuissent, verisimilius fuisset iudiciū corruptū ab Oppianico , qui timuisset ne condemnaretur, q̄ a Cluētio qui veritus esset ne Oppianicus absolueretur. Sed quū nemini dubiū fuerit, quin Oppianicū duobus iam pręiudicijs condemnatū condēnaturi fuissent, certum esse debet ab Oppianico de causa diffidente non a Cluētio bene omnino sperante corruptū iudiciū. Quod iudicari necesse erat) Nam pręiudicia duo facta erant. Alia ratione) id est alio modo, q̄ corrupto iudicio , id est nisi iudices corrūperet. Offendisset Offendere apud eos iudices) id est ab ijs iudicibus dānatus fuisset. Nam vt leditur, qui apud iudicē ad lapidem offendit, ita qui a iudicibus damnatur, apud iudices offendisse videtur. Vnum quidem certe). Argumentū ex remotione est. In eo autem argumento quum species per disiunctiuam cōiunctionem enumerantur, omnes enumerari oportet. nā si aliqua vna omīssa ab aduersario animaduersa sit, res tota cū risu soluitur. Ideoque illud vtile esse Quintilianus libro quinto ait, vt duo ponantur inter se contraria, quorū tenuisse vtrum libet sufficiat . quale, inquit, Ciceronis est, Vnū quidē certe nemo erit &c. Tam iniquus) In codice sancti Victoris, & in Quintiliano inimicus, non Iniquus. iniquus legitur, quīs iniquus pro inimico dicatur: vt, Fatis Iunonis iniquę , vt ait Donotus exponens illud ex prologo Adelphorum Terentij. Postq̄ poeta sensit scripturam suam ab iniquis obseruari.

Chamfuba

Dignitas est qd
similat se potestatem
que maximam dicitConstitutum enim obit
tam atq. a eto
adinde facit oppianum
constitutumA postrophe que ad
sancti videret videret
43Dignitas est officii
tam benevolentia
quidem quoniam & potest
liber & benevolentia
tribunusDignitas est qd
adinde facit
quidem quoniam & potest
liber & benevolentia
tribunusProposito sequitur
narrationisCernere
oculis.Attentionem subinde
et qua officio psum
peratHec narratio ad propositum
hinc rursus tractatur
officium qua exponit ab
oppianum corruptum
iudiciumDescribit potestatem
tribunus et corruptum
iudicium exponit
argumenta a potestatem
potestatem et iudicium dicitur

Quare etsi satis docui rationem nullam huic corrup-
pendi fuisse, ex quo intelligitur ab Oppianico esse cor-
ruptum, tamen de illo ipso separatim cognoscite. Atq;
ego illa non argumentabor, quę sunt graua vehemen-
ter: eum corrupisse, qui in periculo fuerit: eum, qui metue-
rit: eum, qui spem salutis in alia ratione non habuerit: eum,
qui semper singulari fuerit audacia. multa sunt eius mo-
di. verum cum habeam rem non dubiam, sed apertam atq; manife-
stam, enumeratio singulorum argumentorum non est ne-
cessaria. Dico C. Aelio Staleno iudici pecuniam gradem
Stathiū Albiū ad corrupedū iudiciū dedisse. nū quis
negat? te appello Oppianice, te T. Acti. quorū alter elo-
quentia damnationē illā, alter tacita pietate deplorat.
audete negare ab Oppianico, Staleno iudici pecuniam
datam: negate, negate inquam in eo loco, quid tacetis?
At negare non potestis, quod repetistis, quod confessi
estis, quod abstulistis. quo tandē igitur ore mentionē
corrupti iudicii facitis, cum ab ista parte, iudici pecunia
ante iudiciū datā, post iudiciū ereptam esse fateamini?
Quonā igit hęc modo gesta sunt, repetā paulo altius
iudices: & omnia, quę in diuturna obscuritate latuerūt,
sic aperiā, ut ea cernere oculis videamini. Vos quęso
ut adhuc me attēte audistis, itē quę reliqua sunt audia-
tis: profecto nihil a me dicetur, quod non dignū hoc co-
uentu & silētio, & dignum vestris studiis atq; auribus
esse videatur. Nā ut primū Oppianicus, ex eo, qd Sca-
mander reus erat factus, quid sibi impēderet coepit su-
spicari, statim se ad hominis egētis, audacis, in iudiciis
corrupedis exercitati, tū autē iudicis Staleni familiarit-
atē applicauit. Ac primū Scamādro reo, tātum donis

Cicero

Ab

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

Cicero

^{afficiat} ^{Staleno / ad in fore}
^{magis} ^{inducit} ^{magis}
 datis muneribusq; perfecerat, vt eo auctore vteretur cu
 pidiore, q; fides iudicis postulabat.

Huic) Cluentio. De illo ipso) Oppianico. Nam postea de Oppianico, quod iudicium corruerit, separatim dicet. Ego illa non argumentabor) id est argumentis sequentibus non probabo. Quæ sunt, Eum corrupisse qui in periculo fuerit &c. Est autem occupatio. Illa argumentabor) Hoc dicendi genus rarum est. Argumentatio, vt ait Cicero libro de Inuentio- **Argumen**
 ne primo, nomine vno res duas significat. Ideo quod & inuentum aliquā **tor illud,**
 in rem probabile aut necessarium, argumentatio vocatur, & eius inuenti **& argumē**
 artificiosa expolitio. Quæ sunt grauiā vehementer) id est quæ sunt effi- **tari.**
 cacia, & multum habent momenti ad probandum corruptos iudices ab Oppianico fuisse. In alia ratione) q; in corrupto iudicio. Multa sunt eiusmodi) quibus argumentari possum ab Oppianico iudicium corruptū.
 Non dubiam) Illud enim fit argumentis, vt quod dubium est pro ea quæ certa sunt probetur. Estq; argumentum, vt ait Quintilianus libro quinto, ratio probationem præstans, qua colligitur aliud per aliud, & quæ quod est dubium per id quod dubium non est, confirmat. Stathium Albiū) Oppianicum. Te appello Oppianice) Apostrophe est. Oppianice) fili Oppianici. Quod repetistis) Damno enim Oppianico recuperata pecunia est, quæ Staleno data fuerat ad corrumpendum iudicium, vt postea dicet amplius. Confessi estis) Oppianicum Staleno dedisse. Abstulistis) id est a Staleno domum retulistis. Quo ore) id est quo pudore. tanq; dicat, Non pudet vos facere mentionem iudicii corrupti. Teren- **Ospropu-**
 tius in Heautontimorumeno, Quo ore appellabas patrē mihi dare vxor- **dore.**
 rem, quum viderit me habere amicam? Idem in Eunuchos, os durum, pro impudenti: vt contrā mollis frontis dicuntur, qui sunt reuerentes. Ab ista) id est a vestra, id est ab Oppianico. Iudici) Staleno. Quæ in diuturna obscuritate latuerunt) id est quæ diu ignorata fuerunt. Sic aperiam, vt ea cernere oculis videamini) Quæ pollicemur nos esse probaturos, ea, vt alibi dixi, fore manifesta maxime promittamus, præcipue si ea valde vtilia causæ nostræ sint. Adhuc) id est hucusq;. Item) id est similiter. Ex eo) id est ex eo tempore. In iudiciis corrumpendis exercitati) vt ante dixit Oppianicum in necandis vxoribus exercitatum. Id credi- **Exercitat**
 bile facit, quod postea dicturus est, Oppianicum Staleno dedisse pecu- **in iudiciis**
 niam ad corrumpendum iudicium. Tum autem) id est in causa Op- **corrūpēdis.**
 pianici. Ac primum Scamandro) id est quum Scamander reus factus esset, Oppianicus dona & munera Staleno dedit, vt eo authore vteretur. &c. Authore) id est adiutore. Cupidiorē) id est magis auaro.

Post autē cum esset Scamāder vnus Staleni sententia absolutus, patronus autē Scamādrī ne sua quidem sententia liberatus, acrioribus salutis suę remediis subiueniendū putauit. Tū a Staleno sicut ab homine ad excogitandū acutissimo, ad audendum impudentissimo, ad efficiendū acerrimo (hec enim ille, & aliqua ex parte habebat, & maiore ex parte se habere simulabat) auxiliū capiti, & fortunis suis petere cœpit. Iam hoc ignoratis Iudices? vt etiā bestię fame dominante plerūq; ad eum locū, vbi pastē aliquando sint, reuertātur? Stalenus ille biennio autē, cū causam bonorū Safinii Atellę recepisset, sexcentis milibus nummū se iudiciū corrupturum esse dixerat, quę cum accepisset a pupillo, suppressit: iudicioq; facto, nec Safinio, nec bonorū emptoribus reddidit. Quam cū pecuniam profudisset, & sibi nihil non modo ad cupiditates suas, sed ne ad necessitatē quidē reliquisset, statuit ad easdē sibi prędas ac suppressiones iudiciales reuertendū. Itaq; cum Oppianicum iam perditū, & duobus iugulatum pręiudiciis videret, promissis eum suis excitauit abiectū, & simul salutis desperare vetuit. Oppianicus orare hominē cœpit, vt sibi rationē ostēderet iudiciū corrupēdi. Ille autē (quęadmodū ex ipso Oppianico postea est auditū) negauit quęquē esse in ciuitate, pręter se qui id efficere possit: Sed primo grauari cœpit q; Aedilitatē se petere cū hominib; nobilissimis, & inuidiā atq; offensionē timere dicebat.

Hec enim ille &c.) id est Stalenus aliquantū erat ad excogitandū acutus, ad audendū impudēs &c. magis tamē esse se simulabat. Vt etiam bestię) Ex comparatione fieri probationes, quę exempli vim habeant, author est Quintilianus lib. v. Biennio antē) id est biennio anteq; Oppianici causa ageretur. Quū causam bonorū Safinii) Crimen quod probare volumus.

Similitudo pulchra
Famedominante.

Desperare
saluti.

fit admodū credibile, si aliquādo simile dicamus admissum ab eo, quē id de quo quēstio est, admisisse dicimus. In causa Safinii Stalenū accepisse pecuniam & suppressisse dicit, vt magis probabile sit ab eodē idē factū in causa Oppianici. Atelle) quod Oscanū oppidū est. Causam recepit) Id ante sepe Cicero dixit suscipere causam: sed alibi quoq; recipere causam ab eo dici attēdimus. vt pro Sex. Roscio, Quē me igitur res prēter cēteros impulit, vt causam Sex. Roscii reciperem? Actione in C. Verrē quarta, Recepi em causam. causam Sicilię. ea me ad hoc negociū prouincia attraxit. A pupillo) Safinio. Suppressit) Supprimere pecuniā hoc loco, & paulo post, est pecuniā alii vsui datā & destinātā sibi iniuste retinere. Bonorū emptoribus) id est iis qui Atelle Safinii bona omnia emerant, quū hęc pecunia Safinii esset nō Stalenī. Profudisset) Profundere pecuniā est porro & per luxuriā effundere, id est nimio sumptu pecuniam effundere. Inde profusi sumptus, & profusę epulę dicūtur. vt pro P. Quintio, Fateſ se nō belle dicere, nō ad voluntatē loqui posse, nō ab afflictā amicitia trāsfugere, atq; ad florētē aliā deuolare, nō profusis sumptibus viuere, nō ornare magnifice splendideq; cōuiuium. Et pro Sex. Roscio, Hos tantos tamq; profusos sumptus aut facient aut approbabūt. Pro L. Murena, Odit populus Ro. priuatā luxuriā, publicā magnificentiā diligit: nō amat profusas epulas, sordes & inhumanitatē multo minus. Ad cupiditates) id est ad libidinē suā. Reliquisset) Nā illud Plautinū omnino verissimū est, Male partū male perit. Nihil esse verius existimamus, q̄ quod Seruator noster dixit. eius aut in Euāgelio illa verba sūt, Qui nō cōgregat mecū, despergit. Iugulatū) id est cōdenatū. vt pro Milone, Quod si ita putasset, certe optabili⁹ Miloni fuit dare iugulū P. Clodio: nō semel ab illo, neq; tum primū petitū, q̄ iugulari a vobis, quia se illi nō iugulādū tradidisset. In Verrē actio. v. His te literis homo audacis fimeatq; amētissime iugulatū sentis? Saluti desperare) Vt in oratiōe post reditum in senatu, Bonosq; viros lugere malui meas fortunas, q̄ suis desperare. Dicim⁹ etiā desperare salutē. vt pro L. Murena, Simul atq; Cādidat⁹ accusationē meditari visus est, vt honorē desperasse videatur. Et pro Milone, In quos icēſos ira, vitāq; domini desperātes quū incidisset, hēsīt in his poenis quas ab eo serui fideles pro dñi vita expetiuerūt. Lib. Epist. ad Atti. vii. Breui loquētē iā me tēpus ipm facit. pacē em desperavi. Rationē). i. viā & modū. Grauari) id est dicere id se nō libēter facere. Id em callidi hominis & malitosi est, vt quod maxime velit, id velle se dissimulet, quo id maiore p̄cio efficere possit. vt in lib. de Offic. iij. Pythius Syraculanus magnificā villę suę opportunitatē malitiose Cānio ostētat. Incēsus Cānius cupiditate cōtēdit a Pythio vt vēderet. Grauate ille primo. Quid multas? Impe- trat, emit homo cupid⁹ & locuples tāti, quāti Pythius voluit. Grauari autē pro eo qđ est inuito, & nō libēter aliquid facere, dicitur. vt in lib. de Amici- tia, Ego vero nō grauaret, si mihi ipse cōfiderē. Virg. lib. Aen x. hoc verbū cū accusati uoluit, Cui Iuno il lachrymans, qđ si quē voce grauaris, Mē-

Atella.

Suscipere

& recipere

causam.

Supprime

re pecuniā.

Profunde

re pecuniā.

Male partū

male perit.

Iugulatus

sententia.

Desperare

saluti & sa-

lutem.

Grauari,

grauate &

grauatim.

te dares. T. Liuius libro. xxiiij. grauior mittere dixit. Tum Pinarius ait illis si ad Consulem grauarētur mittere, sibi saltē darent populi consilium, vt sciretur vtrum paucorū ea denunciata, an vniuersae ciuitatis essent. Inde grauate, id est non libenter. Idē libro tertio, Qui quum haud grauate venissent. Idē libro. xxj. Reguli Gallorū castris ad Illiberū extēplo motis. grauate ad Poenū venerūt capti donis. Idē libro. xxxii. Caduceator ab Rege venerat, locum ad tēpus petens colloquio. Id grauate concessum Regi est. Idem libro primo grauatim dixit, quod rarius est, Haud grauatim socia arma Rutulis iunxit. Offensione) id est nequid sibi noceretur ad Aedilitatem adipiscendam. Offensio enim passiuē dicitur.

Post exoratus, initio permagnam pecuniam poposcit. deinde ad id peruenit, quod confici potuit, & sestertia sexcenta quadraginta millia deferri ad se domum iussit. Quae pecunia simulatq; ad eum delata est, homo impurissimus statim cēpit in eiusmodi mente & cogitatione versari: nihil esse suis rationibus vtilius, q̄ Oppianicū cōdemnari. illo absoluto, pecuniam illam aut iudicibus dispartendam, aut ipsi esse reddendam, dampnato, repetiturum esse neminem. Itaq; rem ex cogitat singularem. Atq; haec Iudices, quae vere dicuntur a nobis, facilius credetis, si cum animis vestris longo interuallo recordari C. Staleni vitam & naturā volueritis. Nā perinde vt opinio est de cuiusq; moribus, ita quid ab eo factum, & non factum sit, existimari potest. Cum esset egens, sumptuosus, audax, callidus, perfidiosus: & cum domi suae miserimus & inanissimus tantum nummorum positum videret, ad omnē malitiam & fraudem versare mentem suam haec secum cogitans cēpit, Dem ne iudicibus, mihi igitur ipsi praeter periculum & infamiam quid quaeratur? nihil excoitem, quāobrem Oppianico damnari necesse sit? qui tandem? nihil enim est quod fieri non possit. Si quis euforte casus ex periculo eripuerit, nonne reddendum est?

Verba secū
deliberātis.

Initio permagnam pecuniam) Nam, vt ait Quintilianus, iniquum petendum est, vt æquum feras. Quod confici potuit) id est ad æquam pecuniae summam. Impurissimus) id est auarissimus. Terentius in Adelphis, Obsecro hercle hominem istum impurissimum quamprimum absoluitote. Alioqui impurus pro improbo saepe dicitur. Suis rationibus vtilius) id est sibi commodius, vt sit ducta translatio ex mercatorum, eorum ue qui aliena gerunt negocia, rationibus. hi enim suas rationes dicunt. Iudices dispartendam) vt sex & decem iudices haberent singuli quadragena millia. tot enim iudices corrumpendi erant. qua ratione dispartita esset tota pecunia. Recordari C. Staleni vitam) Hoc dicit, vt credibile sit quod de Staleno dicit. Ex ante factis vitam hominis spectandam esse, vt res fiat probabilis, in libro Rhetoricorum ad Herennium secundo traditum est. Perfidiosus) magis est, quam perfidus. Inanissimus) id est pauperrimus, vt etiam vacuus a Iuuenale satyra tertia pro paupere dicitur, Cantabit vacuus coram latrone viator. Alioqui inanis dicitur spoliatus, vt ager spoliatus aratoribus. Actione in Verrem quinta, Vnus ager Agirinenfis. clxx. aratoribus inanis, quum sit, vos coniecturam totius prouinciæ nō facietis? Itemq; Desertas arationes, inanes agros, prouinciā miseram perditamq; offendi. Exinaniti itidem ab eodem eodem in libro dicuntur. Eiectos aratores esse dico, agros vectigales vexatos, atq; exinanitos a Verre. Et in Diuinatione, Siciliam prouinciā C. Verres per triennium depopulatus esse, Siculorum ciuitates vastasse, domos exinanisse, fana spoliasse dicitur. Idem actione quarta, equestris statuæ equū inanem appellat vnde statua deiecta sit: quemadmodum actione. vi. inanem basim, Tyndaritani deiecerunt in foro, & eadem de causa equum inanem reliquerunt. Quum inanis esset basis, & in ea P. Africani nomen incisum.

Inanis &
vacuus pro
paupere.

Inanis
ager.
Exinaniti.

Inanis
equus.

Malitiam) id est fraudem. Dem ne iudicibus) Mimefis est. Eam esse dicit Donatus in Phormionem Terentii, vbi non verba modo, verū etiam gestum vocemq; fingimus alienam. Est itidem prosopopœia. Ea auditores magis commouet, quam si verbis suis id Cicero dixisset. Preter periculū & infamiam) Magna Staleni auaritia est, qui cum pecunia periculum infamiamq; comparans, iis pecuniam anteponat. Mihi igitur ipsi &c.) id si significat quod vulgo dicunt, non possum nisi subire periculum & infamiā. Oppianico damnari necesse sit) Necesse est, licet, fas est Oppianico vel Oppianicum damnari: vtrumq; dicimus, sed per datiuum locutio frequēior est, vt, Mihi iussa capessere fas est. Si quis eum forte casus &c.) id est si forte absolutus fuerit. Nonne reddendum est) quod ab Oppianico accepit facere.

Necesse est,
fas est, licet
mihi & me
facere.

Præcipitantem igitur impellamus, inquit, & perditum prosternamus. Caput hoc consilium, vt pecuniam quibusdam iudicibus leuissimis polliceatur: deinde eā

postea supprimat: vt quoniam graues homines sua spō
 te seuerē iudicatuos putabat: hos, qui leuiore erāt, de
 stitutione iratos Oppianico redderet. Itaq; vt erat sem
 per praposterus atq; peruersus. initium facit a Bulbo:
 & eum q. iamdiu nihil quæsierat, tristem atq; oscitan
 tem leuiter impellit. Quid tu inquit? ecquid me adiu
 uas Bulbe, ne gratis Reipu. seruiamus? Ille vero, simul
 atq; hoc audiuit, ne gratis: quo volēs inquit sequar: sed
 quid affers? tum ei quadraginta millia, si esset absolu
 tus Oppianicus, pollicetur: & eum vt ceteros appellet,
 quibuscum loqui consueisset, rogat: atq; etiam ipse con
 ditor totius negocii Gutta aspergit huic Bulbo. itaq;
 minime amarus is visus est, qui aliquid ex eius sermo
 ne i specule degustarat. Vnus & alter dies intercesse
 rat, cum res parum certa videbatur, sequester & confir
 mator pecunię desiderabatur. Tum appellat hilari vul
 tu hominem Bulbus, vt blandissime potest: quid tu in
 quit Pacete? (hoc enim sibi Stalenus cognomē ex ima
 ginibus Aeliorū delēgerat, ne si se Ligurē fecisset, na
 tionis magis suæ, q̄ generis vt cognomine videret)
 qua de re mecū locutus es? quērūt a me vbi sit pecunia.

Præcipitantem &c.) id est periclitantem & quasi ruentem impellamus.
 vt labantem quā firmum sternere, ita periclitantem reum, quā nō vo
 catum in iudicium iudicio opprimere facilius est. Capit hoc consilium)
 id est hoc proponit, hoc consilium inuenit. Graues homines) id est inte
 gros & incorruptos iudices. Sua sponte) id est sine precio, & ex æquitate
 causæ. Seuerē iudicatuos) id est damnatuos. Destitutione) Destitu
 tus hoc loco sæpe dicitur is cui quid promissum sit, nec promissum fiat.
 vt libro de Officiis primo, Magisq; ille cui promissum sit, ab officio disce
 dat si se destitutum queratur. Destitutione igitur) id est quod promissi
 set Oppianicus pecuniam, sed non tradidisset. Iratos redderem) Hoc dī
 cit, vt libro Epistolarum familiarium, xv. reddere amicum, Si alii Consu.

Destitutus

Reddere
iratum &
amicum.

les essent, ad te potissimum Paule mitterem, vt eos mihi quàm amicissimò redderes. Præposterus) id est impurus & perditus. Nihil quæsierat) id est quæstum nullum fecerat. Leuiter) id est paruo negotio, & facile. Quid tu) Quintilianus in libro quarto præcipiens licere aliquando in narratione vti prosopopœia, hoc Staleni Bulbiq; colloquio id probat, qd ad credulitatem & fidem confert plurimum. Ecquid) id est nunquid aliquantum? Ne gratis Reip. seruiamus) Nam lege Cincia cautum erat, ne quis ob orandam causam aut iudicandam donum munusve acciperet, vt in commentariis de Senectute scribimus. Quo voles, inquit, sequar) id est faciam quod volueris: impera, faciam. Cæteros) iudices scilicet.

Consueisset) aliis in causis, id est quos facile corrumpi posse cognosceret. Conditor) A condiendo conditor media syllaba acuta dicitur. al Bulbus. Iuditq; ad bulbum, quod genus quoddam ceparum est ascaloniæ simile. Eorum igitur acrimonia temperatur, quum aqua aspergitur. In Bulbo & Gutta iocatur, vt hac vrbinitate opportuna iudicum animos reficiat. Huius autem modi iocos etiam ex nominibus duci scribit Quintilianus libro sexto. vt quum Cicero dixit actione in Verrem tertia, malum Sacerdotem, qui tam nequam Verrem reliquisset, quia Sacerdoti Verres successerat. Præbet aliquando, vt idem ait, occasionem quædã felicitas hoc quoq; genere bene vtendi. vt pro Cæcinna Cicero in testem Sex. Clodium Phormionem. Nec minus inger, inquit, nec minus confidens, quam est ille Terentianus Phormio. Minime amarus) Bulborum multa sunt genera, de Bulbi amari. quibus volumen vnum condidit Pythagoras philosophus. Bulbos omnes acrimoniã habere Dioscorides libro secundo scribit. Nulli tamẽ vim asperiores esse quàm ei quæ scylla dicitur, quæ exacuendo aceto adhibetur. Plinius libro decimono author est. In ioco autem persistit. Visus est) id est Visus. apparuit, creditus est: aut ad gustum retulit, quod oculorum proprium est. Donatus exponens illud ex Hecyra Terentii, Matris vox visa est Philomene: Omnia, inquit, quæ sensu percipi possunt, visa dicimus. Virgilius, Visæq; canes vlulare per vmbra. Ibidem quoq; Terentius hoc dicendi genere vsus est, Audisse vocem pueri visus est vagientis. Et in Eunuch, Audire vocem visa sum modo militis. Aliquid speculæ degustarat) id est paruam aliquam spem ex responso Guttæ acceperat. A spe dicta est specula. vt a re recula, a die diecula. Spe gulæ non speculæ in codice manu scripto inuenio scriptum. Degustarat) in ioco persistit. Intercesserat) id est Intercedit dies. præterierat. vt antea, Dies nondum decem intercesserant, quum ille alter filius infans necatur. Res parum certa) id est promissa pecunia incerta. Sequester) apud quem promissa pecunia deponeretur. Nam facto iudicio, neq; a Staleno neq; ab Oppianico exigere pecuniam Bulbus, Gutta, aliq; ausi fuissent. Confirmator) id est qui habere se pecuniam affirmaret, seq; traditurum iudicibus promitteret, si absolutus Oppianicus esset. Id est quod vulgo dicunt, qui faceret bonum de pecunia. Confirmator.

Cognomen) id autem est, quod ab euentu impositū est, vel quod quis sibi sumpsit: non autem agnomen est, vt grāmatici vel doctissimi tradunt.

Aeliorum
familia.

Ex illis imaginibus Aeliorū) Aeliorum familia Romae fuit clarissima, ex qua fuit Sex. Aelius Catus. de quo illud Ennij est, Egregie cordat⁹ homo Catus Aelius Sextus. Nobilissimē cuiusq; familiae ille fuit mos, vt eorum qui ex ea familia essent, imagines in atrio haberētur. de quo more in Milonianam scribimus. Earū imaginū tituli erant, vt sciri possent, quorū essent imagines. Hoc loco cōiicere licet ex hac familia fuisse aliquē Aelium

C. Stalen⁹.

cognomine Pacetū, quo se cognomine appellari voluit C. Aelius Stalen⁹. Non fuit Stalenus de Aeliorū familia. de quo Cicero de Claris Oratoribus, C. inquit, Stalenus, qui se ipse adoptauerat, & de Staleno Aeliū fecerat, feruido quodā & petulanti & furioso genere dicēdū fuit. quod quia multis gratū erat & probabatur, ascendisset ad honores, nisi in facinore manifesto deprehēsus poenas legibus & iudicio dedisset. Ne si se Ligurē fecisset) id est Ligurem se appellasset. Nationis magis suae Stalenū genere Ligurē fuisse significat, ideoq; fallacem. Ligures autē omnes fallaces sunt: sicut ait Cato in libro Originum secūdo. Author est Seruius. Itaq; apud Virgilium libro Aen. xj. Camilla Auno, Vane Ligur, inquit, frustra animis elate superbis Nequicq; patrias tentasti lubricus artes: Nec fraus te incolumē fallaci perferet Auno. Est autem Liguria Italiae pars Appenino maiore ex parte cōiuncta. Generis) id est familiae vnde est. Quærunt) iudices scilicet ij quos appellaui.

Ligures fallaces.

Planus.

Hic ille planus improbiſſimus quæſtu iudiciario paſtus: qui illi pecuniæ, quā cōdiderat, spe iam atq; animo incubaret, contrahit frontē. Recordamini faciē atq; illos eius fictos simulatosq; vultus. queritur se ab Oppianico destitutū, & qui esset totus ex fraude & mēdacio factus, quiq; ea vitia, quæ ab natura habebat, etiam studio atq; artificio quodā malitiæ cōdiuisset, pulchre asseuerat se ab Oppianico destitutū: atq; hoc addit testimoniū, sua illum sentētia, quam palam omnes laturos essent, condemnatū iri. Manarat sermo in consilio, pecuniæ quandam mētionem inter iudices esse versatam: res neq; tā fuerat occulta, q̄ erat occultanda: neq; tam erat aperta, q̄ Reipub. causa aperienda. In ea obscuritate ac dubitatione omnium, Cannutio perito homini,

Planus prima corrupta
se postea per se
et in gaudis deceptus
Dicitur
et habere potest
planus significat hoste
fuisse et ab eodem
animo esse

Manare significat
filare manifeste
pro se et dicitur

Similes eandem

quoniam peritum iudicio
conuictum adest

proponit
iudicium
et peritum
quod peritum
peritum

peritum peritum peritum
peritum peritum peritum

peritum peritum
peritum peritum

am fuit *ut suspicatus* *Judicium* *ab offi. amio*
scilicet *scilicet* *scilicet* *scilicet* *scilicet* *scilicet* *scilicet* *scilicet* *scilicet* *scilicet*
am fuit *am fuit* *am fuit* *am fuit* *am fuit* *am fuit* *am fuit* *am fuit* *am fuit* *am fuit*
 qui quodam odore suspicionis Stalenum corruptum
 esse sensisset, neq; dum rem perfectam arbitraretur, pla-
 cuit repente iudices pronunciare. dixerunt se id velle.

metaphora *scilicet*
am fuit *am fuit* *am fuit* *am fuit* *am fuit* *am fuit* *am fuit* *am fuit* *am fuit* *am fuit*
am fuit *am fuit* *am fuit* *am fuit* *am fuit* *am fuit* *am fuit* *am fuit* *am fuit* *am fuit*

Planus) Planus prima breui is pprie est, qui hominibus sui generis, Planus.
 sui ordinis imponit. vt Stalenus iudicibus corruptis hoc loco imponit.
 Planum fuisse hominē quendā, qui solebat fallere eos, quorū in vehicula
 tolli voluisset, vt fingeret se crus fregisse, Acron scribit in cōmentariis in
 librū Epistolarū Horatii primū. Quæstu iudiciario pastus) id est nutritus
 lucro quod fecit iudiciis corruptis. Ita enim pastus in re mala dicitur, Pastus ho-
 quum ad homines refertur. vt pro Milone, Quos P. Clodii furor rapinis & mo-
 incendiis, & omnibus exitiis publicis pavit. Et in libro de Offic. secundo,
 Iustitia ad rem gubernandā necessaria est: cuius tanta vis est, vt ne illi qui-
 dem qui maleficio & scelere pascitur, possint sine vlla particula iustitiæ vi-
 uere. Pascere pro oblectare animū & reficere dicimus. vt in libro Epistola-
 rum ad Atticū quarto, Ego hic pascor bibliotheca Fausti. Virg. in primo
 Aen. Animū pictura pascit inani. Quā cōdiderat) id est suppresserat, &
 domi occultauerat. Incubaret) id est inhiaret, in eaq; pecuniā cogitationē
 totā collocaret, ab eaq; ne dormiens quidē discederet: id est sūma diligētia Incubare
 custodiret, parceretq; quod cupidi pecuniæ & auari solēt facere. Virgilius in pecuniæ.
 libro Georg. secūdo, Cōdit opes alius, defossoq; incubat auro. Quintilianus
 libro. x. Qui, inquit, scierit quo sint quæq; modo dicēda, nisi tanq̃ in pro-
 cinctu paratā quidē ad omnes casus habuerit eloquētiā, velut clausis the-
 sauris incubabit. Indormire pro incubare Horatius dixit scribens contra Indormire
 avaros libro Sermonū primo, Tantalus a labris sitiens fugientia captat pecuniæ
 Flumina. quid rides? mutato nomine de te Fabula narratur. congestis vn-
 diq; saxis Indormis inhians, & tanq̃ parcere sacris Cogaris. Cōtrahit frō- Contrahe-
 tem) id est tristē se esse simulat. Frons enim tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, re explica-
 seueritatis index est, vt ait Plinius libro. xi. Ideoq; explicare frontē & ex- re, exporge-
 porgere pro lætari & exhilarescere dicimus. Contrahere animū etiam dici- re frōtem.
 mus id est tristē esse. Cicero in libro Tusculanarū questionū tertio, Hoc de- Contrahe-
 tracto, quod totū est voluntariū, ægritudo erit sublata illa mœrens: mor- re animū.
 sus tamen & cōtractiūcule quedā animi relinquetur. Et libro quarto, Itaq;
 hæc prima definitio est, vt ægritudo sit animi, aduersante ratione con-
 tractio. Et libro primo, Q̃q̃ hoc quidē nimis sepe, sed eo quod in hoc inest
 omnis animi contractio ex metu mortis. Recordamini faciē) Rem sub
 oculos iudicū subiicit. Totus ex fraude & mēdacio factus) id est fraudulē
 tus omnino & mēdax. qui nihil in se habet præter fraudē & mēdaciū, tanq̃
 ex his corpore & animo constet. Studio atq; artificio) Vt bona, ita mala
 quæ nobis a natura insunt, volūtate vsu & consuetudine augentur. Stu-
 diū & artificium hūc in mala re dicuntur, quīs in re bona dicantur sapius.

Malitia.

Malitiæ) id est calliditatis & versutię. Hac in re malitiā a Cicerone sepius dici attendimus. Palā laturi) pronūciando, sententiā, non notas in vrnā mittēdo. vt ante dictū est. In consilio) id est in iudiciū coetu. Occultāda) causā Oppianici & iudiciū numariorū. Sensisset) id est olfecisset, vt in metaphora persistat. A canibus facta ratio est, qui res etiā latēter occultas olfaciunt. Eisdē translatione vsus est Cicero in dissuasiōe legis agrarię Rulli in Senatu, Nūc quisnā tam abstrusus vsq̃ numus videtur, quē non archiecti huiusce legis olfecerint? Neq̃ dum) id est nondūq̃, quēadmodū nec vllū, & nec vnq̃ Cicero dicere solet, nō nullūq̃ & nunquāq̃. Placuit) Cānutio & Cluentio, id est optare se dixerunt, vt repente pronūciaretur, si iudices vellent. Repente) Illico post peroratā vtriūsq̃ partis causam. Si significat non semper fieri solitū, vt eodē die pronūciaretur, quo causę agerentur. Ideo in causa Milonis lege constitutum est, vt eodem die iudicaretur, quo accusator & reus dixissent.

Olfacere
numum.
Neq̃ dum.
Iudicandi
tempus

x quadra-
ginta.

Hic tum Oppianicus nō magnopere pertimuit. rem a Staleno perfectā esse arbitrabatur. In cōsiliū erant ituri iudices triginta & duo: sententiis decē & sex absolutio cōfici poterat. HS. †quadragena milia nummū in singulos iudices distributa eum numerum sententiarum conficere debebant, vt ad cumulū, spe maiorū prēmiorum ipsius Staleni sententiā septimadecima accederet. Atq̃ etiā casu tum, q̃ illud repente erat factū, Stalenus ipse non aderat, causam nescio quā apud iudicē defendebat. Facile hoc Habitus patiebatur: facile Cānutius. At non Oppianicus, neq̃ patronus eius L. Quintius: qui cum esset eo tēpore Tribunus plebis, cōiūciū C. Iunio iudici quæstionis maximū fecit, vt ne sine Staleno in consiliū iretur: cumq̃ id ei per viatores consulto negligentius agi videretur, ipse e publico iudicio ad priuatū Staleni iudiciū profectus est, & illud pro potestate dimitti iussit: Stalenū ipse ad subsellia adduxit.

Iudiciū nu-
merus.

Triginta & duo) Hoc loco attēde perpetuū non esse quod præcipiunt grāmatici de nominibus numerū significātibus, vt tātū dici liceat duo & triginta, vel triginta duo. Triginta & duo iudices erant in causa Oppianici. In causis singulis certus erat iudiciū numerus. sed idē numerus in o-

mnibus nō erat. vt pro Milone iudices fuerūt vnus & septuaginta: in cau-
 fa Clodii deicestu. lv. in causa Oppianici. xxxii. vt dixi. Decē & sex) Dici-
 mus etiā sex & decē, & sedesim. Absolutio cōfici poterat) Authore M. Cae-
 lio in epist. quadā ad Ciceronē, legis vnū & centesimū caput erat, Quod eo-
 rū iudiciū maior pars iudicari, id ius ratū esto. Quadraginta milia numū)
 Priscianus libro. vij. de syncopa nominū scribēs hoc loco legit quadragena.
 itaq; in antiquis codicib; inuenio scriptū. Idē melius. Nā in re pari vsur-
 pari solent noīa numeralia, cuius generis sunt bina, terna quaterna dena,
 vicens, tricena quadragena &c. Sexcēta & quadragēta millia) Hic igit dicit
 quadragena millia numū in singulos iudices distributa. i. vt vulgo loquū-
 tur vniciūq; iudici data quadragēta millia. Eū numerū) decē & sex iu-
 diciū. Ad cumulū). i. ad numerū. xvj. iudiciū. Septimadecima) Ita mi-
 nor numerus vsq; ad viginti praeponi solet, quīs huius aetatis nō indocti
 postponāt, quod ex imprudētia fieri arbitror. Septima decima accederet)
 vt a maiore parte sentētia ferretur. Quod illud repēte erat factū) Nisi erā
 repēte factū fuisset iudiciū, Stalen⁹, qppe quū diē scisset, nō abfuisset. Hoc)
 id est Stalenū abesse. Conuiciū fecit). i. cōuiciatus est. vt in libro epistol.
 ad Atticū primo, Hic tibi rostra Cato aduolat, & cōuiciū Pisoni Cōsulī mi-
 rificū facit. Et libro. xvj. Hae cōgiariū ab Antonio accipere noluerūt vt hic
 quidē narrat, & ei cōuiciū grāde fecerūt cōcionātēq; reliquerūt. Quæstio-
 nis). i. causae. Ideo autē Iunio conuiciū Quintius fecit, q; causae quæstior
 erat. Per viatores) per quos Stalenū Quinti⁹ aduocabat. Id agi) vt Sta-
 lenus adesset. Cōsulto). i. dedita opera. tanq; Cluētij cōsilio viatores mora-
 rentur. E publico iudicio) Iudiciorū duo sunt genera publicū & priuatū.
 Publica sunt ea quorū executio cuius ex populo plerūq; datur. Cuiusmo-
 di ea sunt quæ legibus Iuliis maiestatis, de adulterijs, de vi publica seu priua-
 ta, peculatus, repetūdariū, ambitus, de annonā, de residuis, lege Cornelia de
 sicariis & veneficijs, de falsis, lege Pōpeia de paricidijs cōstituta sunt, vt est in
 libro Institutionū Iustiniani quarto, de iudicijs publicis. Priuata vero iudi-
 cia sunt, quorū actio certis quibuscūq; personis cōstituta est, vt de re pecunia-
 ria, de hæreditate, de locato & cōducto &c. Soli enim petitori aut eius pro-
 curatori agere licet. Pro potestate) Nā Tribunus plerāt. Dimitti iussit)
 id est vt vulgo dicūt, cessare fecit. Dimittere iudiciū, vt senatū dicimus. Ad
 subsellia) Subsellia iudiciū dici hoc loco attēdēdū est, quēadmodū senatorū
 subsellia idē appellat libro secūdo in L. Catilinā, Princeps eius ordinis par-
 tē illā subselliorū, ad quā ille accesserat, nudā atq; inanē reliquerat. Vt iudi-
 cū subsellia, ita quæstoris tribunal, idē in Vatiniū appellat. Quæro ex te, in-
 quit, nū quis reus post urbē conditā in tribunal sui quæstoris ascenderit,
 eūq; vi deturbarit, subsellia dissiparit, urnas deleuerit? Subsellia quoq; Tri-
 bunorū, Triuitorū, Quæstorū & huiusmodi minora iudicia exercentium
 esse, qui non in sellis curulibus nec in tribunalibus, sed in subsellijs conside-
 bant, Asconius testis est in Diuinationē Ciceronis.

Sententia
a maiore
parte lata.

Facere con-
uiciū.

Iudicia pub-
blica & pri-
uata.

Dimittere
iudiciū &
senatum.
Subsellia
iudicium, &
senatorū.
Tribunal
quæstoris.
Subsellia
quorū ma-
gistrorum
sint.

Confurgitur in consiliū, cum sentētias Oppianicus,
 quę tū erat potestas, palā ferri velle dixisset, vt Stale
 nus scire posset, quid cuiq; deberetur. varia iudiciū gene
 ra, nūmarii pauci, sed omnes irati, vt qui accipere in cā
 po cōsuerunt, iis cādīdatis, quorū nummos suppressos
 esse putant, inimicissimi solēt esse: sic eiūsmodi iudices
 infestī tū reo venerāt. Ceteri nocentissimū esse arbitra
 bantur: sed spectabant sententias eorū, quos corruptos
 putabāt: vt ex his cōstituerēt, a quo iudiciū corruptū
 videretur. Ecce tibi eiūsmodi sortitio, vt in primis Bul
 bo & Staleno & Gutte esset iudicandū. summa omniū
 expectatio, quid nā sentētię ferret leues ac nūmarii iudi
 ces, atq; illi omēs sine vlla dubitatione cōdemnāt. Hic
 tū iniectus est hominibus scrupulus, & quādā dubita
 tio, quid nā esset actū. Deinde homines sapientes ex vete
 re illa disciplina iudiciorū, qui neq; absolvere hominem
 nocētissimū possent: neq; eū de quo esset orta suspitio
 pecunia oppugnatū, re illa incognita primo cōdemna
 re vellent: nō liquere dixerunt. Nonnulli autē seueri ho
 mines hoc statuerūt, quo quisq; animo quid faceret, spe
 ctari oportere. et si alii pecunia accepta verū iudicabāt,
 tamē nihilo minus se superioribus suis iudicijs cōstare
 putabāt oportere. Itaq; damnarunt. quinq; omnino fue
 runt, qui illū vestrū innocentem Oppianicū siue impru
 dentia, siue misericordia, siue aliqua suspitione, siue am
 bitione adducti absolverēt. Cōdemnato Oppianico, sta
 tim L. Quintius homo maxime popularis, qui omīs ru
 morū & cōcionū vētos colligere cōsueffet, oblata sibi fa
 cultatē putauit, vt ex iuidia senatoria posset crescere, q
 ordinis iudicia minus iā probari populo arbitrabatur.

Quæ tum erat potestas) ex lege Cornelia, vt ante dictū est. Numarij) Numarijū præmio corrupti. Vt qui acceperē in campo) Quintilianus libro quinto, dices. postq̃ præcepit de probatione, quæ exemplo fit, Proximas, inquit, exēplo vires habet similitudo, præcipueq̃ illa, quæ dicitur citra vllam trāslationū mixturam ex rebus pene paribus. vt qui accipere in cāpo consuerunt &c.

In cāpo) Martio, vbi suffragijs populi fiebant magistratus. Ecce) id est Ecce.

de improuiso. Propriū hoc Ciceronis esse in rebus improuisis, vt ecce dicat, quod cum cura Virgilius & legit & transtulit, Asconius scribit in actionē in Verrē secundā. Sentētia igif est: insperata res fuit, & visa est quasi, vt cū vulgo loquar, miraculosa, quod facta sortitione iudices numarij dicturj fuerint sententiam primi. Tibi) ornatus gratia, aut vt verius dicā, ex quodā Tibi.

vsu dicendi hic poni, vt mihi, nobis, vobis. Sortitio) Obseruari illud significat, vt quū lege Cornelia petiuerat reus, vt palam ferretur sentētia, sortitio fieret, quis ordo ferendarū sententiarū esset. Idem significat actione in C. Verrē secunda de hoc Oppianici corrupto iudicio. Inuenti sunt, inquit, Senatores, qui C. Verre Prætorē vrbano sortiēte exirēt in eum reū, quæ incognita causa cōdemnarent. Nam alia iudiciū sortitio erat, quæ ante causę actionē fieri solebat, de qua alio loco dicem⁹. Ex vetere illa disciplina iudiciorum) id est boni iudices, quales fuerunt veteres. Antiqui enim meliores omni memoria estimati sunt. Demea apud Terentiū in Adelphis meliores.

Hegionē laudans, Est, inquit, homo antiqua virtute & fide. Non liquere) Quibus satis cognita causa non erat, in ferenda sententia neq̃ damnabāt, neq̃ absoluebant, sed non liquere dicebant: quæ significatio ampliātionis erat id est vt amplius causa ageretur. Alij) id est numarij. Superiorib⁹) de Scamandro & Fabritio. Quinq̃ omnino fuerunt) Quinq̃ iudices dixerunt non liquere, quinq̃ absoluerunt, & reliqui omnes damnauerūt.

Siue imprudentia &c.) Illam Oppianici per quinq̃ iudices absolutionem extenuat. Ambitione) id est glorię cupiditate, quod clementes humani & misericordes vulgo viderentur, si nocentē reū absoluerent. Concionum

ventos colligere) id est in concione se iactare & gloriarī, vt apud A. Gelliū Ventos colligere.

libro primo, de iactabundo adolescente, Has ille inanes quū flaret glorias. ligere.

Inde vētosus, popularis glorię cupidus, & rerū suarum nimius iactator dicitur. Cicero libro Epistolarū familiarium. xj. Imprimis rogo te ad hominem vētosissimum Lepidum mittas, ne bellum nobis redintegrare possit Antonio sibi coniuncto. Et philippica. xj. Extraordinarium semper imperium popolare atq̃ ventosum est.

Ex inuidia Senatoria) id est quā Senatui faceret. Soli enim Senatores tum iudicabūt lege Cornelia.

Nam Equitibus, qui Sempronia lege, vt diximus, iudicabāt, ademūt iudicandi potestātē, propterea quod in bellis ciuilibus Cinnam secuti fuerant.

Possēt crescere) id est ampliorem sibi gloriā apud Quirites quærere.

Habetur vna atq; altera concio vehemens & grauis: accepisse pecuniā iudices, vt innocentem reum condemnarent. Tribunus plebis clamitabat: agi fortunas omnium dicebat: nulla esse iudicia: qui pecuniosum inimicum haberet, incolumē esse neminē posse. homines totius ignari negotii, qui Oppianicū nunq̃ vidissent, virum optimū & hominē prudentissimū pecunia oppressum arbitrarentur, incensi suspitione rem in mediū vocare cœperunt, & causam illam totā deposcere, atq; illo ipso tēpore in ædes T. Annii hominis honestissimī, necessarij & amici mei noctu Stalenus accersitus ab Oppianico venit. iam cetera nota sunt omnibus: vt cū illo Oppianicus egerit de pecunia: vt ille se redditurū esse dixerit: vt eorū sermonē omnē audierint viri boni, qui tum consulto prope in occulto stetissent: vt res patefacta atq; in forum prolata, & pecunia omnis a Staleno extorta atq; erepta sit. Huius Staleni persona populo iā nota atq; perspecta, ab nulla turpi suspitione abhorrebat, suppressam esse ab eo pecuniā, quā pro reo pronunçiasset, qui erant in concione non intelligebāt: neq; enim docebantur: versatā esse in iudicio mentionē pecuniæ sentiebāt, innocentē reū condemnatū esse audiebant: Staleni sententia condemnatū videbāt: nō gratis id ab eo factū esse, q̃ hominē norant, iudicabant: similis in Bulbo, in Gutta, in alijs nōnullis suspitio cōsistebat. Itaq; cōfiteor (licet enim iam impune hoc præsertim in loco confiteri) q̃ Oppianici non modo vita, sed etiā nomen ante illud tēpus populo ignotū fuisset. indignissimū porro videretur circueuntū esse innocentē pecunia: hanc deinde suspitionē augeret Staleni impro

^{Indicium} bitas & nonnullorū eius similiū iudiciū turpitudine. ^{causam} Cau-
sam autē ageret L. Quintius homo cum summa pote-
state præditus, tū ad inflāmādos animos multitudinis
^{Wongus} accommodatus. ^{clausula} sūmā illi inuidiā infamiāq; esse cōflatā:

Concio) id est ad populū oratio. Clamitabat) Probat Cicero C. Iunium
cōcitato populi furore, magis q̄ probato vilo scelere damnatū fuisse. Agi
fortunas omniū). i. quēstionē esse de fortunis ciuiū omniū. Illud artificiosū
est, vt id quod suademus aut dissuademus, quod accusam⁹ aut defendimus
ad vniuersos aut ad Rēp. pertinere dicamus. Nulla esse iudicia). i. in iudi-
cijs omnibus corruptos esse iudices. Qui pecuniosum) C. Verre Prætorē
acta est causa Oppianici. In Verris accusatione quæ iudicij opinio fuerit Ci-
cero scribit actione in Verrē secūda. Inueterauit, inquit, iā opinio pernicioſa
Reip. vobisq; periculosa, quæ nō modo Romæ, sed & apud exteras nationes
omniū sermone percrebuit, his iudicijs, quæ nūc sint, pecuniosum hominē,
quis sit nocens, neminē posse dānari. Causam illā totā) corrupti iudicij.

Ad se deposcere). i. suę cognitioni & iudicio reseruari, vel deposcere. i. ad iu-
diciū poscere. vt in orōne post reditū in Sen. Duas partes esse in Rep. quū
putaret, altera me deposcere ppter inimicitias, altera timide defendere pro-
pter suspitionē cædis putabat. Et pro M. Cælio, Hac lege Cælij adolescētia
nō ad Reip. poenas, sed ad mulieris libidines & delicias deposcit. T. Anni)
licet cōiectare fuisse hūc a quo T. Annius Milo adoptatus sit. Ab Oppiani-
co) priusq̄ in exiliū abiret, vel ab Oppianici filio, quē pecuniā repetisse atq;
abstulisse antea dixit. In forū). i. in iudiciū. Staleni persona) Personā vi-
ri hoc loco attēde dici, cōtra aliquorū opinionē. Ab, nulla turpi suspitione
abhorrebat). i. nulla turpitudine tāta erat cuius a suspitione abhorreret. Sta-
leni turpitudinē etiā populo notā dicit, vt magis credibile faciat hunc ab
Oppianico accepisse pecuniā ad corrūpendū iudiciū. Pro reo pronūciasset)
quis ita in oib; exēplis scriptū inueniā, tñ promississet potius q̄ pronun-
ciasset legendū putē. Neq̄em docebatur) Id autē L. Quintius in cōcione
celebat: aut quia ita esse nō putabat, aut quia id causæ ei⁹ aduersū erat. Itaq;
cōfiteor) ordo est, Cōfiteor summā inuidiā famāq; cōflatā illi, qd̄ non modo
vita Oppianici &c. Quod Oppianici nō modo vita) Causas enumerat. cur
inuidia apud po. Ro. Cluētio cōflata sit, quē quia iniquę sunt, iniquitatē in-
uidiæ ostēdunt. Causā ageret) apud populū. Sūma potestate). i. tribuni-
tia, quę apud po. Ro. sūma erat. Illi) Cluētio. Vel illi id est ibi, id est in foro. Illi pro ibi.
vt sit illi aduerbiū locale: quo vti Terētiū & Virgiliū Donatus adnotat.
In Adelphis, Ego illi maximā partē ferā. In Phormione: Interea dū fede-
mus illi, interuenit adolescēs quidā lachrymās. In secūdo Aen. Illi mea tri-
stia facta Degeneremq; Neoptolemū narrare memēto. Cur autē illi ita dici
posse mihi videatur, nisi illic legatur, causa est, quod Cicero litigatorē suū
per pronomen hic, aduersariū per pronomen ille significare solet.

M. A. S. P.

Atq; in hanc flammā recentē C. Iuniū, qui illi questio-
 ni præsuerat, iniectū esse memini: & illū hominē, Aedili-
 tium, iā Pretorē opinionibus hominū constitutum, non
 disceptatione dicēdi, sed clamore hominū de foro atq;
 adeo de ciuitate esse sublatū. Neq; me poenitet hoc po-
 tius tempore, q̄ illo causam A. Cluētii defendere. Cau-
 sa enim manet eadē, que mutari nullo modo potest. tē-
 poris iniquitas atq; inuidia recessit: vt quod in tēpore
 malū fuit, nihil oblit: quod in causa boni fuit, profuit.
 Itaq; nūc quēadmodum audiar, sentio, nō modo ab iis,
 quorū iudiciū atq; potestas est, sed etiam ab illis, quo-
 rum tantū est existimatio. at tum si dicerem, non audir-
 er, non q̄ alia res esset, immo eadē, sed tēpus aliud. id
 adeo sic cognoscite. Quis tum auderet dicere nocētem
 condemnatū esse Oppianicū? quis nunc id audet nega-
 re? Quis tū posset arguere ab Oppianico tētatum esse
 iudiciū pecuniā? quis id hoc tēpore inficiari potest?
 cui tum liceret dicere Oppianicū reū factum esse? tū
 deniq; cum duobus proximis prēiudiciis cōdemnatus
 esset? quis est, qui id hoc tempore infirmare conetur?
 Quare inuidia remota, quā dies mitigauit, oratio mea
 deprecata est, vestra fides atq; æquitas tā veritatis disce-
 ptatione reiecit. Quid est preterea quod in causa relin-
 quatur? versatam esse in iudicio pecuniā constat: ea que-
 ritur vnde profecta sit, ab accusatore, an ab reo? Accu-
 sator dicit hec: primū, grauissimis criminibus accusa-
 bam, vt nihil opus esset pecuniā: deinde cōdemnatum
 adducebam, vt ne eripi quidem pecuniā posset: postre-
 mo, etiam si absolutus esset, mearum tamē omniū for-
 tunarum status incolumis maneret. Quid cōtra reus?

Inficiari.

ad verita-
 tis discepta-
 tionem.

Logumatus fui poenissimis omnibus actis et pœnia in
 iudicio. Deinde cōdemnatus sum. Vultis deinde pœnia dēpitiu
 vel iudicium. Vultis deinde pœnia dēpitiu
 postremo est Logumatus: iudicium. Vultis deinde pœnia dēpitiu
 postremo est Logumatus: iudicium. Vultis deinde pœnia dēpitiu
 postremo est Logumatus: iudicium. Vultis deinde pœnia dēpitiu

primum ipsam multitudinem, & atrocitatem criminū
 pertimescebam. deinde Fabritiis propter conscientiam
 mei sceleris condemnatis, me esse condemnatum sentie
 bam. postremo, in eum casum veneram, ut omnis mea
 rū fortunarū status vnus iudiciū periculo cōtineretur.

In hanc flammā inuidiæ) persistit in metaphora. Nā cōflatā inuidiā dī Flāma in
 xerat. Flammam inuidiæ Cicero dixit in lib. de Oratore tertio, Sulpitius uidiæ belli.
 autē, qui in eadē inuidiæ flāma fuisset, quibuscū priuatus cōiunctissime vi
 xerat, hos in Tribunatu spoliare instituit omni dignitate. Flammā belli idē
 dicit lib. epist. famil. xvi. Incidi in ipsā flāmā ciuilis discordiæ, vel poti⁹ belli
 Inde flagrare inuidia, de quo postea dicem⁹. Quæstioni, i. causæ. *Adilitiū*)
 id est qui *Adilitatē* gesserat. Nō disceptatiōe &c.) i. sine vlla causæ actione.

Sed clamore hoīm) iudiciū aduersus reū cōcitatis patrociniū locus facilis
 nō est. Ut quū Socratis iudiciū ageretur, in suggestū Plato ascēdit, ut eū de
 fenderet: quūq; illud dixisset, Minor natu quum sim viri Atheniēses his
 omnibus qui tribunal ascēderūt, a iudicibus interpellatus, descēdere iussus
 est. estq; Socrates. cclxxx. sententiis damnatus. De ciuitate) id est in exiliū. *Socrates*
 Nec de ciuitate pro eo quod est de vrbe intelligas. sed de iure ciuitatis. Nā *damnatus;*
 iure ciuili Romanorū nulli duarū ciuitatū ciuem esse licebat. igitur quum
 quis in exilium mittebatur, romanā ciuitatē prius nō amittebat, q̄ in aliā
 alcitus esset. qua de re alias amplius. *Poenitet*) id est inutile & incommo
 dum est. ut in. j. *Anei*. Officio nec te certasse priorē *Poeniteat*. Id autē ma
 gis placet, ut poenitere hoc loco in ea re dicatur, q̄ pro eo quod est parum
 videri, aut pudere & tedere. Hoc autē dicēdi genus poenitet defendere atten
 dendū est, propterea q̄ poenitet defendisse dici solet, itaq; dicēdū grāmatici
 præcipiūt. Ab illis quorū &c.) id est a multitudine, quæ circūstat, quæ iudi
 catura nō est. Tū) id est recenti inuidia. Si dicere &c.) Tempus pro tempo
 re positū est, id est si dixissem, auditus nō fuisset. Tū deniq; id est tū de
 mū, tū primū. Duobus proximis præiudiciis) Nā damnato Scamādro lo
 cus primus Fabritio datus est: quo itidē damnato, causa Oppianici prima
 acta est. Dies) id est tēpus, aut tēporis lōginitas. Oratio mea deprecata
 est) in exordio. A veritatis disceptatione) Nā qui de reb⁹ dubiis cōsultāt,
 ab odio, amicitia, ira, atq; misericordia vacuos esse decet. haud facile animus
 verū prouidet, vbi illa officiūt: ut ait Cēsar apud Sallustiū. De reliquis ani
 mi perturbationib⁹, idē sentire licet. Qui igit de veritate disceptāt, eos ab
 se inuidiā reicere equū est. Grauiſſimis criminib⁹ accusabā) Hæ duæ Cluē
 tii & Oppianici proſopopœiæ plus habēt viriū, q̄ si id ipse Cicero sine vlla
 figura diceret. Mearū tamē) i. nihil incōmodi mihi futurū esset. Quid
 cōtra reus? Ut cōtraria dicat Oppianic⁹ Cicero facit: q̄ Oppianic⁹ ipse i iudi
 cio nō diceret, sed apd se potuit dicere, quū de corrūpēdo iudicio deliberauit.

Age, quoniam corrumpendi iudicii causas ille mul-
 tas & graueis habuit, hic nullam. profectio ipsius pecu-
 nia requiratur. Confecit tabulas diligentissime Cluen-
 tius. hæc aut res habet hoc certe, vt nihil possit neq; ad-
 ditū neq; detractū de re familiari latere. Anni sūt octo,
 cū ista causa in ista meditatione versatur: cū omnia, quæ
 nunc ad eam rem pertinent, & ex huius & ex aliorū ta-
 bulis agitatīs, tractatīs, inquirītis: cum interea Cluen-
 tiane pecunie vestigiū nullū inuenītis. Quid? Albia-
 na pecunia vestigiis ne vobis odoranda est? An ad ipm
 cubile vobis ducibus venire possumus? Tenentur vno
 in loco HS. sexcenta quadraginta millia nummum: te-
 nentur apud hominem audacissimum: tenentur apud
 iudicem: quid vultis amplius? At enim Stalenus non
 fuit ab Oppianico, sed a Cluentio ad iudiciū corrup-
 pendum constitutus.

Age, quoniam) Age hoc loco hortatiua particula non est, sed sermonis
 continuatiua. Grauis) id est vt vulgo dicūt, efficaces. Profectio) id est vn-
 de profecta sit, id est quis eā dederit. Confecit tabulas &c.) Hoc proponit
 Cicero, tanq̃ quod ab aduersario obiici possit, Cluentium ita diligenter &
 callide confecisse tabulas, vt res cognosci non potuerit. Confecit tabulas
 diligentissime) Morem fuisse obseruatum Romę arbitror, vt qui in re ex-
 traordinaria pecuniā expenderet, tabulas apud argentarios aut alios confi-
 ceret: eam ob causam, ne proxima censione res eorū Censoribus diminuta
 videretur. in tabulas enim publicas Censores referre solebant, quæ censue-
 runt. Licebat igitur censione proxima videre si quid patrimoniū diminu-
 tum erat. Itaq; male administrationis notabatur is, cuius patrimoniū di-
 minutum erat. Si tantā igitur pecuniā corrumpendis iudicibus Cluentius
 dedisset, patrimoniū eius diminutum fuisset, cōfecissetq; tabulas. sed nec cō-
 fecit tabulas, nec patrimoniū diminutum est: quo fit, vt nullam corrupen-
 dis iudicibus pecuniam dederit. Est autem argumentū ex consequentibus.
 Potest etiam intelligi Cluentium accepisse pecuniam mutuo, ideoq; tabu-
 las confecisse creditori. Ideoq; postea dicit Cicero, Doce quā pecuniā Cluen-
 tius dederit, vnde dederit, quemadmodum dederit? Quæ ratio mihi vide-
 tur melior. Nullos enim tum fuisse Censores, quum ageretur causa Op-

pianici postea docebimus. Hæc autem res habet) Probat nullam potuisse tantam esse Cluentii in tabulis conficiendis diligentiam: quin eas inuenissent aduersarii, si quas confecisset. Meditatione) id est inquisitione & investigatione. Tanta enim per octo annos cura & diligentia de Cluentii bonis & ære alieno accusatores quæsiuerunt, ut nescire non possint, si quid bonis eius additum sit aut detractum. Ex aliorum tabulis) Cluentium tabulas diligentissime confecisse aduersarii dicebant, tanquam nomine suo quidam Cluentii amici eas confecissent. Vestigiū nullum) A feris facta trāslatio est, quarum vestigia canes quum inuenerunt, ipsas feras ubi iaceant, tādē inueniunt. Albiana) id est Albi Oppianici. Vestigiis ne vobis) in trāslatione persistit. Odoranda est) Odorare actiuū, & sæpius odorari deponēs dicitur. ut in oratione post reditum in Senatu, Hi voluptates omnes vestigant atque odorant. In oratione in Legem Seruiliam, Committite vos nunc Quirites his hominibus hæc omnia, quos odorari hunc decemvratum suspicamini. Actione in Verrem. vi. Eos iam bene cognitos & reprobatos, secum in Siciliam duxit, quo postea quam venerunt: mirandum in modum canes venaticos dices, ita odorabantur omnia & peruestigabant, ut ubi quicquid esset, aliqua ratione inuenirent. Olfacere pecuniam Ciceronem dixisse ante docuimus. Ad ipsum cubile) Est adhuc in trāslatione. ut in L. Pisonem. An vero tu parum putas inuestigatas esse a nobis labe imperii tui, stragesque prouinciæ, quas quidem nos non vestigiis odorantes ingressus tuos, sed totis volutationibus corporis & cubilibus persecuti sumus. Ferarum enim cubilia dicuntur, ubi iaceant. ut Virgilius libro Georgicorum tertio de tauro, Ergo omni cura vires exercet, & inter durarum & ra iacet pernix instrato saxa cubili. Idem libro primo, Aut oculis capti auium, fodere cubilia talpæ. Auium quoque nidi cubilia appellantur. Idem eodem libro, Tum liquidas corui presso ter gutture voces Aut quater ingeminant, & sæpe cubilibus altis: Nescio qua, præter solitum, dulcedine leti. Columella libro nono, de gallinis scribens, Curæ autem debet esse custodi, quum parturierint aues, ut habeant quam mundissima paleis constrata cubilia: eaque subinde conuerrat, & alia stramenta quam recentissima reponat. Nam pulicibus aliisque similibus animalibus replentur, quæ secum affert auis, quum ad idem cubile reuertitur. M. Varro libro de re Rustica tertio de gallinis, Contra singulas perticas in pariete exculta sint cubilia earum. Item. In parietibus circum omnia plena sint cubilia gallinarum. Idem libro secundo cubiculum catulorum pro cubili posuit. Substernitur iis acus, aut quid aliud, quod meliore cubiculo facilius educuntur. Hominem audacissimum) Stalenum. At enim) Alio loco docuimus morem Ciceronis esse, ut quum aliquid ab aduersario dictum proponit sibi refutandum, dicat At, aut At enim. Id quia hoc loco sæpius fit, ideo rursus admoneamus. Cur eum) Refutat quod proposuit.

Odorare &
odorari.

Olfacere
pecuniam.

Cubilia fe-

Cubiculū
catulorum.

Cur eū, cum in consiliū iretur, Cluētius & Cānutius
 abesse patiebantur? cum in cōsiliū mittebāt, Stalenum
 iudicē, cui pecuniā dederant, non requirēbāt? Oppiani-
 cus quārebat? Quintius flagitabat? Sine Staleno ne in
 consiliū iretur, Tribunitia potestate perfectum est? At
 condemnauit. hanc enim damnationē dederat obsidē
 Bullo, & ceteris, vt destitutus ab Oppianico videretur.
 Quare si istinc causa corrūpendi iudiciū, istinc pecunia,
 istinc Stalenus, istinc deniq; omnis fraus & audacia
 est: hinc pudor, honesta vita, & nulla suspitio pecuniæ,
 nulla corrūpendi iudiciū causa: patiamini veritate pate-
 facta, atq; omni errore sublato, eo transire illius turpi-
 tudinis infamiā, vbi cetera maleficia consistāt: ab eo in-
 uidiā discedere aliquādo, ad quē nunq̄ accessisse cul-
 pam videtis. At enim pecuniā Staleno dedit Oppiani-
 cus, non ad corrūpendum iudiciū, sed ad conciliationē
 gratiæ. te ne hoc Acti dicere, tali prudētia, etiā vsu atq;
 exercitatione pręditū? Sapiētissimū esse dicūt eum, cui
 quod opus sit, ipsi veniat in mentē. proxime accedere il-
 lū, qui alterius bene inuētis obtēperet. in stultitia con-
 trā est. min us enim stultus est is, cui nihil in mentē ve-
 nit: q̄ ille, qui qđ stulte alteri venit in mentē cōprobat.

Mittere in
 consiliū.
 Ire & con-
 surgere in
 consiliū.

Cur eum, quū in consiliū iretur) Arguit a consequētibus: Nam si Sta-
 lenum Cluētius nō corrūpit: eūq; ab Oppianico corruptū esse suspicatus
 est, eum abesse a iudicio facile passus est. quia vero Oppianicus corrūpit,
 eum abesse passus non est. Quam in consiliū & c) Mittere iudices in
 consiliū, est dimittere iudices ad sententiā ferendā, vbi allegatis omnibus
 argumētis orator dixerit, dixi. Author est Asconius Pedianus. Inde sunt
 ire in cōsiliū, & cōsurgere in consiliū, quibus ante vsus Cicero est. Tribu-
 nitia potestate) id ante dixit quum de Oppianici iudicio dixit. At cōde-
 mnauit) Hoc proponit refutandū. Hāc enim damnationē) refutat. De-
 derat obsidē Bullo) Sedestitutū ab Oppianico Stalenus dixit, atq; hoc

addidit testimoniū, sua illum sententia condemnatum iri. Obsidem) id est Obsidesyn
 testem. Authore Sex. Pompeio ob prepositio aliquādo dicitur pro ea quę de
 est propter, vt ob merita, ob superatos hostes. Vnde, inquit, obsides pro ob-
 fides, qui ob fidem patrię prestandam dantur. Quare si istinc causa) Par-
 tis eius, quę in partitione tertia erat, iudiciū ab Oppianico non a Cluen-
 tio corruptum esse, conclusio est, quę est per enumerationem. Istinc) id est
 ab Oppianico. At enim pecuniā Staleno) Cōsulto fecit Cicero, vt prius
 ostenderet Oppianicū Staleno dedisse pecuniam ad corrumpendū iudi-
 cium, quā refutaret eam pecuniam Staleno datam ad Cluentiū Oppia-
 nico reconciliandum, quod hoc loco refutandum proponit. Ad cōciliatio-
 nē gratię) id est ad recōciliandū Cluentiū Oppianico. Te ne hoc Acti di-
 cere) Oratio qua de rei indignitate per interrogationē querimur, sine ver-
 bo finiti modi esse solet. vt, Me ne incepto desistere victā &c. Me ne iliadis
 occūbere cāpis non potuisse. Id dicēdi genus Terentio familiare maxime
 est. de quo alio loco diximus. Tali prudētia) Ita se res habet, vt quū repræ-
 hendimus quod a prudenti viro dictū factū ve sit, tū eum sana mēte fuisse
 negemus: quū id diceret aut faceret, quasi tū sano cōsilio destitutus fuerit.
 Oratorē in aduersarium nō debere esse maledicum atq; cōtumeliosum, ex
 Ciceronis defensionibus cognosci potest, qui multis in locis laudat eos qui
 cōtra dicūt: quis ab aduersariis ei maledictū esse, L. Murenę & P. Sylle defen-
 siones ostēdāt. Etiā vsu atq; exercitatione) id est nō solū natura, sed etiam
 vsu & exercitatione. Prudentiā pro virtute ea quę lōgo vsu rerū multa q;
 exercitatione paratur hoc loco intelligere licet: de qua intelligit illud Ari-
 stotelis, iuuenes nō eligi in duces, propterea q; nō constet eos esse prudētes.
 quā Cicero appellat sapientiā, quū pro M. Caelio dicit, in adolescētia nō ca-
 dere sapientiā. Aut prudentiā pro orandarū causarū scientia intellige. Pru-
 dentiam enim pro sciētia dici, quū alii multi scriptores, tum Cicero in pri-
 mo de Officiis documēto esse possunt. Oratorē autē natura & exercitatio-
 ne fieri, vsuq; optimū dicēdi magistrū esse, est in libris Ciceronis de Ora-
 tore: qui idem in lib. de Offic. j. negat oratores, quīs artis pręcepta percepe-
 rint, quicū magna laude dignum sine vsu & exercitatione consequi posse.

Prudentia.

Sapiēs qui
sit.

Sapiētissimū esse dicūt) Hesiodi sentētia est ex lib. q opera & dies inscribit.
 Omnia qui per se sapiat, longe optimus ille est,
 Multo ante expendens quānam sint optima factu.
 Is tamen & frugi est, qui paret recta monenti.
 At qui nec per se sapiat, neq; mente reponat
 Ex aliis audita, vir vndiq; inutilis hic est.
 Apud T. Liuiū lib. xxii. M. Minutius Q. Fabii prudētia seruatus ad mili-
 tes, Sepe ego, inquit, audiui milites, eū primū esse virū, qui ipse cōsulat qd
 in re sit: secundū eū, qui bene monēti oboediat: qui nec ipse cōsulere, nec al-
 teri parere scit, eum extremi ingenii esse. Erasmus in prouerbio, Nec sibi,
 nec aliis vtilis, de hac sententia copiose scribit.

Istam conciliationem gratiæ Stalenus tum recentī re,
 cum faucibus premeretur, excogitavit: siue ut homines
 tum loquebantur, a P. Cethego admonitus, istam dedit
 conciliationis & gratiæ fabulam. Nam fuisse hunc ho-
 minum sermonem recordari potestis: Cethegum, q̄ ho-
 minem odisset, & q̄ eius improbitatem versari in Rep.
 nollet: & q̄ videret eum, qui se ab reo pecuniam, cum
 iudex esset, clam atq; extra ordinem accepisse cōfessus
 esset, saluum esse non posse, minus ei fidele consilium
 dedisse. In hoc si improbus Cethegus fuit, videtur mi-
 hi aduersarium remouere voluisse. Sin erat eiusmodi
 causa, ut Stalenus nummos se accepisse negare nō pos-
 set: nihil autem erat periculosius, nec turpius, q̄ ad quā
 rem accepisset confiteri: non est consilium Cethegi re-
 prehēdendum. Verum alia causa tum Staleni fuit, alia
 nunc Acti tua est. ille cum t̄ re premeretur, quodcunq;
 diceret, honestius, q̄ si quod erat factum, fateretur. te ve-
 ro illud idem, quod tum explosum & eiectum est, nunc
 retulisse demiror. Qui enim poterat tū in gratiā redi-
 re cum Oppianico Cluentius, qui cum matre habebat
 simultates: herbat in tabulis publicis reus & accusa-
 tor. condemnati erant Fabritii: nec elabi alio accusato-
 re poterat Albius, nec sine ignominia calūnie relinque-
 re accusationem Cluentius. An ut præuaricaretur: iam
 id quoq; ad corrupēdum iudiciū pertinet. Sed quid
 opus erat ad eam rem iudice sequestre: & omnino, quā
 obrem tota ista res per Stalenum potius, hominem ab-
 utroq; alienissimū, sordidissimū, turpissimū, q̄ per
 bonum aliquē virum ageretur & amicū, necessariūq;
 communem? Sed quid ego hæc pluribus, quasi de re:

x reprehē-
 deretur.

Præuarica-
 ti.

^{de se}obscura disputem? cum ipsa pecuniā, quę Staleno data est, numero ac summa sua non modo quanta fuerit, sed etiam ad quam rem data fuerit, ostendat.

Tum recenti re) nō multo post Oppianici damnationē, quū causam diceret. Quū faucibus premeretur) id est sententiis iudicū pene iugularetur. De Staleno a P. & L. Cominiis accusato, atq; de cōciliatione gratię nō multo post amplius Cicero dicit. Sermonē) id est famā. Fidele) id est bonū. **Fidele.** vt in primo de Officiis, Deliberanti fidele consiliū dare. Authore Cicerone in lib. Epist. famil. xvi. & doctrina, & domus, & ars, & ager fidelis dici potest: vt sit, quomodo Theophrasto placet, verecūda translatio. Remouere) per sententias iudicum scilicet. Ad quā rē accepisset) ad corrūpendū iudiciū.

Alia causa tū Staleni fuit &c) Stalenus quū causam diceret se ab Oppiano accepisse pecuniā, cōfessus est, sed ad gratię cōciliationē. T. Acti⁹ in hac Cluētii accusatione eandē causam acceptę pecunię dixit. Quū re premeretur) vt paulo ante, quū faucibus premeretur. Quod tū explosum) Nā Staleno creditū nō est. Qui em̄ tū poterat) Ad cōciliationē gratię Stalenum pecuniā nō accepisse probat. Herebat) id est ita scriptus erat, vt obliterari nō posset. Alio accusatore) id est si Cluētius accusationē destituisset, aliūq; accusasset. Sine ignominia calumnię) Authore Marcello Iurisc. lib. Digestorum. xlvij. ad Senatusconsult. Turpilianum, accusatorum temeritas tribus modis detegitur. Aut enim) calumniantur, aut pręuariantur, aut tergiuersantur. Calumniari est falsa crimina intendere. Pręuariari est vera crimina abscondere. Tergiuersari est in vniuersum ab accusatione desistere. Sine ignominia calumnię) Nam nisi proposita & intentata crimina probasset, falsa crimina obieciſſe visus fuisset. An vt pręuaretur) Pręuicator cum reo colludit, probationes proprias dissimulat, falsas excusationes admittit: vt idem Marcellus eodem in libro scribit.

Iudice sequestre) Sequestri fortasse legendum. Nam ex grammaticorum pręceptis ea sola terminatio ablatiui huiusmodi nominum est. Quam obrem tota ista res per Stalenum potius) Illud ad refutandum valet plurimum, vt rem eam, de qua quæritur, alio loco, vel alio tempore, vel per aliam personam commodius perfici potuisse doceamus. Ab utroq; alienissimum) id est neq; propinquum, neq; amicum Cluentio & Oppiano.

Sordidissimū) id est auarissimum. vt sordes pro avaritia dicimus. Turpissimum) id est improbissimum. Necessariumq; communē) id est vtriq; amicū vel propinquū. Sed quid ego hæc pluribus?) dico scilicet. Quasi de re obscura disputē) In re non obscura arguendū esse negat Quintilianus lib. v. Cicero in libro de Officiis secundo, Panetium quodammodo arguit, quod vtatur in re non dubia testibus non necessariis. Numero ac summa sua) quanto scilicet numero & quanta summa.

Sexdecim dico iudices, vt Oppianicus absoluere-
 tur, corrupendos fuisse: ad Stalenum sexcenta & qua-
 draginta millia nummū esse delata. Si vt tu dicis, gra-
 tiæ conciliandæ causa: quadraginta istorum accessio
 millium quid valet: si, vt nos dicimus, vt DCXL. mil-
 lia nummum sexdecim iudicibus darentur, non Archi-
 medes melius potuit describere. At enim iudicia facta
 permulta sunt, Cluentio iudicium esse corruptum. Im-
 mo vero ante hoc tempus omnino ista ipsa res suo no-
 mine in iudicium nunq̃ est vocata. ita multum agitata,
 ita diu iactata ista res est, vt hodierno die primum cau-
 sa illa defensa sit, hodierno die primum veritas vocem
 contra inuidiam his iudicibus freta miserit. Verunta-
 men multa ista iudicia quæ sunt: Ego enim me ad o-
 mnia confirmaui, & sic paravi, vt docerē quæ facta po-
 stea iudicia de illo iudicio dicerentur, partim ruinæ si-
 miliora aut tempestati, q̃ iudicio & disceptationi fuis-
 se: partim nihil contra Habitum valere, partim etiam
 pro hoc esse: partim esse eiusmodi, vt neq; appellata vn-
 q̃ iudicia sint, neq; existimata. Hic ego magis vt cōsue-
 tudinem seruem, q̃ q̃ vos non vestra hoc sponte facia-
 tis, petam a vobis, vt me dum de his singulis disputo
 iudiciis, attente audiat. Condemnatus est C. Iunius,
 qui ei quæstioni præfuerat. adde etiam illud si placet:
 tum est condemnatus, cum esset iudex quæstionis. non
 modo causæ, sed ne legi quidē quicq̃ per Tribunal
 pl. laxamenti datum est. quo tempore illum a quæstio-
 ne ad nullum aliud Reip. munus adduci licebat, eo tē-
 pore ad quæstionem ipse arreptus est. At quam quæ-
 stionem: vultus enim vestri Iudices me inuitant, vt que-

Archime-
des nō me-
lius potuit
describere.

Affectionem petit

Disputat de part-
fionis prima ppositi-
one

De iudicio si quid vult
et causam suam
dixit ut dicitur
quæstionem
dixit dicens

reticenda putarem, libeat iam libere dicere. Quid illa tandem quaestio aut disceptatio, aut iudicium fuit, putato fuisse. dicat qui vult hodie de illo populo concitato, cui tū mos gestus est, qua de re Iunius causā dixerit.

Corrumpendos fuisse) vt a maiore parte absolueretur. Nam Staleni sententia accessura erat. Quadraginta istorū accessio millium) id est ad quid adiuncta sunt quadraginta millia: nūquid sexcenta millia sufficiebāt? Nō Archimedes melius) Archimedes summo ingenio ac disciplina praeditus singularis celi siderumq; spectator fuit. vt ait T. Liuius libro. xxiii. De hoc scriptores quia passim tradiderunt, illud solum hoc loco dico, neminē vnq; mathematicis disciplinis habitum clariorem. In arithmeticis igitur excelluit. Describere id est definire, & vt vulgo dicūt, calculare. At enim iudicia) Dixit accusator multos ex iudicibus qui damnauerunt Oppianicum, fuisse postea condemnatos, quoda Cluentio corrupti fuissent. hisq; prauiudicijs Cluentius laedi videbatur. Itaq; Cicero ea proponit, vt refutet. Immo vero) Id vulgus diceret, non est ita, sed potius. Suo nomine) id est per se, & lata lege. Significat autem hanc rem maledicti loco aliquando iactatam. Veritas vocem miserit) Rei inanimatę dat sensum. Mittere vocē pro eo quod est loqui saepe dicit Cicero. vt de respōsis Aruspicum, Quum furiales in concionibus voces mittis. Et pro P. Sestio, Conciones haberi quotidie contra me: vocem pro me ac pro Rep. neminem mittere. Et pro domo sua, Quare quis est, qui existimare possit huic nouo Pontifici primam hanc post sacerdotium initū religionē instituēti, vocēq; mittenti, non & linguam obmutuisse, & manum obtorpuisse, & mentem debilitatā metu concidisse? Partim ruine similia) Partitio est, quæ opportune adhibita, plurimum orationi lucis & gratiæ confert, reficitque auditorē proposito singularum partium certo fine: vt est apud Quintilianum libro quarto. Partim ruine similia) Quale C. Iunii iudiciū fuit. Partim nihil contra Cluentiū valere) vt Bulbi dānatio. Partim etiā pro hoc esse) vt Staleni. Partim esse eiusmodi &c.) cuiusmodi sunt animaduersiones Censoriæ. Condēnatus est C. Iunius) a po. Ro. si qui hāc sibi causam depoposcit. Quū esset Iudex quaestionis) Iniuste vocatum in iudicium significat. Eo enim tēpore Iuniū ad nullū aliud Reip. munus adduci licebat. Legi) qua lege qstio cōstituta est. Quicq; laxamēti) Authore Plutarcho in vita Ciceronis, mos erat Prætorū reis & dicendā causam non pauciores decem diebus dicere. Arreptus) id est adductus. Arreptus autē dicitur propterea quod in hoc verbo sit violentia quædā & nimia celeritas. Vultus enim vestri iudices) Vultus, vt ait Nonius Marcellus, est voluntas, quæ mutata facie cognoscitur. Putato fuisse) Id condonat aduersario, yt ad proxima gradum faciat.

Quęcunq; rogaris, hoc respondebit. q; pecuniā acceperit, q; innocentē circūuenerit. Est hæc opinio. at si ita esset, hac lege accusatū esse oportuit, qua accusat Hæbitus. At ipse ea lege quærebat. Paucos dies expectasset Quintius. at neq; priuatus accusare, nec sedata iā inuidia volebat. Videtis igit non in causa, sed in tēpore ac potestate spem omnē accusatoris fuisse. Multā petiuit. qua lege? q; in legem non iurasset, quæ res nemini vnq; fraudi fuit: & q; C. Verres Prætor urbanus homo sanctus & diligens subfortitionē eius in eo codice non haberet, qui tum interlitus proferebatur. His de causis C. Iunius condēnatus est Iudices, leuissimis & infirmissimis: quas omnino in iudiciū afferri non oportuit. itaq; oppressus est nō causa, sed tēpore. Hoc vos Cluētio iudiciū putatis obesse oportere? quā ob causam? si ex lege subfortitus nō erat Iunius, aut si in legē aliquādo non iurauerat, idcirco illius damnatione aliquid de Cluētio iudicabatur? Nō inquit. sed ille idcirco his legibus cōdēnatus est, q; cōtra aliā legē comiserat. Qui hoc confitentur, possunt illud idem iudiciū fuisse defendere. Ergo idcirco, inquit, infestus tum Prætor Iunio fuit, q; illud iudiciū corruptum per eū putabatur.

Hac lege accusatum esse) Accusatus est Cluentius quātum cōicere licet lege Cornelia de sicarijs & veneficijs. Eadē lege C. Iuniū accusari oportuit. Hac lege tenetur is qui pecuniā dederit aut acceperit, vt reus circūueniretur. Vel legē, qua Cluentius reus factus est, intellige. At ipse) Hic locus dialogo similis est, vt etiā respondētis aduersarij personā sustineat. Quæ varietas, si rara est, iucunda est. Priuatus) id est si abisset Tribunatu. Multā petiuit) In legē non iurasse Iuniū, eūq; subfortitū non esse accusator dicebat, q; pecunia corruptus esset, ideoq; multam petebat. Ea enim auaritię poena erat. M. Cicero in libro de Legibus tertio exponens illā legem, Noxię poena par esto: Vt in suo, inquit, vitio quisq; plectatur, vis capite, auaritia multa, honoris cupiditas ignominia sentiatur. Quod in legē nō iur-

Conclusio

raſſet) Quæſitor, vt iudices in leges iurabat. Quæ res nemini) Hoc dicit Cicero, vt oſtēdat Iuniū damnari non oportuiſſe. Fraudē id eſt poenæ, quod ſequitur pro eo quod præcedit. Fraudē enim pro vitio dici alio loco ſcripſimus. Et quod C. Verres). Delectis iudicibus a quæſitore, eorūq; ſa- Iudicium re- iectio & ſub ſortitio. ſta ſortitione accuſatori & reo reiicere licebat, quos aut inimicos, aut ſuſpectos, aut aliqua ex cauſa ſibi putaret incōmodos. In eorum qui reiecti erant locum, Prætoris aliorūq; iudicū ſubſortitio a quæſitore fiebat, vt legitimus ille iudicū numerus cōpleretur. His perfectis primū iudices omnes præter Prætorē in leges iurabant, vt obſtricti religione iudicarent: deinde iudicū nomina in libellis ſcribebantur, & a Prætorē in arca aſſeruabantur, ne pro delectis & ſortitis iudicibus, vt ſit in multitudine, corrupti aliqui ſuppoſiti iudicarēt. Dam nato Oppianico inuidioſa res facta eſt. Reus enim Oppianicus pecunia oppreſſus videbatur, illorū iudicū princeps Iunius alios ſuppoſuiſſe dicebatur, q̄ quos Prætor fuerat ſubſortitus, qui reum damnarēt. C. Verres, qui in cauſa Oppianici Prætor fuerat, pro teſtimonio dixit in iudicio Iuniano tabulas ſuas adulteratas fuiſſe, in quibus ſuppoſiti iudices eſ- Iudices iur- rant in le- ges. ſent, ad ferendā ſententiā corrupti, qui cauſam ante nō audiſſent. Idē Verres, vt hæc inuidia aduerſus Iuniū vera videret, ſuſtulit quos in ſuis tabulis habebat, alioſq; ſcripſit: & obſignauit annulo nō ſolū ſuo, ſed etiā ſcribæ ſui, quē furtorū participē & diuitē fecerat, & annulo aureo donauerat. Author eſt Aſcon. diuerſis in locis. Cur id fecerat Verres, Cicero dicit act. in C. Verrē tertiā, Hoc, inquit, dicā quod oſtendā, multos ex te viros primarios audiſſe, quū diceres ignoſci tibi oportere, quod falſum codicē ptuleris. Nūqua inuidia &c.) Qua inuidia C. Iunius conflagrarit, ea niſi prouidiſſes, tibi ipſi tum pereundū fuiſſet. Hoc modo iſte ſibi & ſaluti ſue proſpicere didicit, referēdo in tabulas & priuatas & publicas quod geſtū nō eſſet, tollēdo quod eſſet, & ſemp aliquid demēdo, mutādo, curādo, ne litura appareret, interpolādo. Homo ſanctus) Ironia eſt. Vel id Cicero dicit, tanq̄ ab aduerſario dictū ſit. Subſortitionē eius) id eſt quā C. Iunius quæſitor facere debuit.

Qui tum interlitus) Hoc Cicero dicit, vt libello credēdū nō eſſe oſtēdat, Interlitus). i. lituris cōtaminatus, adulteratus atq; corruptus: quis hunc codicē a Verre interpolatū ne litura appareat dixerit Cicero actione in Ver- Interlitus: codex. Subſortitio. rē tertiā, vt modo dicebamus. Ab interlinēdo interlitus ſit. eaque particula inter vim habet augēdi, vt intercipere, interbibere. Idem verbū paulo poſt uſurpat Cicero. Dū vero eū fuiſſe Oppianici cōſtabit, qui tabulas publicas municipij ſui corrupiſſe iudicatus ſit, qui teſtamētū interleuerit, qui ſubpoſita perſona falſū teſtamētū obſignādū curauerit. Et in Verrē actione quarta, Quid a nobis iudices expectatis argumēta huius criminis? Ni hil dicimus. tabulæ ſunt in medio, quæ ſe corruptas atq; interlitas clamāt.

Subſortitur) id eſt loco reiectorū iudicū alios iudices ſortitur. Cōmiſerat) id eſt peccauerat. Poſſunt illud idem &c.) Exiſtimandum enim iudicium non eſt, niſi quod ea de re latum eſt quæ quæſtionis propria eſt.

Prætor) C. Verres. Per eum) Iunium.

Num igitur hoc tempore causa mutata est? nū alia
 res alia ratio illius iudicii, alia natura totius negotii
 nunc est, ac tum fuit? non opinor, ex iis rebus quæ ge-
 ste sunt, rem ullam potuisse mutari. Quid ergo est cau-
 sa, quæ nunc nostra defensio audiat tanto silentio? tūc
 Iunio defendendi sui potestas erepta sit? Quia tum in
 causa nihil erat præter inuidiam, errorem, suspicionem,
 conciones quotidianas seditiose ac populariter conci-
 ratas. Accusabat Tribunus plebis, idem in concioni-
 bus, idem ad subsellia: ad iudicium non modo de con-
 cione, sed etiam cum ipsa concione veniebat. Gradus il-
 li Aurelii tum noui, quasi pro theatro illi iudicio ædi-
 ficati videbantur: quos ubi accusator concitatis homi-
 nibus complerat, non modo dicendi ab reo, sed ne sur-
 gendi quidem potestas erat. Nuper apud C. Orchiniū
 Collegam meum, locus ab iudicibus Fausto Sylle de
 pecuniis residuis non est constitutus: non quo illi, aut
 exlegem esse Syllam, aut causam pecuniæ publicæ
 contemptam atque abiectam putarent: sed quæ accusante
 Tribuno plebis conditione æqua disceptari posse non
 putauerunt. Quid? conferam Syllam ne cum Iunio?
 an hunc Tribunum plebis cum Quintio? an vero tem-
 pus cum tempore? Sylla maximis opibus, cognatis,
 affinibus, necessariis, clientibus plurimis. hæc autem
 apud Iunium parua & infirma, & ipsius labore quæsi-
 ta atque collecta. Hic Tribunus plebis, modestus, pru-
 dens: non modo non seditiosus, sed etiam seditiosis aduer-
 sarius. ille autem acerbus, criminosus, popularis homo
 ac turbulentus. Tempus hoc tranquillum ac paca-
 tum. illud omnibus inuidiæ tempestatibus concitatum.

Argumētatio p[er]
 collectio quæq[ue] p[er]
 enim p[er] h[oc] q[uod] p[er]
 h[oc] n[on] est iudiciu[m]
 iudiciu[m] d[icitu]r
 n[on] iudiciu[m] sed v[er]u[m]
 p[er] h[oc] fuit

D[icitu]r p[er] subiectum
 q[uod] argumētationis
 est assumptio

Aurelii gradus
 v[er]o p[er] h[oc] q[uod] p[er]
 colla[ti]o[n]e p[er] h[oc]
 q[uod] actio[n]e p[er] h[oc]
 iudiciu[m] p[er] h[oc]
 q[uod] p[er] h[oc]
 Et p[er] h[oc]
 r[ati]o p[er] h[oc]
 Gradus
 Aurelii

P[er] h[oc] q[uod] p[er]
 d[icitu]r Et p[er] h[oc]
 p[er] h[oc] p[er] h[oc]

P[er] h[oc] q[uod] p[er]
 d[icitu]r p[er] h[oc]
 p[er] h[oc] p[er] h[oc]

Exlegem
 p[er] h[oc] q[uod] p[er]
 p[er] h[oc] q[uod] p[er]
 p[er] h[oc] q[uod] p[er]
 p[er] h[oc] q[uod] p[er]

P[er] h[oc] q[uod] p[er]
 p[er] h[oc] q[uod] p[er]

in foro Quæ cum ita essent, in Fausto tamen illi iudices statue-
runt, iniqua cōditione reū causam dicere, cū aduersario
eius ad ius accusationis sūma vis potestatis accederet.

Alia ac) id est alia q̃. Tunc) quū Iunius causam diceret. Ad subsellia) id est in foro. Sed etiam cum ipsa &c) Con citatiorem multitudinem si-
gnificat, quæ ex cōcione cū Trib. pl. cuius oratione concitata erat, ad Iunij
iudiciū veniret. Gradus illi Aurelij) In foro Aurelio acta fuit Iunij cau-
sa. De Aurelio foro scribimus in primam Inuectiuā Ciceronis. Tum no Aurelium-
ui) Hoc loco conijcere licet a M. Aurelio Cotta hoc forū Aureliū vt ædi- forum.
ficatū, ita appellatū: qui non multo post equitibus quoq; iudicandi potesta-
tem restituit. Quasi pro theatro) q̃ ibi tanta populi celebritas esset. Illi
iudicio) Iunij. Ab reo) id est pro reo. Ne surgendi quidē) Nā vt accusa-
tor, ita patron⁹ quū dicebat stabat. Collegā meū) in Prætura. Probat exē-
plo a maiori, iniquā fuisse Iunij accusationem, q̃ iniqua conditione reus
cū accusatore fuerit. Locus ab iudicibus cōstitutus) Locū id est tēpus cau-
sæ ab iudicibus cōstitui solitū, hoc loco attēde: quēadmodum antē dixit, da-
mnato Scamandro primū locū Fabritio, itēq; damnato Fabritio primū Faust⁹ Syllæ
locū Oppianico a iudicibus cōstitutum. Fausto Syllæ) Is L. Syllæ filius la.
fuit, & Ciceronis condiscipulus Athenis. De pecunijs residuis) De pecu-
nijs residuis Sylla reus erat. Authore Paulo iurisc. libro Digestorū. xlvij. Lex iulia.
ad legē Iuliā peculatus, & de sacrilegijs & residuis. Lege Iulia de residuis te-
netur qui publicā pecuniā delegatā in vsum aliquē retinuit, neq; in eum
vsum consumpsit. Hac lege damnatus amplius tertia parte, quā debet, pu-
nitur, vt ait Martianus. Non quo illi) Apud No. Marcellū illegē & exle-
gem dici latine docentem lego, vt hoc loco scriptū inuenio. Sed apud Pri-
scianum libro. vi. ita scriptum inuenio, Non quod illi aut exlegem esse Syl Exlex.
lam arbitrarentur. Exlegem) id est reum non factum, id est nulla lege
constituta vocatum in iudiciū. Cōditione equa) Nam accusator Trib.
pl. summæ potestatis erat, reus autē priuatus. Disceptari) id est litigari &
causam agi. Disceptatio enim est accusatoris & patroni cōtentio. Sylla ma-
ximis opibus) ex comparatione accusatorum, reorum, & temporum, ini-
quioris conditionis disceptationem Iunii quā Syllæ ostendit. Maximis
opibus) Eius enim pater Romanorū omniū ditissimus erat. post quem
M. Crassum fuisse ditissimum Plinius libro. xxxij. scribit. Crimino-
sus) id est contētosus & seditiosus. De hoc nomine pro Ligario scribimus.

Summa vis potestatis) id est tribunitia potestas quæ summa est. Quid
mali, quantum periculi) Quid habeant potestatis Trib. pl. in vnunquēq;
ostendit, vt iniquiorem disceptationis conditionem ostēdat. Quid homi-
nis) Trib. pl. scilicet.

Quam quidem rationem vos Iudices diligenter pro
 vestra sapientia & humanitate cogitare & penitus per
 spicere debetis, quid mali, quatum periculi vniciuique no
 strum inferre possit vis tribunitia, conflata presertim
 inuidia, & concionibus seditiose concitatis optimis her
 cle temporibus, tum cum homines se non iactatione po
 pulari, sed dignitate atque innocentia tuebantur: tamen
 nec C. Popilius nec Q. Metellus clarissimi atque amplis
 simi viri vim tribunitiam sustinere potuerunt. nedum his
 temporibus, his moribus, his magistratibus, sine vestra
 sapientia ac iudiciorum remediis salui esse possimus.

* P.

Non fuit igitur illud iudiciu iudicii simile Iudices, non
 fuit: in quo non modus est habitus, non mos consuetu
 doque seruata, non causa defensa. vis illa fuit: & ut saepe
 iam dixi, ruina quaedam atque tempestas & quiduis po
 tius, quam iudiciu, aut disceptatio, aut questio. Quod si quis
 est, qui illud iudicium fuisse arbitretur, & qui his rebus
 iudicatis standum putet: is tamen hanc causam ab illa
 debet seuerare. ab illo enim, siue quod in legem non iurasset,
 siue quod ex lege subfortitus iudicem non esset, multa pe
 tita esse dicitur. Clientium autem ratio cum illis legibus,
 quibus ab Iunio multa petita est, nulla potest ex par
 te esse coniuncta. At etiam Bulbus est condemnatus.
 adde, maiestatis: ut intelligas hoc iudicium cum illo non
 esse coniunctum.

Iactatione populari) id est concitatione & velut tempestate populi. Nam
 populi concitatio sepe a Cicerone tempestate comparatur. Iactatio autem
 tempestatis est. ut, Multum ille & terris iactatus & alto Vi superum. Nec C.
 Popilius) P. Popilius legi debet. C. Gracchus Trib. pl. legem tulit, qua ca
 uebat, ut si quis magistratus ciuem Romanum sine iudicio morte aut exi
 lio multasset, in eum populi animaduersio foret. Hac lege in Popilium iur

Lex Sem
 pronia.
 P. Popilius.

dicium parabatur. Is enim Prætor amicos Tyberii Gracchi in exiliū eiecit. Is igitur salutem sibi fuga consuluit. Author est Plutarchus in vita Gracchorum. L. Calpurnius Bestia Trib. pl. Popilium filiis cognatis multis & affinibus deprecantibus rogatione sua restituit. ut ait Cicero in orationibus post reditum ad Quirites & in Senatu, & de Claris Oratoribus. Quibus in locis P. Popilium hominem nobilissimū appellat. Nec Q. Metellus) L. Saturninus Trib. pl. legem agrariam tulit, in quam Senatū iurare coegit. Q. Metellus Numidicus nec vi tribunitia cogi, nec amicorū hortatu adduci potuit, ut in eam iuraret. Itaq; Saturnini iussu Metello aqua igni tecto interdictum est, quodq; turpissimum est, licere omnibus Metellum necare. Metellus multis viris bonis ad salutem eius tutandam cōuenientibus seditionem exoriri passus non est. itaq; in exiliū Rhodum profectus est, ibiq; legendo & audiēdo magnos viros aduocabat. Authores sunt T. Liuius librō. lxxix. & Plutarchus in vita C. Marii. Occiso Saturnino, Metellus filio multisq; propinquis deprecantibus, permulti enim tum Metelli aut Metellorum liberi erant, ab exilio reuocatus est, ut ait Cicero in oratione post reditū eius ad Quirites. Modus) id est moderatio eorum qui iudicarent, id est populi Ro. Non mos cōsuetudoq; Nihil enim laxamenti reo datum est, ad quæstionē arreptus est quæstor, quem ad nullum aliud Reip. munus abduci licebat. Non causa defensa) Nā ab reo ne cōsurgere quidē licuit. Quod si quis est) Simile genus defensionis, atq; illud est, Si feci, iure feci sed non feci. de quo multis in locis Quintil. scribit. Est igitur hæc sententia, Damnatio Iunij iudiciū nō fuit: & si fuit, id cum causa Cluentii coniunctum non fuit. Igitur non fuit præiudiciū. His rebus iudicatis standum) id est iudices debere secundum illud iudiciū pronunciare. At etiam Bulbus) Hoc secundū præiudiciū est. Id cum causa Cluentij coniunctum non esse docet, quēadmodū nec tertium, quo P. Popilius & T. Gutta damnati sunt. Adde maiestatis) Simile est illud, quod ante dixit, Condemnatus est C. Iunius, qui ei quæstioni præfuerit. Adde etiā illud si placet, tum est condemnatus, quū esset Iudex quæstionis. A maiore maiestas, ut ab honore honestas authore Prisciano appellata est. Est autem maiestas ut definit Cicero libro de Oratore secundo, amplitudo & dignitas ciuitatis. Minuere maiestatem potius quā lēdere dicimus. Idem in eodem, Maiestatem minuit, qui exercitum hostibus populi Ro. tradidit. Idem libro de Iuuentione secundo, Maiestatem minuere est de dignitate aut amplitudine, aut potestate populi, aut eorum quibus populus potestatem dedit, aliquid derogare. Bulbus igitur maiestatis condemnatus est, quia legionem in Illyrico sollicitauit. Authore Vlpiano libro digestorum. xlviii. ad legem Iuliam, maiestatis, hac lege tenetur qui milites sollicitauerit concitauerit ve, quo seditio tumultus ve aduersus Rēp. fiat.

L. Calpurnius Bestia

Q. Metelli exilium.

Maiestas.

Causam di-
cere.

At est hoc illi crimen obiectum. fateor. sed etiam le-
gionem esse ab eo sollicitatam in Illyrico, C. Cosconii
literis & multorum testimoniis planum factum est. quod
crimen erat proprium illius questionis, & quæ res lege
maiestatis tenebatur. At hoc obfuit ei maxime. iam ista
diuination est. qua si uti licet, vide ne mea coniectura mul-
to sit verior. Ego enim sic arbitror. Bulbum, quod homo
nequam, turpis, improbus, multis flagitiis contaminatus
in iudicium sit adductus, idcirco facilius esse danna-
tum. tu mihi ex tota causa Bulbi, quod tibi commodum
est, eligis, ut id esse secutos iudices dicas. Quapropter
hoc Bulbi iudicium non plus obesse huic causæ debet,
quam illa, quæ commemorata sunt ab accusatore, duo iudi-
cia, P. Popilii & T. Gutte, qui causam de ambitu dixe-
runt, qui accusati sunt ab iis, qui erant ipsi ambitus con-
demnati: quos ego non idcirco esse arbitror in integrum
restitutos, quod planum fecerint, illos ob rem iudicandam
pecuniam accepisse: sed quod iudicibus probarint, quod in eo
dem genere, in quo ipsi offendissent, alios reprehendisse-
sent, se ad præmia legis venire oportere. Quapropter
neminem dubitare existimo, quin illa damnatio ambi-
tus nulla ex parte cum causa Cluentii, vestroque iudicio
coniuncta esse possit. Quid, quod Stalenus est condena-
tus? non dico hoc tempore iudices id, quod nescio an dici
oporteat, illum maiestatis esse damnatum: non recito te-
stimonia hominum honestissimorum, quæ in Stalenum
sunt dicta ab iis, qui M. Aemilio clarissimo viro Lega-
ti & præfecti & Tribuni militares fuerunt: quorum te-
stimoniis planum factum est, maxime eius opera, cum
Questor esset, in exercitu seditionem esse conflatam.

Refellit Autium primum
cuius memorem
ad Stalenum etiam
pudesse etiam etiam

Comp. huius

Probat a testibz
magistratus etiam de
Stalenum quod quæ
em huius primum
ad primum ad rem

permissa proficietis primum primum de primum

Hoc crimen) corrupti iudicii. Lege maiestatis tenebatur) Vt dicimus, Teneri le-
 qui hominem necauerit, lege Cornelia de sicariis teneri. Cicero in oratio: ge.
 ne de respōis Arusp. Decevit Senatus, eos qui id fecissent, lege de vi, quæ
 est in eos qui vniuersam Remp. oppugnassent, teneri. Igitur lege tenetur
 ii, qui contra legem peccauerunt. Hoc) crimen corrupti iudicii, quod Bul-
 bo obiectū est. C. Cosconii) C. Cosconius Calidianus orator fuit nullo acu- C. Cosco-
 mine, eam tamen verborū copiam, si quā habebat, præbebat populo cum nius.
 multa cōursatione magnōq; clamore, vt ait Cicero de Claris Oratorib⁹.
 Mea coniectura multo sit verior q̄ diuinatio tua) quīs diuinatio cer-
 ta, coniectura incerta esse soleat. Facilius esse damnatū) Non est damnatus
 Bulbus, quia esset homo nequam, turpis &c. Hæc enim causæ propria non
 erant, hæc tamē commouerunt iudices, vt facilius maiestatis damnaretur.
 Quapropter) relicta apostrophe ad iudices verba dirigit. P. Popili) is nō
 est, cuius ante meminit. hic enim multo posterior fuit. Qui accusati
 sunt ab iis) Hoc loco significat Cicero legē fuisse, vt si quis de ambitu dāna
 tus aliū ambit⁹ accusaret vinceretq; in integrū restitueretur. Authore Mo-
 dest. Iurisc. lib. Digest. xlviii. ad legē Iuliam de ambitu, Si quis in munici-
 pio contra hanc legem magistratum sacerdotiū ve petiuerit, per Senatus-
 consultū in centū aureos cū infamia punitur. qua lege damnatus si aliū
 cōuicerit, in integrū restituitur, nō tamē pecuniā recipit. Hæc autē lex Ro-
 mæ cessauit, quia ad curam principis magistratuū creatio pertinet. Quum
 hanc causam Cicero ageret, nondū lex illa Iulia lata erat. Verisimile tamen
 est eā ad exemplū superiorum latā esse. Id si ita est, damnati de ambitu pœ-
 na exilium non erat. Nam ad exules, vt ait Quintilianus libro septimo,
 lex nulla pertinet. P. Sylla de ambitu damnatus lege in patria retine-
 batur, vt ait Cicero in eius defensione. qui idem in libro de Legibus ter-
 tio scribit ambitus pœnam ignominiam esse. Idem tamen pro L. Mu-
 rena significat exilium huius criminis pœnam esse. Is enim negans fie-
 ri posse, vt quis petat Consulatum, simulq; in competitores accusatio-
 nem ambitus meditetur, Magnum est, inquit, te comparare ea quibus
 possis hominem e ciuitate, præsertim non inopem neq; infirmum extur-
 bare. Ad præmia legis) id est vt in integrū restituerentur. Quid quod
 Stalenus est condemnatus?) Hoc est præiudiciū quod pro A. Cluentio
 esse Cicero ostendit. Non dico hoc tempore Iud.) Occupatio est. Simu-
 lat enim id se omittre quod maxime dicit. Hac dicendi ratione audito-
 res fiunt attentī. Fiunt autem attentiores quum proxime adiungimus
 aliquid nos dicere, quod ad causam nostram magis pertineat. Quum
 Quæstor esset) Cum Consulibus aut Prætoribus in prouinciā profi-
 ciscentibus, ad pecuniariam rem administrandam, & ad prædas venden-
 das, Quæstores mitti solebant. M. igitur Æmiliū Imp. Stalenus Quæ-
 stor secutus est. Conflatam) id est factam, vt ante dixit, conflare inuidiam.

ambitua

D. 2

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

ambitua

Probat ab exemplo

*Supprime-
ra*

Ne illa quidem testimonia recito, quæ dicta sunt de HS. DC. millibus. quæ ille cum accepisset nomine iudicii Sabiniani, sicut in Oppianici iudicio postea, retinuit atq; suppressit. Omitto & hæc & alia permulta,

figura boni

*probat ab exemplo
de patre de deo bono*

quæ illo iudicio in Stalenum dicta sunt. Hoc dico, eandem tum fuisse P. & L. Cominiis, Equitibus Ro. honestissimis hominibus & disertis controuersiam cum Staleno, quem accusabant, quæ nunc mihi est cum Actio.

Cominii dicebant idem quod ego dico: Stalenum ab Oppianico pecuniam accepisse, ut iudicium corrumperet. Stalenus conciliandæ gratiæ causa se accepisse dicebat. irridebatur hæc illius reconciliatio, & persona

Amplificatio

Ad Iuturna.

viri boni suscepta, sicut in statu is inauratis, quas posuit ad Iuturnæ: quibus subscripsit, reges abs se in gratiam esse reductos: exagitabantur omnes eius fraudes

missus de fide

*Numarius
interpres,
pacis.*

atq; fallaciæ: tota vita in eiusmodi ratione versata aperiebatur: egestas domestica, quæstus forensis in medium proferebatur, nummarius interpres pacis & concordie non probabatur. Itaque tum Stalenus cum idem defen-

*suboprob. Astomi
pedi. suppon
de que ad iudicium
partis
Oculi*

deret quod Actius, condemnatus est. Cominii cum hoc agerent, quod nos in tota causa egimus, probauerunt.

*Quæstus ab eundem
sententia fidei
perennia tentari*

Quamobrem si Staleni damnatione, Oppianicum iudicium corrumpere voluisse: Oppianicum iudici ad emendas sententias dedisse pecuniam, iudicatum est: cum ita constitutum sit, uti in illa culpa, aut Cluentius sit, aut

*de penione allegat
ab oppianico data
pecunia ad iudicium
Staleni de iudicio
pro cluentio esse*

Oppianicus: Cluentii nummus nullus iudici datus vel

lo vestigio reperitur: Oppianici pecunia post iudicium factum a iudice ablata est, potest esse dubium, quin illa damnatio Staleni, non modo non sit contra Cluentium,

sed maxime nostram causam defensionemq; confirmet.

P.&L. Cominiis) P. Cominius Spoletinus eques Ro. Ciceronis amicus fuit, quo accusante C. Cornelium maiestatis eum Cicero defendit. In eo compositum dicendi genus & acre & expeditum fuit. Author est Cicero de Claris Oratoribus, ubi de L. Cominio nihil scribit. In statu inauratis) Inauratum dicimus id quod vulgo dicunt deauratum. Actione in C. Verrem. vj. Neque me postulare, ut quicquid contra C. Verrem decerneretur in ea curia, in qua inauratam C. Verris statuam viderem. In L. Pisonem, Ne inaurata statua donarant. In libro Tusculanarum quaestionum primo, Argui in ea delecti viri vecti petebant pellem inauratam arietis. Idem inaurari pro ditari dixit in libro Epistolarum familiarium. vii. Moriar ni, quae tua gloria est, puto te malle a Caesare consuli, quam inaurari. Ut inaurare non deaurare, ita contra dealbare non inalbare dicimus. Ut libro eodem, Sed amice magne noli hanc epistolam Attico ostendere. Sine eum errare, & putare me virum bonum esse, nec solere duos parietes de eadem fidelia dealbare. In Verrem actione tertia, Omnes illae columnae, quas dealbatas videtis. Item, Quod si tanta pecunia columnas dealbari putassem, certe nunquam Aedilitatem petiuissem. Ad Iuturnae) id est ad aedem Iuturnae. Ea autem locutio poetis historicis & oratoribus familiaris est. Ut ad Dianae Terentius in Adelphis: Cicero pro Milone ad Castoris: & in Philippica secunda ad Opis dicit. de quo dicendi genere alibi plura scribimus. Iuturna Turni soror nymphea est, stagnis quae fluminibusque sonoris Praesidet. Hunc illi Rex aetheris altus honorem Iuppiter erepta pro virginitate sacrauit. Ut scribit Virgilius in libro Aeneidos. xii. Est autem Iuturna, ut ait Servius, fons in Italia saluberrimus prope fluuium Numicum, cui nomen a iuuando inditum est, quasi iuuans Turna. Quum enim omnis aqua naturaliter noxia sit externorum corporibus, omnibus hic fons saluberrimus est. De hoc autem fonte Romam ad omnia sacrificia aqua afferri consueuerat. Huic autem Romae positam aedem hoc loco significat Cicero, ad quam sibi posuit statuam Stalenus. Exagitabantur) id est tanquam iacentes & latentes excitabantur atque proferebantur. In eiusmodi ratione) id est in tali modo. Egestas domestica) Nam pecuniam forensi questu comparatam Stalenus ita profundeabat, ut ne ad necessitatem quidem sibi relinqueret, ut ante dictum est. Forensis) quem sibi ex foro turpiter faceret. Interpreter) Interpretes sunt per quos indicitur pactio, ut sequestres apud quos deponitur pecunia. Author est Asconius, qui idem scribit (ut illud addamus) emissarios vocari conciliatores atque internuncios furtorum eorum quae a magistratibus committuntur. Quum ita constitutum sit) Constabat Ciceroni cum aduersario iudicium corruptum, igitur a Cluentio vel ab Oppianico, ut ante dictum est. Reperitur) reperitur & postea ablata sit legendum videtur, ut particula quum repetatur. A iudice) id est a Staleno, ut ante dictum est. IncurSIONem) id est ut vulgo dicunt, inuasionem. Multitudinis) id est vulgi.

Inauratū.

Dealbare.

Ad Iuturnae.

Iuturna.

Aqua in sacrificijs.

Interpreter.
Sequester.
Emissarii.

*Apologus a subleis mo
pve iudicium quo colli
git d quo d luo pto
proposit me p
facta iudicia magis
exstima iudicia
fuisse*
Ergo adhuc Iunii iudicium video esse eiusmodi, ut
incurtionem potius seditionis, vim multitudinis, impe-
tum tribunitium, q̄ iudicium appellandum putem.

*Qz si quis illud iudicium appellet, tamen hoc confitea
tur necesse est, nullo modo illam multam, quæ a lu
nio petita sit, cum Cluentii causa posse coniungi. Illud
igitur Iunianum per vim factum est: Bulbi, & Popilius*

*& Guttæ, contra Cluentium nō est: Staleni etiam pro
Cluentio. Videamus ecquod aliud iudiciū, quod pro
Cluentio sit, proferre possimus. Dixit ne tandē causam*

*C. Fidiculanus Falcula, qui Oppianicū cōdemnarat: cū
presertim id quod fuit in illo iudicio inuidiosissimum,
post paucos dies ex subfortitione sedisset. dixit. & bis
quidem dixit. In summā enim L. Quintius inuidiam cō
cionibus eum quotidianis, seditionis & turbulentis ad
duxerat. vno iudicio multa est ab eo petita, sicut ab lu
nio: q̄ non suæ Decuriæ munere, neq̄ ex lege sedisset.
Paulo sedatiore tempore est accusatus q̄ Iunius, sed ea
dem fere lege & crimine. quia nullā in iudicio seditio,*

*neq̄ vis, neq̄ turba versata est: prima actione facillime
est absolutus. Nō numero hanc absolutionē. nihilo mi
nus enim potest, ut illā multa non comiserit, accepisse
tamē obrē iudicandā. captā nūq̄ Stalenus eadē lege
dixit. propriū crimen illud quæstionis eius non fuit. Fi
diculanus quid fecisse dicebatur: accepisse a Cluentio
HS. CCC. cuius erat ordinis? Senatorii. qua lege in eo
genere a Senatore ratio repeti solet de pecuniis repetū
dis, ea lege accusatus, honestissime absolutus.*

Ergo adhuc) Conclusio specialis est, per quā repetit ea præiudicia non
esse contra Cluentiū, partim pro eo esse. Nullo modo illā multā Idē ante

dixit Cicero, id est hoc non esse iudicium: aut si quid iudicium putet, id cum Cluentii causa non esse coniunctum. C. Fidiculanus Falcula) Cicero in actione in Verrem secunda de corruptis iudiciis verba faciens, Inuenti sunt, inquit, Senatores, qui C. Verre Praetore Urbano sortiente, exirent in eum reum, quem incognita causa condemnarent. C. Fidiculanum Falculam significari Asconius tradit, qui ad complendam Oppianici damnationem dicebatur esse suppositus: a Cluentio autem suppositus videbatur. In qua sententia Cicero est pro A. Cæcinnâ. Is enim de hoc Falcula scribens, Meminerant, inquit, omnes quantum in Albiano iudicio accepisset. In eum quid dicam, nisi id quod negare non possit: venisse in consilium publicæ questionis, quum enim consilii iudex non esset, & in eo consilio quum causam non audisset, & potestas esset ampliandi, dixisse sibi liquere, dum incognita re iudicare voluisset, maluisse condemnare quam absolvere: quum si vno minus damnarent, condemnari reus non posset, non ad cognoscendam causam, sed ad explendam damnationem preesto fuisse. Vtrum grauius aliquid in quenquam dici potest, quam ad hominem condemnandum, quem nunquam vidisset, neque audisset, adductum precio esse? An certius quicquam obici potest, quam quod is cui obicitur, sine nutu quidem infirmare conatur? Hoc loco causæ suæ seruies Cicero contrarium dicit, Paulo post dicit Cicero errare eum qui authoritatem suam in iudicialibus orationibus consignatam se habere putat. Licet oratori in causis diuersis diuersa dicere. Dixit ne tandem causam) Authore Quint. lib. ix. interrogamus etiam quod negari non possit. Dixit ne tandem causam C. Fidiculanus Falcula? Post paucos dies) quæ facta erat sub sortitio. s. Nam intelligendum non est, post paucos dies quæ ab accusatore & patrono dicte sunt orationes. Nam repetere eo ipso die de Oppianico pronuntiatum est. Hoc fortasse coniungendum est cum superiore. Id quod fuit in illo iudicio inuidiosissimum paucos dies post, quoad videlicet L. Quintius abiit Tribunatu. Sedisset). i. iudicasset, qua in re hoc loco sedere sepe dicitur. Vno iudicio) id est priore causa.

Suæ decuriæ) id est sui ordinis iudicium. ut actione in Verrem tertia. Cui Decuriæ iudicium. nisi ego vi populi & hominum clamore atque conuicio restituisse, ex hac decuria nostra, cuius mihi copiam quæ largissime facta oportebat, erepta esset facultas eorum quos esse adnumerat. Quo in loco decuriam pro iudicii ordine dici Asconius author est. In eadem re Suetonius dicit in vita Cæsaris Augusti, Ad tres iudicii decurias quartam adiecit. Idem in vita Caligulae. Ut leuior labor iudiciis foret, ad quatuor priores quintam decuriam addidit. Prima actione) Eiusdem causæ multas aliquando actiones esse ante diximus. Illam multam) id est culpam ob quam multa exigatur. Id quod sequitur pro eo quod præcedit.

Captam nusquam) Locum hunc emendate scriptum non esse opus non est ut ad inonem. Quid autem si ita legas? Accepisse tamen ob rem iudicandam pecuniam accusatus est.

Questionis eius) Staleni. Nam de maiestate Staleni questio constituta erat. Senatorii) Tum enim soli Senatores, ut diximus, iudicabant. De Fidiculano illa Cicero dicit per ironiam pro A. Cæcinnâ, Senator Po. Ro. spendor ordinis,

Lex Cinc-
cia.

decus atq; ornamentum iudiciorum, exemplar antiquæ religionis Fidiculanus Falcula. Qua lege) Lege Cincia cauebatur ne quis ob orandâ causam aut iudicandam donum munusve acciperet. de qua lege scribimus in Catonem Maiorem. Hac lege Fidiculanus accusatus absolutus est.

*Amplificatio ab
Bomest*

Rumuscu-
los aucupa-
ti.

*Plagius
in Epistola*

Qui sibi de
re iudicata
fortasse les-
gendum.

Epistola

Acta est enim causa more maiorum, sine vi, sine metu, sine periculo: dicta & exposita & demonstrata sunt omnia. Adducti iudices sunt, non modo potuisse hunc iste ab eo rei condemnari, qui nō perpetuo sedisset: sed, si aliud is iudex nihil scisset, nisi quæ præiudicia de eo facta esse constarent, audire præterea nihil debuisse. Tum etiam illi quinq; qui imperitorum hominum rumusculos aucupati, tum illū absoluerunt, iam suā clemētiam laudari magnopere nolebant. a quibus si qui quæreretur, sedissent ne iudices in C. Fabritiū: sedisse se dicerent. si interrogarētur, nū quo crimine is esset accusatus, præterq; veneni eius, quod quæsitū Habito diceretur: negarent. si deinde essent rogati, quid iudicassent: codenasse se dicerent. nemo enim absoluit. Eodem modo quæsitū si esset de Scamandro, certe idem respōdissent. tametsi ille vna sententiā est absolutus: sed illam vnā nemo tū istorum suam dici vellet. Vter igitur facilius sue sententiæ rationem redderet: Is ne, qui & sibi & rei iudicata constitisse dicit: an ille, qui se in principē maleficii lenē, in adiutorem eius & conscios vehemētissimū esse respōdit. Quorum ego de sententiā nō debeo disputare. neq; enim dubito quin ii tales viri suspitione aliqua perculsi repētina, de statu suo declinaret. Quare eorū, qui absoluerunt, misericordiā non reprehendo: eorū, qui in iudicādo superiora iudicia secuti sunt sua sponte, nō Staleni fraude, constantiam comprobo: eorū vero, qui sibi

non liquere dixerūt, sapiētiam laudo: qui absoluere eū, ^{Nō liquere}
 quem nocentissimum cognorant, & quē ipsi bis iā an-
 tea condemnarant, nullo modo poterant, cōdemnare.
 cum tāta consilii infamia, & tā atrocis rei suspitio esset
 iniecta, paulo posterius, patefacta re, maluerunt. Ac ne
 ex facto solum sapientes illos iudicetis: sed etiā ex homi-
 nibus ipsis, quod ii fecerint, rectissime ac sapientissime
 factum probetis. Quis P. Octauio Balbo ingenio pru-
 dentior: iure peritior: fide, religione, officio, diligentior
 aut sanctior cōmemorari potest: nō absoluit. Quis Q.
 Confidio constantior: quis iudiciorum atq; eius digni-
 tatis, quē in iudiciis publicis versari debet, peritior: qs
 virtute, cōsilio, auctoritate p̄stātor: ne is qdē absoluit.

Dicta) a Fidiculanī patrono, quīs ab Iunio reo ne consurgere quidem
 licuerit. Exposita) id est narrata. Demonstrata) id est probata, id est attē-
 te audita eius defensio est. Qui nō perpetuo sedisset) id est qui accusationē
 & defensionē totā nō audisset. De eo) reo. Tū etiā illi quinq; Honestius
 Oppianicū a Fidiculano dānatū, q̄ a quinq; iudicibus absolutū probat. red-
 detq; meliorem rationem Fidiculanus cur damnauerit, q̄ illi quinq; cur
 absoluerint. Imperitorum hominum) id est vulgi. Rumusculos aucu-
 pati) id est ex rumore clementiē suē & misericordiē gloriolam captantes.

Iam suā clementiam) Hos quinq; in Fidiculanī causa sedisse significat.
 Quēsitū Habito) id est paratū contra Cluentiū. Rei iudicatē) id est duo-
 bus p̄iudiciis. De statu suo) id est de animi cōstātia. Superiora iudicia)
 id est de Scamādri & Fabritio p̄iudicia, id est qui Oppianicū dānauerūt.

Sua spōte) id est æquo & moderato animo, nō iritato nec cōcitato. Cō-
 silii) id est iudiciū. Esset iniecta) Iniecta infamia & suspitio pro eo quod est
 facta & suscepta dicitur. vt iniectus timor pro L. Murena dicitur. Quibus
 rebus qui timor bonis omnibus iniectus sit, quātāq; desperatio Reip. si ille
 factus esset, nolite a me cōmoneri velle. Inicere ignē, pro eo quod est impo-
 nere idē dicit in L. Pisonē, Quū in Palatio mea domus ardebat, non casu
 aliquo, sed ignibus iniectis. Tā atrocis rei) vt reus innocēs iudicio oppri-
 meretur. Paulo posterius) reamplata. Sapiētes illos) aut qui nō liquere
 dixerūt, aut etiā eos qui damnauerunt. Ex hominibus ipsis) id est ex
 ipsorum animis & virtutibus. Hominem enim esse animum qui sit in cor-
 pore putauit Cicero, vt amplius in Catonem Maiorem scribimus.

Inicere in-
 famiā suspi-
 tionem, timo-
 rem, ignē.

Longū est de singulorū virtute ita dicere. quæ quia cognita sunt ab omnibus, verborū ornamenta nō quærūt. Qualis vir M. Iuuetius Pedit fuit ex vetere illa iudicū disciplina: qualis L. Cauius Mergus? M. Basilus? C. Caudinus? qui oēs in iudiciis publicis iam tū florēte Rep. floruerūt. Ex eodē numero L. Cassius, Cn. Neuius parī & integritate & prudētia: quorū nullius sententia est Oppianicus absolutus, atq; ex his omnibus, natu minimus, ingenio & religione par iis, quos antea cōmemorauī. P. Satrius in eadē sententiā fuit. O innocentia Oppianici singularem: quo in reo, qui absoluit, ambitiosus: qui distulit, cautus: qui cōdēnauit, constās existimatur. Hæc tū agitate Quintio, neq; in concione, neq; in iudicio demonstrata sunt: neq; enim ipse dici patiebatur: nec per multitudinē cōcitata cōsistere cuiq; in dicēdo licebat. Itaq; ipse, postq; Iuniū peruertit, causam totā reliquit. Paucis enim diebus illis & ipse priuatus est factus & hominū studia deferbuisse intelligebat. Quasi per quos dies Iuniū accusauit, Fidiculanū accusare voluisset, respondēdi Fidiculano potestas facta non esset. Ac primo quidē, omnibus illis iudiciis, qui Oppianicū cōdēnarāt, minabatur. iam insolētiā noratis hominis, noratis animos eius ac spiritus Tribunitios. Quod erat odiū dīi immortales: quæ superbia: quāta ignorantio sui: q̄ grauis atq; intolerabilis arrogantia: qui illud etiā ipsū acerbe tulerit, ex quo illa nata sunt omnia: nō sibi ac defensionī suæ condonatum esse Oppianicum.

Quæ quia cognita sunt) Numerū pluralē pro singulari ponit. Verborum ornamenta) id est laudes. Ex vetere illa iudicū disciplina) Hoc dicendi genere antea v̄suse est. Natu minimus) Ita parū natu ne existimes, vt eum minorē annis, xxxv. credas. Nam ante hanc etatē nulli iudicare lice-

Exclamatio cum
hominis delectum

Proferas pro nobis
probatum
facit qd quia
probatum
iudicium
fuisse

Deferbuisse
se.

Ex hāc oratione
a p̄fatis

Probatum
quod

Ignoratio
sui.

Iudicū etas

bat. vt anno ætatis. xxx. iudicare liceret, id est quinquennio maturius quam solebāt, Augustus Cæsar cōstituit, vt in eius vita Suetonius scribit. Religionem id est iurisiurandi integritate. O innocentiam Ironia est. Agitante id est multitudinem cōcitante. In iudicio) po. Ro. scilicet, quod de Iunio fuit. In dicēdo) id est in Iunio defēdēdo. Peruertit) id est oppressit & damnari fecit. Causam totā) eorū quos a Cluentio damnatos iactauerat, quibus omnibus minatus erat. Priuatus est factus) id est abiit Tribunatu.

Studia) id est inuidiam aduersus iudices cōflatā. Deferbuisse) id est refrigerasse, & vt dicūt refrigerata esse. Vt in libro de Oratore, Quātis illa clamoribus adoleſcētuli diximus de supplicio parricidarū? quæ nequaquam satis deferbuisse post aliquanto sentire cœpimus. Et pro M. Cælio, Multi & nostra & patrū maioriūq; memoria iudices summi homines & clarissimi ciues fuerunt, quorū quū adoleſcentiæ cupiditates deferbuisſent, eximie virtutes firmata iam ætate extiterūt. Efferueſcere cōtrariū est. vt pro M. Cælio, Si cui nimium efferbuisse videtur huius vel in suscipiēdis, vel in gerēdis inimicitis vis ferocitas pertinacia. Refrigeratū a Cicerone quoq; dicitur actio. Refrigerata in Verr. secūda, Ita defessa ac refrigerata accusatione rem integrā ad M. Marcellū esse venturā. A deferueſcēdo autē dicitur, quæ vt arbitror sola vox est. deferuere enim dici nō arbitror. Idē in libro Tusc. quarto, Aut rogādi sunt orādīq; vt si quā habent vlciscēdi vim, differāt in tēpus aliud, dum deferueſcat ira. Deferueſcere autē certe significat ardorē animi inuita ratione excitatū. Potestas) id est copia. de qua voce alio loco scribimus. Insolentia.

Insolentia) id est superbia supra humanū morē se efferēs. Insolens, vt ait No. Marcellus, impudēs & audax dicitur cōsuetudine. M. Tullius ad Cæſarem iuniorē libro secūdo, Insolens, arrogās, iactans. Ignoratio sui) Quā tū bonū est nosse seipsum, tantū ignoratio sui malū est. Authore Cicer. li. bro de Leg. primo, natura docuit, vt nosmetipsos nosceremus. Cuius præcepti tantā vim esse, tantā sententiā dicit, vt ea nō homini cuipiā sed Delphico deo tribueretur. Inde q; omnē sapientiā nasci ostēdit. Authore Platone in libro de philosophia se ipsum ignorare desipere est, se nosse, sapere. Eodē authore in Protagora septē Græciæ sapiētes facto cōcilio & cōmuni consensu illas Delphici Apollinis tēplo primitias sapientiæ dedicarūt, quę tēplo inscriptę ab omnibus celebrantur, Nosce te ipsum: & Ne quid nimis. Apud eundē in Charmide Critias, Ferme, inquit, hoc ipsum tēperatiam sum. esse arbitror se ipsum cognoscere. Illiq; assentior, qui præceptū hoc templo Apollinis ipsius inscripsit. Certe videtur hæc inscriptio tanq̃ dei salutatio quædā ad homines, qui templū ingrediūtur, loco eius, quæ gaudere iubet &c. Ex quo illa nata sunt omnia) quæ fecit aut dixit Quintius in concione aut in iudicio ad concitandā multitudinē. Non sibi ac defensionis suæ condonatū esse Oppianicū) id est quod Oppianicus propter se & suam defensionem absolutus non sit. Tantum enim sibi arrogabat, vt causa sua Oppianicum absolutum iri putaret.

Perinde quasi non satis signi esse debuerit, ab omnibus eum fuisse desertum qui se ad patronum illū contulisset. Erat enim Romæ summa copia patronorum, hominum eloquentissimorum atq; amplissimorum, quorum certe aliquis defendisset equitem Ro. in municipio suo nobilem, si honeste putasset eiusmodi causam posse defendi. Nam Quintius quidem, quam causam vnq̄ antea dixerat: cum annos ad quinquaginta natus esset, quis eum vnq̄ non modo in patroni, sed in laudatoris, aut aduocati loco viderat? Qui, q̄ rostram iamdiu vacua, locumq; illum post aduentum L. Sylle,

Annos natus ad quinquaginta. Desuefactus.

a tribunitia voce desertum oppresserat, multitudinemq; iam desuefactam a concionibus ad veteris consuetudinis similitudinem reuocauerat, idcirco cuidam hominum generi paulisper iucundior fuit, atq; idem quanto in odio postea, suis illis ipsis fuit, per quos in altioris locum ascenderat, neq; iniuria. Facite enim, vt nō solum mores eius & arrogantiam, sed etiam vultum atq; amictum atq; illam vsq; ad talos demissam purpuram recordemini.

Signi) id est argumenti & probationis. Ab omnibus eum fuisse desertum) id est nullum patronum bonum voluisse causam eius suscipere. vt diximus Fabritij causam ab indocto Cepasio susceptam. Quintiliano auctore libro quarto beneuolentiam aliquando captamus a persona aduersarij per contumeliam, vt Asinius pro Vrbiniæ hæredibus Labienum aduersarij patronum inter probationes causæ malæ posuit. Erat enim Romæ) Causam Oppianici deteriore ostendit, quod eques Ro. quod in municipio suo nobilis fuerit, eum tamen nemo ex tanta copia patronorum hominum eloquentissimorum suscipere voluit defendendū. Equitem Ro.) Oppianicum. Ex municipio) Larino. Municipales enim & coloni, ciues Romani erant. Dixerat) id est orauerat. Ad quinquaginta) id est circiter quinquaginta. Maiorem Quintij inertiam significat. Adolescentes enim accusare aut defendere incipiebant, vnde mas

gnam sibi gloriā quærebant. vt Cicero natus annos. xxiiij. aut vt alijs placet. xxvij. Sex. Roscium parricidii reum defendit. L. Quintius quinquagenarius ne laudatoris quidem aut aduocati officio tum vsus fuerat, quum Oppianici causam suscepit. Laudatoris) Reorum laudatores aut a municipiis, aut a prouinciis, aut a sociis adhiberi solebant: qua de re scribimus amplius pro M. Fonteio. Hique landatores publice mittebantur cū tabulis publicis. Ea res multū valebat ad tollendā suspicionē criminis obiecti ab accusatore. Nā verisimile non erat hominē tam probatū ijs quibus cū vixerit, crimen id de quo quæstio constituta sit admissum esse. Hac quoq; ratione iudices ad misericordiā flectebantur eius quē tam charū alijs videbant, quā charitatē a virtute proficisci putabant. Aut aduocati) Ad uocatus est, ait Asconius, is qui alterū in iudicio defendēs aut ius suggerit aut præsentiā suam cōmodat amico. Iandiu vacua) Annos ad septē ante Oppianici damnationem L. Sylla tribunitiam potestatem sustulerat, quia Patritiorum contra plebeios causam ipse tutabatur. Eodem enim fere tēpore iudicandī potestātē ab Equitibus ad Senatores trāstulit, quo & tribunitiam potestātē sustulit. Verre Prætorē Urbano causa Oppianici acta est. Postea Verres prouinciā Siciliā triennium administrauit. Postq̃ de prouincia decessit, a Cicerone accusatus est. In eius accusatione decem annis antē iudicia ad Senatum translata dicit. Potestas tribunitia populo ante a Pompeio Cos. q̃ Equitibus iudicandī potestas a M. Aurelio Cotta restituta est. Asconius autem in cōmentariis in Diuinationem scribit populum Ro. annis. x. tribunitia potestate L. Sylla victore spoliatum fuisse, eamq; iudiciorum desiderio efflagitam. Senatores enim qui iudicabant, auaritiæ infamia maxime flagrant. Post aduentum L. Syllæ) id est postq̃ a bello Mithridatico redierat, & cum C. Mario populari homine pugnauerat, eumq; vicerat. Ad veteris consuetudinis similitudinem) id est ad conciones, quales haberi solebant ante potestatem tribunitiam sublatam. Reuocauerat) Significat L. Quintium fuisse ex primis Tribunis, postq̃ ea potestas restituta est. Sicinium, Quintium, & Pali- cenū primos perfecisse, vt potestatem tribunitiam populo Ro. Cn. Pompeius & M. Crassus Cos. darent, auctore est Asconius. Quocirca coniectare licet hos inter primos Tribunos plebis fuisse. Cuidam hominum generi) id est plebi. Illis ipsis) id est populo Ro. cuius suffragiis Tribunus plebis factus fuerat. Facite vt recordemini) id est recordamini. vt de Senectute, Inuitus feci, vt L. Flaminium eicerem e Senatu, id est inuitus eieci. Sed etiam vultū atq; amictū) Sub oculos subiectio est, veluti ante, Recordamini faciē, atq; illos eius fictos simulatosq; vultus. Chariētismo siue lcomma facit: qua figura fit festiua dictio. Atq; illā vsq; ad talos) Authore Quintiliano libro quinto a patronis aliquando aduersarii vita, vultus, incessus, habitus recte incusari solet, Vt, inquit, aduersus Quintiū Cicero

Aduocat⁹.

Iudicandi
potestas
equitibus
restituta.Tribunitia
potestas po
pulo Ro. re
stituta.

Purpura
oratorum.

Toga ad ta
los demissa

ipsam pretextam demissam ad talos insectatus est. presserat enim turbu-
lenti concionibus Cluētium Quintius. Id vti le esse dicit ad cōciliādū iis,
quos inuisos facere volueris, odium. Hoc tamen loco appellat Cicero pur-
puram, quam Quintilianus pretextam. Purpura vsos fuisse oratores qui
essent adolescentes, scriptum inuenio. Cicero pro L. Flacco, Deciano accu-
satori auaritiam obiiciens, Affers faciem nouam, nomen vetus, purpuram
Tyriam. in qua tibi inuideo, quod vnīs vestimentis tamdiu lautus es. Si-
gnificat eum præter ætatem purpura vti. Et pro M. Cælio, Si quem etiā
minorum horum aliquid offendit, purpuræ genus, si amicorum cateruæ,
si splendor, si nitor? Iam ista deseruerit, iam ætas omnia, iam res, iam dies
mitigarit. Quintilianus libro. xi. de cultu oratoris scribens, significat pur-
pura vti oratores. Vt purpuræ, inquit, recte descendant, leuis cura est. Hu-
iusmodi pretextam purpuram tanq̃ rem viro indignam fecit Virgilius
in libro Æneidos nono, vt Remulus Troianis probri loco obiiceret, Vo-
bis picta croco & splendenti murice vestis. Id fortasse fecit Virgilius, quia
ætate sua id turpe habebatur. Vsq̃ ad talos demissam purpuram. Non
reprehendit q̃ toga ad talos demissa fuerit. Nam, vt ait Quintilianus lib.
xi. togam veteres Romani ad calceos vsq̃ demittebāt, vt Greci pallium.
Huiusmodi togis Ciceronem, & qui post eum fuerūt, vsos fuisse dicit. Sed
illud reprehendit Cicero, q̃ purpura vsq̃ ad talos pretexta sit.

Is, quasi non esset vllō modo ferendum, se ex iudicio
discessisse victum, rem ab subselliis in rostra detulit. &
iam querimur sepe hominibus nouis nō satis magnos
in hac ciuitate esse fructus? nego vsq̃ fuisse maiores,
vbi, si quis ignobili loco natus, ita viuat vt nobilitatis
dignitatem virtute tueri posse videatur, vsq̃ eo perue-
nit, quoad eum industria cum innocentia persecuta est.
si quis autem hoc vno nititur, q̃ sit ignobilis, procedit
sepe longius, q̃ si idem ille esset cū iisdem suis vitiis no-
bilissimus. vt Quintius (nihil enim dicā de ceteris) si
fuiſſet homo nobilis, quis eū cū illa superbia atq̃ into-
lerantia ferre potuisset? q̃ eo loco fuit, ita tulerunt, vt si
quid haberet a natura boni, prodesse ei putaret oportere:
superbiā autem, atq̃ arrogantiā eius deridendā ma-
gis arbitrarentur propter humilitatē hominis, q̃ perti-

*addit post digressi-
nem ad id quod ante
proposuit est quare
opinionem ad dēnam
m. s. b. d. b.*

*Si vero iudicat iudex
qm nulla pecunia
vincit est*

*Compositio p. s.
Ant. p. s. h. o. u. m.*

Deposito p. s. b. d. b.
Subiectio
hypothesis
mescendam. Sed, vt illuc reuertar, quo tempore Fidiculanus est absolutus: tu, qui ea iudicia facta commemoraras, quæ ro quid tum esse existimas iudicatum? certe gratis iudicasse. At condemnarat, at causam totam non audierat, at in concionibus omnibus a L. Quintio vehementer erat & sæpe vexatus. Illa igitur omnia Quintiana, iniqua, falsa, turbulenta, popularia, seditiosa iudicia fuerunt.

Discessisse victum) amissa causa scilicet. Rē ab subsellijs ad rostra detulit) Forū, rostra, & subsellia pro eadē re sæpe dicuntur. Nec hoc loco Cicero locorū differentiā significare videt, sed actorū & auditorū: quod ad subsellia agant oratores, audiant iudices: in rostris cōcionē habeat Trib. pl. populus audiat. Aut si locorū distinctio est, sicut certe esse videtur, rostra sunt vbi conciones ad populū habentur, vt populo ante rostra iamdiu vacua dixit. Subsellia, vbi exercentur iudicia. vt antea, Accusabat Tribunus pl. idē in cōcionibus, idē ad subsellia: ad iudiciū nō modo de cōcione, sed etiā cum ipsa cōcione veniebat. eaq; subsellia sunt gradus Aurelij, vbi antea dixit C. Iulianū accusatū, & po. Ro. iudicio damnatū. Ad ea Oppianici causam actā significat. Forū triplex Romę fuisse est apud Celiū Rhodiginū. Et iam querimur) Et hoc loco particula interrogatiua est, vt apud Virgiliū in Buc. Et quæ tāta fuit Romā tibi causa vidēdi? Aut potius indignatiua. vt apud eundē in libro Aen. primo, Et quisq; numē Iunonis adoret? Præterea, aut supplex aris imponat honorē? Loco) id est genere. Vt nobilitatis dign.) Nobilitatis dignitatē virtute tueri dicit is, qui ignobili loco natus nobilitatē sibi virtute parauit, quā etiā tuetur. Vsq; eo peruenit) ad honores, ad magistratus scilicet. Persecuta) id est comitata. Hoc vno) id est hac re sola quod sit ignobilis, & non quod vllam habeat virtutem. Procedit sæpe lōgius) In magistratibus assequēdis vel gerēdis. Intolerētia) Intolerantia hic dicitur passiue, pro intolerabili arrogātia. Eo loco) id est ignobilis. Erat enim plebeius. nemini em Patritio licebat gerere plebis Tribunatū. P. itaq; Clodius vt fieret Trib. pl. plebeio Fonteio se dedit adoptādū. Tu) T. Acti. Gratis) id est nulla accepta pecunia. At cōdemnarat) Dialogo aut altercationi similis hic locus est, vbi personā accusatoris & patroni agit Cicero. Illa igitur) Apte hoc loco cōplexione vsus Cicero est. ad hūc modū, Si gratis iudicasse Oppianicū Fidiculanus Iudiciū sentētia dictus est, cæteri qui eundē dānauerūt, gratis dānauerunt. omniū enim eadē causa est. Si omnes gratis dānauerūt, quos dānādos Quintius curauit, ij iniuste dānati sunt. Omnia igitur Quintiana iudicia fuerunt falsa iniqua, &c.

*Et interro-
gatiua par-
ticula.*

*Intoleran-
tia.*

*Cassius in uide / dicit
qua Cicero dicit
ut eius oblationes
deinde respicit*

*Augustinus in
Dimissionem*

*Populatio per augustinum
hinc de emendatione
per duos quoniam
delectam eligendi
potestas in uide / dicit
dicitur*

*Pro corruptis dicitur
per uide / dicitur
in dicitur de populo
falsitas de dicitur
induct de dicitur
fuisse per populum
et gustum*

*Per uide / dicitur
quarta bonorum
per uide / dicitur
quarta quoniam
dicitur in
publicum dicitur
dicitur*

*Lis aestima
ta.
Lis aestima
ta.
Lis aestima
ta.
Lis aestima
ta.*

Esto, potuit esse innocens Falcula. iam ergo aliquis.
Oppianicum gratis condemnauit: iam non eos Iunius
subsortitus est, qui pecunia accepta cōdemnarent: iam
potuit aliquis ab initio non sedisse, & tamen Oppiani-
cum gratis cōdemnasse. Verū si innocēs Falcula, quæ-
so quis nocens? si hic gratis cōdemnauit, quis accepit?
Nego rem esse ullā in quenq̃ illorū obiectā, quæ Fidi-
culano obiecta non sit: neq; aliquid fuisse in Fidiculani
causa, quod idem non esset in cæterorum. aut hoc iudi-
cium reprehendastu, cuius accusatio rebus iudicatis ni-
ti videbatur, necesse est. aut, si hoc verum esse conce-
dis, Oppianicum gratis condemnatum esse fateare. q̃q̃
satis magno argumento esse debet, q̃ ex tam multis
iudiciis absoluto Falcula, nemo reus factus est. Quid
enim mihi damnatos ambitus colligitis, alia lege, cer-
tis criminibus, plurimis testibus? cum primum illi ipsi
debuerint potius accusari de pecuniis repetundis q̃ am-
bitus. Nam si in ambitus iudiciis hoc his obfuit, cum
alia lege causam dicerent: certe si propria lege huius
peccati adducti essent, multo plus obfuisset. Deinde,
si tanta vis fuit istius criminis, ut qua quisq; lege ex il-
lis iudiciis reus factus esset, tamē hac plaga periret:
cur in tanta multitudine accusatorum, tantis præmiis,
cæteri rei facti non sunt? Hic profertur id quod iudi-
cium appellari nō oportet; P. Septimio Scæuole litem
eo nomine esse æstimatam. cuius rei quæ consuetudo
sit, quoniam apud homines peritissimos dico. pluri-
bus verbis docere non debeo. Nunq̃ enim ea diligen-
tia, quæ solet adhiberi in cæteris iudiciis, eadem reo da-
mnato adhibita est.

*Constitutum
de iudicio
per uide / dicitur*

Esto) Esto est particula cōcedētis. tanq̃ id cōcedat Actius Ciceroni Falculā potuisse innocētē esse. Iam ergo aliquis) Nā si innocēs Falcula fuit, Oppianicū gratis cōdemnavit. In quēq̃ illorū) qui Oppianico damnato in iudiciū vocati sunt. In quēq̃ illorū obiectā) quæ Fidiculano obiecta nō sit. Ex hoc loco attēde obijcio tibi & obijcio in te dici posse. In cæterorū) iudiciū scilicet: qui dānato Oppianico rei facti sunt. Rebus iudicatis) id est præiudiciis. Aut hoc iudiciū) Argumētū ex remotione est. Iudiciū Fidiculani aut falsum est aut verū. Si non falsum, verū est: Si verū, Oppianicus gratis a Fidiculano dānatus est, quod hoc iudicio liberatus sit. Magno argumēto) id est magne p̃bationi. Ex tā multis iudiciibus) qui Oppianicū dānauerant. Quid em̃ mihi) Quia dixit absoluto Falcula neminem ex tā multis iudiciibus reū factū esse, ne Popiliū & Guttā aduersarius obijciat, eos ambitus alia lege dānatos dicit. Debuerint potius accusari) si eorū iudicia essent Cluētij præiudicia, repetūdarū accusari debuerūt. Marcello iurisc. libro Digestorū. xlvij. ad legē Iuliā repetūdarū authore, lege Iuliā repetūdarū tenet, qui quū potestātē aliquā haberet, eadē iubet ne quis ob hominē cōdēnandū absoluendū ve aliquid accipiat. Hoc) id est quod ob rē iudicādā accepissent pecuniā. Adducti) id est in iudiciū vocati. Quaque quisq̃ lege) Ordo est. Qua lege quisq̃ ex illis iudiciibus. Hac plaga periret) id est hoc crimine corrupti iudicij dānare. Tātis præmiis) Accusatoribus qui vicissent lege cōstitutū fuisse præmiū apud Asconij est in cōmētariis pro Milone. Id autē præmiū quartā partē bonorū dānati rei arbitror. Inde quadruplatores idē scribit appellari accusatores criminū publicorū. quod ipsi ex dānatorū bonis, quos accusauerāt, quartā partē cōsequerentur. Hic profertur) Quartum est hoc genus præiudiciorū ab Actio prolatorum. Id vt proximum, iudicij loco habendum nō esse Cicero ostendit.

Obijcio tibi
& in te.

P. Septimio Sceuo) Hic quoq̃ iudex Oppianicū dānavit. De hoc Cicero actione in. Verrem secūda, Senatores iudices corruptos commemorans, Quid sit, inquit, q̃ P. Septimio Senatores dānato Q. Hortensio Prætorē de pecuniis repetūdis, lis æstimata sit eo nomine, q̃ ille ob rem iudicādā pecuniā accepisset. Litem eo nomine esse æstimatam) Litem æstimare, vt ait Asconius in cōmētariis in actione secunda in Verrē, est pecuniā litem. de qua lis fuit, & propter quā cōdēnatus est reus, in summā redigere, quæ de bonis eius redigat. Lis igitur æstimari solebat ei qui repetūdarū postulatū esset. Quod igitur P. Septimius Sceuola ob rē iudicādā accepisset pecuniam, lis ei æstimata est. Est autem æstimare ab ære dictum, id quod vulgo dicunt appreciare & taxare. Authore Sex. Pōpeio æstimata poena ab antiquis ab ære dicta est, qui eā æstimauerunt ære, ouē decussis, bouē centussis, hoc est decē & centū assibus. Apud homines peritissimos) Conciliat sibi iudices, quia eos ore præsentī laudat. Pluribus verbis) dociles & attentos facit promittendo breuitatem. Nunq̃ enim ea diligentia) Taceat confitetur litem Sceuolæ æstimatam fuisse, sed quum aliæ iudicij loco

Æstimare:
litem.

Æstimare.

habite non sint, hanc quoque habendam non esse ostendit. Nunquam enim) Sententia est. Si quid aliud in damnatum reum dicatur, iudices ita diligentes non sunt, quam quum reus nondum damnatus est.

Ratio propositio

Perfunct.

Probatio huius

Compositio

Intra huius

Censoria
animaduer
sio.

confirmatio
taelle.

In litibus aestimandis fere iudices, aut quod sibi eum quem semel condemnarunt, inimicum putant esse, si qua in eum lis capitis illata est, non admittunt: aut quod se perfunctos iam esse arbitrantur, cum de reo iudicarunt, negligentius attendunt cetera. Itaque & maiestatis absoluti sunt permulti, quibus damnatis de pecuniis repetundis, lites essent aestimatae: & hoc quotidie fieri videmus, ut reo damnato de pecuniis repetundis, ad quos peruenisse pecunias in litibus aestimandis statutum sit, eos illi iudices absoluant. quod cum fit, non iudicia rescinduntur, sed hoc statuitur, aestimationem litium, non esse iudicium. Scquola condemnatus est aliis criminibus, frequentissimis Apulie testibus: omni contentione pugnatum est, ut lis haec capitis estimaretur. quae res, si rei iudicatae pondus habuisset, ille postea vel iisdem, vel aliis inimicis reus hac lege ipsa factus esset. Sequitur id, quod illi iudicium appellant. maiores autem nostri nunquam neque iudicium nominarunt, neque perinde ut rem iudicatam observauerunt animadversionem atque auctoritatem Censoriam. Qua de re antequam dicere incipio, per pauca mihi de meo officio verba facienda sunt, ut a me cum huiusce periculi, tum ceterorum quoque officiorum & amicitiarum ratio conservata esse videatur. Nam mihi cum viris fortibus, qui Censores proxime fuerunt, ambobus est amicitia, cum altero vero (sicuti & plerique vestrum sciunt) magnus usus, & summa utriusque officii constituta necessitudo est.

Quare quicquid de subscriptionibus eorum mihi dicendum erit, eo dicā animo, vt omnē orationē meā nō de illorum facto, sed de ratione Censoria habitā existimari velim. a Lentulo autē familiari meo, qui a me proximā sua virtute, summisq; honoribus, quos a populo Ro. adeptus est, honoris causa nominatur: facile hoc iudices impetrabo, vt quā ipse adhibere cōsuevit in amicorum periculis fidē & diligētīā, tum vim animi, libertatemq; dicēdi; in hac mihi cōcedat, vt tātū mihi sumā, quantum sine huius periculo pręterire non possum.

Si qua in eum lis capitis illata est) Inferre litem in aliquem est cum aliquo litē inchoare, vt pro C. Rab. Posthumo, Itaq; in inferēdis litib⁹ adesse solebant, qui aliquid de se verebantur. Lis capitis) id est capitalis. Illi) accusatores. Qua de re anteq; Pręter id exordiū quod est totius orationis, multa sepe sunt in eadem oratione specialia. Authore Quintiliano libro quarto si multiplex causa est, sua quibusq; partibus danda pręfatio est. vt, Audite nunc reliqua. & Transeo nunc illud. Sed in ipsis probationibus multa funguntur procemii vice, vt facit Cicero pro Cluentio dicturus cōtra Censores: pro Murena, quum Seruio se excusat. Verū id frequētius est, quā vt exemplo confirmandū sit. De meo officio) quod aduersus amicos est. Huiusce periculi) in quo Cluentius versatur. Inde reum periclitari apud Quintilianum licet nō semel inuenire. Cum viris fortibus) Cn. Lentulo & L. Gellio. Qui proxime Censores fuerunt. M. Aquilius & T. M. Aquili⁹ Gutta, qui iudices damnauerūt Oppianicum, triennio amplius a Censoribus notati sunt. Nomen enim Censorū triste seuerūq; populus Ro. sic ode rat, vt intermissa esset Cēsura per plurimos annos, quam Cicero in Diuinatione a populo exposci dicit ob infamiā iudicum corruptorū, quā ante recusabat. Author est Asconius. Verris causam amplius trienniū post Oppianicū damnatū actā fuisse ante diximus. Qui proxime Censores fuerunt) id est qui fuerūt proximi Censores ante eos qui tum erāt, quū Cluentii causa ageretur. Cū altero) Cn. Lentulo. Magnus vsus) id est magna consuetudo & familiaritas. De subscriptionibus) id est de animaduersionibus. Hoc loco subscriptiones in ea re sepe dicit Cicero, quod in tabulas publicas Censores referebāt eos quos notassent, quę tabulę in æde Nympharum asseruabātur, vt diximus. Honoris causa nominatur) De honestissimo homine aut amicissimo id dici solitū scripsi alio loco. Honestissimum hominem) Lētulum significat, quum dixit proximā sua virtute,

Inferre litē

M. Aquili⁹
T. Gutta.Subscribe
re.

summisq; honoribus. Summus honos Cōsulatus est. Magistratum gerendorū ille ordo erat, **Edilitas, Prætura, Consulatus, Censura.** Hic igitur **Lentulus** ante Censuram gessit Consulatum. In amicorum periculis id est defendendo amicos. Orator enim fuit. Libertatem dicendi vt libere diceret, etiam contra amicos, vt fidē patrociniū seruaret. Huius Cluētii.

A me tamen, vt æquum est, omnia caute pedetētimq; dicētur, vt neq; fides huius defensionis relicta, neq; cuiusq; aut dignitas lesa, aut amicitia violata esse videat.

Video igitur Iudices, animaduertisse Censores in iudices quosdā illius cōsiliū Iuniani, cū istam ipsam causam

subscriberēt. Hic primū illud cōmune proponā, nunq;

animaduersionibus Censoriis hāc ciuitate ita cōtentā, vt

rebus iudicatis fuisse. neq; in re nota cōsumā tēpus ex

emplis. ponā illud vnū, C. Getā cū a L. Metello, & Cn.

Domitio Censoribus ex Senatu eiectus esset, Censore

ipsum postea esse factū: & cuius mores a Censoribus

erant reprehēsi, hunc postea & populi Ro. & eorū, qui

in ipsum animaduenterant, moribus pręfuisse. Qz si il-

ud iudiciū putaretur, vt ceteri turpi iudicio damnati

in perpetuū omni honore ac dignitate priuātur: sic ho-

minibus ignominia notatis, neq; ad honorē aditus, ne-

q; in curiā reditus esset. Nunc si quē Cn. Lētulī, aut L.

Gelliū libertus furti cōdemnarit, is omnibus ornāmē-

tis amissis nūq; vllam honestatis suę partē recuperabit.

Quos autē ipse L. Gelliū, & Cn. Lētulus duo Cēsores

clarissimī viri sapientissimiq; homines, furti, & captarū

pecuniarū nomine notauerūt, non modo in Senatū re-

dierunt, sed etiā ipsarum rerum iudiciis absoluti sunt.

Neminē voluerunt maiores nostri non modo de existi-

matione cuiusq;, sed ne pecuniaria quidē de re minima

esse iudicem, nisi qui inter aduersarios conuenisset.

Caute pedetentimque) vt actione in Verrē secūda, Quę tamen a me pede-
tentim cauteque dicuntur, vt amicitie nostre & dignitatis illius habita ra-
tio esse intelligatur. Neque in re nota) Quintilianus libro quinto author
est, in rebus apertis argumētari tam stultū esse, quā in clarissimū solem
mortale lumen inferre. de eo ante diximus. C. Getam) Hoc exemplū est
etiam apud Valerium Maximum libro secundo de nota Censoria. qui idē
de M. Valerio Messala scribit. Ex Senatu electus esset) Eicere e Senatu Eicere e
sepe Cicero dicit. vt in Catone Maiore, Inuitus quidē feci, vt fortissimi vi Senatu.
ri T. Flaminiū fratrem L. Flaminiū e Senatu eicerem. Mouere Senatu alii Mouere
dicunt sepius. vulgus deponere de Senatu. Censorē factū) Nā facere ma- Senatu.
gistratus solet dicere Cicero, quod Valerius & T. Liuius creare, vulgus elige Facere &
re & reficere, quod alii cōtinuare. de quo alio loco plura. Ceteri turpi iudi creare ma-
cio damnati) Preter eos qui de ambitu damnati sunt. qui si quē aliū ambi- gistratum.
tus accusauerint & vicerint, in integrū, vt ante dictū est, restituuntur. Tur-
pi iudicio) vt furti, cedis, repetundarū, maiestatis. quod famosum in libris
Pandectarū sepe appellatur. Turpe enī iudiciū nō erat, quū quis de re pecu-
niaria aut hereditate, aut alia eiusdē generis damnabatur. In perpetuū)
Nisi ab exilio reuocati erāt. Honore) id est magistratu. Dignitate) id est
Senatu) Ignominia notatis) a Censoribus. Nunc si quē) inter iudiciū
& notā Censoriā longe interesse ostendit. Nā si quis ab humiliore turpi iu-
dicio damnatus sit, omnia dignitatis ornāmēta amittat: si quis a Cēsorib⁹
clarissimis viris atque sapiētissimis notatus sit, ea ornāmēta nō amittit. Ca-
ptarū pecuniarū) ob rē iudicandā. Nō modo in Senatū redierūt) Videtur
Cicero in ea esse sentētia vt Lētulus & Gellius fuerint Cēsores ii qui duos
iudices notauerint qui Oppianicū damnauerūt. Id si ita est, intelligendū est
hanc animaduersionē fuisse anteq̃ Gutta de ambitu dānaretur. aut postq̃
ipse dānatus aliū ambitus accusauerit, viceritque, ideo restitutus in integrū
sit. In Senatū redierūt) Anteq̃ notati essent Aquilius & Gutta, Senato-
res erāt. Tū enī, vt diximus, soli Senatores iudicabāt. Notati autē e Senatu
electi sūt. Nā vt ait Asconius in cōmētariis in Diuinationē Ciceronis, Re-
gēdis moribus ciuitatis Cēsores quinto quoque anno creari solebant. Hi ci- Censores.
ues sic notabāt, vt qui Senator esset, e Senatu moueretur, qui eques Ro.
publicū equū perderet, qui plebeius in ceritū tabulas referretur, & aerarius
fieret, ac per hoc nō esset in albo centurię suę, scilicet ad hoc, vt esset ciuis,
sed tantūmodo, vt pro capite suo tributū nomine æra penderet. Iudiciis
iprarū rerū) id est quę de captis pecuniis essent. De existimatione cuiusq̃)
id est in turpi iudicio. Ibi enī de existimatione rei agitur. Nā qui dānatur,
infamiā adipiscitur perpetuam. Nisi qui inter aduersarios conuenisset)
Facta iudicū sortitione accusator & reus quos volebant reiciebāt, quo-
rum in locum subsortitio fiebat vt diximus. Itaque nemo erat iudex, nisi
inter accusatorem & reum conuenisset. Ita non fiebat in Censorum ani-
maduersionibus: hę igitur, vt iudicia, habendę non sunt.

Capitulum legum
hinc

Quapropter in omnibus legib. quibus exceptum est, de quibus causis aut magistratū capere non liceat, aut iudicem legi, aut alterum accusare, hæc ignominia causa prætermissa est. Timoris enim causam non vitæ poenam in illa potestate esse voluerunt. Itaq; nō solum Iudices illud ostendam, quod iam videtis, populi Ro. suffragiis sæpenumero Censorias subscriptiones esse delatas: verum etiam iudiciis eorum qui iurati statuere maiore cum religione & diligentia debuerunt. Primū Iudices Senatores Equitesq; Rom. in cōpluribus iam reis, quos contra leges pecunias cepisse subscriptū est, suæ potius religioni, q̃ Censorum opinioni paruerunt. Deinde Prætores Urbani, qui iurati debent optimum quenq; in selectos Iudices referre, nunq̃ sibi ad eam rē Censoriam ignominiam impedimento esse oportere duxerunt. Censores deniq; ipsi sæpenumero superiorū Censorum iudiciis (si ista iudicia appellari vultis) non steterunt, atq; etiam ipsi inter se Censores sua iudicia tanti esse arbitrantur, vt alter alterius iudiciū non modo reprehendat, sed etiam rescindat: vt alter de Senatu mouere velit, alter retineat, & ordine amplissimo dignum existimet: vt alter in ærarios referri aut tribu moueri iubeat, alter vetet.

Amplissimus ordo.

Quapropter in omnibus legibus) Præterea hoc loco aptius quam quapropter legeretur. Alia enim causa est, cur censorie animaduersiones iudicij loco habendæ non sint. In omnibus legibus quibus exceptum est &c) Aliquæ nonnūq̃ interueniūt causæ, cur nō liceat aut accusare, aut iudicem esse, aut magistratū gerere. Hæ autē causæ in iure ciuili perscriptæ sunt. vt libro Digestorum tertio de postulando, & de his qui notantur infamia, permultæ huiusmodi causæ traditæ sunt. In huiusmodi causis animaduersionem Censoriam esse Cicero negat. Magistratum capere) id est gerendum suscipere, & vt dicunt, acceptare, vt pro lege Manilia, Quid tam

Capere magistratum.

*In legibus referri
quod in legibus
in ignominia
in primo deinde
in iure ciuili
sententia*

singulare, quàm vt ex S. C. legibus solutus, Cōsul ante fieret, q̄ vllū alium magistratum, per leges capere licuisset. Et pro Cn. Planco, Quod multo etiā minus est ferendū. tum enim magistratū nō gerebat is qui ceperat. Mandare magistratum pro eo quod est dare vel offerre vsitate dicitur. De quo alio loco dicemus. Timoris enim causam) id est vt ignominiam timerent: itaq; a turpitudine auocarentur. Potestate) Cēso-
C. Geta.
Prætor in
iuratus.

testatem tribunitiam appellauit. Populi Ro. suffragiis) C. enim Geta qui a Censoribus notatus fuerat, po. Ro. suffragiis Censor factus est. Iudiciis eorum qui iurati) quę iudicia suffragiis populi iniurati habenda sunt grauiora. Senatores equitesq; Quum per annos plurimos ante Oppia nīci damnationē potestas Censoria, vt diximus, intermissa fuerit, hoc intelligendū est factum, postq̄ lege Aurelia Senatoribus & equitibus Ro. potestas iudicandi data est. Sūę religioni) quę ex iureiurando profecta est.

Qui iurati) Prætor Vrbanus quum seligeret iudices, qui sortituri erant, iuratus erat, vt hoc loco significat Cicero Cn. Pōpeiū Cos. solū delegisse iudices in causa Milonis. Idē Cicero testis est. Quū vero facta erat iudiciū sortitio, omnes in leges iurabant, præter Præto-
 rem. Prætorē autē iurare morem nō fuisse Cicero significat actione in Verrem secunda. Quum enim, vt ait, Prætorū designatorū sortitio fieret M. Metello obtigit, vt de causa Verris quæreretur. eo iudice quàm Præto-
 re hanc rem transigi, & iurato suam q̄ iniurato aliorum tabellas cōmittere se malle dicit. Id enarrat Asconius. Nam quum iudex sit Metellus, tabellam iudiciariam iuratus accipit: quū Prætor fuerit, & nō iurauerit, quia nō est iuris, in potestate habebit omnes tabellas omniū iudiciū. Prætor igitur quū seligit iudices, iuratus est: quum præst iudicio & iudicium tabellis, iuratus non est. Ad eā rē) id est ad optimum quenq; in selectos iudices referendum. Impedimēto esse oportere) Nam si iudicii loco haberetur Censoria animaduersio, notatos homines in selectos iudices referri non oporteret. Censores deniq; ipsi &c.) id est proximi Censores superiorum Censorum iudicia non probauerunt. Eos em restituerunt, quos alii notauerant. Authore Asconio Censorum notā successores plerunq; soluebant Iudiciis non steterunt) id est iudicia non seruauerunt. vt stare re iudicata, cōuentis, promissis, dicimus. Pro L. Flacco, Stare iudici-
 Re iudicata stari ostendit placere. Libro de Officiis tertio, Multa, quæ honesta natura videtur esse, tēporibus fiunt non honesta. Facere promissa, dicata. stare conuētis, reddere deposita cōmutata vtilitate fiunt non honesta. Idē Stare cōuē-
 libro primo, Iam illis promissis nō standū esse quis non videt, quę coactus quis metu, aut deceptus dolo promiserit. Alter alterius) Præter id quod sis. hoc loco dicit Cicero illud animaduertendum est Claudiū Neronē & Li-
 uium Salinatorē, quū Censores equitū centurias recenserent, se inuicē nota-
 tasse. Salinatorē Claudiū, quia populi iudicio ante Consulatum & Censu linator, ram damnatus fuerat: Neronē Liuius, quod non sincera fide secū in gratiam redisset, notauerunt. Idem Salinator quatuor & triginta tribus in

In ærarios
relati.
Ex ærariis
eximere

ærarios retulit, quod quum sedamnassent, postea Consulē & Censore fecis-
sent. author est Valerius Maximus lib. ij. titulo de nota Censoria. Ordine
amplissimo) id est Senatu. In ærarios) id est inter ærarios, quod eodē
loco idē Valerius dicit. Salinator, inquit, quatuor atq. xxx. tribus inter æra-
rios referre nō dubitavit. In ærarios relati dicebātur ii qui ære multatio
damnati erāt. qui tū ex ærariis eximebātur, quum satisfecerāt, aut aliqua
ratione hac ignominia leuabātur. Tribu moveri) id est in albo Cēturie sue
nō esse. De quo animaduersionis genere ex Asconii sentētia ante dixim⁹.

et pulegnis

Quare qui vobis in mentē venit, hæc appellare iudi-
cia: quæ a populo Ro. rescindi, ab iuratis iudicibus re-
pudiari, a magistratibus negligi, ab iis qui eandē pote-
statē adepti sunt, cōmutari, inter collegas discrepare vi-
deatis? Quæ cū ita sint, videamus quid tandē Censores
de illo iudicio corrupto iudicasse dicātur. Ac primū il-
lud statuamus: utrū quia Cēsores subscripserint, ita sit:
an quia ita fuerit, illi subscripserint. Si ideo quia suscri-
pserint, videte qd agatis: ne in vnūqueq. nostrū Cēso-
ribus in posterū potestatē regiā permittatis: ne subscri-
ptio Cēsores nō minus calamitatis ciuib⁹, q̄ illa acer-
bissima proscriptio possit afferre: ne Censoriū stilū, cu-
ius mucronē multis remediis maiores nostri retuderūt,
æque posthac atq. illū Dictatoriū gladium pertimesca-
mus. Sin aut quod subscriptū est, quia verū est, idcirco
graue debet esse, hoc q̄ramus, verū sit an falsum. remo-
ueant auctoritates Cēsores: tollat id ex causa, quod in
causa nō est. doce quā pecuniā Cluētius dederit, vñ de-
derit, quēadmodū dederit. vnū deniq. aliqd a Cluentio
pfecte pecunie vestigiū ostēde. vince deinde virū bonū
fuisse Oppianicū, hoīem integrū, nihil de illo vnq. secus
eē existimatū, nihil deniq. p̄iudicatū: tū auctoritatē Cē-
sorū amplexato, tū illorū iudiciū cū re cōiūctū esse de-
fendito. Dū vero eū fuisse Oppianicū constabit, qui tæ-

Subscri-
ptio.
Proscri-
ptio.

et pulegnis
facta cum Oppianicū
remissum
et pulegnis
et pulegnis
et pulegnis

testamentum bulas publicas municipii sui corrupisse iudicat⁹ sit. qui *Oppianici scelera.* testamētū interleuerit. qui supposita persona falsū testa-
mētū ob signādū curarit. q̄ eū, cuius noīe id ob signatū
est, interfecerit. q̄ auūculū filii sui in seruitute ac vincu-
lis necarit. q̄ municipes suos p̄scribendos, occidēdosq̄
curarit. q̄ ei⁹ vxorē quē occiderat i m̄rimoniū duxerit. *Emendatio cum*

Quē a po. Ro. rescindi) per enumerationē cōclusio specialis est. Discrepa-
re) Discrepare hoc loco impersonale est: vt cōtrariū eius, cōuenire alioqui
sepius personale est. vt pro Cn. Planco, Neq̄ ego nunc legis iniquitatē que-
ror, sed factū tuū a sentētia legis doceo discrepare. Inde discrepantiā Cicero
dixit in primo de Officiis, In actiones omnēq̄ vitā nullā discrepantiā cō-
ferre debemus. Quē quū ita sint) Rem satis notā iudicibus satis iā pro-
basse sibi visus est. Q̄ illa acerbissima proscriptio) L. Syllē proscriptio-
nē intelligit. Censoriū stylū) id est Cēsoriā subscriptionē. Cēsores enim sty-
lo in ceratis tabulis scribebāt. Dictatoriū) id est Syllē Dictatoris. Graue
debet esse) id est debet valere. Vince) id est ostēde & obtine. Nihil de illo
vnq̄ &c.) q̄ quod vir bonus & homo integer esset. Amplexator) Am-
plexato legēdū est auctore Prisciano. Is em̄ lib. viij. multa verba deponen-
tia enumerās, quē apud veteres in o exhibāt, Amplexo, inquit, pro amplex-
xor. Q. Claudius in secūdo Annaliū, Cōprehēdere suos quisq̄, seruire, am-
plexare. Cicero pro Cluētio, Authoritatē Censorū amplexato. Amplecto
quoq̄ pro amplector, & cōplecto pro cōplector. Hec ille. Cū re) id est cū fa-
cto. Dū vero eū fuisse Oppianicū cōstabit) Improbissimū hominē & ne-
quissimū fuisse atq̄ nocentissimū Oppianicū ostēdit. breuiterq̄ & per enu-
merationē repetit Oppianici crimina, quē ante exposuit, vt turba magis
valeāt. Nā si quē per se infirma sunt, colligenda Quintil. lib. v. pręcipit, vt
turba valeāt, quāto plus valebūt collecta ea quē per se firma sunt. Tabu-
las publicas) Cēsorias. s. Municipii sui) Larini. Iudicatus sit) a Decurioni-
bus. Qui testamētū) Dineę focrus suę. Supposita persona) A iulii, qui se
Asiniū mētiebatur. Qui eū) Asiniū. Auūculū filii sui) M. Auriū fratrem
Magie, ex qua Oppianicus filiū suscepit. Municipes suos) quatuor uiros, &
tres Auriōs, & C. Viriū Larinates. Eius vxorē) Sallia A. Auriū Melini
vxorē. In matrimoniū duxerit) Ducere in matrimoniū dixit, vt Terē-
tius in Eunūcho ducere in vxorē, & ducere vxorē dicit. Dicebat patrē ita
obsecraturum, vt liceret sibi hanc in vxorē ducere. Bono animo es, duces
vxorē hanc. In matrimonio habere sepe dicit Cicero. Pro P. Quintio, P.
Quintii consobrinam habet in matrimonio Neuius. Actione in Verrem
quinta, Vectius tuus affinis, cuius sororem habes in matrimonio. Pro A.
Cecinna, Is habuit in matrimonio Cesenniam.

Discrepat.

Discrepantia

Amplexo.

Ducere in
matrimo-
niū, in vxo-
rem & vxo-
rem.Habere in
matrimo-
nio,

* abortio-
ne.

* vxores.

Qui pecuniā pro & potione dederit, q̄ socrū, qui & vxorē: qui vno tēpore fratris vxorē, speratosq; liberos, fratresq; ipsum: qui deniq; suos liberos interfecerit: qui cum venenū priuigno suo quereret, manifesto sit deprehensus: cuius ministris consciisq; damnatis ipse adductus in iudiciū pecuniā iudici dederit ad sententias iudicū corrūpendas: dum hæc inquam de Oppianico constabunt, nec vllō argumento Cluentianę pecunię crimē tenebitur: quid est quod te ista Censoria siue volūtas, siue opinio fuit, adiuuare aut hunc innocentē opprimere posse videatur? Quid igitur Cēsores secuti sunt: ne ipsi quidē vt grauissime dicā, quicq; aliud dicēt, præter sermonē atq; famam, nihil se testibus, nihil tabulis, nihil graui aliquo argumento cōperisse, nihil deniq; causa cognita statuisse dicent. Quod si ita fecissent, tamen id non ita fixum esse deberet vt conuelli nō liceret. Non vtar exemplorū copīa, quæ summa est: nō rem veterē, non hominē potentē aliquē aut gratiosum proferam. Nuper hominē tenuē Scribā ædilitiū D. Matrīnium cum defendissem apud M. Iunium, Q. Publicium Prætores, & M. Pletoriū, C. Flaminium Aediles curules, persuasi vt Scribā iurati legerent eum, quē iidem isti Censores ærarium reliquissent. cum enim in homine nulla culpa reperiretur, quid ille meruisset, nō quid de eo statutum esset, quæ redum esse duxerunt. Nam hæc quidē, quæ de iudicio corrupto subscripserint, quis est, qui ab illis satis cognita & diligenter iudicata arbitretur: in M. Aquilium & in F. Guttā video esse subscriptum. quid est hoc: duos esse corruptos solos pecuniā dicant: cæteri videlicet gratis condēnarunt. Non est

officiarius *sa ep̄s Senatus*
 igitur circunuentus, nō est oppressus pecuniā: nō vt illa
 Quintianæ conciones habebantur, omnes qui Oppia-
 nicū condēnauerūt, in culpa sunt ac suspitione ponēdi.

Pecuniā pro potione dedit) vxori Cn. Magii pręgnanti. Pro abor-
 tione nō p potione lego in codice. S. Victoris. Socrū) Dineā Magię ma-
 trē per L. Clodiū circumforaneū medicū necatā. Qui vxorem) Cluentiā
 Cluentij amitā. Vxores non vxorē lego in codice. S. Victoris. Quę lectio
 videtur emendatior. Nam Oppianicū in vxoribus necādis exercitatū di-
 xit. Vxorem, speratosq; liberos) id est vxorem grauidā. Fratremq; ip-
 sum) C. Oppianicum. Suos liberos) id est duos filios, alterum Pappia, al-
 terum Nouia natos: quos vt sibi nuberet Sasia necauit. Priuigno) Clue-
 tio. Ministris consciisq; Scamādros & Fabritio. Iudici) Staleno. Ar-
 gumento) id est indicio & probatione. Grauiſſime) id est verissime. Ni-
 hil causa cognita statuiffe) id est nec causā cognouisse nec statuiffe. Quod
 si ita fecisset) Aliquando fingimus aliquid donare aduersario, vt ad pro-
 xima gradum faciamus. Potentem aliquem aut gratiosum) Hoc dicit vt
 D. Matrinius, qui a Cēsoribus notatus fuerat, non potentia aliqua aut gra-
 tia lectus scriba esse videatur. Tenuem) id est pauperem. Scribā ædili-
 tium) Ædiles curules habuisse scribas, deq; scribarum ordine scribimus
 in commentariis in quartam Ciceronis inuectiuam in Catilinā. Ædi-
 les curules) Ædilibus iudicandi potestas fuit. Hinc in libro Digestorū
 vno & vicesimo titulus est de Ædilitio edicto. Vt Scribā iurati legerēt)
 Significat D. Matriniū a Censoribus notatū, de Scribarum ordine eiectū
 fuisse, seq; persuasisse, vt eum iterum legerent: nisi illud, Nuper hominem
 tenuem Scribam Ædilitium &c. intelligere mauis, vt tum Scriba Ædili-
 tius fuerit, quum hanc Cluentij causam Cicero ageret, non quum Matri-
 nium defenderet. Iidem isti Censores) Lentulus & Gellius. Ærarium
 reliquissent) id est in ærarios retulissent. Nam plebeius erat. Nā hæc qui-
 dem) Nam id est præterea, in qua significatione persæpe a Cicerone dici-
 tur. Donatus exponens illud ex prologo Adelphorum, Nam quod isti di-
 cunt maleuoli. Nam, inquit, incipiendi vim habet modo. vt, Nam ego hanc
 machæram meā dico. Et in Hecyra, Nam senex rus abdidit se. Plautus in
 Milite, Nam meus conseruus est homo vt magni precij. Eodē Donato au-
 thore in eandem fabulam, Enim inceptiua particula apud veteres fuit
 Cæteri) viginti iudices scilicet. Non est igitur circunuentus) Nam si
 maximus fuit numerus eorum, qui gratis condemnarunt, circunuentus
 innocens non fuit. In culpa sunt et suspitione ponendi) M. Cælius in li-
 bro epistolarum Ciceronis viij contrā dixit ponere in gratiam, Amabo
 te, si quid, quod opus fuerit, Appio facies, ponito me in gratiā. In culpa
 ac suspitione) in suspitione culpæ.

D. Matri-
nium.

Nam pro
præterea.

Enim.

Ponere in
culpa & in
gratiam.

rationem sup. linc
formidini
 cōditionem supplicii maiores in bello timiditati militis
 propositam esse voluerunt, eandē tu in pace constitues
 improbitati Senatoris?

*Amplius facit &
 bellum*

Affines) id est conscios, & vt vulgo loquuntur, culpabiles. De hoc verbo
 scribimus in Inuectiuis. Compertum de cæteris) Legendum arbitror,
 compertum, nihil in ceteris comperisse. Illos) Cēsores. Flagitium rei
 militaris) Quamuis multa sint rei militaris flagitia, hoc tamen loco intel-
 ligit, quum milites hostium metu abiectis armis ex prælio effugiunt.
 Quorum illa apud Romanos veteres poena fuit, vt qui fugissent, in decu-
 rias diuiderentur, ex quibus sortitione singuli deligerentur, in quos vlti-
 mo supplicio in oculis exercitus animaduertetur, vt ait Plutarchus in vi-
 ta M. Crassi. De hoc more nūc Cicero intelligit. Si igitur dicat Actius illo
 more a Cēsoribus in iudices numarios animaduersum fuisse, quod ex. xxij.
 qui damnauerunt Oppianicum duo a Censoribus notati sint, hoc mini-
 me probandum esse ostendit Cicero. Sortitione) etiam sortito aduerbiū
 dicit in Verrem actione quarta, Syracusis lex est de religione, quæ in annos
 singulos Iouis sacerdotem sortito capi iubeat. Et sortitu pro domo sua, Si
 etiam pluribus de rebus vno sortitu retulisti. In quosdam) id est in deci-
 mum quenq;. In delectu dignitatis) id est in legendo Senatu. Cēso-
 rum enim erat legere Senatū, & Senatu eicere, Senatus principem cōstituere.

Militū ex a-
 cie fugiētū
 poena,

Sortitione
 sortito &
 sortitu,

Nam miles qui locum) Hūc morem in exercitu vtilem, in ciuitate per-
 niciosum esse ostendit. Et miles esse melior) In hāc rem est illud prouer-
 bium, Vir fugiens & denuo pugnabit. De quo apud Erasmus est. Am-
 plior ei mortis & supplicij metus) Nam sibi quisque metuit, ne sorte punia-
 tur. vt apud Virgilium in libro Aen. secundo Sinon dicit Eurypilum va-
 tem renūciasse sanguine querēdos reditus, animaq; litandū Argolica. vulgi
 quæ vox vt venit ad aures, Obstupuere animi, gelidusq; per ima cucur-
 rit Ossa tremor, cui fata parēt, quem poscat Apollo. Si carpes) id est si ad
 ignominiam ex maiore numero eliges. Fortunas) Callistratus Iurisc. libro
 Digest. xlviii. de bonis damnatorū scribit supplicij dānatione bona publica-
 ri, quū aut vita adimitur, aut ciuitas, aut seruilis cōditio irrogatur. Is no-
 ta nō inuretur) Tu nota inureris, & tibi nota inuritur dici potest. Pro P.
 Sylla, Nequa generi & nomini suo nota nefariæ turpitudinis inuratur.
 De hoc dicēdi genere plura scribimus in Inuectiuis. Tu es præfectus mo-
 ribus) Apostrophe est ad Censorem. Veteris) id est bonæ Qui in ea-
 dem culpa sit) In libro de Officijs primo, Cicero cauēdum esse ait, ne iisdē
 de causis alijs plectantur, alijs ne appellentur quidem timiditatis. Timidi-
 tati militis) A timido timiditatem dici attēde. vt pro Milone, Quantæ in
 periculis fugæ proximorum, quantæ timiditates. Quantum timidus a ti-
 mente, tantum timiditas a timore distat.

Timiditas.

Qz si hoc exemplum ex re militari ad animaduersionem Censoriam transferendum fuit, sortitione id ipsum factum esse oportuit. sin autem sortiri ad poenam atq; hominum delictum fortunę iudicio committere, minime Censorium est, certe in multorum peccato carpi paucos ad ignominiam & turpitudinem non oportet. Verum omnes intelligimus in istis subscriptionibus ventum quędam popularem esse quęsitum. lactata res erat in concione a Tribuno seditioso: incognita causa probatum illud erat, multitudinem illicitum est contradicere. nemo deniq; vt defenderet contrariam partem laborabat. in inuidiam porro magnam illa iudicia venerant, etenim paucis postea mensibus alia vehemens erat in iudiciis ex notatione tabularum inuidia versata. prætermitti a Censoribus & negligi macula iudiciorum posse non videbatur. homines quos ceteris vitiis atq; omni dedecore infameis videbant, eos hac quoq; subscriptione notare voluerunt: & eo magis, qz illo ipso tempore, illis Censoribus erant iudicia cum equestri ordine communicata vt viderentur per hominum idoneorum ignominiam sua auctoritate illa iudicia cum equestri ordine reprehendisse. Qz si hac apud eos ipsos Censores mihi aut alii causam agere licuisset, hominibus tali prudentia certe probauissem (res enim indicat) nihil ipsos habuisse cogniti, nihil comperti ex tota ipsa subscriptione: rumorem quendam & plausum popularem esse quęsitum. Nam in L. Popilium, qui Oppianicum condemnarat, subscripsit L. Gellius, qz is pecuniam acceperat, quo innocentē condemnaret.

*
 Vetus popularis.

populum periculum legisset
 Iam id ipsum quantæ diuinationis est, scire innocētem
 fuisse reum, quē fortasse nunq̄ viderat? Cum homines
 sapientissimi Iudices (vt nihil dicam de iis, qui conde-
 mnarunt) causa cognita sibi dixerint non liquere.

Reputatio
et vnum est
magis ad iudicium
 Non lique-
 re.

Quod si hoc exemplū) Sententia est, Si hoc exemplum ex re milita-
 ri ad animaduersionē Censoriam transferendum fuit, id sortitione a Cen-
 soribus factum oportuit. sed Censorium non est ad ciuium improborum
 poenam sortiri. Huius igitur animaduersionis rationem ad Censores trās-
 ferri non oportuit. Est autem argumentum ex contrariis. Fortunæ iu-
 dicio) id est sortitioni. Verū omnes intelligimus) Quod duo iudices tan-
 tum notati fuerunt a Censoribus, non fuit factū ad imitationē consuetu-
 dinis militaris: sed Censores popularē quendā plausum petentes, quia vi-
 debant persuasum populo iudices ob rem iudicandam accepisse pecuniā,
 Aquilium & Guttā quos cæteris vitiis, atq̄ omni dedecore infames vide-
 bant, eos notauerunt. Ventum quendā popularē) id est fauorē, iactantiā,
 gloriā populi. De hoc verbo ante diximus. Quæsitū) Querere colligere
 petere ventū aut plausum aut rumorē popularē dicimus. vt paulo post,
 Ex tota ipsa subscriptione rumorē quendā & plausum popularē esse quæsi-
 tum. Et ante, Omnes rumorū & concionum ventos colligere consueffet.
 Quintilianus libro quarto, Et huius velut præstigiæ plausum petat. A
 Tribuno) L. Quintio. Incognita) id est indefensa. Probatū) & ideo
 creditum. Multitudinē illicitū est credere) Locus hic asterisco notandus
 non erat, si scriptus fuisset, vt in codicibus aliis, hoc modo, Multitudini il-
 licitum erat contradicere. Contrariā partē) id est partem iudicum. Illa Iudicia pro
 iudicia) id est illi iudices, qui Oppianicū damnarunt. Iudicia pro iudicibus, iudicibus.
 vt seruitia pro seruis, custodias pro custodibus, operas pro opificibus dici-
 mus. Paucis post mensibus) Hoc intelligi arbitror de causa C. Iunij. Ea
 enim quū ageretur, C. Verres Prætor Urbanus pro testimonio dixit, in
 Iuniano iudicio adulteratas fuisse tabulas suas, in quibus suppositi essēt iu-
 dices ad corruptā sententiā ferendā, quū causam ante nō audissent, vt an-
 te diximus ex Asconii sententiā. Illis Censoribus) Casus datius est nō
 ablatius. Nondū enim ordini equestri restituta erat iudicādi potestas. In Idoneus in
 dicia) id est Censoriæ animaduersiones. Idoneorū) id est indignorū. Idoneus in
 neus enim hoc loco in malam rem dicitur. vt in Andria Terentij, Adeon Subscribe-
 videmur vobis idonei, in quibus illudatis? Illa iudicia) quibus dānatus re in aliquē
 Oppianicus est. Nam in L. Popiliū) Nā inceptiua particula est. In L. Diuinatione
 Popiliū subscripsit) Vt animaduertere in aliquē, ita subscribere in aliquem rerum etiā
 dicimus. Quantæ diuinationis est) diuinationem rerum quoq̄ præteri præterita-
 tarum esse attendendum est. Viderat) L. Gellius scilicet. Quū homi- rum.

2

uan

minis sapientissimi) Argumentum a maiore ad minus est. Nam si iudices qui causam Oppianici audiuerunt, eum innocentem non putauerunt, multo id minus putare debuit L. Gellius, qui eum fortasse nunquam viderat. Causa cognita) id est auditis accusatione & defensione.

Verum esto, condemnat Popiliū Gellius, iudicat accepisse a Cluētio pecuniam. Negat hoc Lentulus. nam Popiliū, quod erat libertini filius, in Senatum non legit. locum quidē Senatoriū ludis & cætera ornamenta reliquit, & eū omni ignominia liberat. quod cum facit, iudicat eius sententia gratis esse Oppianicū condemnatum. & eundē Popiliū postea Lentulus in ambitus iudicio pro testimonio diligentissime laudat. Quare si neque L. Gellii iudicio stetit Lētulus, neque Lētuli existimatione contentus fuit Gellius, & si uterque Censor Censoris opinione standū non putauit, quid est quāobrem quisque nostrū Censorias subscriptiones omnes fixas & in perpetuū ratas putet esse oportere? At in ipsum Habitu animaduenterunt. nullā quidē ob turpitudinē, nullum ob totius vitæ non dicā vitiū, sed erratum. Neque enim hoc homine sanctior, neque probior, neque in omnibus officiis retinendis diligentior esse quisque potest, neque illi aliter dicunt: sed eandē illam famā iudicii corrupti secuti sunt. neque ipsi secus existimant, quā nos existimari volumus de huius pudore, integritate, virtute. sed putarunt pretermitti accusatorem non potuisse, cum animaduersum esset in iudices. Qua de re tota si vnū factū ex omni antiquitate protulero, plura non dicā. Non enim mihi exemplum summi & clarissimi viri P. Africani prætereundū videtur. qui cum esset Censor & in Equitū censu C. Licinius sacerdos prodisset, clara voce ut omnis concio audire

Vitium.
Erratum.

P. Africana
factum
nobile.
Conceptis
verbis peiorare.

posset, dixit se scire illum verbis conceptis peierasse. si quis contra dicere vellet, vsurū esse eū suo testimonio. deinde cū cōtra nemo diceret, iussit equū traducere.

Verum esto) Id cōdonare videtur aduersario, vt sibi ad proxima grādū faciat. Et erat libertini filius) Libertini sunt qui ex iusta seruitute manumissi sunt, vt est in libro Institutionū Iustiniani primo. Appius Claudius Cēsor libertinorū filios in Senatū legit. Hoc facto Senatori⁹ ordo inquinatus videbatur. Ob hāc infamē atq; inuidiosam Senatus lectionē C. Plautius Appij collega se Cēsura abdicauit. Censores proximi Senatū extēplo citauerunt eo ordine, quo Cēsores ante Appiū & Plautium fecerūt. Author est T. Liur⁹ libro. ix. Libertinorū filij indigni Senatu habebātur. si qui per imprudentiā lecti fuerant, eos Censores e Senatu eiiciebant. L. itaq; Popiliū Cn. Lētulus Cēsor e Senatu eiecit, quia libertini filius erat: non quia ob rem iudicandā pecuniā acceperat. In Senatū nō legit) Is autē proximis Censoribus lectus fuerat. Locū quidē Senatoriū ludis) locus in theatro Senatoribus designatus erat, quē Orchestra dicebatur. Et cetera ornamenta) Senatorū ornamenta erant latusclauus, & lunatus calceus, quo alij quoq; nobiles utebantur. Dion Cassius in vita Traiani Senatorem pingi solitum dicit illa forma, vt esset senior in tunica & prætecta purpurea cum corona. Eius) Popilij. Existimatione) Nam gratis eū condemnasse Lentulus existimabat. Non dicam vitium sed erratū) Erratū minus quā vitij esse significat, vt actione in Verrē. vj. minus esse significat quā facinus, Mirum omnibus videri Diodorū reū, hominem quietissimum ab omni non modo facinore, verū minimi errati suspitione remotissimū. Id enim erratum est, quod consulto admissum non est. Illi) Censores. Accusatorem) Cluentium, cuius nomine Oppianicum P. Cānutius accusauit. P. Africani) Minoris. Verbis conceptis peierasse) Quaedam verborū formula erat, quam concipiebāt, id est exprimebant iij qui iurabant. Inde factū est, vt dicatur, verbis conceptis iurare, vt contra, verbis conceptis peierare. quū quis quid ex illa verborū formula iurando mutat aut transmittit ne iureiurando obligatus esse videatur. Cicero in libro de Officiis tertio, Quod, inquit, ex animi tui sententia iuraueris, sicut verbis concipitur more nostro, id non facere periuriū est. Quibus verbis significat in iureiurando oportere adesse & animi sententiā, & verborū conceptionē. Iussit equū traducere) Nā equiti Ro. equus publicus adimebat, quū a Censoribus notabatur. Quū C. Liciniū Sacerdotē accusare nullus vellet, tū Scipio, Traduc equū, inquit, Sacerdos, & lucrifac Cēsoriā notā, ne ego in tua psona & accusatoris, & tellis, & Cēsoris & iudicis partes egisse videar. Author est Valerius libro quarto, titulo de animi moderatione,

Libertini
eorumq; fi-
lij in sena-
tum lecti.

Orchestra
Senatorū
ornamēta.

Erratū &
vitium.

Conceptis
verbis iura-
re.

Traducere
equum.

Hoc autem exemplo ostēdit Cicero Censorū iudiciū stari non oportere, quum ne suo quidē iudicio P. Scipio Censor steterit. Quintilianus lib. v. de probatione, quæ exemplo fit, scribens. Contrario, inquit, exemplo Censoriam notam Cicero euertit, laudando Censorem Africanum, qui eū quē peierasse conceptis verbis palam dixisset, testimonium etiam pollicitus, si quis contradiceret, nullo accusante traducere equum passus esset.

Elogium.

Itaque is cuius arbitrio & populus Ro. & extere gentes contentę esse consueuerunt, ipse sua conscientia ad ignominiam alterius cōtentus non fuit. Quod si hoc Habito facere licuisset, facile illis ipsis iudicibus & falsę suspicioni & inuidiæ populariter excitatę restitisset. Vnum etiam est, quod me maxime conturbat, cui loco respondere posse vix videor, quod elogium recitasti de testamento Cn. Egnatii patris, hominis honestissimi videlicet & sapientissimi, idcirco se exheredasse filium, quod is ad Oppianici damnationem pecuniam accepisset. De cuius hominis leuitate & inconstantia plura non dicā. hoc testamentum ipsum quod recitas, eiusmodi est ut ille cum eum filium exheredaret, quem oderat, ei filio coheredes homines alienissimos coniungeret, quem diligebat. Sed tu Acti consideres censeo diligenter, utrum Censorium iudiciū graue velis esse? an Egnatii? si Egnatii, leue est quod Censores de ceteris subscripserunt. ipsum enim Cn. Egnatium, quē tu grauem esse vis, ex Senatu eiecerunt. Sin autem Censoriū, hunc Egnatiū, quē pater Censoria subscriptione exheredauit, Censores in Senatu, cum patrem eicerent, retinuerunt. At enim Senatus vniuersus iudicauit illud corruptū esse iudiciū. Quomodo? suscepit causam. an potuit rem delatā eiusmodi repudiare? cum Tribunus ple. populo concitato rem pene ad manus reuocasset: cum vir optimus & ho

mo innocentissimus pecunia circumuentus esse diceretur, cum inuidia flagraret ordo Senatorius, potuit nihil decerni? potuit illa cōcitatio multitudinis sine summo periculo Reip. repudiari? At qd est decretū? q̄ iuste? q̄ sapienter? q̄ diligenter? SI QVI SVNT, QVORVM OPERA FACTVM SIT, VT IUDICIUM PVBLICVM CORRVMPERETVR. Vtrū videt senatus id factū iudicare? an si factū sit, moleste grauiterq; ferre? Si ipse A. Cluentius sententiā de iudiciis rogaretur, aliū nō diceret atq; ii dixerunt, quorum sententiis Cluentium condemnatum esse dicitis.

Is cuius arbitrio) Scipionis arbitrio quantū etiā extere gentes contētae sint, vnicū hic scribā exēplū, quo id agnoscas facilius. Masinissa Numidie Rex tribus filiis regnū cōmune reliquit, idq; eos Scipionis arbitrio diuidere iussit, vt est apud T. Liuiū libro quinquagesimo. Si hoc Habito facere licuisset) id est, si licuisset Scipioni facere Habito, quod C. Licinio fecit.

Illis ipsis iudicib; id est quū tā graues & seueri iudices essent. Vnū etiā est, quod me maxime cōturbat) Ironia est, qua sepe in refutando vti licet, quum argumenta aduersarii, quę leuia sunt, dicimus grauiora. Elogiū) id est testificationē, de quo vocabulo scribimus in cōmētariis in Catonē Maiorem. Hominis honestissimi) Ironia est. Alienissimos) id est neq; cognatos, neq; affines, neq; necessarios. Sed tu Acti) Quinti. lib. v. de refutatione scribens artificis esse dicit inuenire in actione aduersarii quę inter semetipsa pugnent, aut pugnare videātur. Id hoc loco facit Cicero. Nam vt ait idem Quintilianus, quid tam videri potest contra Cluentiū, quam Cēforia nota? Quid tam contra eundē, q̄ filium ab Egnatio corrupti iudicii, quo Cluentius Oppianicum circūuenisset, crimine exheredatum? At hec Cicero pugnare ostēdit. Sed tu Acti cōsideres diligenter &c. Quē tu graue esse vis, e Senatu eiecerūt) Ideo immerito eiecerūt. Eiecerūt) apud Quintilianum lego eiecissent. Retinuerūt) qui tamen eiicienduserat. At em̄ Senatus) Purgat quod Actus dixit Senatum deferente populo Ro. causam suscepisse, Senatusq; consultum fecisse. Ad manus) id est ad cōcertationem. Inuidia flagraret) ob corruptum iudiciū. Si qui sunt) Sunt verba Senatusconsulti. Si ipse A. Cluentius) Argumentum a fictione est. Aliam non diceret) dicere sententiā & ferre differūt. Nam iudex fert, Senator dicit. Aliam atq; id est aliā q̄.

Sententiā dicere & ferre.

Sed quero a vobis nū istam legē ex isto Senatusconsulto L. Lucullus Consul, homo sapientissimus tulerit: num anno post, M. Lucullus & C. Cassius? In quos cū Consules designatos idē illud Senatus decreuerit, non tulerūt. & quod tu Habiti pecunia factum esse arguis, neq; id vlla tenuissima suspitione confirmas, factum est primo illorū equitate & sapiētia Cōsulum: vt id quod Senatus decreuerat ad illud inuidiē prēsens incēdium restinguendum, id postea perferendū ad populum non arbitrarentur. ipse deinde populus Ro. qui L. Quintii Tribuni pl. fictis querimoniis antea concitatus, rem illam & rogationem flagitarat, idem C. Iunii filii pueri paruuli lachrymis commotus, maximo clamore & cōcursu totā illā legem & quēstionē repudiāuit. Ex quo intelligi potuit id, quod sepe dictum est: vt mare quod sua natura trāquillū sit, ventorū vi agitari atq; turbari: sic & populū Ro. sua sponte esse pacatum, hominū seditiosorū vocibus vt violentissimis tēpestatibus concitari. Est etiam reliqua permagna auctoritas, quā ego turpiter pene prēterii: mea enim esse dicitur. Recitauit ex oratione nescio qua Actius, quam meā esse dicebat, cohortationem quādā iudiciū ad honeste iudicandum, & commemorationem tum illorum iudiciorum, quæ probata non essent, tū illius ipsius iudiciū Iuniani: perinde quasi ego nō ab initio huius defensionis dixerim, inuidiosum illud fuisse iudiciū: aut cum de infamia iudiciorum disputarem, potuerim illud, quod tam popolare esset, in illo tempore prēterire.

Similitudo.
Auctoritas.

Num istam legem) Quum atrocior res aliqua admissa fuerat, po. Ro. aut indignitate rei permotus, aut Trib. pl. concionibus seditiosis impulsus.

sus flagitabat, vt ea de re Senatusconsultum fieret, ex quo Senatusconsulto lex per Consulem ferretur. Vt pro Milone factum est. Hoc factū ad præsens inuidiæ incendium restinguendum dicit, quod postq̃ restinctum est, illa lege opus non esse Consules viderunt. In quos cum Consules) tum Cōsules legi oportet. Significat autem M. Lucillum & C. Cassium fuisse ex iudicibus iis a quibus Oppianicus damnatus sit. Quod tu Habiti pecunia) Consules a Cluentio accepisse pecuniam, vt ex isto S.C. legē non ferrent Actius dixit. Id Cicero refutat. Id quod Senatus) Quum postea dicat, id postea perferendū. alterum id supernacaneum est. Id aliquando facit Cicero, ne preparata oratio videatur. Rem illā & rogationē) id est Senatusconsultū & legem. Questionem) id est causam. Vt mare quod sua natura) Eadem est similitudo apud T. Liuium lib. xxviii. in oratione P. Scipionis ad milites. Multitudo omnis, inquit, sicut natura maris per se im- Populus mari simili mobilis: vt venti & auræ cident, ita aut tranquillum, aut procellæ in vobis lis. sunt, & causa atq; origo omnis furoris penes authores est, vos contagione infanistis. Est etiam reliqua) Artificiosum est, vt quum quid alio loco dici potest, quā suo, commodius id ad eum locum referuimus: nosq; pene prætermisisse dicamus. Ea enim ratione auditores facimus attētos, & rem tractamus commodius. Vt quū in oratore illud præcipuum sit, vt sit vir bonus, aut is certe habeatur. Si quid in eum ab aduersario dictum sit, quo eius existimatio lædatur, id post procemium, ante causæ actionem refutandum est. Id Cicero fecit in orationibus pro L. Murena, & pro P. Sylla. T. Actius in Cluentii accusatione dixit Ciceronem in alia oratione dixisse in iudicio Iuniano iudices pecuniam accepisse etiam ab accusatore Cluentio, vt Oppianicum reum damnarent. Id ex Ciceronis oratione in Verrem secunda Actius recitauit. Probauit igitur ab autoritate Ciceronis iudicium a Cluentio corruptum. Hoc loco Cicero contrarium defendit. Multum igitur de Ciceronis autoritate detrahitur. Id Cicero post exordium ante causæ actionem commodè refutare non potuisset. oportebat enim prius probari id iudicium ab Oppianico corruptum, & quanta populi Ro. concitatio a L. Quintio facta fuerit. Hoc igitur loco id tractatur commodius, quod se pene turpiter præterisse dicit. Permagna autoritas) Quintilianus libro quinto, inter probationes ponit locum ab autoritate. si quid videlicet ita visum est gentibus, populis, sapientibus viris, claris ciuibus, illustribus poetis referri potest. A Ciceronis autoritate ex Actione in Verrem secunda vsus accusator fuerat. Turpiter) Turpe enim fuisset Ciceroni id præterire quod ad existimationem eius pertinebat. Ex oratione nescio qua) id legere licet in ea Actione secunda. Ad honeste iudicandum) Ne a Verre corrupti turpiter iudicarent. Quæ probata non essent) id est quæ bona non essent, propterea q̃ accepta pecunia facta essent. Inuidiosum) id est inuidiæ plenū, quam Quintius excitauerat.

Orationū
auctoritati-
bus quate-
nus creden-
dum.

Antonius
cur nō scri-
pserit.

Ego vero si quid eiusmodi dixi neque cognitum commemoraui neque pro testimonio dixi: & illa oratio potius temporis mei, quam iudicii & auctoritatis fuit. Cum enim accusare & mihi initio proposuissem ut animos & populi Ro. & iudicium commouerem: cumque omnis offensiones iudiciorum non ex mea opinione, sed ex hominum rumore proferre: istam rem, quae tam populariter esset agitata, praeterire non potui. Sed errat vehementer, si quis in orationibus nostris, quas in iudiciis habuimus, auctoritates nostras consignatas se habere arbitratur. Omnes enim illae orationes causarum & temporum sunt, non hominum ipsorum ac patronorum. Nam si causae ipsae pro se loqui possent, nemo adhiberet oratorem. Nunc adhibemur ut ea dicamus, non quae nostra auctoritate constituentur, sed quae ex re ipsa causaque ducantur. Hominem ingeniosum M. Antonium aiunt solitum esse dicere: idcirco se nullam unquam orationem scripsisse, ut si quid non opus esset ab se esse dictum, posset se negare dixisse: perinde quasi quid a nobis dictum aut actum sit, id nisi literis mandauerimus, hominum memoria non comprehendatur. Ego vero in isto genere libentius cum multorum, tum hominis eloquentissimi & sapientissimi L. Crassi auctoritatem sequor: qui cum L. Plancium defenderet accusante M. Bruto, homine in dicendo vehementi & callido: cum Brutus duobus recitatoribus constitutis, ex duabus eius orationibus capita alterna inter se contraria recitanda curasset, quod in dissuasionem rogationis eius, quae contra coloniam Narbonensem ferebatur, quantum potest de auctoritate senatus detrahit: in suasionem legis Serviliae summis ornat senatum laudibus: &

multa in Equites Ro. cum ex ea oratione asperius dicta recitasset, quo animi illorum iudicium in Crassum incenderentur: aliquantum esse commotus dicitur.

Offensiones iudiciorum) id est corrupta iudicia, quibus offensus populus erat. Consignatas) id est certas & non mutabiles. Orationes causarum & temporum sunt) Nam oportet orationes ipsas causis & temporibus accommodari. Hominem ingeniosum) M. Antonii Oratoris incredibilem quandam & prope singularem & diuinam ingenii vim fuisse Cicero dicit in libro de Oratore primo. Eodem authore de Claris Oratoribus huius erat memoria summa, nulla meditationis suspitio, imparatus semper aggredi ad dicendum videbatur. Nullam unquam orationem scripsisse) In libro de Claris Oratoribus Cicero alias causas dicit, cur alii orationes suas non scripserint. Alii enim oratores inertia nihil scripserunt. Alii non laborauerunt ut meliores essent. Nulla enim res tantum proficit ad dicendum, quantum scriptio. Alii memoriam ingenii sui in posterum non desiderarunt. Sua enim dicendi gloriam maiorem visum iri existimauerunt, si in existimantium arbitrium scripta sua non venirent. Alii putant melius dicere se posse, quam scribere quod per ingeniosos hominibus, neque satis doctis plerumque contingit. Eloquentissimi) M. Antonius & L. Crassus aetate sua fuerunt oratores maximi. Antonio alii parem esse dicebant, alii anteponebant L. Crassum. Illud quidem certe omnes ita iudicabant, neminem esse, qui horum alterutro patrono cuiusque ingenium requireret, ut ait Cicero de Claris Oratoribus. Vbi permultum ornat utrumque laudibus. L. Placium) C. Plancum, Quintilianus lib. vi. appellat. Accusante M. Bruto) M. Brutus generi suo magni fuit dedecus, qui cum tanto nomine esset, patremque optimum virum habuisset & iuris peritissimum accusationem factitauit. Accusator fuit vehemens & molestus, ut facile cerneretis naturale quoddam stirpis bonum degenerauisse vitio deprauate voluntatis. Author est Cicero de Claris Oratoribus. Hunc accusatorem passim nominatum fuisse idem in libro de Officiis secundo dicit. Recitatoribus) id est lectoribus. Capita alterna, id est quae alternatim recitarent. In dissuasionem rogationis) Quum lex ferret, ne Martius Narbo colonia deduceretur, eam legem dissuasit L. Crassus. de quo Cicero in libro de Claris Oratoribus. Voluit, inquit, adolescens in colonia Narbonensi causae popularis aliquid attingere, eamque coloniam, ut fecit, ipse deducere. Extat in ea legem senior, ut ita dicam, quam aetas illa ferebat oratio. In suasionem legis Seruiliæ) L. Crassus annos. xxxiii. natus Seruiliam legem suavit, quam Q. Seruilius Coepio Consul tulit. de qua Cicero eodem in libro de Cl. orat. Mihi, inquit, a pueritia quasi magistra fuit illa in legem Coepionis oratio, in qua & auctoritas ornatur Senatus, quo pro ordine illa dicuntur: & inuidia concitatur in iudicium & accusatorum factionem, contra quorum potentiam populariter tum dicendum fuit. Multa in illa oratione grauius, multa lenius,

M. Antonius orator.

Oratores cur non scripserint orationes suas.

L. Crassus.

M. Brutus degenerauit.

Narbo Martius.

Lex Seruilia.

multa aspere, multa facete dicta sunt. Plura etiam dicta q̄ scripta, quod ex quibusdā capitibus expositis nec explicatis intelligi potest. Illorū iudiciū id est Equitum Romanorum, qui soli tum lege Sempronia iudicabant.

L. Crassi fa
cetię.

Itaq; in respondendo primū exposuit vtriusq; ratio-
nem tēporis, vt oratio ex re & causa habita videretur.
Deinde vt intelligere posset Brutus, quē hominē, & nō
solū qua eloquētia, verū etiā quo lepore & quibus face-
tiis prēditum laceffisset, tres & ipse excitauit recitato-
res cū singulis libellis, quos M. Brutus pater illius ac-
cusatoris de iure ciuili reliquit. Eorū initia cum recita-
rentur, ea quę vobis nota esse arbitror, Forte euenit vt
rurī in Priuernatī essemus ego & Brutus filius, fundū
Priuernatē flagitabat. In Albano eramus ego & Bru-
tus filius, Albanū poscebat. In Tyburti forte cū affedis-
semus, Tyburtē fundū requirebat. Brutū autē hominē
sapientem, q̄ filii nequitia videret, quę prēdia ei relin-
queret, testificari dicebat voluisse. q̄ si potuisset hone-
ste scribere, se in balneis cū id ætatis filio fuisse, nō pre-
rerisset. eas se tamē ab eo balneas non ex libris patris,
sed ex tabulis & ex cēsu quærere. Crassus tū ita Brutū
ultus est, vt illū recitationis suę pœniteret. moleste em̄
fortasse tulerat, se in his orationibus reprehēsum, quas
de Rep. habuisset: in quibus forsitan magis requiratur
cōstantia. Ego autem illa recitata nō moleste fero. neq;
em̄ ab illo tēpore, quod tū erat: neq; ab ea causa, quę tū
agebatur, aliena fuerūt. neq; mihi quicq; oneris suscepti
cum ista dixi, quo minus honeste hāc causam & libere
possem defendere. Qz si velim confiteri me causam A.
Cluentii nunc cognoscere, antea fuisse in illa opinione
populari, quis tādē id possit reprehēdere? pręsertim lu

dicēs cū a vobis quoq; ipsis hoc impetrari sit æquissimū, quod ego ab initio petiui & nūc peto, vt si quā huc grauiorē de illo iudicio opīnionē attulistis, hanc causa perspecta atq; omni veritate cognita deponatis.

Vtriusq; tēporis) quo dissuaderet legē, quē cōtra coloniā Narbonensem ferebatur, & quo suaderet legem Seruiliā. Quo lepore) In Crasso multū leporem fuisse Cicero in primo de Officiis scribit, cuius orationē dicit fuisse vberiorē, nec minus facetam. Excitauit) id est surgere fecit, de quo verbo alibi plura. In libro de Oratore secundo hanc eandem rem licet legere, vbi traditum est tantū tres veros esse Bruti libros. Pomponius vero Iurisc. libro Digestorum primo, de origine iuris septem fuisse dicit. Forte euenit) id libri primi principiū est. In Priuernate) In Priuernati legendum esse docet Priscianus libro. vii. quemadmodum etiam legitur in libro de Oratore secundo. Flagitabat) L. Crassus scilicet. Sciebat enim hoc & reliqua prędia Brutum vendidisse quę sibi pater reliquerat. In Tyburti) ita legitur in codice. S. Victoris, In Tyburti forte quum assedissemus ego & Brutus filius. Quę lectio librorū aliorum initiis coherētior est. Brutū autem hominē sapientem) idem de Oratore secundo, Sapiens, inquit, homo cum primis nostrę ciuitatis norat hunc gurgitē: metuebat ne quū is nihil haberet, nihil esse ei relictū putaretur. Testificari) id est testari, quę vox infrequēs nō est apud Ciceronem. De oratore secundo, Testificatur pater tibi Priuernatem fundum reliquisse. Libro Epistolarum familiarium secundo, Hoc quicquid attigi, non feci infamandi tui causa, sed testificandi amoris mei. Libro de Finibus secundo, Quippe qui testificetur ne intelligere quidem se posse vbi sit. Libro Tusculanarum quęstionū quarto, Hos autē, vt testificor sepe, de sapiēte quęrimus. Inde testificatio appellata. Vt de Claris Oratoribus, Seseq; chirographa, testificationes, indicia, quęstiones, manifestam rem deferre diceret. Dicebat) L. Crassus. Si potuisset honeste scribere) Nam Romano more cum parentibus filii puberes, cum soceris generi non lauabantur, vt scribit Cicero libro de Officiis primo. Cum idętis filio) id est cum filio pubere. Id autem ætatis pro eo quod est ea ætate, vel eius ætatis sæpe dicit Cicero, vt in libro Epistolarum Familiarium. vi. Ita viximus, & id ætatis iam sumus, vt omnia, quę non nostra culpa nobis accident, fortiter ferre debeamus. Libro. xv. Molestē fero me Consulem tuum studium adolescentis perspexisse: te meum, quum idętis sim, perspicere nō posse. Libro de Oratore. i. Id nobis Antoni hominib⁹ id ætatis oneris ab horū adolescētū studiis imponit. Actione in Verrē. iiii. Homo q & summa grauitate, & iā id ætatis, & parēs esset, obstupuit hoīs improbi dicto. Actioe. 4. Homo nefari⁹ de homine nobili, atq; idętis, suocq; hospite,

Testificari.

Idętis.

Id tempori virgis supplicium crudelissime sumeret. Id temporis pro eo quod est eius
ris. temporis vel eo tempore itidem dicitur. de quo alibi. Non preterisset)

Balneæ &
balneum.

Hoc dicit, quia balneas quoque Brutus vendidit. In quem L. Crassi facetus est ille iocus apud Ciceronem libro de Oratore secundo, Cum Brutus diceret se sine causa sudare: Tū Crassus, Minime mirum, inquit, modo enim existi de balneis. Balnea locum ipsum ubi lauamur, & balneum aquam calidam qua lauamur significant. Cornelius Cellus libro primo, Prodest etiā interdum balneo, interdum aquis frigidis vti. Ex tabulis & censu) Censores enim ciuium bona censentes, quæ cuiusque bona essent, in tabulas referrebant. In quibus orationibus de Reip. constantia requiratur magis quam in iudicialibus Illa recitata) a T. Actio, de actione in Verrem secunda. Quod tum erat) quum accularem Verrem. Magna enim tum corruptorum iudiciorum infamia erat. Ab ea causa) Verris. Tum enim sperabat Verres corrupto iudicio se absolutū iri, quod patronus eius Q. Hortensius Consul esset designatus, quod Q. Metellus Collega eius esset, quod M. Metellus Prætor esset Urbanus, quod Q. Metellus eorum frater Siciliam Prætor obtineret, qui omnes Verri fauebant.

Nunc quoniam ad omnia, quæ abs te dicta sunt T. Acti de Oppianici damnatione, respondi, confiteare necesse est, te opinionem multum fefellisse, quod existimaris me causam A. Cluentii non facto eius, sed lege defensorum. Nam hoc persepe dixisti, tibi sic renunciari, me habere in animo causam hanc presidio legis defendere. Ita ne est? ab amicis videlicet imprudentes prodimur: & est nescio quis de his, quos amicos nobis arbitramur, qui nostra consilia ad aduersarios deferat. Quis nam tibi hoc renunciavit? quis tam improbus fuit? cui ego autem narraui? nemo ut opinor in culpa est. sed nimirum tibi istuc lex ipsa renunciavit. sed nū tibi ita defendisse videor, ut tota in causa mentionem nullam fecerim legis? num secus hanc causam defendissem ac si lege Habitus teneres? certe ut hominem confirmare oportet, nullus est locus a me purgandi istius inuidiosi criminis prætermissus. Quid ergo est? quæret fortasse quispiam: displiceat ne mihi legum presidio a capite periculus

lum propulsare: mihi vero Iudices non displicet, sed
 vtor instituto meo. In hominis honesti prudentisq; iudi-
 cio, non solum meo consilio vti consueui, sed multum
 etiam eius quem defendo & consilio & voluntati ob-
 tempero. Nam vt hæc ad me causa delata est, qui leges
 eas ad quas adhibemur & in quibus versamur, nosse
 deberē, dixi Habito statim, de eo qui coisset, quo quis
 condemnaretur, illum esse liberum. teneri autem no-
 strum ordinē. atq; ille me orare & obsecrare cœpit, vt
 ne sese lege defenderem. Cum ego quæ mihi videren-
 tur, dicerem, traduxit me ad suam sententiam.

Nunc quoniam ad omnia) Visus est sibi Cicero satis probasse iudices ab
 Oppiniaco non a Cluentio corruptos fuisse, & refutasse aduersarii argumē-
 ta. Nunc eo transit, vt ostendat Cluentium, etiam si iudices corrupisset,
 condemnari non oportere, q; iudiciaria lege, quam primū C. Gracchus &
 postea Sylla tulit, nō teneat, ppter ea q; sit eques Romanus. Persepe dixisti)
 Si quid petat accusator, quod patrono in defensione præscribatur, aut scire
 se dicat, qua ratione patronus defensurus sit, id patrono irridendi accusato-
 ris materiam præbet. Itaq; authore Quintil. lib. v. defensionis permutatio
 repræhēditur sæpe, sicut Actius aduersus Cluentium, Æschines aduersus
 Ctesiphontem, quum ille Ciceronem vsurum lege solum, hic minime
 de lege dicturum Demosthenem queritur. Hac eadem ratione cauendum
 est ne accusator assumat sibi refutanda quædam, quæ patronum dicturum
 putet, ne scire se dicat aduersarium hoc esse dicturum, & ita persecuturum.
 Is em̃ patrono venustissimos de se lusus daret, quū modo, se vero nihil di-
 xisse, nec tam stulte dicturum: modo, bene admonitum ab aduersario, & ag-
 gere gratias, quod adiutus sit iocaretur. Lege) Sempronia de qua pau-
 lo post dicitur. Ita ne est) Iocunde Actium irridet. Consilia) id est
 secreta. Hominem) Cluentium. Quæret fortasse quispiam) Prolepsis
 est. A capite periculum (In codice. S. Victoris capitis periculum scriptū
 est. In hominis honesti iudicio) id est in causa Cluentij. Non solū meo)
 Suū hoc institutū dicit, vt nō suo solū cōsilio vtatur, sed multū obtēperet
 cōsilio volūtatiq; sui litigatoris. De eo qui coisset quo quis cōdenaretur)
 id est de eo capite legis quod est ad eā sententiā, Qui coisset quo quis dāna-
 ret. &c. Illū esse liberū) id est lege nō teneri. Nostrū ordinē) id est Senatū.
 Si vero Cicero nondū Senator erat, legēdum est illū esse liberū. nec teneri
 nostrum ordinem. Traduxit) id est induxit, & vt vulgo dicunt, traxit.

Affirmabat em̃ lachrymās non se cupidiorē esse ciuitatis retinēdę, q̃ existimatiōis. morē hominī gessi: & tamē idcirco feci (neq; em̃ id semper facere debemus) q̃ videbam per seipsam causam copiosissime sine lege posse defendi. Videbā in hac defensione, qua iam sum vsus, plus dignitatis: in illa, qua me hic vti noluit, minus laboris futurum. Q; si nihil aliud esset actum, nisi vt hęc causam obtinerem, lege recitata perorassem: neq; me illa oratio commoueret, q̃ ait Actius indignum esse facinus, si Senator iudicio quenq; circumuenerit, legibus eum teneri: si Eques Ro. hoc idem fecerit, nō teneri. Vt tibi cōcedam hoc indignum esse (quod cuiusmodi sit, iam videro) tu mihi cōcedas necesse est, multo esse indignius in ea ciuitate, quę legibus teneatur, discedi a legibus. Hoc enim vinculum est huius dignitatis, qua

Regū vis. fruimur in republica. hoc fundamentum libertatis. hic

” fons æquitatis. mens, & animus & consilium, & senten-

” tia ciuitatis posita est in legibus. Vt corpora nostra sine mente, sic ciuitas sine lege, suis partibus & neruis ac sanguine & membris vti non potest. legum ministri magistratus: legum interpretes iudices: legum deniq; idcirco omnes serui sumus, vt liberi esse possimus. Quid est Q. Naso, cur tu in isto loco sedeas? quę vis est, qua abs te hi iudices tali dignitate præditi coerceantur? vos autem iudices quamobrem ex tanta magna multitudine ciuium, tam pauci de hominum fortunis sententiam fertis? quo iure Actius quę voluit dixit?

Ciuitatis retinendę) quam retineret, si lege iudiciaria defenderetur. Non enim corrupti iudicij damnaretur. Existimationis) Nam si iudiciaria le-

ge defenderetur, non existimaretur non damnatus, quia innocens esset: sed tantum, quia lege non teneretur. Authore Quintiliano libro quinto, aliquando simulandum est nos quaedam inuitis litigatoribus dicere. quod, inquit, Cicero facit circa legem iudiciariam. Neque enim id semper) Cognoscit orator quid utile causae sit magis quam litigator. Ideo litigatori orator non debet semper morem gerere. Quod videbam) Prudenter hoc dicit Cicero, ut magis probet iudicibus ab Oppianico non a Cluentio corruptum iudicium. Plus dignitatis) Nam si absolueretur, ut causae bonitate confusus Cicero sperabat, innocens existimaretur. Minus laboris) quamvis defendere magis laboriosum sit. Ut hanc causam obtinerem) id est ut vincerem, ut secundum me lis daretur, existimatione neglecta. Obtinere causam pro eo quod est causa vincere, & ut vulgo dicunt, lucrarı processum, sepe dicitur. ut paulo post, Si obtinuerit causam Cluentius, sicuti vestra aequitate nixi confidimus, omnes existimabunt, id quod erit, obtinuisse propter innocentiam. Libro Epistolarum ad Atticum. vij. de Cn. Pompeio, Malas causas semper obtinuit, in optima concidit. Actione in verrem quarta, Verres calumniatores apponebat, Verres adesse iubebat, Verres cognoscebat, Verres iudicabat. pecuniae maximae dabantur: qui dabant, causas obtinebant. Amittere litem contra dicimus. ut pro Roscio Comoedo, Ad iudicium hoc modo venimus, ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus. Cadere causa pro amittere litem, & vincere causa pro obtinere causam: inde victoriam quod dicamus, alibi scribimus. Lege recitata perorassem) id est primum recitassem legem. deinde perorassem. Iudicio quem circumuenerit) iudicio circumuenit non solum iudex corruptus, qui innocentem condemnat: sed etiam, qui iudices corrumpit. Teneatur) id est regatur. Hoc enim vinculum est &c) Probat multo indignius esse a legibus discedere, in ea ciuitate quae legibus teneatur: ostenditque quantum leges in ciuitate necessariae sint: sine quibus ciuitas consistere non queat: sine quibus nulla sit iudiciorum aequitas. Ut corpora nostra sine mente) Quintilianus libro quinto frequentem in oratione similitudinem esse dicit, qua probabilius fit, quod intendimus. Ut si animum dicas excolendum, similitudine vtaris terrae: quae neglecta sentes atque dumos, ex culta fructus creat. Aut si ad curam Reip. horteris, ostendas apes etiam formicasque, non modo muta sed etiam parua animalia, in commune tamen laborare. Ex hoc genere dictum est illud Ciceronis, Ut corpora nostra sine mente, ita ciuitas sine lege, suis partibus, ut nervis ac sanguine & membris uti non potest. Suis partibus & nervis) In codice. S. Victoris & in Quintiliano lego ut nervis, quae lectio mihi probatior est. Q. Naso) Q. Nasonem Praetorem huic causae praefuisse Q. Naso. significat: ut paulo post, Q. Voconium quaesitorem. Abs te coer- Q. Voconius. ceantur) id est tibi pareant. His autem exemplis ostendit legem esse velut animam ciuitatis.

Obtinere causam.

Amittere litem.

Vincere & cadere causa.

Victoria.

Cur mihi tandiu potestas dicendi datur? quid sibi autem illi scribere? quid lictores? quid cæteri, quos apparere huic quæstioni video, volunt? Opinor hæc omnia lege fieri, totumque hoc iudiciū (vt antea dixi) quasi mente quadam regi legis & administrari. Quid ergo est? hæc quæstio sola ita gubernatur? quid M. Pletorii & C. Flamini inter *ficarios*? quid C. Orchini peculatus? quid mea de pecuniis repetundis? quid C. Aquili, apud quem nunc de ambitu causa dicitur? quid reliquæ quæstiones? circumspicite omnes Reip. partes: omnia legum imperio & præscripto fieri videbitis. Siqui apud me, te T. Acti reum velit facere, clames te lege pecuniarum repetundarum non teneri? Neque hæc tua recusatio confessio sit capte pecuniæ, sed laboris, sed periculi non legitimi declinatio. Nunc quid agatur, & quid abs te iuris constitutur, vide. lubet lex ea, qua lege hæc quæstio constituta est, iudicem quæstionis, hoc est Q. Voconium cum istis iudicibus, qui ei obuenerint (vos appellat Iudices) quærere de veneno. in quem quærere infinitum est. qui cum fecerit, vendiderit, emerit, habuerit, dederit. Quid eadem lex statim adiungit? Recita. DEQVE EIVS CAPITE QVAERITO: Eius qui coierit? conuenerit? non ita est. quid ergo est? dic. QVI TRIBVNI MILITVM LEGIONIBVS QVATTVOR PRIMIS, QVIVE QVAESTORES, TRIBVNI PL. Deinceps ois magistratus nominauit. QVIVE IN SENATV SENTENTIAM DIXIT, DIXERIT. Quid tum? QVI EORVM COIT COIERIT, CONVENIT CONVENERIT, QVO QVIS IVDICIO PVBLICO CONDEMNARETVR.

Tandiu) Accusatori & reo patrono certū aliquod orādi tēpus lege daba Horę orantur. vt authore Afconio in causa Milonis horę duę accusatori, patrono di. tres datę sint. Cicero de claris Oratoribus, Lege, inquit, Pompeia ternis horis ad dicendū datis, ad causas simillimas inter se, vel potius easdē noui veniebamur quotidie. Quibus verbis significat illas causas orādi lege dari solitas. Idē queritur semihorā sibi tantū dari ad C. Rabiriū defendendū.

Quid lictores) Prętor enim sex lictores habebat. Quid M. Pletorii) Ostēdit alias quoq; causas legis quasi mēte gubernari. Hi autē quos hic nominat causis Prętores pręfuerunt. M. Pletorius fuit is qui Fonteīū accusauit repetundarū. C. Orchiniū peculatus) Licet conicere vt ex hoc loco, ita ex proximis, a Cicerone Prętore Cluētiū defensum. C. enim Orchiniū Cicero Prę ante appellat collegam suū, quē hoc loco pręfuisse causę dicit. Peculatus) tor defendit Cluentid est de residuis pecuniis, quo crimine accusatū Faustiū Syllā ante dixit.

Quid mea de pecuniis repetūdis) Apud Ciceronē Prętorē quęstio de pecuniis repetūdis acta fuit. Ea autē quę fuerit mihi ignotū est, nisi ea Manili est, qui sub finē Pręturę Ciceronis accusatus est repetundarū. Quę causa fuerit idē non explicat pro C. Rabirio Posthumo, Accusauit, inquit, de pecuniis repetūdis, iudex sedī, Prętor quęsiui, defendi plurimos. Nunc de ambitu causa agitur) Licebat apud diuerfos iudices eodem tēpore diuersas causas agi, vt ante dixit priuatū Staleni iudiciū agi, quū Oppianici publicū ageretur. Pręscripto) id est vti legibus pręscriptū est. In aliis codicibus pręsidio non pręscripto legitur. Si quid apud me) Prętorē se esse significat. Est autē argumentū a fictione, vt probet Cluētiū recusationem nō esse cōfessionē. Te lege pecuniarū &c.) quod neq; magistratus prouinciā administraueris, neq; iudex fueris, neq; pecunię publicę pręfectus fueris. Laboris) In defendendo: vel negocii. Nō legitimi) id est cōtra legē. Nā lege nō tenetur, qua ei periculū infertur. Qua lege hęc quęstio constituta est) Hęc enim Cluētiū quęstio de veneno, nō de corrupto iudicio cōstituta est.

Iudicem quęstionis) Q. Voconius huius causę quęsitor fuit. Obuenerint) id est cōtigerint & sortitione euenerint. Infinitū est) id est lege certa persona definita nō est. Quicūq; fecerit) Verba sunt legis Sempronię qua hęc quęstio constituta est. Deq; eius capite quęrito) Hinc cōiectare licet, quę formula fuerit legum earū quibus quęstiones constituerentur. Eius qui coierit) Verba sunt Ciceronis recitantē pręconē interpellātis. Deinceps omnes magistratus nominauit) Hoc dicit Cicero, ne longū nimis videatur, si pręco magistratus omnes nominet. Qui eorū coit) Hoc est quod ostendit Cicero Cluentiū hac lege non teneri. Nec enim magistratus nec Senator Cluentius fuit. Erat igitur lex Sempronia dicta, quod a C. Sempronio Graccho lata sit, ad hūc fere modū, De eius capite quęrito qui venenū malū fecit fecerit, vendidit vendiderit, emit emerit, habuit habuerit, dedit dederit. Deq; eius capite quęrito, qui Tribuni militū legionib; quatuor primis, quiue Quęstores, Tribuni pl. &c. Quiue in Senatu sententiā di.

Lex Sempronia.

Coire.

xit dixerit. Qui eorū coijt coierit, cōuenit cōuenerit, cōsensit cōsenserit, falsumve testimonium dixit dixerit, quo quis iudicio publico condēnaretur. Coire aut dicuntur ij qui consci sunt, & pecunia vel cōsilio impellunt aut certe adiuuant iudices, vt reū condēnent, vt qui iudices corrūpūt, vt sunt sequestres & interpretes. qui vere conueniunt consentiunt cum iudicibus, ijsq; ex animi sententia dant fidele consilium, cuiusmodi sunt assessores.

Qui eorū: quorū: videlicet qui suprascripti sūt. quid interest vtro modo scriptum sit: et si est apertū, tamen ipsa lex docet. vbi enim omnes mortales alligat, ita loquitur, **QVI VENENVM MALVM FECIT, FECERIT.** oēs viri, mulieres, liberi, serui in iudiciū vocantur. Si itē de coitione voluisset, adiunxisset, q̄ve coierit. Nunc ita est, **DEQVE EIVS CAPITE QVAERITO, QVI MAGISTRAT. HABVERIT, QVIVE IN SENATV SENTENTIAM DIXERIT. QVI EORVM COIT, COIERIT.** Num is est Cluentius? certe non est. quis ergo est Cluentius? qui tamē defendi causam suam lege nolit. Itaq; abiicio legē, morē Cluentio gero: tibi tamen Acti pauca, quæ ab huius causa seiuncta sunt, respondebo. Est enim quidā in hac causa, quod Cluentius ad se: est aliquid, quod ego ad me putem pertinere. hic sua putat interesse, se re ipsa & gesto negocio, non lege defendi. ego aut mea existimo interesse, me nulla in disputatione ab Actio videri esse superatū. nō enim mihi hæc causa sola dicenda est: omnibus hic labor meus propositus est, quicūq; hac facultate defensionis cōtēti esse possunt. nolo quēq; eorum, qui assunt, existimare, me, quæ de lege ab Actio dicta sunt, si reticuerim, cōprobare. quamobrem Cluenti de te tibi obsequor: neq; ego legē recito, neq; hoc loco pro te dico, sed ea quæ a me desiderari arbitror, non

relinquā. Iniquū tibi videtur Acti esse, nō iisdē legibus
oēs teneri. Primū (vt id iniquissimū esse confitear) hu-
iusmodi est, vt cōmutatis iis opus sit legibus, non vt iis
quę sunt, nō pareamns. Deinde quis vnq̄ hoc Senator
accusauit? vt cū altiorē gradū dignitatis, beneficio po-
puli Ro. esset consecutus, eo se putaret durioribus legū
conditionibus vtī oportere? Qz multa sunt commoda
quibus caremus.

Qui suprascripti sunt) id est magistratū & Senatorū. Vtro modo)
vel qui eorū, vel qui Trib. mil. Trib. pl. Questorū reliquorūq; magistratū.
Alligat) lex scilicet. Loquetur) ita hoc verbū vsurpat, vt ante nominat
uit. Estque metaphora. quā rebus inanimis datur aliquis sensus. Venenū
malū) C. Gracchi hæc verba sunt, vbi venenū malū dicit. vti postea Sal-
lustius, Ea quasi venenis malis imbuta corpus animumq; virilē effoemi. Venenū ma-
nat. Id vocabulum in vtrāq; partē dici apud A. Gelliū est. Tibi tamen lum.

Acti) Quia Cluentius noluit lege defendi, ne existimationē admitteret.
videt tamen Cicero maximū & certissimū huius causę patrociniū esse in
hac lege, vt ea lege tacite Cluentiū defendat, callide simulat sua nō Cluentij
causā se refutare quod Actius dixit, indignum esse Senatorem aliqua le-
ge teneri qua eques Ro. non tenetur. Quumq; illa lex iudiciaria sit, qua
Cluentius non tenetur, iniquum esse ostendit a legibus discedere. Gesto
negocio) id est prout gestū est negociū, quod scilicet iudices non corruerit.

Dicēda est) id est orāda est, id est alias causas præter hanc Cluentij acturus
sum. Labor me) in defendēdo .s. Hęc) id est mea quę de lege dicta sunt.
id est indignū esse equitē nō teneri lege ea qua senator teneat. Quę a me
desiderari arbitror) id est quę ab me alijs, vt arbitror, desiderāt, vt ego præstē.

Primū vt id iniquissimū &c.) Locus hic subobscurus est, propterea quod
mendū subesse videat. Ita enim mihi videtur emēdatior. Primū, vt id ini-
quissimū esse cōfitear, huiusmodi est, vt cōmutatis ijs op⁹ sit legib⁹, vt ijs q̄
sunt nō pareamus. Ad eā sententiā, Iniquū esse dicis nō iisdē legibus oēs te-
neri, quod tu dicis iniquissimū esse cōfiteor, id est cōmutare leges, & a legi-
bus discedere. Vtrūq; fiet, si in hanc legē equester ordo includatur. Altiorē
gradū) id est magistratū. Bñficio) id est suffragio. Eo se putaret duriori-
bus) Pluribus enim durioribusque legibus magistratus q̄ priuati homi-
nes tenentur: horum q̄ illorū leuiores molestię, & labores minores, vt paulo
post dicem⁹. Qz multa sūt cōmoda) vt rei familiaris tractatio, vt amicorū
familiaritas, vt quies, vt animi oblectatio, vt alia gñis eiisdē. Quibus care-
mus) nos scilicet, qui Senatores Po. Ro. suffragio magistrat⁹ facti sumus.

Qz multa molesta ac difficilia, quæ subimus: atq; hæc omnia tantū honoris & amplitudinis cōmodis cōpensantur. Conuerte nūc ad equestre ordinē atq; in ceteros ordines: easdē vitæ conditiones nō perferent. putant em̄ minus multos sibi laqueos legū & cōditionū ac iudiciōrū propositos esse oportere, qui in summū locum ciuitatis aut non potuerūt ascendere, aut non petierunt. Atq; vt omittam leges alias oēs, quibus nos tenemur, ceteri aut sunt ordines liberati, hāc ipsam legē, ne quis iudicio circūueniretur, C. Gracchus tulit: eam legem pro plebe, non in plebē tulit. Postea L. Sylla homo a populi causa remotissimus, tamen cum eius rei quæstionē hac ipsa lege cōstitueret, qua vos hoc tēpore iudicatis, populū Ro. quē ab hoc genere liberū acceperat, alligare nouo quæstionis genere ausus nō est. Quod si fieri posse existimasset, pro illo odio, quod habuit in equestrem ordinem, nihil fecisset libentius, q̄ omnem illam acerbicatem proscriptionis suæ, quæstus in veteres iudices, in hanc vnam quæstionem attulisset.

Magistratū
gerere miserum est.

Qz multa molesta & difficilia) Nam magistratus gerere miserum est. Cicero pro L. Murena se dicit & ex aliorū miseris, & ex suis curis laboribusq; quotidianis fortunatos eos homines sepe iudicare, qui remoti a studiis ambitionis, ocium ac tranquillitātē vitæ secuti sunt. Idē libro Tusculanarū quæstionum tertio inhonoratos propter id ipsum dicit beatiores, quod honores contemnant. eorumq; vitam laudari nominatim, qui priuatū ocium negociis publicis antetulerunt. Eiusdem illa querela est pro L. Flacco, O conditiones miseras administrandarum ciuitatum & prouinciarum. in quibus diligentia plena simultatum est, negligentia vituperationum. vbi seueritas periculosa est, liberalitas ingrata, sermo insidiosus, assentatio perniciosa, frons omnium familiaris, multorum animus iratus, iracundiæ occultæ, blanditiæ apertæ, veniētes Prætores expectāt, presentibus inseruiūt, abeuntes deserunt. Idem libro Epistolarum Familiarium quinto scribit eam videri conditionē impendere legum iudiciorum temporū, vt optime

actum cum eo videatur esse, qui quàm leuissima poena ab Rep. discesserit. Dictum illud Pythagore a fabis abstinendū exponit Plutarchus de liberis educandis, vt magistratus gerendi non sint. Fabis, inquit, priscorū suffragia ferebantur, quæ finem principibus attulere. Honoris & amplitudinis) Authore Xenophōte libro primo de Pedia Cyri, similia corpora Imperatoris & priuati hominis iisdem laboribus similiter nō afficiuntur. Honos enim labores Imperatori facit leuiore, præsertim quod intelligat in hominū esse oculis quicquid faciat. Eadē hæc Xenophontis sententia apud Ciceronem libro Tusculanarum questionum secundo est. Semper, inquit, Africanus Socraticum Xenophontem in manibus habebat, cuius imprimis laudabat illud quod diceret eosdem labores non esse æque graues Imperatori & militi, quod ipse honos laborem leuiorem faceret Imperatori.

Honos labores facit leuiore.

Conuerte) id est veni. In cæteros ordines) id est ad plebeios. Laqueos) id est pericula. Laqueos legum appellat, vt pro Milone laqueos iudicii. Nō potuerunt) quia repulsam passi sunt. Aut non petiuerunt) Multi enim equites ordine suo, patrumque suorum contenti magistratus non petiuerūt. vt paulo post dicit Cicero. Sunt liberati) id est non tenentur. Hanc ipsam legem) qua hæc quæstio constituta est. Remotissimus) id est alienissimus. Patritiis enim contra plebeios Sylla fauebat. Quæstionem) Equites lege Sempronia iudicauerant. Equitibus iratus erat L. Sylla: vt de iis qui iudicauerant quæreretur, hac ipsa lege constituit. Ab hoc genere liberum) id est hac lege non teneri. Liber hoc genere & ab hoc genere in eadem re dicitur. Cicero pro C. Rabirio Posthumo, Vos Senatus liberos hac lege esse voluit, populus nunq̃ alligauit. Idem in libro de finibus primo, Robustus animus & excelsus omni est liber cura & angore. de Officiis libro primo, Id autem ipsum cernitur in duobus, si & solum id quod honestum sit bonum iudices, & ab omni animi perturbatione liber sis. Idem in Rullum in Senatu, Qui se incolumes volent, sequentur auctoritatem Consulis soluti a cupiditatibus, liberi a delictis. Alligare) id est obligare, obstringere, obnoxium facere. Nouo quæstionis genere) id est mutata lege, vt ea populus Romanus teneretur. Quod habuit in Equestrem ordinem) Nam Cornelium Cinnam Equester ordo contra Syllam adiuuit, vt ait Asconius. Habeo te odio nō dicimus, sed habeo in te odiū, vt habeo amorem in te. Cicero pro domo sua, Quam porticum pro amore quem habetis in Rempub. & semper habuistis, non modo sententiis, sed si opus esset, manibus vestris disturbare cuperetis. Habeo tecum odiū etiā dicere licet, vt in hac oratione, Qui poterat tum in gratiam redire cum Oppianico Cluentius, qui cum matre habebat similitudines? Habere inuidiā non dicitur eodem modo, sed passiuè, vt pro L. Murena, Inuidiam vero his temporibus habere Consulatus ipse nullam potest. Et libro de Oratore secundo, Quum Scaurus nonnullā haberet inuidiā ex eo quod Phrygionis Pompeii locupletis hominis bona sine testamento possederat.

Liber hac re & ab hac re.

Sylla iratus equestri ordini.

Habeo in te odium vel amorem, & habeo tecum odium.

Habere inuidiam,

Questus in veteres iudices) id est in equites Romanos. Quis enim Cicero actione in Verrem secunda dicat equestrem ordinem annos prope quinquaginta continuos iudicasse, id est a Graccho ad Syllam. quo toto tempore ne tenuissimam quidem suspensionem acceptam pecunie ob rem iudicandam constitutam fuisse: Velleius tamen quam alios multos clarissimos viros atque innocentissimos, tum P. Rutilium virum non ætatis sue modo, sed etiam omnium seculorum virum optimum repetundarum lege interrogatum maximo cum gemitu civitatis ab equitibus damnatum fuisse scribit. T. Livius libro. lxx. hunc inuisum fuisse equestri ordini dicit. propterea quod C. Marii Legatus ab iniuriis Publicanorum, qui ex equestri ordine erant, Asiam defenderat. Hec in Equites iudices Sylla queri potuisset. In veteres iudices) alii legunt in equestres iudices. Vtrobique eadem est sententia.

L. Sylla equi
stri ordini
iratus.
Includatur
in periculum.

Nec nunc aliud quicquam agitur, mihi credite Iudices, & prospicite id quod providendum est, nisi ut Equester ordo in huiusce legis periculum includatur. Neque hoc agitur ab omnibus, sed a paucis. nam ii Senatores, qui se facile tuentur integritate & innocentia, quales (ut vere dicam) vos estis, & ceteri qui sine cupiditate vixerunt, Equites ordini Senatorio dignitate proximos, concordia coniunctissimos esse cupiunt. sed ii, qui se volunt posse omnia: neque preterea quicquam esse aut in homine villo aut in ordine, hoc vno metu se putant equites Ro. in potestate sua redacturos, si constitutum est, ut de iis qui rem iudicarent, huiusmodi iudicia fieri possint. Vident enim auctoritatem huius ordinis confirmari, vident iudicia comprobari: hoc metu proposito, euellere se aculeum severitatis vestre posse confidunt. Quis enim de homine audeat paulo maioribus opibus prædito, vere & fortiter iudicare: cum videat sibi, de eo, quod coierit aut consenserit causam esse dicendam? O viros fortes Equites Rom. qui homini clarissimo ac potentissimo M. Druso Tribuno ple. restiterunt, cum ille nihil aliud ageret, quam ut illa cuncta, quæ tum erant nobilitas,

tis, nisi utique rem iudicassent, huiusmodi questionibus vero
bus in iudicium vocarentur.

Nec nunc aliud quicquam agitur) Artificiosum est, ut ostendat patronus accusatorē
non solum petere id quod aperte in rem petere videtur, sed id tacite contra mul-
tos, aut contra Rem publicam peti. Ut pro Fonteio dicit Gallos ex Fonteii dāna-
tione immunitatem atque libertatem sperare. Eo enim damnato nullus Præ-
tor Gallos regere seuere audebit, metuens ne concitato eorum odio repe-
tundarum accusetur. Pro C. Rabirio ostendit T. Labienum occulte pete-
re, ut quum ad arma Consules ex Senatusconsulto vocabunt, nullus ci-
uium arma capiat, ut sit improbis ciuibus vexandi patriam licentia ma-
ior. Pro Sex. Roscio docet accusatores petere, ut damnato Roscio ad iudice-
ces adducantur filii proscriptorum, quorum bona venierunt. In pericu-
lum includatur) Idem genus dicendi est libro Epistolarum ad Atticum pri-
mo, Sed quid ago? pene orationem in epistolam inclusi. Ab omnibus
Senatoribus. Sine cupiditate) id est sine avaritia, id est qui ob rem iudi-
candam pecuniam non acceperunt. Dignitate proximos) Equites medi-
inter Senatores & plebeios erant. Ex his Senatores a Censoribus plerumque
legebantur. Præterea) id est præter id quod possint. Si constitutum est
hac lege. s. De iis qui rem iudicarent) id est qui causæ iudices essent. Ut
actione in Verrem secunda, Ne tenuissima quidem suspitio acceptæ pecuniæ
ob rem iudicandam constituta sit. Nec significat iudicandi potestatem Eque-
stri ordini factam, sed quemadmodum antea dixit Censoribus iudicia cum
Equestri ordine fuisse communicata, ut videretur per hominum idoneorum
ignominiam sua autoritate illa iudicia cum Equestri ordine reprehē-
disse. Ita Senatoribus cum Equestri ordine communicata iudicia arbi-
tror. Et quemadmodum illi Equites non erant Censores, ita hi non erant
iudices. Huius ordinis) Equestris. Hoc metu proposito) Equitibus. Fuel-
lere se aculeum) Ab apibus facta translatio est, quibus quum auulsus acu-
leus est, non pungit. Hoc autem dicit tanquam Equitum iudicia Senatores sequantur
in ferendis sententiis, sintque Equites veluti aculeus seueritatis Senatorie.

Includere
in periculū

Seueritatis) Seueros iudices appellari, qui nocenti reo non ignoscunt. Quis
ex Equestri ordine. s. Fortiter) id est ut dicunt, audacter. Quum ille nihil
aliud ageret) Authore T. Liuius lib. lxxi. M. Liuius Drusus Trib. pl. legem tu-
lit iudicialē, ut equa parte iudicia penes Senatū & Equestre ordinē essent.
Authore Velleio lib. ii. Drusus ab Equitibus ad Senatores iudicandi potestatem
trāferre conatus est. Ab utroque hoc loco dissentit Cicero. Hanc eandem sententiā
iisdem prope verbis legere licet in oratione pro C. Rabirio Posthumus, quæ Iulia
lege de repetundis negat teneri, quod sit Eques Romanus. hortaturque Equites ne se
teneri ea lege patiantur, qua Senatus eos teneri noluit. Illinc multa liceat ac-
cipere ad hunc locum clarius intelligendum, quod propterea non ascripsimus, quod nimis
multa viderentur. indicasse locum satis fuit. De Drusi morte scribimus p. Mil.

Illa cuncta quę tū erant nobilitatis) id est Equites qui tū soli iudicabāt.
 Nisi utiq; Aut utiq; pro vero dixit, aut vero nō utiq; legi debet: quod
 mihi persuadeā facilius, quod etiā Valla scribat utiq; nunq̃ fere a Cicero:
 ne dici. Huiusmodi quęstionibus) id est hac lege Sempronia.

Tunc C. Flavius Puffio, Cn. Titinnius, C. Meccenas, il
 Robora po la robora populi Ro. ceteriq; huiuscemodī ordinis nō
 puli Ro. fecerūt idē, quod nunc Cluentius, ut aliquid culpę susci
 pere se putarēt, recusando: sed apertissime repugnarūt.
 cum hęc recusarent & palam fortissime atq; honestissi
 me dixerunt me dicerēt, se potuisse iudicio populi Rom. in amplis
 simum locum peruenire, si sua studia ad honores peten
 dos cōferre voluissent. sese vidisse, in ea vita qualis splē
 dor inesset, quanta ornamenta, quę dignitas: quę se nō
 contempsisse, sed ordine suo patrūq; suorū contentos
 fuisse: & vitam illā trāquillā & quietam, remotā a pro
 cellis inuidiarū & huiuscemodī iudiciorū anfractu se
 qui maluisse. aut sibi ad honores petendos ætatē inte
 gram restitui oportere: aut quoniā id nō posset, eā cōdi
 tionem vitę, quam secuti petitionem reliquissent, mane
 re. iniquū esse eos qui honorū ornāmēta propter peri
 culorum multitudinem prætermisissent, populi benefi
 ciis esse priuatos, iudiciorū nouorum periculis non ca
 rere. Senatorem hoc queri nō posse, propterea, q̃ ea cō
 ditione proposita petere cœpisset: q̃q; permulta essent
 Senatoria ornāmēta. ornamenta, quibus eā mitigare molestiā posset, locus,
 auctoritas, domi splēdor, apud exteras nationes nomē
 & gratia, toga prætexta, sella curulis, insignia, fasces,
 exercitus, imperia, prouincię. Quibus in rebus, cū sum
 ma recte factis maiores nostri præmia, plura peccatis
 pericula posita prodesse voluerunt. Illi non hoc recusa

bant, ea ne lege accusarentur, qua nunc Habitus accusatur: quæ tunc erat Sempronia, nunc est Cornelia. intelligebant enim ea lege Equestrem ordinem non teneri: sed ne noua lege alligarentur, laborabant. Habitus ne hoc quidem vnq̃ recusauit, quo minus vel ea lege rationem vitæ suæ redderet, qua non teneretur. quæ si vobis cōditio placet, omnes id agamus, vt hæc q̃primū in omnis ordines quæstio perferatur.

Dicerent) Arbitror legendum esse, dixerunt, ad hanc sententiā, Quum hi Equites etiam palam recusarent, quod agebat Drusus, fortissime & honestissime dixerunt ea quæ sequuntur: cum quibus verbum dixerunt repetendū est. Iudicio) id est suffragio. quos enim suffragio populus Rō. facit magistratus, eos dignos iudicat. In amplissimum locum) id est ad Consulatum. In ea vita) id est in gerendo magistratu. Ordine suo) id est ordine Equestri, qui per adeptionem Senatus, vel Præturæ, vel Consulatus amittebatur. Vel ordine suo, id est vitæ suæ statu. Vitam illam tranquillā & quietam) id est vitam priuatam, quæ sine magistratu esset. Petitionē) magistratuum scilicet. Ea conditione proposita) vt iudiciorum periculis non carerent. Locus, autoritas) Hæc sunt ornamenta Senatorum magistratuum, quibus pericula & labores fiunt leuiores. Quum summum recte factis.) In codicibus aliis scriptum est, Quum summa recte factis maiores nostri præmia, plura peccatis pericula proposita esse voluerunt. Quæ lectio mea quidem sententia emendatior est: vt ea sententia sit, Maiores nostri voluerunt recte factis summa proposita esse præmia, vt locum, auctoritatem & cætera quæ enumerat: peccatis autem, id est non recte factis, plura pericula proposita esse voluerunt, vt accusationes, damnationes, exilia.

Illi) Pufio, Titinnius Meccenas. Quæ tunc erat Sempronia) a C. Sempronio Graccho Trib. pl. lata. Leges enim appellantur a nomine familie, Legum appellatio. quod proxime sequitur prænomen eius qui tulerit. A quo nomine Meccenas quoq̃ appellari solitas ante diximus. Vt C. Iulius Cæsar. Leges ab eo latæ Iuliæ, filia eius Iulia appellata est. C. Sempronius Gracchus. Leges Semproniæ, earumq̃ soror, quæ Scipioni nupsit, Sempronia. L. Cornelius Sylla. Leges Corneliæ inde appellatæ sunt. Nunc est Cornelia) vel quia eam de integro Sylla tulit, vel quod eam Sylla confirmauit, quod populum Rō. nouo quæstionis genere alligare ausus non fuerit. In omnes ordines) in Equites & in plebem. Nam si Cluentium causam dicere ea lege qua non tenetur, æquum est, reliquos quoq̃ dicere æquum sit. Itaq̃ in omnes ordines quæstio perferatur.

Interea quidē per deos immortales, quoniam omnia commoda nostra, iura, libertatem, salutem deniq; legibus obtinemus, a legibus nō recedamus. simul & illud q̄ sit indignum cogitemus, populū Ro. aliud nūc agere: vobis Remp. & fortunas suas commisisse: sine cura esse: nō metuere, ne lege ea, quam nunq̄ ipse iusserit, & quæstione, qua se solutū liberūq; esse arbitraretur, per paucos Iudices astringatur. Agit enim sic causam T. Actius, adolescens bonus & disertus: omnes ciues legibus teneri omnibus: vos attenditis & auditis silentio, sicut facere debetis. A. Cluentius Eques Ro. causam dicit ea lege, qua lege Senatores, & hi qui magistratum habuerunt, soli tenentur. mihi per eum recusare & in arce legis præsidia constituere defensionis meæ nō licet. si obtinuerit causam Cluentius (sicuti vestra æquitate nixi confidimus) omnes existimabūt, id quod erit, obtinuisse propter innocentiam, quoniam ita defensus sit. in lege autem, quam attingere noluerit, præsidii nihil fuisse. Hic nunc est quiddam, quod ad me pertineat, de quo ante dixi, quod ego populo Ro. præstare debeā. quoniam is meę vitę status est, vt omnis mihi cura atq; opera posita sit in omnium periculis defendēdis, video quanta & q̄ periculosa & q̄ infinita quæstio tentetur ab accusatoribus, cum eam legē, quę in nostrū ordinē scripta sit, in populū Ro. trāsferre conētur. qua in lege est, QVICOIERIT. quod q̄ late pateat, videtis. CONVENERIT. & que infinitū & incertū est. CONSENSERIT. hoc vero cū infinitū, tū obscurū & occultū est FALSVMVE TESTIMONIVM DIXERIT. Quis de plebe Romana testimonium dixit vnq̄, cui nō

Præsidia cō-
stituere in
arce legis.

hoc periculum T. Actio auctore paratum esse videatis: nam dicturum quidem certe, si hoc iudicium plebi Romanæ propositum sit, neminem unquam esse confirmo. *Negotium facessetur.* sed hoc polliceor omnibus, si cui forte hac lege negotium facessetur, qui lege non teneatur, si is uti me defensore voluerit, me eius causam legis præsidio defensurum: & vel his iudicibus vel eorum similibus facile probaturum, & omni me defensione usurum esse legis: qua nunc ut utar, ab eo cuius voluntati mihi obtemperandum est, non conceditur.

Interea) id est antequam hæc quaestio in omnes ordines perferatur. A legibus non recedamus) Hanc quoque legem retineamus, qua Equester ordo non tenetur. Quam nunquam ipse iusserit) Iubet populus quum fert suffragium. Itaque in plebiscitorum formula erat, Velitis iubeatis &c. Senator censet, quum dicit sententiam. Adolescens) Adolentes enim quærebant sibi gloriam ex accusatione. ut est in libro de Officiis secundo. Vos attenditis) T. Actium. Quoniam ita defensus sit) Non lege, sed re ipsa & gesto negotio. Is meæ vitæ status est) id est vitam ita constitui. Opera posita sit) Ut in libro de Officiis secundo, Mirenturque in eo tantum me operæ & temporis ponere. Item, Quum autem Respu. in qua omnis mea operam cura cogitatio opera poni solebat, nulla esset omnino. In omnium periculis) id est in omnibus reis. In nostrum ordinem) Senatorium, eorumque qui habuerunt magistratus. Quod quod late pateat) Hoc enim non ad Senatores tantum, aut eos qui habuerunt magistratus, sed ad omnes generaliter pertinet. Tum obscurum) Obscurum enim est, an is etiam qui non repugnauerit, quum quis publico iudicio condemnaretur, hac lege teneatur, quod consensisse videatur. Cui non hoc periculum) Vetere Lex ad præ Romanorum iure lex aliquando habebat vim in ea quæ admissa erant, terita obligat. antequam lex ferretur. Ut authore Asconio M. Cælius Tribun. pleb. questus est de lege, quæ in Milonem lata videbatur: qua de vi lata, nominatim cædes in via Appia facta comprehendebatur. Hac lege Cornelia si allegatur populus Ro. periculum intentatum erit iis qui antea testimonium dixerint. Hoc iudicium) id est hæc quaestio, hæc lex, qua teneatur. Confirmo) id est affirmo. Si cui) Equiti vel plebeio scilicet. Negotium facessetur) Faceffere, facere, exhibere negotium, est alterum molestia ac labore afficere, præcipue per accusationem: ut est apud Vallam libro quinto. Iudicibus probaturum) id est facturum ut iudices approbent.

Iudici sapiē
ti cogitāda.

De officio
iudicis.

Non enim debeo dubitare Iudices, quin si qua ad vos causa huiusmodi delata sit eius, qui lege non teneatur, etiā si is inuidiosus aut multis offensus esse videatur: etiam si eum oderitis, etiam si inuiti absoluturi sitis, tamē absoluatis, & religioni potius vestræ, q̄ odio pareatis. Est enim sapientis iudicis meminisse se hominem: cogitare tantum sibi a populo Ro. esse permissum, quantum commissum & creditum sit: & non solum sibi potestatem datam, verum etiam fidem habitam esse meminisse. posse, quem oderit, absolvere: quem nō oderit, condemnare. & semper non quid ipse velit, sed quid lex & religio cogat, cogitare: animadvertere qua lege reus citetur, de quo reo cognoscat, quæ res in quæstione versetur. Cum hæc sunt videnda, tum vero illud est hominis magni Iudices atq; sapientis, cum illam iudicandi causa tabellam sumpserit, non se putare esse solū: neq; sibi quodcūq; concupierit, licere: sed habere in consilio legem, religionem, æquitatem, fidē: libidinem autem, odium, inuidiam, metū, cupiditatesq; omneis amovere: maximeq; existimare cōscientiam mentis suæ, quā ab diis immortalibus accepimus, quæ a nobis diuelli non potest: quæ si optimorum consiliorum atq; factorū testis in omni vita nobis erit, sine vllō metu & summa cum honestate viuemus. Hæc si T. Actius aut cognouisset aut cogitasset, profecto ne conatus quidem esset dicere id, quod multis verbis egit: iudicem quod ei videatur, statuere, & non deuinctum legibus esse oportere. quibus de rebus mihi pro Cluētii voluntate nimium, pro Reip. dignitate parum, pro vestra prudentia, satis dixisse videor. Reliqua perpauca sunt, quæ, quia vestre

quæstionis erant, idcirco illi statuerunt sibi fingenda esse & proferenda, ne omnium turpissimi reperiretur, si in iudicium nihil præter inuidiam attulissent.

Inuidiosus) id est inuidiæ plenus. Nam passiue dicitur. Offensus contra Inuidiosus.
 dicitur non quæ alii offenderunt, sed qui alios offendit, id est aliis odiosus. Ut Offensus.
 in libro Epistolarum ad Atticum. xv. Hircius se scribit vehementer offensus esse veteranis. Religioni vestræ) id est conscientiæ, quæ iureiurando allegata est. Meminisse se hominem) & ideo rationi & conscientiæ potius
 quàm odio parere debere. Tantum permissum, quantum commissum) Permittere
 timus quod potestati cōcedimus ut liceat: committimus, quod fidei creditur & com-
 mus ut deceat. Ut pro C. Rabirio Posthumo, Hic iam iudices vestri cōsiliu mittere.
 res est, vestræ sapiētiæ, quid deceat vos, non quantum liceat vobis spectare
 debetis. Si enim quid liceat queritis, potestis tollere e ciuitate quæ vultis.
 Tabella est quæ dat potestatem: occultat eadem libidinem: cuius conscientia nihil est quod quisquæ timeat, si non pertimescat suam. Vbi est igitur sapientia iudicis? In hoc, ut non solum quid possit, sed etiam quid debeat ponderet: nec quantum sibi permissum meminerit solum, sed etiam quatenus commissum sit. Pro M. Fonteio, Frugi igitur hominē iudices, frugi inquam, & in omnibus vitæ partibus moderatū ac temperatē, plenū pudoris, plenum officii, plenum religionis videtis positū in vestra fide ac potestate: atque ita ut commissus sit fidei, permissus potestati. Actione in Verrem tertia, Incommoda sua vestris committere legibus & iudiciis, quæ dolori suo permittere maluerūt. Ideoque subiūgit, non solum sibi potestatem datā, id est permissum, verum etiam fidē habitā, id est commissum. Iudicandi causa tabellā) Cera Iudicandi
 tas tabellas Prætores iudicibus dabāt, si clam iudicandū erat, in quibus inscriptæ erāt notæ: A. absolutionis, C. cōdēnationis, N. L. ampliationis, tanquā sit, non liquet. Hæc tabellæ iudiciariæ appellabātur. Harū quam volebāt singuli iudices in cistam cōstituebāt, id est ponebant: postea quæstor urnam mouebat, ut tabellæ cōfunderētur. Tū Prætor ex harū maiore numero cognoscebat quæ rei cōditio esset, damnatus ne an absolutus, an causa ampliata esset. Hæc ex Asconio. In causa Milonis has tabellas iudicibus dedit Cn. Pompeius. Is enim solus Consul erat loco Dictatoris. Nam Dictaturæ nomen ob Syllæ dictaturā po. Ro. odiosum erat. Quod ei videatur) etiā si cōtra leges sit. Reliqua perpauca sunt) intelligit de veneficii criminib⁹, quæ paulo post refutabit. Ea enim quæstionis propria sunt. Nā de his hæc quæstio constituta est ea parte legis. De eius capite quærito, qui venenum malum fecit fecerit, emit emerit &c. Fingenda esse) Melius ita legitur, quæ quomodo in codicibus aliis scriptū est, fugienda nō esse. Hac enim ratione falsa & ficta esse veneficii crimina significat, ut paulo post probabit.

Atq; vt existimetis necessario me de his rebus, de quibus iam dixerim, pluribus egisse verbis, attendite reliqua. profecto intelligetis, ea quæ paucis demonstrari potuerunt, breuissime esse defensa. Cn. Decio Samniti, ei, qui proscriptus est, iniuriam in calamitate eius ab huius familia factam esse dixisti. ab nullo ille liberatus, q̃ a Cluentio tractatus est. huius illum opes in rebus eius incommodis subleuarunt. atq; hoc cum ipse, tum omnes eius amici necessariiq; cognorūt. Ancharrī & Pacenī pastoribus, huius † villicos vim & manus attulisse. cum quædam in collibus (vt solet) controuerfia pastorum esset orta, Habiti villici rem domini & priuatam possessionem defenderunt. cum esset expostulatio facta, causa illis demonstrata, sine iudicio controuerfiaq; discessū est. P. Aeliū testamēto propinquus exhæredatus cum esset, hæres hic alienior institutus est. P. Aelius Habiti merito fecit, neq; hic in testamēto faciendo interfuit, idq; testamentum ab huius inimico Oppianico est obsignatum. † Floro legatum ex testamento inficiatum esse. non est ita: sed cum HS. XXX. scripta essent, pro HS. CCC, neq; ei satis cautum videretur, voluit eū aliquid acceptū referre liberalitati suæ. primo debere negauit, post sine cōtrouerfia soluit. Cn. cuiusdā Samnitis vxorē post bellū ab hoc esse repetitā, mulierē cū emisset de sectoribus, quo tēpore eā primū liberam esse audiuit, sine iudicio reddidit. Cn. Celio Ennium esse quēdam, cuius bona teneat Habitus. Est hic Ennius egēs quidā calūniator, mercenarius Oppianici, qui permultos annos quieuit. deinde aliquādo cū seruo Habiti furti egit, nup̃ ab ipso Habito petere cepit.

*villicum.

*Florio.

Emisset de
sectoribus.

Intelligetis) Quia hæc veneficii crimina breuissime defendam, quæ paucis defendi possint, inde intelligetis me pluribus verbis necessario egisse de his rebus, de quibus iã dixerim. id est de inuidia iudicii Iuniani. Cn. Decio) Hæc sunt maledicta ex ante acta vita Cluentii ab accusatoribus collecta eiq; obiecta, quo magis verisimilia sint veneficii crimina. Ea autem maledicta prius refutari solent, quàm id crimen quod causæ proprium est: vt ex defensionibus L. Murene & M. Cæli facile videre licet. Ea autem Cicero partim contemnit, partim refutat leuiter, vt ea ab aduersariis cõficta esse ostendat. Villicum) Villicos legendum esse quæ proxime sequuntur indicant, quemadmodum in antiquo codice scriptum est: in quo eodẽ Ancharii per aspirationem lego. Attulisse) dixisti. s. quod verbum in proximis repetendum est. estq; Apostrophe. In his maledictis refutandis prius Cicero repetit quid aduersarii dixerint, deinde refutat. Id in omni refutatione Cicero facere solet. Expostulatio facta) Expostulare & quod hoc loco Cicero dicit, expostulationem facere, est cum querela apud amicos requirere, & quasi officium amicitiae in alio desiderare, quia ab eo violatum sit. Facta igitur expostulatio a villicis Habiti est, quod iniuste in domini priuata possessione illi pastores pascere. Alienior) id est multum alienus, id est nullo modo propinquus. Merito) id est beneficio. Est autem nomen. Neq; hic in testamento) P. Elium a Cluentio nõ esse subornatum probat. Ab huius inimico) Verum esse testamentum & adulteratum ostendit, quod etiã ab inimico teste obsignatum sit. Qui enim testes faciendo testamento adhibebantur, annulo obsignabant. Florio) In codice antiquo Floro legitur. Ei) Floro. Cautum) id est prouisum. Soluit) HS. CCC. Cn. cuiusdam Samnitis) Fortasse legendum sit Cn. Cæli Samnitis. Emisset de sectoribus) Vt paulo post, Emit de A. Rupilio. Vt enim dicimus quero a te & quero de te, audiui a patre & audiui ex patre: ita emi a sectoribus & emi de sectoribus. Sunt autem sectores qui publicata bona, quum per auctionem venduntur, emunt: dicti, quod suum lucrum sequentes emant. Liberum esse audiuit) Authore Vlpiano libro Digestorum. xlviii. titulo ad legem Flauiam de Plagiariis. Si quis hominem liberum sciens emerit, capitale crimen aduersus eum ex lege Flauia de plagio nascitur. Idem iuris esse arbitror, si quis hominem quem sciat esse liberum retinuerit, quem tum liberum esse nesciret, quum emeret. Calumniator) Calumnia ri, vt ait Marcellus libro Digestorum. xlviii. titulo ad Senatusconsultum Turpilianum, est falsa crimina intendere. Inde calumniator etiam dicitur is qui rem sibi non debitam iudicio petit. Calumniam pro maliciosa & nimis callida iuris interpretatione Cicero dicit in libro de Officiis primo. estq; a caluendo, id est fallendo appellata. Mercenarius) id est temporarius famulus, quod operam suam Oppianico mercedis causa locauerit. Famulus enim proprie seruus est. Petere) in iudicio. Inde petitor in iudiciis priuatis dicitur non accusator.

Expostula-
re & expo-
stulatione
facere.

Emit de
Rupilio.
Sectores.

Calūniari.

Hic illo priuato iudicio (mihi credite) nobis iisdem fortasse patronis calumniā nō effugiet. Atq; etiam, vt nobis renunciatur, hominem multorum hospitem, A. Binnium quendā Coponem de via Latina, subornatis, qui sibi a Cluentio seruifq; eius in taberna sua manus allatas esse dicat. quo de homine, nihil etiam nunc dicere nobis est necesse: si inuitauerit, id quod solet, sic hominē accipiemus vt moleste ferat se de via decessisse. Habetis Iudices, quæ in totam vitam de moribus A. Cluentii, quem illi inuidiosum reum volunt esse, an nos octo meditati accusatores collegerunt, q̄ leuia genere ipso, q̄ falsa re, q̄ breuia responso. Cognoscite nūc id, quod ad vestrū iusiurandum pertinet, quod vestri iudicii est. quod vobis oneris imposuit ea lex, qua coacti huc conuenistis, de criminibus venenī: vt omnes intellegant, q̄ paucis verbis hæc causa perorari potuerit: & q̄ multa a me dicta sint, quæ ad huius voluntatem maxime, ad vestrum iudiciū minime pertinerent. Obiectū est C. Vibium † Cauponē ab hoc A. Cluentio veneno esse sublatū. opportune adest homo sūma fide & omī virtute p̄ditus, L. Pletorius Senator, q̄ illius † Cauponis hospes fuit & familiaris. apud hūc ille Romę habitauit, apud hūc egrotauit, huius domi est mortuus. haud hæres est Cluentius: intestatum dico esse mortuū: possessionēq; eius bonorū Pretoris edicto huic illius sororis filio adolescētī pudētissimo & in primis honesto, Equitī Ro. datā, Numerio Cluentio, quē videtis.

*Capacē.

*Capacis.

Ægrotare.

Priuato iudicio) Priuatum iudiciū appellat, quia nulli compete-
bat huius causę actio nisi ei cui deberetur. Calumniā) id est Calūnię damna-
tionē. Calūniatoribus poena lege Rhēmia irrogatur, vt eodē in li. Digest.
idem Marcellus ait, & pro Sex. Roscio scribemus. Multorū hospitem.)

Hospitem non hospitum est in codice. S. Victoris. quę lectio aspernāda nō est. Hospes enim tam qui accipit dicitur, quā qui accipitur. Estq; hoc loco attendendum hospitem dici etiam eum qui accipit aut accipitur in diuerso. Hospes diuersorium. Coponem) Alij cauponem legunt. Sed vt Plautum & Plotum, uersorii. vt plaustrum & plostrū, vt caudem & cotem, ita cauponē & coponē dicere licet. De via latina) Ad viam latinam diuersoriū habebat. Subornatis) vos accusatores subornatis. In taberna sua) id est in caupona, in diuerso. Taberna rio. Si inuitauerit) ad cauponum morē alludit. De via decelisse) ad eundē meritoria. morē alludit. Caupones enim vt hospites inuitēt, de via nonnūq; decedūt.

Habetis) id est audiuitis. Responsum) in ablatiuo tantū dicitur, vt iussu, Responsum, eūtu, permissu, hortatu, arbitrato, aliq; generis eiusdem multa. Huius aut responsum modi ablatiuus prępositio addi nō solet. Quāuis respōsum dicatur sepius, & responsio. respōsio tamē nonnūq; dicitur. Vt actione in Verrē tertia, Alio respōsionē suam deriuauit. Et pro L. Cornelio Balbo, in quo erat accusatoris interpretatio indigna respōsione. Cognoscite nūc) Fit magis dilucida oratio. auditores meminerūt facilius, suntq; ad audiēda reliqua attētiore, si tū breuiter quibus de rebus diximus, repetamus, & proponamus quę dicturi sumus, quū ad nouam quęstionē accedimus. Quum igitur leuia & falsa maledicta breuiter refutauerit, accedere se ad crimina veneni ostendit. Coacti) Cogere iudices, senatū, medicos, agmē, milites, pecuniam, aliq; eiusdem generis, pro eo quod est congregare. vt in cōmentarijs in inuectiuas & pro Fonteio scribimus. Quę ad huius uoluntatem maxime pertinent) Cluentius enim vt bonam exstimationem pecuniam. retineret, obiectum crimen corrupti iudicij negocio gesto non lege defendi uoluit. Id autem paucis defendi non potuit. Ad uestrum iudicium minime pertinerent) Nam id de corrupto iudicio, vt maledictū Actius obiecit Cluentio vt magis credibile faceret Oppianicum a Cluentio necatū veneno: quem tantum oderat, vt eum corruptis iudicibus opprimeret. De criminibus veneni tantum constituta hęc quęstio est. Ideoq; de his solum iudicandum. Obiectum est C. Vibium Capacem) Primum veneni crimen est. Nam tria obiecta sunt. Cauponem nō Capacem in codicibus alijs scriptū inuenio. Haud hæres est Cluentius) vt accusator rem facit credibilem, quū causam dicit, quę reū ad maleficiū impulit: ita patronus fidem remouet, quum causam remouet, quę ad maleficiū impellere potuisset.

Intestatū) intestatus decedit, qui aut omnino testamētū nō fecit, aut non iure fecit: aut id quod fecerat, ruptū irritūq; factū est: aut si ex eo nemo hæres extiterit, vt est in libro Institutionū Iustiniani tertio, titulo de hereditatibus, quę ab intestato deferūtur. Huic illius sororis filio. In lege Tabularum. xij. illa lex erat, Si paterfamilias intestatus moritur, familia pecuniq; ei⁹ agnatorū gētiliūq; esto. Vt est in libro Rethoricorū ad Herēnū primo. Vt aut est in libro Institutionū Iustiniani tertio, titulo ad S. C. Tertulianū, lex. xij. Tabulatū ita stricto iure utebatur & pręponebat masculorum

progeniē: eosq; qui per fœminini sexus necessitudinem sibi coniunguntur, adeo repellebat, vt neq; inter matrē quidem & filiū filiamve vltro citroq; hereditatis capiēde ius daret, nisi quod Prætores ex proximitate cognatorum eas personas ad successionē, bonorū possessione, Vnde cognati accōmodata, vocabant. Postea S. C. Orficiāno, quod D. Marci Antonini tempore factū est, liberi ad bona matrū intestatarū admissi sunt. Illius) C. Vibii.

Alterum veneficii crimen: Oppianico huic adolescētī cum eius in nuptiis more Larinātium multitudo hominum pranderet, venenum Habiti consilio paratum, id cum daretur in mulso, Balbutium quendam eius familiarem interceptisse, bibisse, statimq; esse mortuū. Hæc ego si sic agerem, tanq; mihi crimen esset diluendum, hæc pluribus verbis dicerem, quæ nunc paucis percurrit oratio mea. Quid vnq; Habitus in se admisit, vt hoc tantum ab eo facinus non abhorrere videatur? quid autem magnopere Oppianicum metuebat? cum ille verbum omnino in hac ipsa causa nullum facere potuerit: huic autem accusatores matre viua deesse nō possent: quod iam intelligetis. an vt de causa eius, periculi nihil decederet? ad causam nouū crimen accederet? quod autem tempus veneni dandi, illo die? in illa frequentia? per quem porro datum? vnde sumptum? quæ deinde in interceptio poculi? cur non de integro autem datū? Multa sunt quæ dici possunt: sed non cōmittam vt videar non dicēdo voluisse dicere. res enim iam se ipsa defendat. Nego illū adolescentē, quem statim epoto poculo mortuū esse dixistis, omnino illo die esse mortuum. magnum & impudens mendacium, perspicite cætera. dico illum, cum ad illud prandium crudior venisset, & vt ætas illa fert, sibi tum non pepercisset, aliquot dies ægrotaſſe, & ita esse mortuum.

In mulso) Mulsum potio est quæ fit ex melle & vino. Authore Plinio Mulsum. cap. xxiiii. libri. xxii. semper mulsum ex vetere vino vtilissimum, facillimeq; cum melle concorporatur, quod in dulci nunq̃ euenit. Hæc ego si sic agerem) Fictum hoc crimen & contemnendum, ideoq; sibi diluendum non esse significat. idq; plane falsum postea ostendit & probat. Quid vnq̃ &c) id est quod vnq̃ scelus commisit? Quid autē magnopere? Ostēdit nullam causam fuisse cur Oppianicū necare vellet. immo potius fuisse, cur nollet. Quum ille verbum omnino &c.) Hanc ob causam hoc dici conicere licet, quod Prætoris edicto pueri prohibentur postulare, id est accusare aut defendere. Pueritiā autem vsq; ad. xvii. ætatis annum completum durare, Vlpianus scribit libro Digestorum tertio, titulo de postulando. Hunc Oppianicum tempore quo pater mortuus est, puerum fuisse, eiq; triennio post Sassiā despondisse filiam quam ex Melino susceperat, postea dicit. Inde coniectare licet Oppianicum adhuc puerum fuisse, præsertim quum paulo post dicat, vti Oppianicus Cluentium breui tempore post accusaturus esset. Aut voluerit) non potuerit legendū est. A dolescēs enim Oppianicus a Sassiā vix impelli potuit, vt seruū suū Nicostратum daret in quæstionem de cede patris Oppianici. Nec licet dicere non li- cuisse Oppianico accusare Cluentium, quod eius patrem in exiliū Cluentius egerit. Nam authore Valerio Maximo libro tertio titulo de fiducia sui, L. Crassus orator quum Consul prouinciam Galliam obtineret, Cn. Carbo, cuius patrem damnauerat, in Galliam ad speculanda eius acta venit, vt patrem vlcisci sibi liceret. Quod autem tempus) In refutandis testibus illam rationem Quintilianus libro quinto probat, Pecuniā dedisti? quis numerauit? vbi? vnde? Venenum arguis? vbi emisa quo? quanti? per quem dedisti? quo conscio? Quæ, inquit, fere omnia pro Cluentio, Cicero in crimine beneficii excutit. De integro) id est vt vulgo dicunt, iterum incipiendo. Non dicendo) id est tacendo, prætermittendo. Nego illum adolescētem) Authore Quintiliano libro quinto quū quod dixit aduersarius palā falsum est, id negare satis est, vt pro Cluentio. Cicero enim quem dixerat accusator epoto poculo concidisse, negat eodem die mortuum. Crudior) Crudior id est cuius stomachus cibo multum offenderetur, nec enim facile cōcoqueret, propter malum quendam corporis habitum, aut nimis magnam cibi copiam. Vt libro de Oratore primo, Noluit, inquiunt, hodie agere Roscius, aut crudior fuit. Et libro de Finibus secundo, Nolim enim mihi fingere Afotos, vt soletis, qui in mensam vomant, & qui de conuiuiis auferantur, crudiq; postridie se rursus ingurgitent. Est igitur crudus qui cibū crudum in stomacho habet, qui nondum cōcoxit, & vt vulgo dicunt, qui nondum fecit digestionem. Inde cruditas, cui contraria cōcoctio est, quæ a Cor. Celso sæpe dicitur. Vt ætas illa fert) Adolescentia enim cibi auidior Concoctio. est. Pepercisset) id est temperasset. Aliquot dies) id est nec paucos nec multos.

Pueritiæ tēpus.

De integro.

Crudior homo.

Concoctio.

Quis huic rei testis est? idem qui sui luctus, pater. pater inquam illius adolescentis, quem propter animi dolorem pertenuis suspitio potuisset ex illo loco testem in A. Cluentium constituere, is hunc suo testimonio subleuat. quod recita. tu autem, nisi molestum est, paulisper exurge & perfer hunc dolorem cōmemorationis necessarię: in qua ego diutius non morabor, quoniam quod fuit viri optimi, fecisti vt ne cui innocentī mœror tuus calamitatē & falsum crīmen afferret. Vnum etiā mihi reliquū eiusmodi crimē est Iudices, ex quo illud perspicere possitis. quod a me initio orationis meę dictum est: quicquid mali per hos annos A. Cluentius viderit, quicquid hoc tēpore habeat sollicitudinis ac negocii, id omne a matre esse conflatū. Oppianicū veneno necatum esse, quod ei datū sit in pane per M. Aselliū quēdā familiarem illius, idq; Habiti cōsilio factū esse, dicitis. In quo primum illud quero: quę causa Habito fuerit, cur interficere Oppianicū vellet. Inimicitias em̄ inter ipsos fuisse confiteor: sed homines, inimicos suos morte affici volunt, vel q̄ metuunt, vel q̄ oderunt. quo tandem igitur Habitus metu adductus tantum in se facinus suscipere conatus est? quid erat quod iā Oppianicum pœna affectū pro maleficiis, eiectū e ciuitate quis q̄ timeret? quid metuebat? vt oppugnaretur a perditio? an ne accusaretur a cōdemnato? an ne exulis testimonio lederetur? Sin autē q̄ oderat Habitus, idcirco illū vita frui noluit? adeo ne erat stultus vt illā, quā tū ille vivebat, vitam esse arbitraretur? damnati, exulis, deserti ab omnibus, quę propter animi importunitatē nemo recipere tecto, nemo adire, nemo alloqui, nemo respicere

vellet. huius igitur vitæ Habitus inuidebat: hunc si acerbe & penitus oderat, non eum quæ diutissime viuere velle debebat: huic mortem maturabat inimicus, quod illi vnum in malis perfugium erat calamitatis.

Qui sui luctus testis est) id est qui mortuū filiū luget. Pertenuis suspitio) si qua ad Cluentium peruenisset. Ex illo loco) id est ex illa dignitate, nisi ex illo luctu mauis legere. Testem in Cluentium cōstituere) Per magnum est necati hominis propinquis solatiū, si eum qui necauerit poenas expendere videant. Si igitur pertenuis suspitio veneni dati, quo Balbutius interiit, ad Cluentiū peruenisset: eius Balbutii pater Cluentium testimoniū lēssisset, vt eum affici poena videret. Subleuat) id est vt vulgo dicunt, deonerat. Tu autem illū) Apostrophe est ad Balbutii patrē, postquæ testimoniū eius præco recitauit. Exurge) Testis enim stans dicebat testimoniū. Dolorē cōmemorationis) vt, Infandū Regina iubet renouare dolorē. Quæ enī nobis acerba sunt, quā ea cōmemoramus, dolorē renouamus, vulnusq; vt aiunt, reficamus. Necessariē) id est quæ mihi ad Cluentii salutē necessaria est, vt absoluaatur facilius, si testimoniū tuo eius innocentiam iudicibus probauero. Vnū etiā mihi) Refutat aliud veneni crimen quod fuit præcipuū. A. enim Cluentiū parasse venenū accusatores dixerūt, quo per M. A. selliū Oppianicus necatus sit. Alia autē duo veneni crimina ab accusatoribus obiecta mihi videntur, quo magis credibile esset, id quod de Oppianici nece obicitur, quā vt de hoc ita de illis quæstio cōstituta sit. Per hos annos) id est his annis præteritis. Quæ causa) Qui factum esse negat, facti causam, vt diximus remouet. alio loco, alio tempore, alio modo commodius potuisse fieri ostendit. Inimicitias enim inter ipsos &c.) Inimicitiae magnā in se habent cædis causam. Ideoq; Miloni ab Appio Clodio accusatore obiectū est, quod P. Clodio propter inimicitias fecerit infidias. Illic Cicero vllas fuisse Miloni inimicitias cum Clodio negat, præter odium ciuile, quo improbos omnes odimus. Quod autem homines inimicos suos affici morte velint, id est, vel quia eos metuunt, vel quia oderunt. nullum huiusmodi in Cluentio fuisse probat. Facinus in se suscipere) De hoc dicendi genere scripsimus pro M. Fonteio. Ne accusaretur a condemnato) Nam condemnato iudicio publico accusare nō licebat, nisi vt ante dictum est. Ne exulis testimonio læderetur) Ad exulē lex nulla pertinet, vt ait Quintilianus libro. vii. Ne testimonium quidem dicere exuli licet. Quam tum ille viuebat, vitam esse arbitraretur) Nam misera vita & calamitosa vix appellari vita potest. Importunitatem) id est peruersitatem & crudelitatem. Recipere tecto) id est domo. Synecdoche est. Penit?) id est pene intus, id est maxime. Maturabat) id est veneno accelerabat.

De inferis i
credul⁹ Ci-
cero.

Qui si quid animi ac virtutis habuisset (vt multi sepe fortes viri in eiusmodi dolore) mortem sibi ipse conscisset. huic quamobrē id vellet inimicus offerre, quod ipse sibi optare deberet? Nam nunc quidem quid tandem illi mali mors attulit? nisi forte ineptiis ac fabulis ducimur, vt existimemus illum apud inferos impiorū supplicia perferre: ac plures illic offendisse inimicos, q̄ hic reliquisse: a socrus, ab vxorum, a fratris, a liberum poenis actum esse præcipitem in sceleratorum sedem atq; regionem. quæ si falsa sunt, id quod omnes intelligunt, quid ei tādē aliud mors eripuit, præter sensum doloris? Age vero venenum per quē datū? per M. Aselliū. quid huic cū Habito? nihil. atq; adeo, q̄ ille Oppianico familiarissime est vsus, potius etiā contra similitas. Ei ne igitur, quem sibi offensorem, Oppianico familiarissimum sciebat esse, potissimum & suum scelus & illius periculum cōmittebat? cur deinde tu, qui pietate ad accusandum excitatus es, hūc Aselliū esse inultum tandiū finis? cur non Habiti exēplo vsus es? vt per illum, qui attulisset venenū, præiudicaretur? Iā vero illud q̄ non probabile, q̄ inusitatum ludices, q̄ nouū? in pane datū venenum. facilius ne potuit, q̄ in poculo? de hoc latētius potuit abditū aliqua in parte panis, q̄ si totū cōliquefactū in potiōe esset? celerius potuit cōesum, q̄ epotum in venas atq; in omnis partes corporis permanare. facilius fallere in pane si esset animaduersum, q̄ in poculo, cū ita confusum esset vt secerni nullo modo posset? At repētina morte periit. quod si esset ita factum, tamen ea res propter multorū eiusmodi mortē, satis firmam veneni suspicionem non haberet.

Comesum.

Virtutis) id est fortitudinis. Inimicos) quos necauerat. Socrus) Dineę. Vxorū) quibus necadis exercitatus erat. Fratris) C. Oppianici, Liberū) id est filiorum. Duos enim filios ipse necauit, vt Sallia sibi nuberet. Liberū pro liberorum dici Cicero scribit de Oratore ad Brutum, vt liberorum. quum dicimus cupidos liberum, aut in liberum loco. Sed liberorum sæpius dici inuenias. Actum esse præcipitem) id est præcipitatum esse. In Agere præcipitem. sceleratorum sedem) id est in Tartarum, vbi animas miseras cruciari Virgilius dicit libro Æneid. vi. Hinc exaudiri gemitus, & seua sonare verbera, tum stridor ferri, tractæq; catenæ. Quæ si falsa sunt) Impia est hæc Ciceronis sententia, qui hoc loco, vt in libro Tusculanarum questionum primo, inferos esse neget. Præter sensum doloris) Æque impia est hæc sententia, si ita sentiat, vt dicit. Significat enim animum interire vna cum corpore, & vt corporis ita animi sensum morte eripi. In eadem sententia est C. Cæsar apud Sallustium in bello Catilinario, De poena, inquit, possum equidem dicere id quod res habet, in luctu atq; miseris mortem erumbarum requiem non cruciatum esse. Eam cuncta mortalium mala dissolvere. Ultra neq; curę neq; gaudii locum esse. Sed longe aliter Ciceronem sensisse arbitror, quippe quum in Lelio, in Catone Maiore, in libro de Reip. vi. in libro Tusculanarum questionum primo, aliisq; multis in locis, doceat animos esse immortales. Hoc autem dixit, vt causę suę subseruiret. Nam vt antea dixit, Omnes orationes iudiciales causarum sunt & temporum, non hominum ipsorum ac patronorum. Age vero) Verisimile non esse ostendit Cluentium Oppianico dedisse venenum per M. Asellium ipsi Oppianico familiarissimum. Offensorem) id est multum inimicum. Cur deinde tu) id est vt mortem patris vlciscerere. Habiti exemplo) Is enim Oppianicum veneficii crimine prius non accusauit, q̃ primum de Scamandro, deinde de Fabritio præiudicatum esset. Iam vero illud) Alio modo venenum dari potuisse commodius ostendit, id est in poculo nō in pane, ideoq; credibile non esse, quod dixit accusator. In poculo) id est in potionem. Hypallage est, continēs pro contēto. Facilius ne potuit quā in poculo) eclipsis est, facilius ne potuit in pane dari scilicet. Latius potuit) Quis ita legam in omnibus codicibus, improbanda tamen lectio non videatur, si latentius non latius legatur. Abditum) ita legendum est, non additum, vt in omnibus codicibus scriptum. Ita enim apud Priscianum legere licet libro decimo. Ibi enim bis citat hoc exemplum, quum præcipit comesum & comestum a comedendo fieri. In venas) A venis venenum appellatum esse putant, quod in eas facile permanet. At repentina morte perit) Aduersarii dictum est, quod sibi refutandum proponit. Quod si esset ita factum) Ita enim factum non esse paulo post exponit. Propter multorum eiusmodi mortem) Multi enim repentina morte pereunt, qui tamen veneno non pereunt.

Si esset suspitiosum, tamē ad alios potius q̄ ad Habitu pertineret. Verum in eo ipso homines impudentissime mētuntur. id vt intelligatis, & mortem eius, & quēadmodum post mortē in Habitu sit crimen a matre quæsitū, cognoscite. Cū vagus & exul erraret atq; vndiq; exclusus Oppianicus in Falernū se ad C. Quintiliū contulisset, ibi primum in morbum incidit ac satis vehementer diuq; ægrotauit. cum esset vna Saffia: & Stathio Albio quodā colono homine valēte, qui simul esse solebat, familiarius vteretur, q̄ vir dissolutissimus incolumi fortuna pati posset: & ius illud matrimonii castū atq; legitimū dānatione viri sublatū arbitrarē: Nicostratus quidā fidelis Oppianici seruulus pcuriosus & minime mēdax, multa dicit renūciare domino solitus esse. Interea Oppianicus cū iā conualesceret, neq; in Falerno improbitatē coloni diutius ferre posset, & huc ad urbē profectus esset (solebat em̄ extra portā aliqd habere cōducti) cecidisse ex equo dicit: & homo infirma valetudine latus offēdisse vehemēter, postea q̄ ad urbē cū febrī venerit, paucis diebus esse mortuus.

Falernus.

Suspitiosum) id est si haberetur suspitio eum veneno necatū. Passiue enim dicitur. In eo ipso) quod veneno, quod repentina morte perierit. Id vt intelligatis) attentos facit auditores. In Falernum) Falernus ager in Campania vini bonitate a latinis scriptoribus celebratus est. Est tamen quod coniectem iu eum agrum deductā fuisse coloniā eiusdem nominis. Nam paulo post Stathium Albium Falerni coloniū appellat. Sunt autē coloni coloniarum, vt municipiorum municipes: & urbium ciues. Nisi colonum pro agricola posuit, ideo homine valente addidit. Solent enim agricolæ urbicis hominibus esse valentiores. Ideoq; ex his potius deligendos milites Vegetius libro primo scribit. Homine valente) id est robusto iu uene. Hoc dicit, vt magis credibile sit adulterium. Familiarius vteretur) ad libidinem scilicet. Quām vir dissolutissimus) Vxorū impudētia maritis etiam dissolutis odiosa esse solet. Ea autē aliquando fortune calamitas,

est, vt hâc huiusmodi mariti nō solū tolerare cogantur, sed etiā vxores pro
 stituant. Vir autem grauis extrema omnia potius sustineret, q̄ talem vxor
 ris impudentiam pateretur. Vir) id est maritus. Vir enim nisi quum pro Vir & ho
 marito dicitur, a Cicerone in bonam partem solum dici solet, homo in mo.
 vtrancq̄. Quintilianus autem virum modo in bonam partem, modo in
 malam dicit. Dissolutissimus) id est impudentissimus. Is enim dissolutus Dissolutus.
 est, qui nullis pudoris verecūdiq̄ & honestatis vinculis ligatus est. Effrō-
 tem vulgo appellant. Vt in primo de Officiis, Negligere quid de se quisq̄
 sentiat, non modo arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti. Et libro Tu-
 sculanarum quæstionum quarto: Commode dixit Afranius, Dummodo
 doleat aliquid, doleat quod lubet. Dixit enim de adolescente perduto ac dis-
 soluto. Oratione in Rullum, dissoluta consilia appellat improba, & sine vl-
 la ratione. O perturbatam rationem. O libidinem refrenandam. O consi-
 lia dissoluta atq̄ perditā. Dissolutam consuetudinem eadem ratione dicit
 pro L. Flacco, Satis ne vobis coarguere his authoribus dissolutam Græ-
 corum consuetudinem, licentiamq̄ impudentem videmur. Hinc dissolu-
 tus pro negligente dicitur actione in Verrem septima. Tantum intelligo
 maluisse Domitium crudelem in animaduertendo, quam in prætermi-
 tendo dissolutum videri. Et pro A. Cæcinnā. Nec contenderit aliud, quā
 ne iis suum dissolute relinquere videretur. Percuriosus) Credibile facit
 hoc adulterium Nicostrato cognitum fuisse. Ad urbem) id est prope vr-
 bem. Vt in primo Ænei. Prima quod ad Troiam pro charis gesserat Ar-
 gis. Nam in urbem exuli redire nō licet. Sed ad urbem esse aliter dicitur.
 Authore Asconio omnis magistratus qui intramuranus non est, nec vr-
 banus, etiam si administrator eius Romæ est, ad urbem esse dicitur. Sallu-
 stius libro secundo, Vtriq̄ ad urbem Imperatores erāt. Cicero actione quar-
 ta in Verrem, Ad urbem quum esset, audiuit Dioni cuidam Siculo per-
 magnam venisse hereditatem. Idem actione secunda. Ipse deniq̄ Cn. Pom-
 peius quum primum concionem ad urbem Cos. designatus habuit. Hūc
 locum exponens Asconius, Ad urbem, inquit, id est in vrbe: & sic dici so-
 let de iis, qui cum potestate prouinciali aut nondum in prouinciam profes-
 si sunt, aut in urbem redierunt. Cicero Proconsul ad Cæsarem libro Epi-
 stolarum ad Atticum. ix. Vt legi tuas literas, quas a Furnio nostro acce-
 peram, quibus mecum agebas, vt ad urbē essem, te velle vti consilio & di-
 gnitate mea, minus sum admiratus. Extra portam) in suburbiis. Ali-
 quid habere conducti) id est cōducere domū vel prædiū. Infirma valetudi-
 ne) Magis credibile facit eū ex equo cecidisse, & latus offendisse. Latus of-
 fendisse) id est vt vulgo loq̄tur, in latere se lesisse. Vt offendere pedem dici
 mus. Hinc offensio pedis, a Cicerone in libro de Diuinatione secundo dici-
 tur, Quæ si suscipiamus, pedis offensio nobis, & abruptio corrigiæ, & sternu-
 tamenta erūt obseruanda. Cum febrī) Febrī in ablatiuo dici attende, vt
 apud Catonē in epistola ad filium, Ex dolore, ex febrī, ex siti, ex medicamē-

Ad urbē.

Offendere
latus.

Febrī.

tis bibendis. Id exemplū est apud Priscianum libro. vii. Alibi quoq; Cicero hac voce vsus est. vt libro de Oratore tertio, Ex quo quū cohorruiſſet, cū febrī domum rediit. In oratione in Catilinā prima, Quū æſtu febrīq; iactant. Et libro Epistoſarū ad Atticū. v. Quū ſine febrī laboraſſem. Huius terminationis cauſa eſt, quia hanc febrim dicimus. Idem libro Epistoſarū Familiariū. xiiii. Mihi & ſcriptū & nūciatū eſt, te in febrim ſubito incidiſſe.

Emit de
Rupilio.

Mortis ratio ludices eiꝿmodi eſt, vt aut nihil habeat ſuſpitionis: aut ſi quid habet, id intra parietes in domoſtico ſcelere verſetur. Poſt mortem eiꝿ Saffia ſtatim moliri nefaria mulier cœpit inſidias filio, quæſtionem habere de viri morte conſtituit: emit de A. Rupilio, quo erat vsus Oppianicus medico, Stratonē quēdā, quaſi vt idē faceret quod Habitus in emēdo Diogene fecerat: de hoc Stratone & de aſſecla quodam ſeruo ſuo q̄ſiturā eſſe dixit. Præterea ſeruū illū Nicotrātū, quē nimium loquacē fuiſſe ac nimium domino fidelē arbitrabatur, ab hoc adoleſcēte Oppianico in q̄ſtionē poſtulauit. Hic cū eſſet illo tempore puer, & illa q̄ſtio de patris ſui morte conſtitui diceretur, etſi illum ſeruū & ſibi beneuolum & patri fuiſſe arbitrabatur, nihil tamē eſt auſus recuſare. Aduocantur amici & hoſpites Oppianici, & ipſius mulieris multi homines honeſti atq; omnibus rebus ornatī: tormentis omnibus vehemētiſſimis quæritur. Cum eſſent animi ſeruorum & ſpe & metu tentati, vt aliquid in quæſtione dicerent, tamē (vt arbitror) auctoritate aduocatorum & vi tormentorū adducti in veritate manſerunt, neq; ſe quicq; ſcire dixerunt. Quæſtio illo die de amicorum ſententiā dimiſſa eſt. Satis longo interuallo poſt iterum aduocantur. habetur de integro quæſtio. nulla vis tormentorum acerrimorū prætermittitur. aduerſariū aduocati etiam vix ferre poſſe. furere crudelis atq; importuna mulier, ſibi

nequaquā vt sperasset, ea quę cogitasset, procedere. Cū iā tortor atq; essent tormēta ipsa defessa, neq; tamē illa finē facere vellet, quidā ex aduocatis, homo & honoribus populi ornatus & sūma virtute p̄ditus, intelligere se dixit, nō id agi vt verū inueniret, sed vt aliqd falsi dicere cogerent. Hoc postq̄ ceteri cōprobarūt, ex omniū sententiā constitutū est, satis videri esse quæsitum.

Quod Habitus in emēdo Diogene) Id ante dictū est. De assecla quodā) Assecla. Asseclę serui sunt, dicti quod omnibus iussis dominorum assint & præsto sint, vt ait No. Marcellus. Cicero in libro de Diuinatione secūdo, Is quū ei Troginorū Tetrarchiā eripuisset, & asseclę suo Pergameno nescio cui, dedisset. Idem actione in Verrē tertiā, Ostendit munus illud suū non esse, se quum suę partes essent hospitum recipiēdorū, tū ipsos tamen Prętores & Consules, non Legatorum asseclas recipere solere. In quęstionē) id est vt de eo haberetur q̄stio. Hic) Oppianicus. Amici & hospites) Oppianici. Mirum est aliquem fuisse Oppianico amicū & hospitē, præsertim quum antea dixerit Oppianicū ab omnibus desertum, quem propter animi importunitatem nemo recipere tecto, nemo adire, nemo alloqui, nemo respicere voluerit. Id autem hoc loco Cicero dicit, vt habite quęstionis & dimisere auctoritatem augeat. Omnibus vehemētissimis) Hoc genus dicendi non omnino Ciceroni infrequens est, quod est contra Grammaticorum præcepta. Spe) id est promissis. Et metu) id est minis, vt paulo post dicit. Aduocatorum) id est eorum qui aduocati erant. Ex his autē postea nominat T. Annium, L. Rutilium, P. Saturium. Auctoritate aduocatorum) his enim presentibus mentiri noluerunt. Vi tormentorum) quę magna eorū constantia fuit & patiētia. Aduocātur amici & hospites) Oppianici. De integro) id est rursus incipiēdo, perinde ac si ante habita non fuisset. Aduersarii aduocati) quos Sallia aduocauit, qui horū seruorū qui torquebātur aduersarii erant. Magnā vim tormentorū exprimit. Posse) id est poterāt, vt furere, pro furebat. Historicis q̄ oratoribus hoc dicendi genus magis familiare. Nequaquā procedere) id est quod nequaquā succederet. Procedere enim pro succedere dici apud Sex. Pompeium est. Quum iam tortor) Tortor dicitur is qui equuleo torquet, vt pro Milone, Quid opus est tortore? Quid quęris? Occiderit ne? Occidit. Tormenta ipsa defessa) Metaphora est. nā rebus inanimis sensus datur, vt pro Q. Ligario, Quid tuus ille Tubero districtus in acie Pharsalica gladius agebat? Cuius latus ille mūcro petebat? Qui sensus erat armorū tuorū? Magnam autē tormenti vehementiam significat. Honoribus populi) id est magistratu.

Reddatur Oppianico Nicostrotus. Larinū ipsa proficiscitur cum suis, moerens, q̄ iam certe incolumem filium fore putabat: ad quem non modo verum crimen, sed ne ficta quidem suspitio perueniret: & cui non modo aperta inimicorum oppugnatio, sed ne occultæ quidem matris insidiæ nocere potuissent. Larinum postq̄ venit, quæ a Stratone illo venenum antea viro suo datum sibi persuasum esse simulasset, instructam ei continuo & ornatam Larini medicinæ exercēdæ causa tabernam dedit. vnū, alterum, tertium annum Saffia quiescebat, vt velle atq; optare aliqd calamitatis filio potius, q̄ id struere & moliri videretur. Tū interim Hortensio, Q. Metello Coss. vt hunc Oppianicum aliud agentē, ac nihil eiusmodi cogitantē ad hanc accusationē detraheret, inuito despondit ei filiā suam illā, quā ex genere suscepserat, vt eū nuptiis alligatū simul, & testamenti spe deuinctum possit habere in potestate. Hoc ipso fere tempore Strato ille medicus domi furtū fecit, & cædem eiusmodi. Cū esset in edibus armarium, in quo sciret esse nūmorum aliquantum & auri, noctu duos conseruos dormientes occidit, in piscinamq; deiecit.

Armariū.

Instructū.

Larinum ipsa proficiscitur Nam Romæ habita hæc quæstio est. Incolumem id est non damnatum, quod eius causa melior esset. Instructam id est ornatam, paratam, vt instructum conuiuiū & instructos hortos dicit Actio in C. Verrem. vi. Deinde ipsum Regem ad cenā vocauit. exornat ample magnificeq; triclinium, exponit ea, quibus abundabat, plurima ac pulcherrima vasa argentea. Nāq; hæc aurea nondū fecerat. Omnibus curat rebus instructū & paratum sit cōuiuiū. In oratione post reditū in Senatu, Hi sunt conditores instructoresq; cōuiuii. Libro de Officiis tertio, de hortis quos a Pythio Cannius emit, Emit instructos, nomina facit, negocium conficit. Vlpianus libro Digestorum. xv. titulo de verborum & rerum significationibus, Tabernæ appellatio declarat omne vtile ad habitandum ædificium, ex eo quod tabulis claudatur. Instructam autē taber-

nā, vt idē ait, sic accipimus, q̄ & rebus & hominibus ad negociationē para-
ta cōstat. Vnū, alterū, tertiu annū) Hoc modo mouet magis, q̄ si dixisset,
tres annos. Vt id est ita vt. Hortensio & Metello Coss.) His Cōsulibus
designatis Verres accusatus est: quo eodē tēpore Cicero Ædilis designatus
fuit, vt ipse scribit in accusatione Verris. Prētor autē Cicero hāc causam,
vt diximus defendit. Quocirca licet cōiicere tres ad summū quatuor an-
nos post mortē Stratonis actā esse Cluentii causam. Verre em̄ Prētorē Vr-
bano Oppianicus damnatus est. Postea Siciliā triēniū administravit. Hor-
tensio & Metello Coss. accusatus est. quo tēpore de Stratone sumptū suppli-
cium est. Anno. viii. post Oppianici damnationē accusatus est Cluentius.
Oppianicum quoq; mortuū esse anno post damnationē aut circa inde li-
cet cōiicere. Nā triennio ante Stratonis furtū de Stratone & Nicostrato
questio habita fuerat. Aliquid agentē) Aliud agentē legendū arbitror.

Despondit ei filiā) Spondere & despondere ita distinguit Donatus in cō Spōdere &
mentariis in Terentiū. vt spondeat puellę pater, despōdeat adolescētis. vt despōdere.
despōdeat puellā qui petit, spōdeat a quo petitur. Sed hoc loco hęc Donati
differētia nō obseruatur. Illud tamē obseruari solet, vt spondere vel despon-
dere puellā nō adolescētē dicamus. Sibi quoq; adolescēs vxorē despōdere di-
citur. Cicero lib. Epist. Famil. viii. Cornificius adolescēs Oristillę filiā sibi
despondit. Ex genero) A. Aurio Melino. Furtū fecit) Facere furtū, in-

Facere fur-
tū, insidias,
prēdas &c.

fidias, prēdas, pactionē, cōuiciū: pro furari, insidiari, prædari, pacisci, cōui-
ciari dicimus. Pro Roscio Comoedo, Cuius rei furtū factū erat? Pro P. Syl-
la, Vt etiā ex memoria quas mihi ipse fecerat insidias deponerē. Id dicendi
genus sepe pro Milone est. In Verrem actione tertia, Iā vero in bonis Q.
Opimii vendendis, quas iste prēdas, q̄ aperte, q̄ improbe fecerit, longum
est dicere. Pro Roscio Comoedo, Dic pactionem fecisse, vt absolueretur. Li-
bro Epistolarum ad Atticū primo, Conuiciū Pisoni Cos. mirificum fecit.
Facere bellū, prēlium, pugnā, cēdem, tristia, coenā, cōcessionē, concionē, finē,
fraudē, gratulationē, largitionē, lucrum, morā pro bellare, præliari, pugna-
re, occidere, castrametari, coenare, cōcedere, concionari, finire, fraudare cōgra-
tulari, largiri, lucrari, morari, aliāq; generis eiusdē apud Ciceronē inuenire
licet. Armariū) Armariū est vbi reponuntur arma. Arma autē sunt

Armariū

vt ait Seruius in lib. Æneid. primum, cuiuscūq; artis instrumenta. Hoc
vocabulū tam late patet, vt Valla in libro primo armarium esse dicat, vbi
reponūtur libri ceteraq; huiusmodi. Armariū hoc loco Cicero dicit pro
loculo, vbi reponūtur pecuniæ. Numorū aliquātū & auri) Numorū nomi-
ne aurū nō cōtineri hic attendendū est. Cōseruos) Erat em̄ Strato. Sas-
sīa seruus. Cōseruos, cohēredes, cōdiscipulos dici, q̄uis cōciue, coequalē, cōso-
dalem cōfoederatū non dicamus in Progymnasmatibus scribimus. In pisci-
nā) Lacus & stagna, quę piscibus viuīs coercētur clausa, suo atq; proprio no-
mine piscinas nominauerūt. Vt scribit A. Gellius cap. xx. libri secūdi. Vi-
uarium quoq; & stabulum pro piscina Columella libro nono dicit.

Numus.

Piscinæ.

Viuarium.
Stabulum.

Ipse armarii fundum executi, & sestertiorum & auri
 quinq; pondo abstulit, vno ex seruis puero non grandi
 conscio, furto postridie cognito, omnis suspitio in eos
 seruos qui non comparebant, comouebatur. Cum executio
 illa fundi in armario animaduerneretur, querebant ho-
 mines quonam modo fieri potuisset. quidam ex amicis Sal-
 liae recordatus est, se nuper in auctione quadam vidisse
 in rebus minutis aduncam, ex omni parte detatam, & tor-
 tuosam venire ferrulam, qua illud potuisse ita circumscri-
 cari videretur. ne multa. perquiritur a coactoribus, in-
 uenitur ea ferrula ad Stratone puenisse. hoc initio sus-
 pitionis orto, & aperte insimulato Stratone, puer ille
 conscius pertimuit, rem omnem domine indicauit, homi-
 nes in piscina inuenti sunt. Strato in vincula coniectus
 est, atque etiam in taberna eius numi nequaquam omnes re-
 periuntur. Constituitur questio de furto. nam quid quisque su-
 spicari aliud potest: an hoc dicitis: armario expilato, pe-
 cunia ablata, non omni recuperata, occisis hominibus,
 institutam esse questionem de morte Oppianici: cui pro-
 batis? quid est quod minus verisimile proferre potui-
 stis? Deinde, ut omittam cetera, triennio post mortem
 Oppianici de eius morte querebatur. atque etiam ince-
 sa odio pristino, Nicostratum eundem illum tum sine
 causa in questionem postulauit. Oppianicus primo re-
 cusauit. postea quia illa abducturam se filiam, mutatu-
 ram esse testamentum minaretur, mulieri crudelissi-
 me seruum fidelissimum, non in questionem tulit, sed
 plane ad supplicium dedit.

Tulit in
 questionem.

Execuit) id est secando perforauit. Sestertiorum & auri) Hic quoque at-
 tendum sestertiorum nomine aurum non contineri. Non grandi) id est non

magno natu. Grandis enim de ætate sæpe dicitur, vt ante admonuimus. Grandis.

Qui nō comparebant) quōd occisos in piscinam Strato deiecerat, quos furto factō profugisse arbitrabatur. Est autem verisimilis admodum hæc narratio. Commouebatur) id est excitabatur & perueniebat. In auctio- ne) id est in publica bonorum venditione. In rebus minutis) id est inter res minutas. Ex omni parte dentium) Dentatam non dentium legi debet. Itaq; in antiquis Prisciani codicibus lego, qui in libro tertio hunc locum citat, quum dicit a nominibus in a primæ declinationis fieri diminutiua in ula, Vt a sylua syluula, luna lunula, rubicunda rubicundula, lingua lingula, & per concisionem ligula, puella puellula, ferra ferrula. vt, inquit, Cicero pro Cluentio, Ex omni parte dentatam & tortuosam vænire ferrulam. Venire) id est vendi. Ne multa) In narratione illud valet ad leuandum auditoris tædium, vt dicamus, Sed quid ego diutius? Quid verbis opus est? Quid ultra moror? Ne multa. aliudve quid eiusdē generis. Quo etiam admonetur auditor, vt id quod proxime dicturi sumus audiat attentius. A coactoribus) Coactores hoc loco dici videntur ii qui in auctione pecuniam accipiunt, remq; auctionatam addicunt ei qui maximū obtulerit eiusdem rei precium: qui & rei venditæ precium & emptoris nomen scribere solent. Id hac quoq; ætate fieri solet. Insimulato) id est accusato, sed extra iudicium, & vt ita dicam, coarguto. Pertinuit) Pueros alicuius maleficii conscios terreri facile est, eoq; magis, si vllam ipsi spem sibi impunitatis proponunt. Indicauit) Indicare & confiteri ita distinguit Donatus in Adelph. Terentius. Indicat, inquit, is qui de se volens aliquid & de aliis etiam prodit. Sed confitetur qui de se tantum, & qui inuitus. Nequaquā omnes) Vt res magis sit verisimilis furum consuetudinem exprimit, apud quos si sublata pecunia reperitur, nequaquā tota reperitur. eius enim partem ipsi iā expenderint. Constituitur questio) Constituere questionē quid sit, pro Milone diximus. Hic vero questio pro tormēto non pro causa dicitur. An hoc dicitis) Apostrophe est ad Salliam, ad Oppianicum adolescentem, ad T. Actium accusatorem. Hi autem dixerunt Stratonem in questione aliquid de Oppianico necato veneno confessum fuisse. Hanc questionem de furto, non de Oppianici morte habitam fuisse Cicero contendit. Expilato) id est exinanito, exhausto. Institutam) id est cōstitutā. Cui probatis) id est quis vt probet facere potestis. Triennio post mortē) Significare videtur iure civili cautū fuisse ne de cuiusq; morte post triennium quæreretur, id est questio haberetur. Adducturam) Accersi vxor ad maritum, abduci a marito ad diuortium dicitur. Sic Virgilius, Et gremiis adducere pactas. Author est Donatus exponens illud ex Hecyra, Et filiam abduxit suam. Hanc loquēdi differentiam apud Terentium passim licet inuenire. Mulieri crudelissimæ seruū fidelissimū) Indignitatem rei ostendit, vt Salliam in odium iudicium adducat. Tulit) id est obtulit. Est apheresis.

Coactores.

Indicare &
Confiteri.Accersere
& abducere

Post triennium igitur agitata denique quæstio de vi-
ri morte habebatur. & de quibus servis habebatur:
noua credo res obiecta, noui quidam homines in suspi-
tionem vocati sunt. de Stratone & de Nicostrato. quid?
Romæ quæsitum de istis hominibus non erat: ita ne
tandem: mulier iam non morbo, sed scelere furiosa, cum
quæstionem habuisset Romæ, cum de T. Annii, L. Ru-
tilii, P. Saturii, & cæterorum honestissimorum viro-
rum sententia constitutum esset, satis quæsitum vide-
ri, eadem de re triennio post iisdem de hominibus, nul-
lo adhibito, non dicam viro. ne colonum forte abfuisse
dicatis, sed bono viro, in filii caput quæstionem ha-
bere conata est. An hoc dicitis? mihi enim venit in men-
tem, quid dici possit, tametsi adhuc non esset dictum:
cum haberetur de furto quæstio Stratone aliquid
de veneno esse confessum. hoc vno modo Iudices sæ-
pe multorum improbitate depressa veritas emergit,
& innocentiae defensio interclusa respirat, quod aut hi qui
ad fraudem callidi sunt, non tantum audent quantum
excogitant: aut illi quorum eminet audacia atque pro-
iecta est, a consiliis malitiae deseruntur. Quod si aut con-
fidens astutia, aut callida esset audacia, vix villo ob-
sistendi modo posset. Vtrum furtum factum non est? at
nihil clarius Larini fuit. an ad Stratone suspitio
non pertinuit? at is & ex serrula insimulatus, & a pue-
ro conscio est indicatus. an id actum non est in qua-
rendo? quæ fuit alia igitur causa quaerendi? an id
quod dicendum vobis est, & quod tum Saffia dicta-
bat, cum de furto quaereretur, tum Strato iisdem in tor-
mentis dixit de veneno: en hoc illud est, quod ante dixi,

Proiecta
audacia.

mulier abundat audacia, cōsilio & ratione deficitur. nā
tabellę quęstionis plures proferuntur.

Noua credo res obiecta Ironia est. De iisdem enim seruis, de crimine eodem quęsitum est, quo triennio ante Romę quęsitum fuerat. Romę hi serui nihil dixerunt, quo læderetur Cluentius. Triennio post quum Larini torquerentur, de eodem scelere quęri non licebat. Illud itaq; confinxit Sallia, quum de furto quęreretur. Stratonē de veneno aliquid dixisse, idq; in tabellis scriptum in iudicium allatum. Cicero autem ostendit a Sallia impudentius id confictum quā callidius. In suspitione vocatus) pro in suspitionem, vt paulo ante. Hoc vno metu se putat equites Romanos in potestate sua redacturos. Et in oratione pro domo sua, Author ne esses, vt in te P. Fonteius vitę necisq; potestatem haberet, vt in filio. Non morbo, sed scelere furiosa) Non enim solum morbo furiosi fiūt homines, sed etiam scelere, vt Orestes & Alcmeon. Ne colonum) Stathium Albium, de quo antea dixit, quo pro viro, id est marito Sallia utebatur. An hoc dicitis? quum haberetur de furto quęstio &c. An hoc dicitis? Vos accusatores, Acti & Oppianice. Proiecta) id est extēta, eminens, & velut se exerens. Vt actione in Verrem tertia, Est idem Verres qui fuit semper, vt ad audendū proiectus, sic paratus ad audiendū. Et pro domo sua, At vide te hominis intolerabilem audaciā, cum proiecta quadā & effrenata cupiditate. Proiecta saxa Virgilius dixit in libro Æne. iii. qualia in rupibus eminent, Hinc altas cautes, proiectaq; saxa Pachynni Radimus. A consiliis malitię deferuntur) id est satis callidi non sunt ad cogitandum & fingendum. Malitię) id est calliditatis & versutię. Malitia a malo appellata non dicitur improbitas, quam Gręci κακία appellant, sed certi cuiusdam vitij nomen est, vt ait Cicero libro Tusculanarum quęstionū quarto. Inde malitiosum callidum, astutum, versipellem dicimus. Confidēs) id est audax. An id actum non est in quęrendo) id est an de furto quęsitum non est.

Illud est quod ante dixi) id autem est, Illi quorum eminet audacia atq; proiecta est, a cōsiliis malitię deferuntur. Audax Sallia fuit in confingendo hoc scelere, callida tamen non fuit. Ideo veritas emergit. Mulier abundat audacia) Priscianus libro. xviii. abundans hoc loco non abundat legit. Abundans illius rei, inquit, nomen est. Nam participiū ablatiuo, quo modo & verbum eius coniūgitur. Virgilius in Buccolicis, Quā diues pecoris niuei, quam lactis abundans. Cicero pro Cluentio, Mulier abundans audacia. Idem pro Cornelio. ii. Quis tam abundans copiis? Deficitur) id est destituitur. Vt in oratione de responsis Aruspicum, Monent ne per optimatum discordiam dissensionemq; patribus principibusq; cedes, periculaq; creentur, auxilioq; diminuti deficiantur. Quęstionis) id est in quęstione confessionis. Quod præcedit pro eo quod sequitur.

In suspitione
ne vocare.

In potestate
te redigere.

In filio has
bere potes-

statem.

Proiecta
audacia.

Malitia.

Deficitur.

Litera nul-
la.

Quæ recitata, vobisq; editæ sunt, illæ ipsæ, quas tū nō obsignatas esse dixi. in quibus tabellis de furto litera nulla inuenitur. non venit in mentem primam orationem Stratonis conscribere de furto, post aliquid adiūgere dictum de veneno, quod non percontatione quæsitum, sed dolore expressum videretur. quæstio de furto est, veneni iam suspitione, superiore quæstione sublata, quod ipsum hæc eadem mulier indicarat. quæ ut Romæ de amicorum sententiā statuerat satis esse quæsitum, postea per triennium maxime ex omnibus servis Stratonem illum dilexerat, in honore habuerat, cōmodis omnibus affecerat. Cum igitur de furto quæretur, & eo furto quod ille sine controuersia fecerat: tū ille de eo, quod quærebatur, verbum nullum fecit. de veneno statim dixit: de furto, si non eo loco quo debuit, ne in extrema quidem, aut mediā, aut in aliqua deniq; parte quæstionis, verbum fecit vllum. Iam videtis illam nefariam mulierem Iudices eadem manu, qua, si detur potestas, interficere filium cupiat, hanc fidei quæstionem conscripsisse. atq; istam ipsam quæstionem dicite quis obsignauit? vnum aliquem nominare. neminem reperietis, nisi forte eiusmodi hominem, quem ego proferri malim, q̄ neminem nominari. Quid ais T. Acti: tu periculum capitis, tu indicium sceleris, tu fortunas alterius literis conscriptas in iudicium afferas? neq; earum auctorem literarum, neq; obsignatorem, neq; testem vllum nominabis? & quam tu pestem innocentissimo filio ex matris sinu deprompseris, hanc hi tales viri comprobabunt? Esto, in tabellis nihil est auctoritatis: quid? ipsa quæstio iudicibus:

*aliquid.
*prima

quid? amicis hospitibusq; Oppianici, quos adhibuerat antea: quid? huic tandem ipsi tempori, cur non reseruata est?

Vobisq; editæ sunt) id est exhibitæ & oblatae. Edere, ut ait Vlpianus libro Digestorum secundo, titulo de edendo, est copiam describendi facere, vel in libello complecti & dare, vel dictare. Tum obsignatas) Legendum videtur non obsignatas. Ante enim dixit, nullo adhibito, non dicam vero &c. Ut tabellarum authoritatem tolleret. Non venit in mentem) Nā consilio malitię defecta fuit. Primam orationē) id est confessionem. Ea autem prima scribenda erat, quia de furto eam haberi quæstionem Saffia dixit. Quod non percontatione quæsitum) quum de veneno non haberetur quæstio. Ostendit autem quid Saffia fecisset, nisi consiliis malitię deserta fuisset. Superiore quæstione) quæ triennio ante habita Romę fuerat. Maxime ex omnibus seruis) Partitio est per ablatiuū. Superlatiuus aduerbii regit casum eundem quē superlatiuus nominis. Maximus seruorum & ex seruis, ut dicitur, ita maxime seruorum & ex seruis. In honore habuerat) Aliquem in honore habere dicit, alibi tamē alicui habere honorem in eadem redicit. In Diuinatione, Quibus ego non sum tantū honorem habiturus, ut ad ea quę dixerint, certo loco, aut singulatim vniciq; habere honorem respondeam. Et in Vatiniū, Ne tibi hunc honorem a me haberi forte mirere. Eo loco quo debuit) id est primo loco. Verbū fecit nullū) vllum non nullum legendum esse videtur. Illa enim eadem sententia dicimus, ne in extrema quidem parte verbū fecit vllum: &, verbum fecit nullū, ne in extrema quidem parte. Illam nefariā mulierem) Saffiam adducit in odium iudicum. Eiusmodi hominem) Stathiū Albium colonū. Quē ego proferri malim) Eius enim leuitas atq; improbitas tabellarū authoritatem tolleret. Ex matris sinu) id est ex tabellis, quas in sinu Saffia gessit. Quæ enim chara habemus, ut diligentius seruemus sinui committimus. Vel ex sinu, id est ex occulto animo. Hī tales viri) Inuisum iudicibus Actium facit, quod iis falsa & perniciosa conetur probare. Esto in tabellis nihil est authoritatis) Quis in omnibus codicibus ita scriptum inueniam, legendū tamen arbitror. Esto, in tabellis aliquid est authoritatis. Ut id quod iam refutauit, condonet aduersario, ut ad sequentia sibi veluti gradum faciat. Id autem artificiosum est. Quid? ipsa quæstio) Haud scio an legendum esset prima quæstio, non ipsa quæstio. Id nisi ita legatur, de ea quæstione, quæ prius habita Romæ est intelligit, quam Saffia suppressit: propterea quod Cluentium non modo non laderet, sed etiam adiuuaret. Eam autem quæstionem iudicibus, amicis hospitibusq; Oppianici, & huic ipsi tempori reseruari oportebat.

Quid factū
est Strato-
ne.

Quid istis hominibus factum est, Stratone & Nicostrato? quæro abs te Oppianice, seruo tuo Nicostrato quid factum esse dicas? quem tu cum hunc breui tempore accusaturus esses, Romam deducere, dare potestatem indicandi, incolumē deniq; seruare questionī, seruare his iudiciis, seruare huic tempori debuisti. nā Stratone quidem Iudices in crucem actum esse exacta scitote lingua, quod nemo est Larinatiū qui nesciat. timuit mulier amens nō suā conscientiam, nō odium municipū, non famam omnīū: sed quasi nō omnes eius sceleris testes essent futuri. sic metuit ne cōdemnaretur extrema seruuli voce morietis. Quod hoc portentum dii immortales? quod tātū monstrū in vllis locis? quod tā infestū scelus & immane, aut vnde natū esse dicamus? Iā enim videtis profecto Iudices, nō sine necessariis me ac maximis causis principio orationis meæ de matre dixisse. nihil est enim malī, nihil sceleris, quod illa non ab initio filio voluerit, optauerit, cogitauerit, effecerit. mitto illam primā libidinis iniuriā, mitto nefarias generi nuptias, mitto cupiditate matris expulsam ex matrimonio filiam, quæ nōdum ad huiusce vitæ periculū, sed ad cōmune familię dedecus pertinebāt: nihil de alteris Oppianici nuptiis queror: quarum illa cum obli- des filios ab eo mortuos accepisset, tum deniq; in familię luctum atq; in priuignorum funus nuplit. prætereo q; Auriū Melinū, cuius illa quondam socrus, paulo ante vxor fuisset, cum Oppianici esse opera proscriptū occisumq; cognosceret, eam sibi domum sedemq; coniugii delegit, in qua quotidie superioris viri mortis indicia, & spolia fortunarum videret.

illud primum queror, de illo scelere, quod nunc deniq;
patefactum est Fabritiani veneni, quod iā tū recens su-
spiciosum cæteris, huic incredibile, nunc vero apertum
iam omnibus ac manifestum videtur. non est profecto
de illo veneno celata mater, nihil est ab Oppianico si-
ne consilio mulieris cogitatum.

Quid istis hominibus factum est) Hoc modo verbum facere cū ablati
uo sæpe inuenitur. Terentius in Andria, Nec quid me nunc faciam, scio. Quid ho-
mine factū
est.
Quo in loco notandum esse faciam cum ablatiuo Donatus dicit. Idē in
eadem, Quid me fiet? Itemq; Nunc audio primū quid illo sit factum. Lu-
cilius apud Marcellum, Quid me fiet, siquidem nō iuste improbis cōmit-
tere. Cicero libro Epistolarum. xiiii. Quid puero misero fiet. Itemq; Sed
quid Tulliola mea fiet? In oratione in Rullū ad Quirites, Quid pecunia
fiet? Pro P. Sestio, Quid hoc homine facias? Seruo tuo Nicoltrato quid
factum esse dicas) Significat Nicolstratū ab Oppianico vel potius a Sallia
e medio sublatum, ne questio ea quæ Romæ habita est, his iudicibus esset
cognita. Dare potestatem) Hoc sæpe Cicero dicit, vt facere potestatem, de
quo alibi plura. Et pro Sex. Roscio, Permittere potestatem. In crucem
actum) id est sublatum. Seruorum enim non ciuium crux supplicii erat. Dare pote-
statem.
In seruos autem necis potestatem domini habebant. Postea D. Hadrianus
seruos a dominis occidi vetuit, eosq; per iudices, si digni essent, condemna-
ri iussit, vt ait Aelius Spartianus in eius vita. Iam enim videtis) Con-
clusio est per enumerationem scelerum & impietatis Sallia, & per com-
miserationem. Mitto illam primam libidinis iniuriam) Occupatio est. Cruce poe-
na seruorū.
Domini in
seruum po-
testas.
Id enim se dicit omittere, quod maxime dicit. Illam primā libidinis iniu-
riam, quum expulsa filia nupsit genero. Filiā) Cluentiā. Huiusce) Clue-
tii. De alteris) Alterū de duobus dicitur. Ter nupsit Sallia, sed primæ
nuptiæ, quæ cū A. Cluentio fuerunt, vnde hic natus est, honeste & legitime
fuerunt. Binæ reliquæ cum Melino & Oppianico fuerunt infames. de quib;
hic loquitur. Obsides) id est tãq; in pignus nuptiarū. Proscriptum
occisumq;) Id ante dixit. Fabritiani veneni) quod Scamander Fabritius
Diogeni dabat ad necandū Cluentium. Venenū Fabritianū dicit, vt crimē
Clodianum, quod Clodius admisit, de quo alio loco scripsimus. Suspicio-
sum cæteris) Suspitosum passiue dixit. Huic) Cluentio. Nō est de illo
veneno celata) id est Oppianicus nō celauit eā de veneno, id est cōscia fuit.
Celo te venenū, veneni, & de veneno dicimus. Terētius in Hecyra, Quā-
obrem tantopere hunc omnes nos celare volueris Partū. Hanc antiquā lo-
cutionem esse Donatus scribit. Duæ autem proximæ Ciceronis sunt, vt
pro Cælio, Vidit hoc Balbus, facinoris tātū celatā esse Clodiam dixit. Idē
pro Rege Deiotaro, De armis, de ferro, de insidiis celare te noluit.

Fabritianū
venenum.

Celo te ve-
neni vene-
nū & de ve-
neno.

Quod nisi esset, certe postea deprehensa re nō illa ut ab improbo viro discessisset, sed ut a crudelissimo hoste fugisset, domum illam in perpetuum scelere omni affluentem reliquisset, non modo id non fecit, sed ab illo tempore nullum locū prætēmisit, in quo nō instrueret insidias aliquas ac dies omnes ac noctes tota mente mater de pernīcie filiī cogitaret. Quē primū ut illū cōfirmaret Oppianicum accusatorem filio suo, donis muliebribus, collocatiōe filiæ, spe hereditatis obstrinxit. Itaq; apud cæteros nouis inter propinquos susceptis inimicitīis sepe fieri diuortia atq; affinitatū dissidia vidimus: hæc mulier satis firmū accusatorem filio suo fore neminem putauit, nisi qui in matrimonium sororem eius ante duxisset. ceteri nouis affinitatibus adducti, veteres inimicitias sæpe deponunt: illa sibi ad confirmandas inimicitias affinitatis coniunctionem pignori fore putauit. Neq; in eo solum diligēs fuit, ut accusatorem filio suo cōpararet: sed etiam cogitauit, quibus eum rebus armaret. Hinc enim illæ sollicitationes seruorum & minis & promissis: hinc illę infinitæ crudelissimeq; de morte Oppianici quæstiones: quibus finem aliquando non mulieris modus, sed amicorū auctoritas fecit. ab eodem scelere illę triennio posthabite Larini quæstiones: eiusdem amētīę falsę conscriptiones quæstionum: ex eodem furore etiam illa conscelerata exectio linguę: totius deniq; huius ab illa est & inuenta & adornata comparatio criminis.

Deprehensa re) id est deprehenso veneno. Scelere omni affluentem) Ut paulo ante, Mulier abundans audacia. Instrueret insidias) Moliri facere, struere, & instruere insidias dicimus. Confirmaret) id est firmum

faceret. Collocatiōe filiæ.) Collocare filiam pro eo quod vulgo dicūt mari Collocare
tare sæpe a Cicerone dici solet. Vt libro de Oratore tertio, Non solum vt filiam.
de iure ciuili ad eos, verum etiam de filia collocanda, de fundo emendo, de
agro colendo, de omni deniq; aut officio aut negocio referretur. Idem li-
bro de Officiis secundo, Liberales autem sunt qui suis facultatibus aut ca-
ptos a prædonibus redimunt, aut æs alienum suscipiunt, amicorū causas
aut in filiarū collocatione adiuuant. Itemq; Quum consuleretur vtrum
bono viro pauperi, an minus probato diuiti filiam collocaret. Collocare in Collocare
matrimoniu idē dicit in libro de Diuinatione primo, Quū vellet sororis in matris-
sue filiā in matrimoniu collocare. Apud eundē lib. de Oratore. iiii. Nescio monium.
quis poeta dicit collocare nuptias. Sed mihi quū tetulit coronā ob collocā Collocare
das nuptias. Itaq; apud ceteros) Peruersam & preposterā dicit fuisse Sas nuptias.
siam, quo eam iudicibus magis inuisam faciat. Sororem eius) Saffiæ &
Melini filia Cluentii soror erat germana. Nā germani, vt ex Varrone Ser- Germanus
uius scribit, qui ex eadē matre nati sunt, appellātur, quī ex eodē patre nō frater.
sint. Ideo Virgilius in lib. Ænei. v. Erycē Veneris & Butē filiū Æneę dicit
fuisse germanū, qui Veneris & Anchisę filius fuit. Hęc, inquit, germanus
Eryx quondā tuus arma gerebat. Ceteri nouis affinitatibus) Vt Scipio-
nis & Gracchi recōciliatio firmata arctior est nuptiis Cornelie Scipionis
filie, quā in matrimoniu Gracchus duxit. Inimicitias sæpe deponūt) Vt
pro L. Flacco, Quū a clarissimis viris iustissimas inimicitias sæpe cū bene
meritis ciuibus depositas esse vidissem. De prouinciis cōsularibus, Si ipsas
inimicitias depono Reip. causa, quis me tandē iure reprehendat? De hoc
verbo in quartā Inuestiuā in Catilinā scribim⁹. Eū) accusatorē. Arma
ret) id est muniret & instrueret. Est autē metaphora. vt in oratione pro
domo sua, Erat incredibili armat⁹ audacia. Et minis & promissis) Vt pau-
lo ante, Quū essent animi seruorū & spe & metu tētati, vt aliqd in quęstio-
ne dicerēt. Infinite) Quibus ne amicorū quidē & hospitū sententia finē
facere potuerit. Crudelissime) in quibus tortor & tormēta defessa sunt. Facere fi-
Aliquādo) id est tādē. Modus) id est modestia. Finē fecit) Vt actione in
Verrē. V. Vt ille aliquādo impudētię sue finē faciat. Et in Rullū ad Quiri-
tes, Finē feci offerēdi mei. Falsę cōscriptiones) id est falsę tabellę. Cōsce-
lerata) id est valde scelerata. In qua significatione a Cicerone sæpe dicitur.
Vt antea, Cuius pręsentis nefariū & consceleratū vultū intuebantur. Pro
P. Sylla, Volūtates vero cōsceleratas ac nefarias nec sanare potui nec tolle-
re. Pro domo sua, Quū seruos tuos ad rapinā, ad bonorum cēdē paratos,
quoniā illa tua conscleratorū ac perditorū manu armatos in Capitoliū
tecū venisse cōstabat. In Pisonē, Me tamē fugerat deorū immortalīū has
esse in impios & cōsceleratos poenas certissimas cōstitutas. Nolite em̄ puta-
re P. C. vt in scena videtis homines cōsceleratos impulsu deorū terreri fu-
riarū tēdis ardētibus. Et pro Sex. Roscio, Hę sunt impiis assidue domesti-
cę furie, q̄ dies noctesq; parentū poenas a cōsceleratissimis filiis repetant.

collocare
In matrimonium
collocare *mythia*

Deponere
inimicitias

Facere fi-
nem.
Consclera-
tus.

Atq; his rebus cū instructum accusatorem filio suo Romam ipsa misisset, paulisper cōquirendorū & cōducendorū testium causa Larinī est commorata. Postea autē cū appropinquare huius iudiciū ei nūciatum est, confestim huc aduolauit, ne aut accusatoribus diligentia, aut pecunia testibus deesset, aut ne forte mater hoc sibi optatissimum spectaculum huius sordium atq; luctus, & tantī squaloris amitteret. Iam vero quod iter Romam eius mulieris fuisse existimatis? quod ego propter vicinitatem Aquinatiū & Frabraternorū ex multis audiui & comperi. Quos concursus in his oppidis? quantos & virorum & mulierum gemitus esse factos? mulierem quandam Larino atq; illam vsq; a mari Supero Romā proficisci, cū magno comitatu & pecunia, quo facilius circūuenire iudicio capitis atq; opprimere filium posset. Nemo erat illorū pene dicā, quin expiandum illum locum esse arbitraretur, quacuncq; illa iter fecisset: nemo quin terram ipsam violari, quę mater est omnium, vestigiis consceleratae matris putaret. Itaq; nullo in oppido consistendi potestas ei fuit: nemo ex tot hospitibus inuentus est, qui non contagionem aspectus fugeret. nocti se potius ac solitudini, q̃ ulli aut vrbī, aut hospiti committebat. Nūc vero quid agat, quid moliat, quid deniq; quotidie cogitet, quem ignorare nostrum putat? quos appellarit, quibus pecuniam promiserit, quorum fidem precio labefactare conata sit, tenemus. quin etiam nocturna sacrificia, quę putat occultiora esse, sceleratasq; eius preces, & nefaria vota cognouimus, quibus illa etiam deos immortales de suo scelere testatur: neq;

Circūuenire iudicio.
Terra mater omniū.

Dii auersantur scelerata.

igit pietate & re-

ligione, & iustis precibus, deorum mentes, non contaminata superstitione, neque ad scelus perficiendum cessis hostiis, posse placari: cuius ego furorem atque crudelitatem deos immortales a suis aris atque templis aspernatos esse confido.

Conducendorum) id est precio corrupendorum. Inde mercenarii testes, qui mercede conducti sunt appellantur a Cicerone libro Epistolarum Familiarium tertio. De mercenariis testibus a suis ciuitatibus notandis, nisi iam aliquid factum est per Flaccum, fiet a me quum per Asiam discedam. Aduolauit) Immoderatam Sallie cupiditatem opprimendi filii ostendit. Ne accusatoribus diligentia deesset) id est ut accusatores sollicitaret. Huius sordium) Rei enim sordidi & squalidi erant, ut iudicum misericordiam commouerent facilius. Propter vicinitatem Aquinatum & Frabaternorum) Aquinum & Frabateria oppida sunt Arpino vicina. Aquino autem & Frabateria Sallia fecisse iter significat. Ex his oppidis) Aquino & Frabateria. Quantos virorum & mulierum gemitus) Mouet affectus ex matris crudelitate, & ex aliorum commiseratione.

Vsq; a mari Supero) id est vsq; a mari Hadriatico, ut Tyrrhenum mare appellant Inferum. Vsq; a mari, ut dixit Virgilius, Abusq; Pachyno.

Vsq; a mari.

Circunuenire) Circunuenire & opprimere aliquem iudicio capitis, est iudicibus corruptis, vel conductis testibus facere ut innocens condemnetur. Qui non contagionem aspectus fugeret) id est qui non fugeret aspectum eius, quo se contaminari & pollui putaret. Quorum fidem precio) Significat Salliam voluisse aliquos ex iudicibus pecunia corrumpere. De suo scelere testatur) id est vocat & adhibet testes sui sceleris. Ut pro L. Flacco, Vociferarem, & quantum maxime possem contenderem, testarer publicanos, excitarem negotiatores. Pietate & religione) Deos placatos pietas efficiet & sanctitas, ut ait Cicero in libro de Officiis secundo. Est autem pietas iustitia aduersus deos, ut idem ait in libro de Deorum natura primo, Nec est vlla erga deos pietas, ut ait idem pro domo sua, nisi honesta de numine eorum ac mente opinio, quum expeti nihil ab iis quod sit iniustum ac inhonestum arbitrere. Superstitione) Superstitio, ut ait Cicero libro de Natura Deorum primo, est in qua inest timor inanis Deorum: ut religio eodem authore, est quae deorum cultu pio continetur.

Pietas.

Supstitione

Religio.

Confido) id est arbitror. ut in libro Epistolarum ad Atticum sexto, Confido te iam, ut volumus, valere. Confidere & sperare dicta pro arbitrarari iunguntur cum verbis preteriti presentis & futuri temporis. De sperare, verbo sperare plura scribimus in Catonem Maiorem Ciceronis.

Confidere

sperare.

Vos Iudices, quos huic A. Cluētio quosdā alios deos ad omne vitę tempus fortuna esse voluit, huius importunitatem matris a filiū capite depellite. Multi sepe in iudicando peccata liberum parentum misericordię cōcesserunt: vos ne huius honestissime actam vitam matris crudelitati cōdonetis, rogamus: pręsertim cum ex altera parte totum municipium videre possitis. Omnes scitote Iudices (incredibile dictu est, sed a me verissime dicetur) omnes Larinates, qui valuerunt, venisse Romam, vt hunc studio frequentiaq; sua quātum possent, in tāto eius periculo subleuarent. pueris illud hoc tempore & mulieribus oppidum scitote esse traditū, idq; in pręsentia in cōmuni Italię pace domesticis copiis esse tutū. quos tamen ipsos æque, & eos quos pręsentes videtis, huius expectatio iudicii dies noctesq; sollicitat. non illi vos de vnius municipis fortunis arbitratur, sed de totius municipii statu, dignitate, cōmodisq; omnibus sententias esse laturos. Summa est enim Iudices hominis in communem municipii rem diligentia, in singulos municipes benignitas, in omnes homines iustitia & fides. pręterea nobilitatem illam inter suos, locumq; a maioribus traditum sic tuetur, vt maiorum gravitatem, constantiam, gratiam, liberalitatem assequatur. Itaq; iis eum verbis publice laudant, vt non solum testimonium suum iudiciūq; significant, verū etiā curam animi ac dolorem. quę dum laudatio recitatur, vos quęso qui eam detulistis, assurgite.

Alios deos) id est mortales. Tanq̃ mortales deos dicat esse hos iudices, qui Cluentium tanta sollicitudine tanto periculo liberent. Homines ho-

minibus prodesse diuinum est. Inde illud prouerbiū antiquitate tritum est, Homo est homini deus. In cuius prouerbii explicatione multa scribit Erasmus, quæ ab hoc loco aliena non sunt. Ad omne vitæ tempus) Nam si Cluentium absolueritis, eum omni periculo a matre in perpetuum liberabitis. Fortuna esse voluit) Iudicium enim facta sortitio est. sortitio autem fortunæ est. Peccata liberum &c. (id est multi iudices sæpe absoluerunt nocentes liberos, quod parentum eorum misererentur. Liberum) id est liberorum, vt ante & postea dicit. Concesserunt) id est condonaauerunt, & peccatis ignouerunt. Concedere peccato etiam dici potest. Vt pro Sex. Roscio. Cæterorum neq; dictum obscurum potest esse propter nobilitatem & amplitudinem, neq; temere dicto cõcedi propter ætatem & prudentiam. Condonetis) iudex aut princeps reum condonat, qui postulantis voluntati permittit & donat aut liberandum aut necandum. Totum municipium) id est omnes Larinates. Est autem intellectio. Nam municipium dicitur, & municipes intelliguntur. Valet multum ad mouendos affectus, quum dicimus plurimos de rei salute sollicitos esse. Qui valuerunt) id est qui valentes fuerunt, id est omnes præter pueros & mulieres. Quos tamen ipsos) pueros & mulieres. De vnius municipis) Artificiosum est, vt ostendamus sententiã, qualiscunq; lata sit, ad alios multos, quàm ad reū pertinere. Rem) id est commoditatem, id est publicæ utilitatis admodum studiosus est. In omnes homines) tam municipes suos, quàm alienos. Iustitia & fides) Est enim iustitia fundamentum perpetuæ commendationis & famæ, vt ait Cicero in libro de Officiis secundo, Fundamentum autem iustitiæ fides est, vt ait idem in libro primo. Locumq; a maioribus traditum) Authore eodem libro eodem optima hæreditas a patribus traditur liberis, omniq; patrimonio præstantior gloria virtutis, rerumq; gestarum, cui dedecori esse nefas & vitium iudicandum est. Illis igitur commendat Cluentium, diligentia in Rempub. benignitate in singulos, in omnes iustitia & fide, & maiorū imitatione. Reū autem virtus eius, & bene acta ante vita iudici non parum commendat. Tuetur) id est conseruat, & vt vulgo dicunt intertenet. Qua in re id verbum sæpe dici inuenias, siue agrum, siue domum, siue dignitatem, siue aliud quid quis tueri dicat. His eum verbis) De huiusmodi reorum laudationibus alibi scripsimus. sed ex hoc loco attende laudationes illas publice decerni conscribi & obsignari solitas. Publice) id est ex decreto publico. Vos quæso) Apostrophe est ad Larinates, qui eam laudationem attulerunt. Assurgite) Orator quum diceret, stabat, vt modo dicebamus: itidem & testis, quum diceret testimonium. Legatos autem stare, quū recitaretur laudatio, quam attulissent, morem non fuisse significat. quos hoc loco excitat, vt ex eorum lachrymis facilius perspectis affectus moueatur. RECITA) Laudationem præco recitat.

Concedere
peccato.

Cõdonare
reum.

Laudatio:
nes reorū.

Ex lachrymis horum Iudices existima re potestis, omnes hæc Decuriones decreuisse lachrymantes. Age vero vicinorum quantum studium, quod incredibilis benevolentia, quanta cura est: non illi in libellis laudationum decreta miserunt: sed homines honestissimos, quos nossemus omnes, huc frequentes adesse, & hunc praesentes laudare voluerunt. Adsunt Ferentani homines nobilissimi, Marrucini item: pari dignitate Theano Apulo atque Luceria equites Romanos honestissimos homines laudatores videtis: Couiano, totoque ex Samnio cum laudationes honestissimae missae sunt, tum homines amplissimi nobilissimique venerunt. iam qui in agro Larinati praedia, qui negocia, qui res pecuniarias habent, honesti homines & summo splendore praediti, difficile dictu est, quod sint solliciti, quod laborent. non multi mihi ab uno sic deligi videntur, ut hic ab his uniuersis. Quod non abesse ab huius iudicio L. Volusenum summo splendore hominem, ac virtute praeditum, vellem. praesentem possem P. Heluidum rufum Equitem Rom. omnium ornatissimum nominare: qui cum huius causa dies noctesque vigilaret, & cum me hanc causam doceret, in morbum grauem periculosumque incidit. in quo tamen non minus de capite huius, quam de sua vita laborat. Cn. Tudici Senatoris viri optimi & honestissimi par studium & testimonio & laudatione cognoscetis. eadem spe, sed maiore verrecundia de te P. Volumni, quoniam iudex es in A. Cluentium, dicimus. & ne longum sit, omnium vicinorum summam esse in hunc benevolentiam confirmamus. Horum omnium studium, curam, diligens

tiam, meumq; vnâ laborem, qui totam hanc causam veteri instituto solus perorauî.

Ex lachrymis horum) Significat Cicero Larinates omnes Lachrymas se, quum Cluentii laudatio recitaretur. Omnes hæc Decuriones) Decuriones municipiorum & coloniarum Senatores esse alibi diximus. Ex Decurionû decreto huiusmodi laudationes fieri solitas hinc attēde. Decreuisse lachrymātes) Laudationis fidem cōmendat, & mouet affectus, remq; sub oculos subiicit. Age vero) Continuatiuæ particulæ sunt, non hortatiuæ, vt antea sepe dixit in eadē re iam vero, quîs age vero aliquid hortamenti habere videatur. In libellis) id est in scriptis. Laudationû decreta) id est laudationes decretas & publicas. Est enim laudatio oratio de laude cuiusq; scripta. Quos nossemus omnes) Id dicit, vt maius vicinorû studium liberandi Cluentii ostendat. Hi enim homines notos miserunt, vt eorum verbis fides haberetur maior, quam publice laudarent Cluentium. Ferentani) Ferentium oppidum Faliscorum est, vt ait Volaterranus. Inde Ferentani, quos Ferentinos Plinius appellat lib. iii. Ferentium Theano Appulo propinquum esse author est Strabo libro. v. qui idē scribit post Picenû Ferentanos & Marrucinos esse. Theano Appulo) quod a Larino abest decem & octo millia passuum, vt ante dixit Cicero. Atq; Luceria) Luceria Appuliæ oppidum est. Daunorum vetus oppidû fuisse Strabo author est libro. vi. Atq; Luceria equites Romanos) Non solum ex vrbe Roma, sed etiam ex municipiis & coloniis erant equites Romani, vt Cicero Arpinas, vt Cluentius Larinas, aliq; innumerabiles documento esse possunt. Bouiano) Bouianum, vel, vt ait Strabo, Boianum, oppidum in Samnio est. Tū homines amplissimi) Laudationum commendatio maior est, quod eas amplissimi homines honestissimiq; attulerunt. Qui res pecuniarias habent) id est qui aliquos illic habent redditus, aut debitores, aut reuera, qui fœnerantur. Summo splendore) Equites eos esse significat. Equites enim qui honesti sunt, & liberales, splendidi: qui contra turpes sunt & auari, sordidi appellari solent. Non multi mihi) Vt vnus multos deligat, vel quos amet, vel quibus fortunas suas cōmedet, vel a quibus aliquid speret, facile est. Vt autē vnū aliquem sibi vniuersi deligant, difficilius est, eaq; summæ probitatis eius qui deligatur significatio est. Nominare) quā vellē scilicet, id est quā vellem vt adesset. Sed maiore verecūdia) Authore Quintiliano lib. iii. si iudex amicus noster sit, diligenter tractādus est. Est enim nonnunq; prauus hic ambitus iudicibus aduersus amicos pronūciandi pro iis quibuscū similitates gerunt, & faciendi iniuste. ne lesisse videātur. Iudex es in A. Cluentiū) Vt antea. Sedissent ne iudices in C. Fabritium. Confirmamus) id est affirmamus. Vetere instituto solus perorauî) Institutum fuisse vetus significat, vt vnus accu-

Ferentini.

Equites
Romani.In Cluentiū
iudex.

sator, vnus patronus esset. Ætate vero Ciceronis id immutatum erat. Nam in eadē causa licebat multos esse accusatores, multos patronos, quibus singulis sua causæ pars agenda data esset. M. Scauri causam authore Asconio patroni sex defenderūt, quū ad id tempus raro quisq̃ pluribus q̃ quatuor vteretur. Totidē patronos Miloni affuisse idē dicit. L. Murenā tres accusauerunt, totidemq̃ defenderunt. P. Syllam duo defenderunt, quot accusauerūt. M. Cælius quatuor habuit accusatores. tres. L. Cornelius Balbus defensores. Ex Ciceronis orationibus hæc facile agnoscas.

Vestramq̃ simul Iudices æquitatem, & mansuetudinem, vna mater oppugnat. at quæ mater? quam cecam crudelitate & scelere ferri videtis: cuius cupiditatem nulla vnq̃ turpitudine retardauit: quæ vitiiis animi in deterrimas partes iura hominum conuertit omnia: cuius ea stultitia est, vt eam nemo hominem: ea vis, vt nemo foeminam: ea crudelitas, vt nemo matrē appellare possit. atq̃ etiam nomina necessitudinum, non solum naturę nomen & iura mutauit, vxor generi, nouerca filii, filiæ pellex. eo iam deniq̃ adducta est, vt sibi præter formam, nihil ad similitudinem hominis reseruauit. Quare Iudices si scelus odistis, prohibete aditum matris a filii sanguine: date parenti hunc incredibilem dolorem ex salute, ex victoria liberum: patiamini matrem, ne orbata filio lætetur, victam potius vestra equitate discedere. Sin autem id quod vestra natura postulat, pudorē, bonitatem, virtutemq̃ diligitis, leuate hunc aliquando supplicem vestrum Iudices tot annos in falsa inuidia periculisq̃ versatum. qui nunc primum post illam flammam aliorum facto & cupiditate excitatam, spe vestrę æquitatis erigere animum, & paulum respirare a metu coepit: cui posita sunt in vobis omnia. quem seruatum esse plurimi cupiunt, seruare soli vos potestis.

Vna mater oppugnat) Vt Cluentius in iudicium misericordiam influat, adducit Salliam in odium iudicum, quod ea sola nefaria mulier tam multorum studiis rectis aduersetur. Ferri) id est toto animi impetu rapi. Vnde feras appellatas esse accepimus. Cupiditate) vt nuberet genero. Iura hominum) vt eadem esset focrus & vxor, idem esset gener & maritus. Ius hominum appellat, ius gentium, quod ius humanum. T. Liuius libro quinto appellat, Interim Galli posteaque accepere vltro honorem habitum violatoribus iuris humani, elusamque suam legationem esse, flagrantem ira, cuius impatiens est gens, confestim signis conuulsis, citato agmine iter ingrediuntur. Vt eam nemo hominem) Homo enim qui solus rationis particeps est, solus prudens est. Vt eam nemo hominem) Priscianus libro sexto hunc locum citat. Ordo, inquit, ordinis, homo hominis. Cicero pro A. Cluentio, quum de eius matre loqueretur ait, Cuius ea stultitia est, vt eam nemo hominem appellare possit. Ea vis vt nemo foeminam) Foeminae, nisi quum foetus habent, maribus multo sunt mansuetiores.

Vt nemo matrem) Ipsum enim matris nomen amantius est, vt antea dixit. Atque etiam nomina necessitudinum) Ordo est, mutauit non solum naturae nomen & iura, sed etiam nomina necessitudinum. Vxor generi) Cicero in libro de Oratore ad Brutum, ab indole adolescentiae illa esse matura dicit, Vxor generi, nouerca filii, filiae pellex. Nouerca filii) quae nouercali odio in filium est. Adducta est) id est peruenit. Vt sibi praeter formam) Apud T. Liuium libro. xxix. in oratione Legatorum Locrensiu de Q. Pleminio P. Scipionis Legato queretium eadem sententia est. In hoc, inquit, Legato vestro (dant enim animum ad loquendum libere vltimae miseriae) nec hominis quicquam est P. C. praeter figuram & speciem, nec Romani ciuis praeter habitum vestitumque & sonum latinae linguae.

Ex victoria) Nam causae victoria dicitur, quemadmodum vincere causa. Liberum) id est filii Cluentii. Liberos etiam de vnica filia dici apud Gellium est. Sin autem virtutem diligitis) Inter odisse vitia & virtutem diligere aliquod esse medium significat. Ea autem sententia est, si odistis scelus, scelus Salliae a Cluentio sententiis vestris prohibete: sin autem virtutem diligitis, innocentiam Cluentii leuate. Supplicem vestrum) id est supplicentem vobis, & vt vulgo loquuntur, humilem famulum vestrum. qua in re saepe dicit Cicero. In Diuinatione, Ecquid auctoritatis apud vos in suo iure repetundo socii populi Rom. supplices vestri habere debeant. Pro L. Murena, Nunc idem squallore sordidus, confectus morbo, lachrymis ac moerore perditus, vester est supplex iudices, vestram fidem obtestatur, misericordiam implorat, vestram potestatem ac vestras opes intuetur. Pro L. Flacco, Ne hominibus leuitate Graecis, crudelitate Barbaris, ciuem ac supplicem vestrum dederetis. Itemque, Huic huic misero puero vestro ac liberorum vestrorum supplici iudices ac iudicio viuendi

Victoria
causae.
Liberi.

Supplex
vester.

Respirare
a metu.

præcepta dabatis. Pro M. Celio, Quem vos supplicem vestre misericordie, seruum potestatis, abiectum non tam ad pedes, quam ad mores sensusque vestros, vel recordatione parentum vestrorum, vel liberorum iucunditate subleuate. Post illam flammam inuidie scilicet. Aliorum facto) Oppianici pecunia, iudicum avaritia, & L. Quintii concionibus. Respirare a metu, vt de responsis Aruspicum, Idem posteaque respirare vos a metu cedis, emergere auctoritatem vestram a fluctibus illis seruitutis, reuiuiscere memoriam ac desiderium mei vidit, vobis se coepit subito fallacissime venditare.

Laborauit
ex inuidia.

Orat vos Habitus Iudices, & flens obsecrat, ne se inuidie, quæ in iudiciis valere non debet: ne matri, cuius vota & preces a vestris mentibus repudiare debetis: ne Oppianico homini nefario condemnato iam & mortuo condonetis. Quod si qua calamitas hunc in hoc iudicio afflixerit innocentem, ne iste miser Iudices, si id, quod difficile factu est, in vita remanebit, sæpe & multum queretur, depræhensum esse illud quondam Fabricianum venenum: quod si tum indicatum non esset, non huic ærumnosissimo venenum illud fuisset, sed multorum medicamentum laborum. postremo etiam fortassis mater exequias illius funeris prosecuta morte se filii lugere simulasset. nunc vero quid erit perfectum, nisi vt huius ex mediis mortis insidiis vita ad luctum reseruata, mors sepulcro patris priuata esse videatur? Satis diu fuit in miseris Iudices, satis multos annos ex inuidia laborauit. nemo huic tam iniquus præter parentem fuit, cuius animum non iam expletum esse putemus. vos qui equi estis omnibus, qui vt quisque crudelissime oppugnat, eum lenissime subleuatis: cõseruate A. Cluentium: restituite incolumem municipio: amicis, vicinis, hospitibus, quorum studia videtis, reddite: vobis in perpetuum liberisque vestris obstringite. vestrum est hoc Iudices, ve-

stræ dignitatis, vestræ clementiæ. recte hoc repetitur a vobis, vt virum optimum atq; innocentissimū, plurimisque mortalibus charum atq; iucundissimum, his aliquando calamitatibus liberetis: vt omnes intelligant, in concionibus esse inuidiæ locū, in iudiciis veritati.

Cōdonetis) id est dedatis. Si qua calamitas hunc afflixerit) id est si Cluentius damnabitur. Id quod difficile factū est) Hanc enim calamitatem sibi mortem fortiter consciscēdo effugiet. Fabritianum venenum) quod Scamander Fabritius Diogeni dabat ad necandum Cluentium, quod etiam ante ita appellauit. Multorū medicamentum laborum) Ex comparatione quā miser futurus sit Cluentius, si damnetur, ostendit. Nam huius miseriæ comparatione felix tum fuisset, si venenum indicatum nō fuisset, eoq; interisset. Authore Quintiliano libro. vi. graue aliquid facimus, quum magnis alioqui malis grauius esse id quod passi sumus ostenditur. Quale est illud Virgilii, O felix vna ante alias Priameia virgo Hostilem ad tumulum Troiæ sub mœnibus altis Iussa mori. Quā miser enim casus Andromachæ, si comparata ei Polyxena sit felix? Fortassis) Fortassis rarissime, fortasse sepiissime Cicerō dicit. Ex mediis mortis insidiis) quum deprehensum venenum est. Mors sepulcro patris) Sepulcra familiæ communia Romani habebant, quibus priuari triste erat. Satis diu) Illud reum commendat, si dicimus eum iam satis poenarum expēdisse. Ex inuidia laborauit) Id verbum laborare ita sepe a Cicerone dicitur. vt pro Sex. Roscio, Quod si omnes qui eodem loco nati sunt facerēt, & Resp. ex illis, & ipsi ex inuidia minus laborarent. Libro Epistolarum Familiarium. ix. Dixit te in lecto esse, quōd ex pedibus laborares. Libro vii. Quum decimum iam diem grauius ex intestinis laborarem. Libro Tusculanarum quæstionum secundo, Quum ex renibus laboraret, ipso in eialatu clamitabat, falsa esse illa quæ antea de dolore sensisset ipse. Libro Epistolarum. xvi. Nō ignoro quantum ex desiderio labores. Tā iniquus) id est tam inimicus.

Fortassis.

Laborat ex inuidia, ex pedibus, ex intestinis, ex renibus &c.

FINIS.

Sub prelo Ascensiano ad Nonas Maias, M.D.
XXX. sub priuilegio: cuius tenor a tergo huius mox explicabitur.

CAutum est auctoritate subregia, ne quisq̃ Commē
tarios Francisci Syluii Ambiani, editos aut eden
dos triennio post primam impressionem, rursus impri
mere audeat, aut aliubi impressos diuendere, sub pœ
na confiscationis librorum impressorum & arbitra
ria: præter eum cui eos commiserit imprimendos. Cō
misit autem hos & plures alios Iodoco Badio Ascen
sio: tradito illi diplomate signato manu C.V. Parisiē.
Præpositi.

Dela Barre.

FINIS